891.8308
M581
v.1

Digitized by Google

Knjižnica kr. m. učit. škole u Osijeku.
Ormar: III. Pretinac D
Broj 5332

LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF ILLINOIS
AT URBANA-CHAMPAIGN

891.8308
M581
v. 1

Digitized by Google

H/ 1766 —

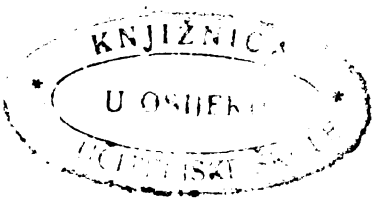

Digitized by Google

Digitized by Google

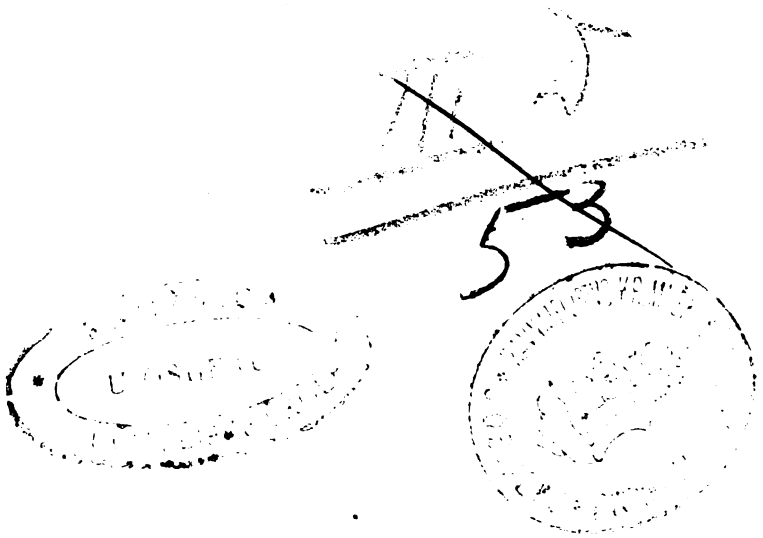

Digitized by Google

REDOVITO IZDANJE „KLUBA HRVATSKIH KNJIŽEVNIKA“ U OSIJEKU. KNJIGA PRVA. ILUSTRACIJE DRAGANA MELKUSA. TISAK PRVE HRVATSKE DIONIČKE TISKARE U OSIJEKU. KNJIŽARSKA CIJENA PET KRUNA.

1910.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

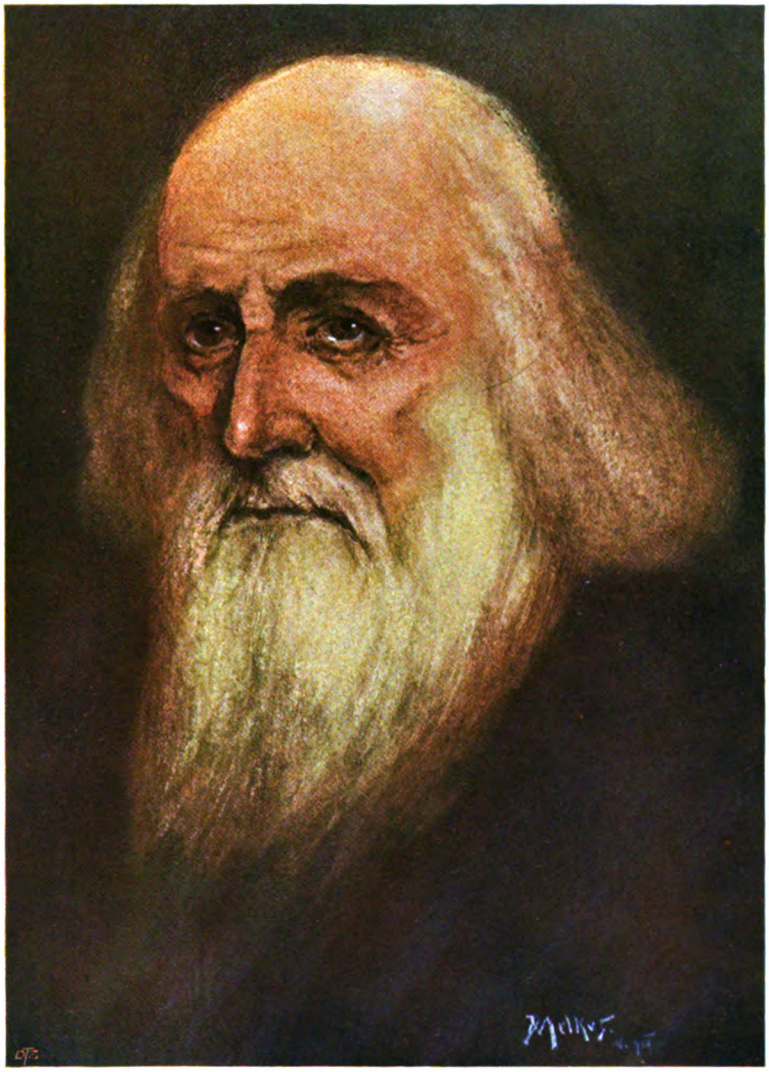

DRAGAN MELKUS: STARAC (AKVAREL)

Digitized by Google

Digitized by Google

891.8308
M581
v. 1

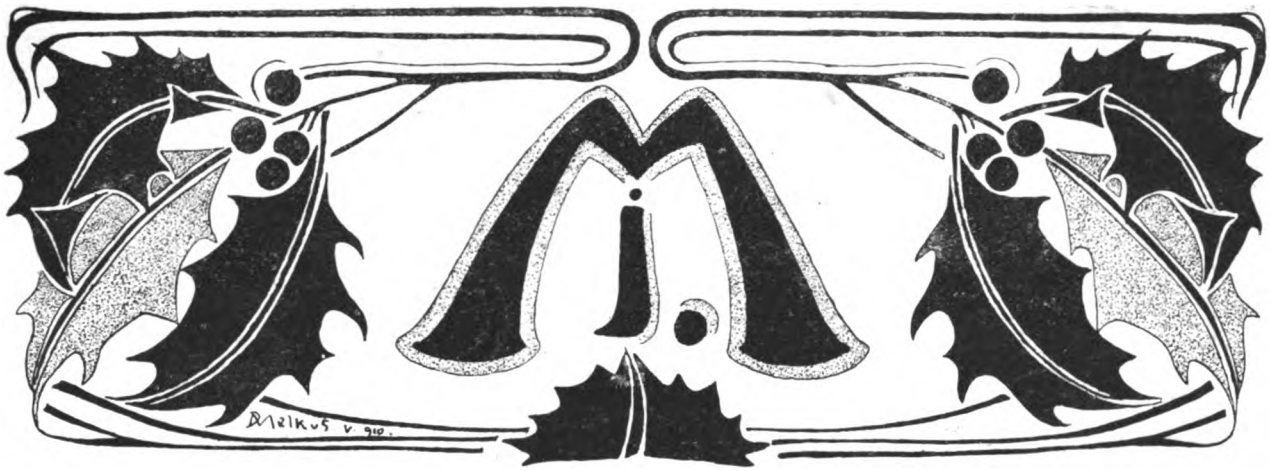

KNJIŽEVNI PRINOSI: IVANA TRNSKOGA, IVANA KRNICA, ANTE EVETOVIĆA (MIROLJUB), LUJE VARGE (BJELOVARAC), DRAGANA MELKUSA, RUDOLFA FRANJINA MAGJERA, DRAGANA FRANA RÖSZLERA (MAHORES), BOGUMILA TONIJA, DRA. MILANA OGRIZOVIĆA, VLADOJA JUGOVIĆA, DRA. RUDOLFA HORVATA, DRA. JOSIPA TOMINŠEKA, DRA. FRANA GUNDRUMA (ORIOVČANIN) I DRUGIH

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Uspomeni

svoga druga Stanka Vraza prigodom stoljetnice njegova rodjendana svetkovane u Osieku.

Imam cvieće još pobilježeno,
Štono si ga pjesnik ubrat čezno
A ja mladji drug tvoj još sam nezno,
Gdje to cvieće raste zaklonjeno.

Al sam znao, komu ćeš ga Dati,
Tko li će se tim ponosit darom,
I zalievat velikim ga narom,
Uz mirismu ~~Mirišeć ga~~ tja i zaplakati

I jer ~~Tuze~~ Moslem ružu djulom zove,
S tog i Vraz je pjesme dragoj namah
Krstio si sam djulabijama,
Mirisom si najljepšim da slove.

Te su ruže cvale, mirisale,
Na njedrima mlade Samoborke,
Uzdisaje sladjane i gorke
Kako kada tiho poticale.

Al bogataš Vraz nam pjesmicama
Bje siroma zavredom, imetkom,
Nevoljice prečestim si petkom:
Razvrgao s dragom san pjesama.

I u ruci sa djulabijama
Stajah ja na grobu opjevane,
Padje žene, al nezavidjene,
Kobi Zlom ~~sudbinom~~ samo znane nama.

I tim znanac i drug davni, davni.
Spominjem ti harnost domu, rodu,
Mar i ljubav svetu za slobodu,
Pjesama ti sbilja uspjeh slavni

Ivan Trnski

Digitized by Google

Ivan Bunin

Digitized by Google

Digitized by Google

IVAN KRNIC
(OSIJEK)

DOMOVINI

Domovino, tugâ mojih vrelo,
Tko je tvoje rasklimao kosti,
Tko je tvoje rasčlanio tijelo,
Te ti ležiš mrtvo nepomično
Zabrinuta s crne budućnosti?
Razbitomu kipu slično
Ležiš, spavaš, čekaš, čekaš,
Hoće l' doći kipar koji,
Rastrgane ude da ti spoji
Pa da sineš mladjahnom ljepotom!

Tvoja polja opustješe davno,
U tvom gaju zamuknule ptice —
Ah prošlo je, prošlo doba slavno!
Skršilo te vrijeme nemilice:
Novo doba, novi ljudi,
Tvoje djece novo pokoljenje
Ne shvatiše vesele ti ćudi:
Tvojim tijelom mašina se penje,
Ti si stara, nov ti zrak ne prija,
Staro sjeme u njemu ne klija.

Oj Hrvatska, majko moja stara,
I ja nove stadoh gazit staze,
Novog čara vidike otvarat.
— Al katkad mi časovi dolaze,
Kad se sjetim vitezova tvojih,
Kralja silnih i vojvoda, koji
Blijedoj sjeni prošastih vjekova
Ko zublje žarke sjaju nam i danas —
— I onda mi se ta sadašnjost ova
Pričinja slaba.

Ja bih reko za nas
I opet valja da se vitez rodi,
A u njeg da je jedan plamen mač,
I on na tvoje da nas grudi vodi —
I padnuv na njih, pokajnički p ač,
Da sve nas spoji, da nas s tobom sveže,
I kroz nas da ti žile se osvježe,
Da opet sine božanstven tvoj lik,
Što negda sjaše na zreniku svijeta!
Jest, to je duše moje klik,
Kad zbog tebe ju stane morit sjeta.

UZ DAVIDOVU HARFU

HRVATSKI PSALAM

Junaci gdje ste oj Hrvati?!
Ko grom se vaša slava ori svijetom
Od negda kad ste znali lakim lijetom
Poletjet proti vragu pred njim stati
Ko klisure od silnog Velebita —
A gdje ste danas? tužan ja se pitam.

Zar jalove su grudi majke naše?
Zar Hrvatska već ne zna, da nam rodi
Porjeklo ljudi, koji će slobodi
Žrtvovat sve, pred kojim da se splaše
Svi dušmani i brzim teknu bijegom,
Kad zastavnik zavitla svijetlim stijegom?

Digitized by Google

Ja čujem, kako u prošlosti davnoj
Sva zemlja tutnji od kopita težkih,
A srce dršće na pogled vitežkih
Hrvata, što se spremiše po ravnoj
Domaji našoj, da joj budu štitom,
Da za nju mriju božanskim uzhitom.

Ja vidim njih, ta uzvišena lica;
Gdje mrko gledju naše pokoljenje
I govore: Zar nestade znamenje,
O kojem njima ipak povjestnica
Govorit može; zar smo mi tu bili
Vladari silni boreć se prot' sili?

Junaci gdje ste, gdje ste oj Hrvati?!
Na plodna polja i na tvrde stijene
Duboka mraka popadoše sjene;
S veseljem Hrvat s tudjinom se brati'
I svoju majku daje mu za mijenu
Za kakvu goder, pa i slabu cijenu.

Premudrost neka, ne junačtvo staro
U domovini mojoj slavlje slavi,
I snjom već svaki cincar račun pravi,
Čim s malo većom raspolaže parom,
A Hrvat glavom zadovoljno klima
I vesel je, što tobož više ima.

O tužni dane, zar to moram gledat?!
Zar to je naše budućnosti slika?!
Zar u to da se obrne sva dika
I slava ona, što ju htjede predat
Neokaljanu, čistu i bez čadje
Domaja moja pokoljenju mladjem?!

O tugo moja, zar da suze lijem,
Da izplačem se sav u jednoj boli,
Kad vidim brata da tudjinu voli,
I da ni ne zna kada majku bije,
Da ne čuje joj groznih uzdisaja,
I ne vidi, gdje grči se od vaja?!

Nebesa silna novo svjetlo dajte!
To sunce vaše ne gori još dosta,
Jer Hrvatska i pored njega osta
U mraku. Vjetri silni razagnajte
Tu težku maglu, što mi pade domom,
Jer ladja će nam stradat brodolomom!

Junaci gdje ste, gdje ste oj Hrvati?!
Ja uzeh harfu sad u ruke svoje
I ko kralj David hoću da vam pojem:
U jedno kolo spremih sad se zvati
Vas, djecu dobru narodu nam hrabra,
Pod jedan stijeg bih sve vas rado sabrat.

SAN U TUDJINI

Roni suze, da se kamen stuži,
Tu no srce, što mi griješ grudi,
Hotjeli su nemiljeni ljudi,
Da te samo jad i bijeda kruži,
Razstali su Majku od svog čeda,
Prognali te u daleke kraje,
Gdje ti samo tudjin ruku daje,
A led pada sa njegova gleda.

Jedina je za mene na svijetu
Ona, sladka, ona, stara mati,
Što me zna i smije milovati:
Uz nju mi je ko slabom djetetu
Ono negda, dok mi glava nije
Još prerasla brižnoga joj krila,
Kamo bi me tako milo svila,
Kad ju molih, da me kudgod skrije.

Digitized by Google

Grozne l' tuge u groznomu času,
Kad joj rekoh: Zbogom stara mati!
Mišljah, da će grud mi popucati,
Kad joj s oka slap se suza sasu
Na grud moju — jer ja sad izrastoh,
Pa sam viši od sirote stare,
Al oboje isti jad nas tare,
Od kad sam se od nje, mile, rastô.

Kuda dodjoh? Kuda zapadoh li?
Šta tu vidim? Šta me ovdje sreće?
Svak se oko svog ognjišta kreće,
Nitko ne zna što su tudje boli.
Hladno mi je i ne poznam ljudi,
Koji mene ne mogu da shvate —
Moje misli, majci odprhajte,
I na dalji tople su joj grudi.

Gle i noćas — jel' to slučaj bio?
Ona me je razveselit htjela,
Pa je u san meni doletjela
I ja snivah, što još nisam snio:
Ja je vidjeh mladjahnu i svježu:
Nosila je bijelu krinolinu,
Preko glave svilen rubac vinu,
A oči joj ko nož oštar režu.

Ja se stadoh od veselja smijat,
Pa joj rekoh; Mama, šta je tebi?
Ja te nigda prepoznao ne bih:
To proljeće kroz tebe provija!
A ona se ogleda na mene
I poznatim meni reče mirom:
Ne rugaj se ovim mojim hirom,
Htjedoh, da ti srce ne povene.

Od Babe*) sam uzela odijelo,
A od Boga svoju mladost davnu,
Pa ti dodjoh u tu izbu tavnu,
Tugovanje, gdje ti na vrat sjelo,
Dodjoh k tebi, sinko, moja rano,
Odkad moje ne vide te oči,
Iz njih često suza mi se toči,
Staro lice često j' zaplakano.

Ja prihvatih njenu ruku tanku,
A to ruka. stara, nagrešpana,
Koja me je i posljednjeg dana
Milovala na tužnom rastanku,
Pogledah je, a to koža puna
Starih bora, što ih tako volim —
Krinolina već ju ne oholi:
Na njoj staro ruho od katuna.

OVIDIJE U PONTU

O bože moj, zar to je život moj?!
Zar ja se moram kao pseto vući,
Od jednog ugla do drugog se tući,
Bez ognjišta i mile svoje kuće,
Ja, koj sam imo sve to još do juče,
O bože moj, zar to je život moj?!

Gle čuda čudi og, što je dom sad moj:
Od taraba su salupana vrata,
A mandala tek slabo zavor hvata,
I gost i tat će lako kroz njih ući
I tuj me naći pojuć — jaučući —
O bože moj, zar to je život moj?!

*) Baba je obiteljsko ime svojoj sestri Blaženki Krnic, koja je, kako se zna, operna pjevačica.

Digitized by Google

U glavi mi se križa misli roj
I duh mi rado sjajne slike crta,
Uz njih je ljepše neg sred carskog vrta.
Al okoliš moj tek je pustoš pusta
Gdje bolji putnik u brzo će sustat,
A ja provodit moram život svoj!

Prot jačemu sam započeo boj,
Njih bješe sto, ja samac na megdanu,
I kad mi ruka na udar se ganu
Ja mislim da im nije bilo drago:
Pred slabijim sam sada šiju sagno —
O bože moj zar to je život moj?!

U žalovanju tražim pokoj svoj,
Al suzi ne dam da mi oko rosi,
Ja zovem duh svoj, da me k nebu nosi,
I kad do zvijezda duh mi moj se vine,
On gleda mene, gdje sirotno ginem
A bože moj, zar to je život moj?!

SPLEEN

Duša moja plače i uzdiše,
Srce moje grozne suze lije
Mene nade moje ostaviše
Ko živ mrtvac ja živim i mrijem.

Ja vrludam zdrav i krepak tijelom
A i duh mi moj je još na snazi
Pa se gro'tom smijem svijetu bijelom
Tek sâm kad sam, suza licem plazi.

Ajde svijete u vrzino kolo
Igraj, skači. luduj i pobijesni,
Oh, što bih se razigrati volô
Neka puknu ti kajiši tijesni!

Ajde svijete, pijanice stara,
Gadna droljo, tumbe se okreni,
U talambas cigo nek udara,
A ti igraj, to se mili meni!

Igraj pjano, ta šta će ti pamet,
Za staroga jarca pamet spravi,
Jedan čovjek drugomu je namet.
A svi meni uže, koje davi.

Ajde igraj, kud sto, tuda i to,
Na obzorju još ne planu zora —
Ta koja je budala zapitô,
Da to tako uprav biti mora?!

Igraj, igraj, nek se sve zavrti,
Svaki neka urliče i viče,
Svak je glupan, koji se boji smrti! . . .
. . Iz mog srca gorak pelen niče . . .

Digitized by Google

NA RAZKRSĆU

Čuj to s neba sladki glas mi šapće.
Šapće tiho, sladji je od meda;
Odkuda je? Zalud se ogledam,
Zalud tražim, odkud kapnut kap će!

Čuj, tog ne bje nema tomu dugo,
Moje uho ne ču takvog vesa,
Zašto sa mnom sad zbore nebesa?!
Čudu sam se do nedavna rugo.

Dobri Bog moj htjede, da ja saznam
Još za dobe, šta je silna sreća,
Šta je ljubav njegva sveljubeća,
Bez nje bit je svijeta pusto prazna.

On mi posla angjela s nebesa,
Da nevidljiv milo meni zbori:
Angjel šapće, srce moje gori;
Duša mi se trza i potresa.

Što? zar drugi treba, da ja budem?
Zar sam krivom udario stazom?
„Podji samo mojim putokazom!
Gle na istok oblaci se rude;

Svjetlo novo dopire već svijetu,
Novi dan se skoro kani rodit,
Svi će sada pregnuti k slobodi,
Pridruži se i ti njihnom lijetu.

K svjetlu, k sreći, blaženstvu i raju
Sad upravi svoj sumorni pogled;
Svijet se širi širom u nedogled,
Tvoje noge vijek na istơ staju.

Baci strah iz plamne svoje duše
I digni se nad svakdašnjost sitnu,
Popni se na goru cvijećem kitnu;
Gdje div živi, patuljci se guše!

Tuj na visu ožaren od sunca
Ti zapjevaj pjesmu nečuvenu,
Pjesmu silnu što će magle krenut,
Da ne kriju božanskog vrhunca!

Odtud neka svijet sazna i čuje
Svježi glas o ljubavi i sreći,
K tebi svi će doći — i grleći
Jedan drugog neka tu cjeluje".

ROCCOCO

BALADA

Aleja je jedna u gradu,
Kud sjene se sunčane kradu
Sag steruć kraj drvoreda;
Tu bijah s donom Terezom,
Dok hladila se lepezom
Ja zadivljeno ju gledah!

U očima vidjeh joj plame,
Što mogu da duh mi omame
Ko čarobnom kakvom silom; —
A srce mi sretno i bijedno
I bogac i bog — sve u jedno —
Ko tužna se vrba svilo!...

Digitized by Google

Tad rekoh joj; „Ljubav nas čini
Nesretnijima, neg što su ini
Na svijetu stvorovi božji!"
— A ona se samo nasmije; —
Iz oči joj oganj se lije,
Baš ko da ga sunce ložì.

„Oh, srce me moje boli
I svisnut bi htjelo od bo.i
A vi me čekate smijehom?
O zašto ste okrutni tako,
Zar možda sam ja vas potakô
Na okrutnost kojim grijehom?"

— „„Radoznala nisam. da jade,
Što velite ,teške" saznadem,
Pa s tog ím se smijem rado; —
Ja volim vam visoke gore
I široko, beskrajno more,
I šetat se ovuda hladom!. . .""

„Al moja je ljubav kô gora
I silnija od bučnog mora —
A u srcu vi ste mome
Već odavna prolaznik ràdi,
Ta zbog vas u njemu zasadih
Aleju cvjetne paome . . .

„Ta zbog vas ga okitih sjajem.
Da mjerít se úzmogne s rajem
I stan vam dostojan pruži;
Ta zbog vas sva duša mi plače
A krv vrije jako i jače
I vavijek za vama tuži!"

Trubadurski ovaj mi govor
Ne donese ljubavi lovor,
Jer ona me glednu brzo
I taj pogled reče mi dosta —
Nje nesta — a ja jadan ostah
Na suncu — kô da sam smrzô.

CAPRICE AMOUREUX

Fantastični brjezi, ko vitezi,
Podigli se iz hridi i krša,
A po njima, kao davni stjezi,
Staro dublje dršće i lepršа.

Krije dublje davne svoje tajne
Lijepu ljubav pred hiljadu ljeta,
Grozne jade i poraze vajne
I ponosne čine svetih četa.

Tuj otaca mojih duše smjele
Zadrhtaše spetiv te timore,
Gdje su crne oblačine sjele,
Da im oko vidjet kob ne more.

Kob im bila s druge strane brda:
Buzdovani, striele, koplja mjedna,
Ljuti bjesi i ta srca tvrda,
Što se krviju krijepe kad su žedna.

Tu je išo put otaca mojih,
Najpre gore: t.žko, nemoguće,
I kad četa čvrsto se uznoji,
Tad je bilo, da se bije vruće.

Možda se je sve to drugč'je zbilo
Al ja sad to gledam u toj slici
Osim toga, svakom nam je milo
Pisat, kako bolji pišu pisci.

Digitized by Google

Slika mi se prijatnijom čini,
Kad dolazi ljubav do govora:
Medju dubljem šumi na čistini
Sve je bijelo od sitnog tratora.

Tu košuta u slobodi pase,
Ptice skaču ko da su bez. krila,
Sve tu živi, kako hoće za se
Čini ono, što mu volja mila.

Sa timora kapljuć, sve polako,
Tu se stvara već potočić mali,
Napreže se, da se čuje jako,
Naduva se, da porastu vali.

Mali potok rad bi biti rijeka
(Sve bi htjelo drugo tu da bude)
Rijeka, bože, realnost je neka,
Male vode romantičnost bûde.

I ja slušam, gdje romone vode,
Mile vode, koje srce mlade,
Mile vode, koje srcu gode,
Gdje se miju nimfe i najade.

I ja mislim na te oce svoje,
I ja slušam te zvekete mačâ, —
Žubor voda, što košute poje
U mom sr u buku im nadjača.

Ah, šta srce! Kud ti misli blude?
Romantični zalutali puti
Odveli te, gdje ti svi se čude,
Gdje ni tvoje zlato te ne sluti.

Al ja, gazeć pute nedohode,
Ostah uz nju stalno, blizu, vjerno,
Moji puti samo do nje vode,
Mora da je ljubim neizmjerno.

Ona mi je povjest i budućnost,
Otci moji i mistični stvori,
Čini mi se baš i svijeta sućnost
Daisy, za te srce moje gori!

Digitized by Google

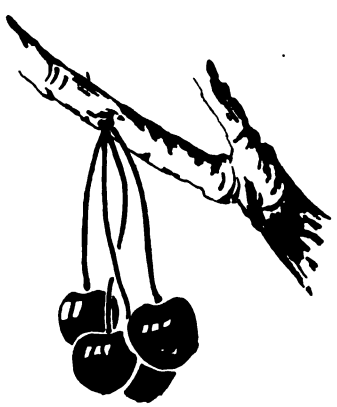

Digitized by Google

Miroljub (Ante Evetović)

Digitized by Google

Digitized by Google

ANTE EVETOVIĆ
(HARKANOVCI)

JA PROLJEĆE ČEKAM...

Ja proljeće čekam
Sa proljetnim krasom;
Ja slavulja žudim
Sa bajnim mu glasom.

Ja proljeće čekam,
Moj maleni luže,
Da mi raj-mirisne
Propujaju ruže.

Ja proljeće čekam,
Da šuma prolista:
Da na zelen-lišću
Rosica zablista.

Ja proljeće čekam,
I u polju stado:
Glas frulice nujni
I pastirče mlado.

Pa ću zaboravit
Na čas, mili rode,
Da te izdajice
Na Golgotu vode.

Ja proljeće čekam,
I proljetne dane,
I žugjena lijeka
Na hrvatske rane...

ISPOVIJEST

Nek drugi traže u tebi sreću
Ja, vele grade, tražiti ne ću;
Nema tu mjesta, ne ima zame,
Ja idem tamo kude me mame.

Idem u bajni u lug zeleni —
Oh tamo, tamo dobro je meni;
Tamo je tiho carstvo mi malo,
Cvijeće je šarno već propupalo.

Tu jasmin meni klanja se bijeli,
Na moje samo grudi se želi;
Tu slavulj pjeva i mene traži,
Da me sa pijevom svojim osnaži.

U lugu vile potajno zbore:
Pjevaj i diži srdašce gore,
Tješit.lj budi očajnih ljudi,
Nade im lijevaj u bolne grudi!

Ostati želim na tome putu
I pjesmom blažit sudbu nam krutu.
Nek drugi traže u tebi sreću,
Ja, vele grade, nikada neću.

Digitized by Google

Digitized by Google

Svjetozar Bjelovarac

Digitized by Google

Digitized by Google

LUJO VARGA-BJELOVARAČ
(OSIJEK)

IZ CIKLUSA: „MOJOJ MRTVOJ MAJCI"

Crno li si kolovoško veče,
Crno, vajno ko oluje bijes;
S tebe bol će vijekom da me peče:
U dom crni ti mi donije lijes.

U nj sam svoje blago ponajveće:
Ljubav svoju spremio i nâd;
Zalud svijetom sad mi tražit sreće —
Kad je groba vječni krije hlad.

Crno li si kolovoško veče:
S tebe grozna mene snašla kob:
S tebe suza vijekom će da teče —
Sve mi sveto svali ti u grob . . .

*

O nekad mi je divnim cvijetom
Vas ovaj Božji cvao svijet;
U svakome je zemlje kutu
Tek dobru kob mi bilo zrijet.

A danas?! — Crn u oblak gvirim,
Što neba mi je zastr'o svod,
Sred kog mi više sunca nema,
Pa groblju svoj upravljam hod.

Dà, groblju: gdje mi Maja sniva —
Moj raj, moj život, sav moj svijet,
Gdje svegj mi njen je humak zdeni
I tešku svoju suzu zrijet . . .

Studen vihar već je skinô ruže,
Što ih Vesne nekad cjelov zbudi —
Pa sad tužne ko sirote tuže,
Tuže, drhću s mraza i sa studi.

Ja ih gledam i strte i zdene,
Rumen lišca već im davna blijednu;
I njih tuga shrva ko i mene —
U njih čitam: Kob svu svoju bijednu.

Studen vihar majske skinu ruže —
Grm im pust je poput našeg praga,
S kog Ti ode — s kog za Tobom tuže
Dvije sirote, Majko moja draga.

*

Kolovoške baš su sljednje
Trnule u bašti ruže:
Kad je djeci bilo Tvojoj
S Tebe gorko da protuže.

Aj, pod nebom nije bilo
Tebi naći nigdje lijeka
Ko ni ružam': — vas mi drage
Naglo smrca ote prijeka.

Tebe nema — nema ruža —
Sve mi drago tlima leži;
Da si jednoć bila, Majo,
Tek svjedoči hum Ti svježi . . .

Digitized by Google

LJUDEVITU GAJU

O slava tebi!
— — — — — —, a blago si
Svima nama, koji tebe imamo i
Po tebi lijep svoj uzor, kako
Braniti svedjer valja nam svoje!
Petar Preradović

Skladaj, vilo hrvatska, pjesan slave,
Jer je danas svanuo spomen-danak,
Koj proslavit srcem i dušom valja
Hrvatskoj majci.

Koja harna sinove ljubi svoje,
Što na polju Prosvjete zlatnom rade
I što kuju zvijezde u zlatne njeno
Preslatko ime;

Koji nju pred svakim veličat znadu:
Bili oni njenom na krilu mekom
Il daleko njenog od milog krova,
Bog što ga čuva.

Takav sin joj: velik po umu, srcu,
Što se njojzi rodi na diku, slavu
Danas baš pred stotinu ravnih ljeta:
Gaj bje Ljudevit.

Slava njemu! čast mu i slava majci
Dragoj, brižnoj, koja je takvo čedo
Nosila na grudima svojim, pa ga
Hrvatskoj dala,

Da čudesa hrvatskom tvori riječi —
Rieči, kojoj ravne na svietu nema
Po miloti, ljupkosti i ljepoti; —
Rieči iz raja:

Ko da čuješ Ljubavi himnu silnu
Serafina, što je pred Sabaota
Trunom vječnim pjevaju noću, danju —
Od vijeka do vijek.

Mlado, staro, kćeri i sinke naše
Što su tudjom krenuli stazom i što
Skloni svojoj svetinji nisu bili
On ih sve spasi:

Božjim darom govora slatkog svoga,
On ih pod svoj sakupi stijeg sveti,
On im srca usplamti, da su plamom
Buktjeli žarkim.

A kad prvi zamnieše zvuci divne
Njegove: „Još Hrvatska nij' propala"
Sve se tad od zanosa kao silno
Zburkalo more.

Nije bilo hrvatskog nigdje doma,
Gdje se nije klicalo: Slava Gaju!
Koj uskrisi, zbudi i preporodi
Hrvatskim rijekom

Dušu mnogu, koja ni znala nije
Kakvu sladost, plemštinu, kakav krije
Riječ hrvatska u sebi majdan zlatni —
Vir sviju slasti:

Slavni Gaju! Hrvatsko svako dijete
Danas hvali Providi iz dna duše,
Što je tebe poslala da izbaviš
Teških iz tmina

Otačbinu, kojoj se Ti kô žarka
Na ilirskom nebištu javi zvijezda,
Što još danas čarobno blista i što
Zaći nam ne će. —

Digitized by Google

Duhu Tvome besmrtnom, velikome
Koj u četi ilirskih velikana
Mjesto prvo zaslugom steče svojom
Klanjamo svi se,

Što nas ima Zrinskoga na tlu svetom,
Kome Ti si darovô srce svoje,
Koje dušom ljubio svojom čistom
Beskrajno Ti si!

Duhu Tvome danas svi kunemo se.
Svi: da ćemo stopama poći Tvojim,
Nad sve ino ljubiti svijetu na tom
Hrvatsku riječ nam,

Kojoj Ti si prijestolje digo trajno,
Da pod našim stoluje krovovima
I da vlada kraljicom, dok god bude
Hrvatske grude.

I do sljednje kapi nam krvi drage
Od barbara štititi nju da ćemo —
Jer tek onda bit ćemo slični Tebi:
Besmrtni Gaju!

Digitized by Google

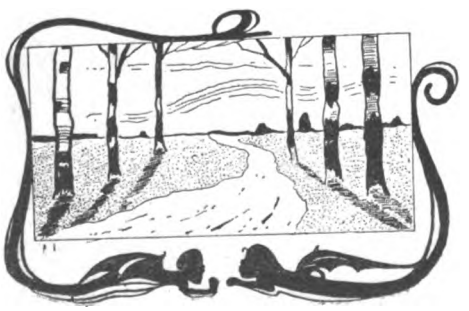

Digitized by Google

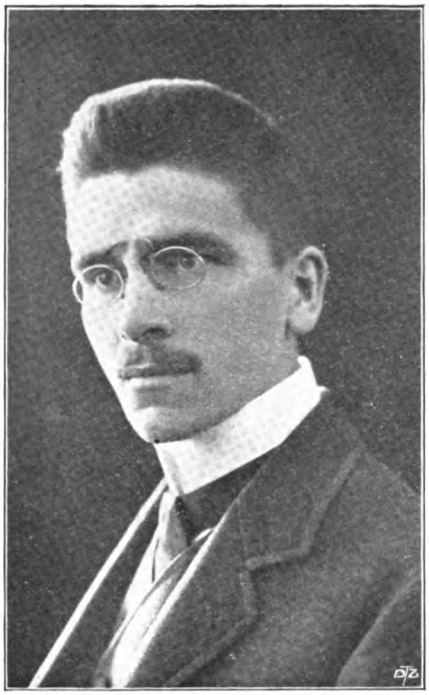

Rudolfo Franzius Mayer

Digitized by Google

Digitized by Google

RUDOLFO FRANJIN MAGJER
(OSIJEK)

SAN

Nad bašćom je drhturila mjesečeva zraka blijeda
Kroz oblaka okvir a na lišće prašnog drvoreda.
Naša izba mrakom puna. Ja te čekam, milovana,
Kô prozeblo drvo sunce u osvitku zimskog dana —
Da ogrijem slabe grûdi i osladim usne svele,
Gdje su vore upisale uspomene nevesele.

Ja te čekam, milovana, a noći se krade ljetna;
Šuškajući vjetar vlažni nosi miris s polja cvjetna.
Sve se nekud razigralo, a meni se prisni: da si
Došla bljeda, tugaljiva. Prozirno te tkanje krasi,
A u ruci kupa boli. I rekla si: Dodji zlati,
Kušat ćemo ljubav slatku gdje mirtino cvijeće cvati . . .

Nad bašćom je drhturila mjesečeva zraka blijeda
Kroz oblaka okvir a na lišće prašnog drvoreda — —
— — Ja sam stupo tik uz tebe sve bez riječi i bez misli,
Na rastanku od mog doma boli su mi srce stisli,
Grčila se žila svaka i gdje nekad raj sam stako:
Procvao je pelim gorki, razbukto se crni pako . . .

BEZ NASLOVA

Ja ljubim tvoju golubinju dušu
I snene, ljupke oči orošene
U suton kad se mračak svilen krade,
Da uspava nas u san zagrljene.

Ja ljubim tvoju golubinju dušu,
Što mališane u gugutu draga
Na mekom krilu, gdje sam i sâm slušo
Kucaje srca domaćeg sred praga.

Znaš: prvi puta to je bilo kad sam
Pred domom čeko kraj vratiju stana
I ušla ti si . . . blažena oj večer,
Kô snena priča ljerom ovjenčana . . .

Ja ljubim tvoju golubinju dušu,
Pa vidi l' oko, gdje na licu blijedom
Tugaljiv smiješak svija lake bore
I suze niže sve redom za redom:

Digitized by Google

Sa prsi mojih uzdah nijem se kida,
Grč trpak peče, slutnje žežu, pale,
A ruka sama u zagrljaj siže
I usne piju suze proplakale.

Pa što oko nas mrak sve jači pada
A demon tajni bliže . . . bliže stupa:
To moja ruka sve te čvršće stišće
I cjelov mamen cjelovom se kupa — -

Ne, ja te ne dam, pa ma što me snašlo:
Tek dodje l' čas, da rástat nam se treba:
Obuci tada haljinu vjenčanu,
Da gledam mrijuć svoj komadić neba!

TI

Za tmurnih večeri . . . šuma pusta drijema
A ševa zamukla na samotnom drumu;
Sve je nekud muklo šćurilo glavu,
Vrba snijegom puna klanja grobnom humu.

Čini mi se: i sàm u san dug bih pao,
Ta dosi gledah Samrt kako zube ceri,
Pa ma usno zavijek — — Al: ne! Ti još tu si,
Nádà mog života . . . za tmurnih večeri.

PROCVAO JE...

SLAVICI

Procvao je glogov cvijet — dodji draga, proljet zove,
Šetat ćemo pomladjeni kroz zelene kroz dolove.

Ovit ću te oko pasa, da mi budeš srcu bliže
I da lakše s ruj-usnica za cjelovom cjelov kliže.

Šetat ćemo zagrljeni u prelesti s puno sanja,
Dok ne pane večer meka sa gugutom milovanja;

Dok sa grane ne javi se slavulj-ptice uzdah sjetni,
Da nastavi drûgom svojom ašik slatki, pramaljetni.

Onaj ašik, što me gali sred domaćeg našeg praga
Kad na grûdi mekoj snivam ružičastog kô sred saga,

Gdje najljepše cvijeće moje sa proljetnih pupi grana:
— Ah, ti si to, milovana, sa dva zlatna mališana . . .

Digitized by Google

UZDAH

Nebo mutno ... magla siva prekrila je velom gustim
Zadnju travku i džbun oštrih badrljicâ; poljem pustim
Plije mrtviš i bugari neku pjesmu tmurne tuge
Preko ravni, što odmnijeva sječom divljom uz jaruge,
A miluje srce meko, gdje golica stara priča
Svilnih strunâ — · — San je bio ... Selom sumrak. Zimska cič̆a.
Jedno smo se drugom stisli. Sa čeznućem koracamo
Davnoj meti, snijeg dok škripi. I ne pitaš: Kuda? Kamo?
— Dost je, što nas: mračak gâli, žižak svijeti u pô mraka
I ljuljuška drúgâ tajna puna dráží, silna, jaka;
Plamen vatre da plaminja, topli svedjer bône grudi
U cjelovu vatrenome, u gugutu i razbludi — —

Ti mi šutiš?! Rumen smiješak pr.lio te tajnom moći
Odkud pijem okrijepe, kad tišina sjeda dana,
A nebo se muti ... siva magla krije velom gustim
Zadnju travku i džbun oštrih badrljicâ poljem pustim;
Onim poljem nádâ naših odkuda nam ima doći —
Ah, tà dodji, željo živa, novom slasti ovjenčana!

NA STAROM PUTU

Tu smo znali — sjećaš li se?! — do u noći zimnjih dana
U prelesti drhtajući tumarati zagrljeni:
Zborili smo rijetko, malo; a ipak nam se usana
Na pregršti uzdah šapto željkovani sanak sneni.

Onaj sanak, što će doći, kad mi budeš milovana,
Ružmarinom ovjenčala pusti dom moj zatureni,
Gdje je bašta trnjem oštrim i pelinom taracana,
Ah, i boli, maha što sam lažnoj dao uspomeni.

Sni su bili — sjećaš li se?!... Sada opet tu smo stali:
Vjetra fijuk trese krošnjom i sniježno granje lama,
Staze puste; tvrde buse po njime su razbacali ...

Čini mi se: Život jenja, pa se kida u suzama,
A žao mu ... žao svijeta — kô i meni, što svedj žalim,
Da sred inja, lednog inja mrtvom srcu vatru palim.

Digitized by Google

BADNJE SLIKE

Večer sveta . . . otajstvena nježnim smiješkom, puna draži,
Kad od svijeta duša moja nit što ište, nit što traži —
Tek da sniva a u domu na pramima meke kose
Posred vatre svijećica, s punog bora što prkose
Kao mladac kad njim mladost kormani i gospodari
I on gleda . . . svagdje vidi: Eden a kroz naočari — —

Nagni, mila, lice bliže, rad bih oči tvoje gledat,
Rad bih prošlost gukom tajnim kao priču pripovijedat . . .
Sjećaš li se baršunaste bračne naše noći prve,
Kad se ne zna za svijet ovaj, nit svakdanje brige vrve?!
Aj, tada sam klico glasno, šaputao i molio:
Baš ti hvala, Bože, što sam ovaj danak doživio.

Jesen tmurna . . . nebo plače: kroz kaljavu cestu pustu
Staroputina je na se razavila maglu gustu:
Topot samo hâtâ brzih, il kad s tornja zvono zvoni,
Dolazi u izbu našu ko promukli tutanj lomni — —
Aj, mnogom su časi bili dugi i brojali sate,
Dok je nama ljubav smiješkom plela sanje od pozlate . . .

Onda došla zima duga . . . došla sniježnim pahuljama,
Da nam sanje meklje budu u o mjehu i suzama.
Kad se stavni ležaj ledni . . . Došo život drugog kova
Prokrvarit ako nema ogrebinâ, jadikovâ — —
Pjevajmo mu, dušo, zato; vrijede pjesmu oni dani,
A pjeva su željni i ti naši zlatni ma išani!

A što kašnje život don'o — o ne pitaj, milovana,
Sakri suzu a pred djecom, gdje im duša razigrana
Od plameni svijećicâ sred kog borić bliješti s dari
I gdje glede . . . svagdje vide: Eden a kroz naočari —
Pa će duša zadrhtalu bôljû lakše da utaži
U prijegoru — — Božić novi dok ne dodje većom draži . . .

Digitized by Google

AUX MISERABLE...

Uočit bi: „bijedu“?! . . . O lako za to,
Možda da svijet vam ju dade.
— — I podjosmo skupa. A u to baš pred nas
Siromašak neki stade.

Molit ću milost . . . Sjutra mi dodji,
Drugom sad poslu je vrijeme,
Gdje nemam kad kljukat bogčadi —
Nit vidati staračko breme.

— — I podjosmo dalje. Kraj nas je prošlo
Silesija ljudi i žena:
Uz gizdave glave najviše bilo
Golotinje i noćnih hijena.

Hijena, što mnogom još za života
Oglodje meso, srži do same,
A tada ko mrtvac i slijep i gluh
Luta i tapka gluhe sred tame.

— — I rekoh mu tada: Vidi l' te, brajne,
Tu vam je . . . tu vam je bijeda;
Slobodno pojte sad pjesmu, ako vam
Srce još nije komadina leda!

Pjevajte, rekoh. A On se nasmiješi
I naglo ko trgne, okrene;
Gospodine, za Boga . . . stanite na čas,
Ah, kuda se . . . kud li se djene?!

Tko?! Što?! zapitah, jer pomoći treba,
Kad bližnji tvoj pomoći ište;
Ah, kuda se . . . i brajan zalomi rukom
Ko propalo da je nebište.

EPILOG

— — Kada je „fićuk“ učinio svoje
I On svog „mopsla“ ugleda,
Uzdahne teško: Da nestane toga —
Gotova za mene . . . „bijeda“.

8. TRAVNJA 1905.

Ah, zalud pitaš, otkud licu sjeta
I lirom dršču strune raspucane;
Sred neizmjerja kuda duh mi lijeta
I gdje je polet, ušto tratim dane?!

Ah, zalud pitaš, vilo, s onog svijeta,
Gdje ljubav jutra svakog zorom pane
I posmjeh vedar posmjeh svud tek sreta,
Pa grudi bratske gali uzburkane.

Ah, zalud pitaš s one strane, zlata.
Pjesnika misli kuda lijeću lake
Kad Boga moli svojeg kroz oblake,

Da sine sunce i pred naša vrata;
Jer pustoš svuda i noć krili nijema
Sve otkad: On nas ostavi posvema . . .

Digitized by Google

LUJI VARGI BJELOVARCU

Još u srcu nosim svježu uspomenu:
Slušam tvoje riječi. Ah, stihovi to su,
Što kô mermer-zraka po duši se prosu,
Da pozlati prošlost našu ojadjenu —

Prezreni moj rod i sreću razrušenu
Značajnih Hrvata, hrabru svoju što su
Prolijevali krvcu. Kao ranu rosu
Dan kad pije — pij m pjesmu ti vatrenu.

A biva to često i suzom u oku
Na pomiso, da se tugjinac svud bani,
U ranjave grûdi reže bol duboku,

Grmeć, da su nama odbrojeni dani.
On to mnije, al' ne! Toga bit ne smije;
Ne! dok pjesnik sklada bojne davorije . . .

PJESNIK

„Za dom tek živi, koj je umro za nj!"
Gjuro Arnold

Čudite se, je li?! da pravicu brani
I ako se na njeg digla vika graje,
Koja strasno sikće i u srdžbi reži,
Dok duša im prijetnjâ groznih prepuna je.

Čudite se, je li?! što ne će da plane
Z'a nedjela crna na pregršti njina,
Kojima rod truju, dragi rod hrvatski,
Gdje se pjeva „Lijepa naša domovina".

Čudite se, je li?!.. O nemojte, dok se
Još sorila nije puna čaša ljuta;
Dokle gusle gude: Ima još Hrvata,
Što nije skrenulo sa pravoga puta.

O nemojte, dok to obadvoje žije,
Pa ma nemam kleta i pô svijeta zgodi:
O nemojte, jerbo ljepše nam je čekat —
Tà put im u ponor u bezdani vodi!

DVA SVIJETA

LEGENDA

Kô baršunasto tkanje sjaj titra mjesečine,
Svud traci drhću blijedi i izbu trošnu zláte;
Pomladile se grede i prašne pukotine,
Pomladio se kiljer*) sa svjetla i pozlate.

Djevojčica je mlada. Umornim vjedjam gleda:
U duž je palo selo. Mir. Kad tad lavež pasa
Zamuti krajem pustim, a onda opet sjeda
Tišina noći . . . i San zabruji, zatalasa.

*) kiljer = spavaća soba hrvatskoga seljaka u Slavoniji.

Digitized by Google

A njegov šapat mami, opaja sneno oko,
Golica sanjom slatkom sa cvijećem i medom:
I šapće ljupke priče sve do neba visoko
Sa puno mekih riječi i umilnijem gledom.

Drijem Ajku malu hvata. Bi snivat sanje htjela —
Tà dušu mladu maŝta svedj ružičasta drágâ,
Al' pritajena ruka se meka pred San djela
I ne da mu na oči, ni prekoračit praga.

A njenim licem rumen oblijeva, glava klonu,
I trepavke još miče polako, lakše, tiše:
A iza trepavica to kô po nebosklonu
Užareni se Mjesec kraljevski klanja, njiše...

Ražario je nebo — rubini to su sami
Sa njegva sjaja drhće i cvijet i travka svaka.
I najsitnija zelen trepti u polutami,
Tajinstven život budi sa srebro-zlatnih zraka.

Doplovio pa kad je k čistini kroz gomile:**)
Nasmješljive mu oči zakruže naokolo,
Sa kojih trepte zrake, što sunu lakokrile
Kroz gusto plamno snoplje i zavrte oholo —

Uz šuštanj i uz ciku, uz zvonki smijeh pun šala....
Po poljanama dugim i cvjetnim pašnjacima —
Svud moći njegva siže. A Ajka zadrhtala:
Na um joj redom stižu priče o sablastima.

Gle, Bože, vrisnula je. Ah! Mjesec pr govara...
I Ajka jedva dašak iz slabih smaže grudi,
A priča drevna živi: Iz cvijeća bezbroj šara
Poklonile se vile i rajski pjev zagudi.

Sve to se jati, vrve. Nov svud se kaže život
Pun čara istočnoga, ljepote pun i krasa;
Prozirne halje drhću uz srebren glas i hihot,
A s glava kosa zlatna kô more se talasa.

Ni traga zemskoj tmuši. Zbor mladih djevojaka
Uz pjesmu, smijeh i vrevu koraca čas po cvijeću,
Čas diže se put neba kô lepirica laka,
A onda hrlo ide, da pozdravi si sreću.

**) gomile = vrst oblaka.

Digitized by Google

A to je Mjesec bajni, pun časnog poštovanja,
Što blaženo se smiješi i čeka Zbor svoj mili:
Na pozdrav djevojački tek klanja se i klanja,
I carskim maše žezlom u grimizu i svili . . .

— — O, zdravo, ti o Silni, naš miljeniče dragi!
Daj reci, brže kaži, što raditi će svaka,
Da svečani naš danak svim bude spomen blagi,
Znak vjere zbora tvoga, vilinskih djevojaka — —

— — Ja pričat ću vam . . . Pričat?! Da, kazat ću vam
[tajnu,
Vi kak ste amo došle, gdje sad vam postojbina.
A Ajka čudom gleda tu igru veličajnu
Uz čežnju jaku, vruću: ah, biti druga njina —

Pa djevovati dovijek i divne slušat zvuke,
Što zvone kao pjesma sa Serafovih struna:
Uz svjetlost mjesečevu stiskavat vila ruke,
Uživat mladost vječnu sa slasti milijuna.

Ah, slasti milijuna — — Da počmem priču: Da, da:
Sveg sjećam se . . . ja zvah vas, a vi ste odlagali,
Neodlučni ste bili za život prepun sklada:
Sad evo gledam: sve vas najljepša ljupkost gali.

Po danu cvijeci vi ste, šareno, milo cvijeće,
Ljepota vi ste sama. To kad bi ljudi znali —
To sitno ljudstvo dolje, što utaman svud lijeće
I živi tek da lažnom idolu tamjan pali . . .

Pa kad bi ljudi znali, što skriva vasiona
U svjetlom našem carstvu, gdje u tren boli splinu —
Još danas svi bi pošli, činu ponoć kucnu zvona:
Do potočića val gdje cjeliva mjesečinu . . .

Tu valja umit lice — naš želi l' tkogod biti,
Al prije mu nada sve tek duša htjeti treba — —
— Ah, duša htjeti treba . . . ponoćna zvona . . . 'miti,
Tad u kolu si vila i čedo bajnog neba;

Digitized by Google

Po danu cvijet si; noću: ljepota nad ljepotom . . .
O, Bože, ljudi . . . ja ću — — — i Ajkica se prene.
Sva snena ruku pruži u borbi za životom
I gledne na sat: baš će na dvanajstu da skrene.

I protre oči, cikne . . . Na nebu isto lice
Kô da ju k sebi vabi . . . Pa skoči s bônog loga —
Al' — jao . . . trudno tijelo se jedva prozornice
Dohvati i u vrtić korači trudna noga.

Bat u to zvona s crkve tri četvrt u noć grune . . .
A Ajke prsa slaba kô stegnuše se s boli,
Dok znoj se mliječnom puti sve cijedi s halje pune,
Po kojoj dobri Vladar najljepše zrake proli.

Još čas — još dva i Ajka dostignuti će vale,
Koraknut samo treba i na obalu popet;
Al' kô da demon neki njoj noške sputo male
I ona klone . . . U to i zvon se javi opet.

Strvena sva se upre, a rukom trake hvata,
Pa tek što vedrim smiješkom razgleda svijet svoj novi:
Odmnije pljusak teški — — — I kucaj noćnog sata
Ušutko onda vodu, nad kojom Mjesec plovi . . .

EPILOG

Tek zore ruj, a žurba. Svi tužni zadrugari.
Svi suze izbom liju nad vanjkušaka vore.
O kud li, jadna naša?! I svojta zabugari,
Dok dva muktaša nose trup shrvan. Na glas zbore:

Tko, tomu bi se nado . . . ovako smrt da shara
Tu Ajku zlatnu našu . . . Vaj, što ti usta mlate;
Požuri radje, da nam donese poso para —
Ta dost je u njih smoka, pa karminom*) nek plate!

*) karmina = posmrtna čast

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

DRAGAN FRAN RÖSZLER-MAHOREŠ
(ZAGREB)

NA BOŽJEM SUDU

Desilo se, pa sam umro
I pred božji stao sud:
Vage, knjige, tinte, pera
U okolo svagdje svud;
Dugi stoli — fini stolci,
Uz stolove mudri zbor —
Sijede brade, mrka lica,
Rezak, strogi razgovor.

Čelo stola časno lice
(Bit će, da je Gospod sâm)
U grimiznom skupom plaštu.
U oku mu čudan plam.

— Tko si? Što si? Odakle si?
Ja sam, znajder, Gospod Bog! —
A ja bogac odcvokotam:
— Putnik s busa hrvastkog.

— Iz Hrvatske?... (Bog se smrkne)
Skokni, Pavle! Mape daj,
Da pogledam, odakle nam
Dotepo se grješnik taj! —

Skokne Pavle do ormara,
Za čas kratki odgovara:
— Evo mape, Tvorče svijeta,
Al' Hrvatske na njoj nij?...

Srdit Bogo mapu zgrabi:
— Ma kakov je ovo grij?
— — — — — — — — — —
— Iz Hrvatske, je l' si reko,
Da te amo donije lijet?...
Čuješ sinko, sumnjiv si mi,
S kakvog li si debla cvijet.
Tuj na mojoj, gledaj, mapi
Svaki narod ima punkt,
Svih pet kopna evo tu je,
Svaki istmos, trapezunt.
Al' Hrvatskoj tvojoj nigdje
Ni najmanji sljednji trag.
Čuješ sinko, sve bih reko.
Sam te amo posla vrag.
Reci pravo, odakle si,
Da ti znadem izreć sud,
Al' ne laži svomu Bogu,
Uzalud ti takav trud! —

— Vjeruj, Bože, da sam pravi
Nadao Ti domicil,
A za dokaz eno moj Ti
U Hrvatskoj kodicil.
Ako u toj Tvojoj mapi
Hrvat mjesta našo nij',
To za cijelo nije n oja
Niti krivnja, niti grij.

Digitized by Google

Pridjem k stolu, uzmem mapu,
Da potražim rodni prag,
Al' Hrvatske nigdje nema —
Svuda magyar királyság . . .

— No što veliš? (Bog će opet)
Odakle si? Zbori sad!
Ali brzo, jer za svadju
Nemam volje, a ni kad.

— Ne znam, Bože, odakle Ti
Dopala je mapa ta,
Al' Ti moram pravo reći,
Ta je mapa lažljiva.
A da zbilja tom je tako,
Ne ću puno motat, plest,
Pogledaj der samo firmu:
Kossuth Lájos — Budapest.

— Kossuth? Kossuth? (Zamisli se
Na svom trunu mudri Bog)
Ta to, sinko, nij' moguće,
On da vara Boga svog.
Recte Vi, oj časni oci,
Vjerujete l' Vi u to?
Zar bi mogo Kossuth Lájos
Počiniti takva što? —

Mudri zbor se mudar našo,
Glavom kimno: — Nije, ne! —
Ljutit skočih, nogom lupnuh:
— Istinu sam reko sve.
Traži, Bože, dokaz svaki,
Spreman sam ga smjesta dat!
Al' ko Hrvat ni od kog se
Ne dam lašcem, ne dam zvat!
Moj je narod za Te, Bože,
Na potoke krvcu lio,
Narode Ti druge čuvo,
Štit i bedem Krsta bio.

Slatki Švaba, Austrijanac,
Ljuti Magjar, Talijanac
Oteše mu medje, djecu,
I pred Tobom sad ih kažu,
Da su njihva, medje njihve.
Al' vjeruj mi — lažu, lazu!
Propiako sam od ljutine,
Izdao me drhtav glas,
A u zboru oko stola
Nasta šutnja kratak čas.

— E pa dobro, dragi sinko,
(Opet Bog će uzet riječ)
Sve je lijepo, kako zboriš,
I počinjem shvaćat već.
Ali ipak ne mogu Ti
Izreć valjan pravovjek,
Dok mi mapu onu pravu
Ne doneseš na ogled.
Zato, sinko vrat se natrag,
Pa pozdravi narod tvoj,
Nek sa krvlju omedjaši
Sav hrvatski medjaš svoj!
Pa kad budeš tu mi mapu
Donijet mogo pred moj sud,
Suditi ću zatornikom
O tom, sinko, stalan bud!
Izreć ću im tešku kletvu,
Da me sav će čuti svijet,
Sudit ću im groznu kaznu,
Paštat će ju cio vijek.
Zbrisat ću ih s lica zemlje,
U sjemenu zatrt plod,
Strahom, s grozom ime će im
Spominjati ljudski rod.
A tvoj narod uzdignut ću
Nad ostale puke sve:
Radi mene tko je mrio,
Propadnuti ne smije — ne!

Digitized by Google

Na tu strašnu božju kletvu
Zadrhtao cio zbor,
Ne našo se nitko od njeg,
Tko bi reko prigovor.
Potreslo se sedam neba,
Uzdrmao neba svod,
A pod svodom nebeskijem
Prošaptao ljudski rod:
„Taj ću narod uzdignuti
Nad ostale puke sve:
Radi Boga tko je mrio,
Propadnuti ne smije, ne!"
Dodjoh natrag s božjeg suda
Kao prvak Boga zvog,
Da mu pravu mapu spremim
Od medjaša hrvatskog.
Zato čuj me, rode mili,
Što ti veli Gospod Tvoj:
Omedjaši krvlju svojom
Svaki sljednji busen svoj!
Ne daj od svog niti pedlja
Da Ti otme krvni din,
Na Tvom dobru nek Te samo
Nasljedjuje rodjen sin!

Pa kad budeš svugdje bio
Vlastit gazda — svoj na svom,
Našem krvlju omedjašen
Bit će onda sav nam dom.
I božja će tada kletva
Da preleti ljudski rod,
Potrest će se sedam neba,
Uzdrmati neba svod!

„Zbrisati ću zatornike,
U sjemenu zatrt plod,
S strahom, s grozom ime će im
Spominjati ljudski rod.
A hrvatski narod dić ću
Nad ostale puke sve:
Radi mene tko je mrio,
Propadnuti ne smije, ne!

Pa kad onda ovaj sretni
Nadošao za me čas,
U srce ću mapu savit,
Bogu reći u sav glas:
— Evo, Bože, prave mape,
Pa mi reci stvogi sud!
Hrvatski je sada medjaš
Omedjašen krvi svud!

Digitized by Google

Digitized by Google

Bohumil Tovey

Digitized by Google

Digitized by Google

BOGUMIL TONI
(SAMOBOR)

U PARKU

Pustom u parku koči se dvorac
Mjesec se po njem prosipao sjetno,
Stazama bijelim od jablana sjene
Kradu se tiho i drhću diskretno.

Mir je posvuda, tek s jablana vitih
Šapat tajnovit razastro se parkom,
Priča je ova od nijemih svjedoka,
O uzdahu strasnom i cjelovu žarkom.

Priča je davna o ljubavi jednoj,
Što je sa srećom i mladošću cvala —
I onda je jednom izdahnula tiho
Kad noćca gluha po parku je pala...

NA NOVU GODINU

Svijet ju je dočcko mladjanu i svježu
Uz kucanje čaša i veselje smjelo,
Uz plesove, svirku i popijevku žarku
Otpjevo je staroj veselo opijelo.

Jedan mrije tiho, a drugi se radja
Svaki dan je zgoda borme ova česta:
Popijeva se jednim radosnica pjesma,
Dok im drugi, mrtvi, ustupaju mjesta.

No tko d sad misli na uzdahe zadnje,
Na lubanje trule i kosture stare;
Novo ljeto sviće; život slavi slavlje
S njime lica mlada, što se srećom žare.

Godina je nova ... i neka se buči,
Ne može se muče preko toga prijeći;
Desnice se tišću, čestita se živo —
Da l' je samo srca, koliko je riječi?

Ne a samo lete te čestitke bučne,
A pitanje ovo p: stit je na miru,
Gdje je danas svuda zavisti i mržnje —
Iskrenost i ljubav još su — na papiru.

Al veselo, braćo, tko to može znati,
Tko će od nas slavit ljeto jošte mlado.
A što ono zborah o lubanji truloj:
Ne bih vam veselje pomutiti rado...

Digitized by Google

Digitized by Google

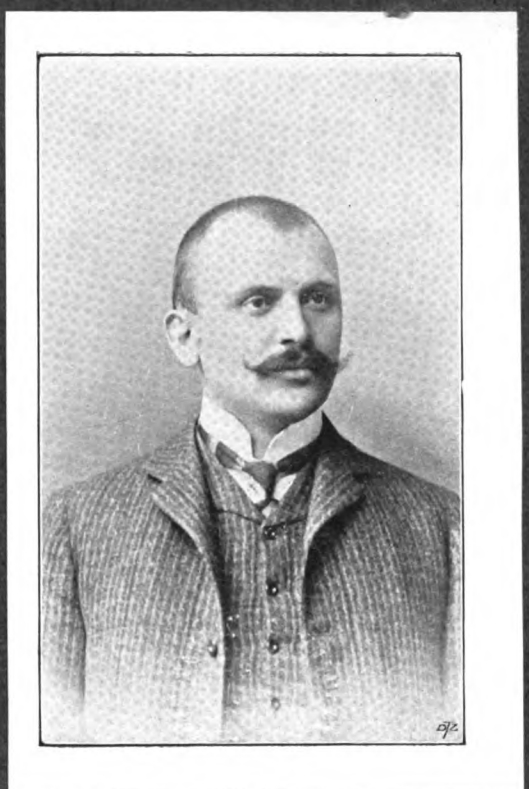

Dr. Aj. Vuksan

Digitized by Google

Digitized by Google

Dr. STJEPAN VUKSAN-SANE KURJAKOVIĆ
(KARLOVAC)

JELO...

Ja uranih zoru krasnu,
Da poljubim jelu vitu,
Jer su jele ponajljepše
Jarkom suncu na osvitu.

Dok su mlade, lijepe, čile
I ljudi ih slatko dišu,
Kad opaze jele mlade
Grudi šire i mirišu.

Jelo, jelo, moja jelo,
Objes'me na tvoje grane:
Vidiš lice nagrešpano
I halj'ne poderane.

Po stablu se tvome verah,
Puzao sam, poskakivo,
Stiskao te k svome srcu —
Ljubio te tako živo . . .

A, gdje ti je vršak zlati,
Jelo moja, jelo mila?!
Tog sam nel:oć ja otkino,
Dok si mlada, manja bila.

Tvoje grane sad su ljepše,
Rašireno, rascvatene;
Daj mi, jelo, da se verem,
Primi opet — primi mene!

CURO MOJA..

Curo moja, zlatna curo,
Medenijeh slatkih usta:
Otkada te, dušo, ljubim,
Duša moja još ne susta.

Nezasitna duša moja
Kao pčela slatkog meda,
Od tebe se ! aš nikako
Odkinuti ne da, ne da . . .

Da nas dijeli zelen-gora,
Oj andjele slatki, mio,
Do tvog krila i grudašca
Ja bi goru preskočio.

Pa makar se baš na meni
Višnjeg neba strijele bile —
Tvoje bi me — je li, dušo,
Mile ruke ogrlile?

Curo moja — zlatna curo,
Sakrij me pod tvoje krilo,
Pa da vidim, dušo moja,
Kako bi mi onda bilo . . .

Digitized by Google

NAJMILIJE

Sinoć dockan upita me draga·
„Reci, Sane, tvog milena blaga,
U čem svoje gojiš slatke nade?
Bih li vina, ili cure mlade?“
Ko da pravo baš pogodi, zlato,
To je moje blago odabrato:
Da ne dijelim milo dobro svoje,
Ja bi dušo, ja bi obadvoje . . .

LEPTIR

Da sam leptir i da imam krila
Ti bi moja barem na čas bila.
Sio bi ti na grudašce bijelo,
Ljubio ti ono mehko tijelo,
Bilo pravo il' ne bilo, dušo,
Ja bi po njem malo šetat kušo:
Pa da pravo odrežeš mi krila,
Bar bi reko: ti si moja bila.

Digitized by Google

Ernesto Sevacij

(STARI JANKOVAC)

SRCU

Ti, što kao sunce sjaješ
U mojima danima,
Jedina si, jedina si,
Što me vječno zanima.

Ti, što kao mjesec sjaješ
U mojima noćima,
Najljepša si, najljepša si
U mojima očima.

Ti, što si ko voće slatka,
Janje moje najmladje.
Najbolja si, najbolja si,
Jer mi daješ najsladje.

Kad te nema, teško mi je
Kao milim nad grobom.
Srce moje, srce moje,
Ja umirem za tobom.

SEOSKI BUBNJAR

I sada ga vidim: visok je kô jela
I pred sobom drži bubanj velik, star:
Brk mu košutovski, a kosa mu bijela —
To je dida Lazo, seoski bubnjar.

Na sokaku stoji i po bubnju lupa,
Jošter malo, pa će prestat bubnjati:
Izaći će čelad i mudra i glupa,
Da mu svaku riječcu željno uhvati.

A tada će Lazo zanesen u sanje
Podignuti glavu, ispraviti vrat,
Pa će započeti: „Daje se na znanje...“
I cijelo selo obići za sat.

Pa kad svrši poso, lijepo će kô goso
Kod birtaša Joške piti rakije;
A jer svoj je goso i svoj znade poso,
Razumije se, pit će, dok s' ne napije.

Onda će si brke obrisat rukavom
I med zube metnut gospodski cigar;
Nek se svi inate i neka se znade
Tko je dida Lazo, seoski bubnjar.

A kod kuće bit će — razumije se — [trke.
Psovat će ga baba, što pije bez nje
I kada ga, ljuta, uhvati za brke
Smirit će ju lijepo s deci rakije...

Sjetit će ju doba, kad kad su ruže cvale
I lepiri mali spremali na lijet,
A on od ljubavi, mladić, pijan bio,
Grlio svu narav i čitavi svijet.

Sjetit će se svega, što je negda bilo:
I kako je bio lijep, mlad i zdrav,
I kako se negda ljubilo i pilo,
I kako je svaki momak bio lav.

Digitized by Google

To su bili dani, to su bile noći,
Kad se je na dušak pilo radosti:
Divno ono doba nikad ne će doći,
Vratiti se ne će doba mladosti.

Pijući polako sjećat će se tako
I u san će pasti u besvjestan čas,
Pa će sanjat kako s babom pleše lako
Uz gusala cilik i cimbala glas . . .

Digitized by Google

Isaije Mitrović

(GLAMOČ)

GORI MI DUŠA...

„Gori mi duša
gori,
„Za tobom zlato
mori.
„Plače mi srce
plače,
„Čim ljubim dušo
jače . . .
„Drhti mi usna
silno,
„Za tobom janje
svilno.
„Kleca mi noga
ráno,
„Za tobom divna
Stano.
„Progji mi selom
lijepa“,
Zor momče djevi
tepa.
Al moma srca
ledna,
Tek vara momka
bijedna.
Fesligjan*) suh mu
šalje,
Da od nje bježi
dalje . . .

SIROTICE

Zakukale kukavice
U gorici na grančici,
Na crkvištu hrama svetog.
To ne bile kukavice
U gorici na grančici
Na crkvištu hrama svetog,
Već to bile dvije sestrice,
Dvije sestrice, sirotice,
A na grobu majke svoje.

Sirotice naricale:
„Teško nama bez majčice,
Nikad za nas vedra dana;
Vedra dana ni pogleda,
Bez majčice a sa ocem,
Ko bez majke i bez oca.
Gdje maćeha djeci majka,
Tu i otac očuh biva.

*) Cvijeće.

Digitized by Google

Digitized by Google

Frank Dugan

Digitized by Google

Digitized by Google

FRANJO DUGAN
(OSIJEK)

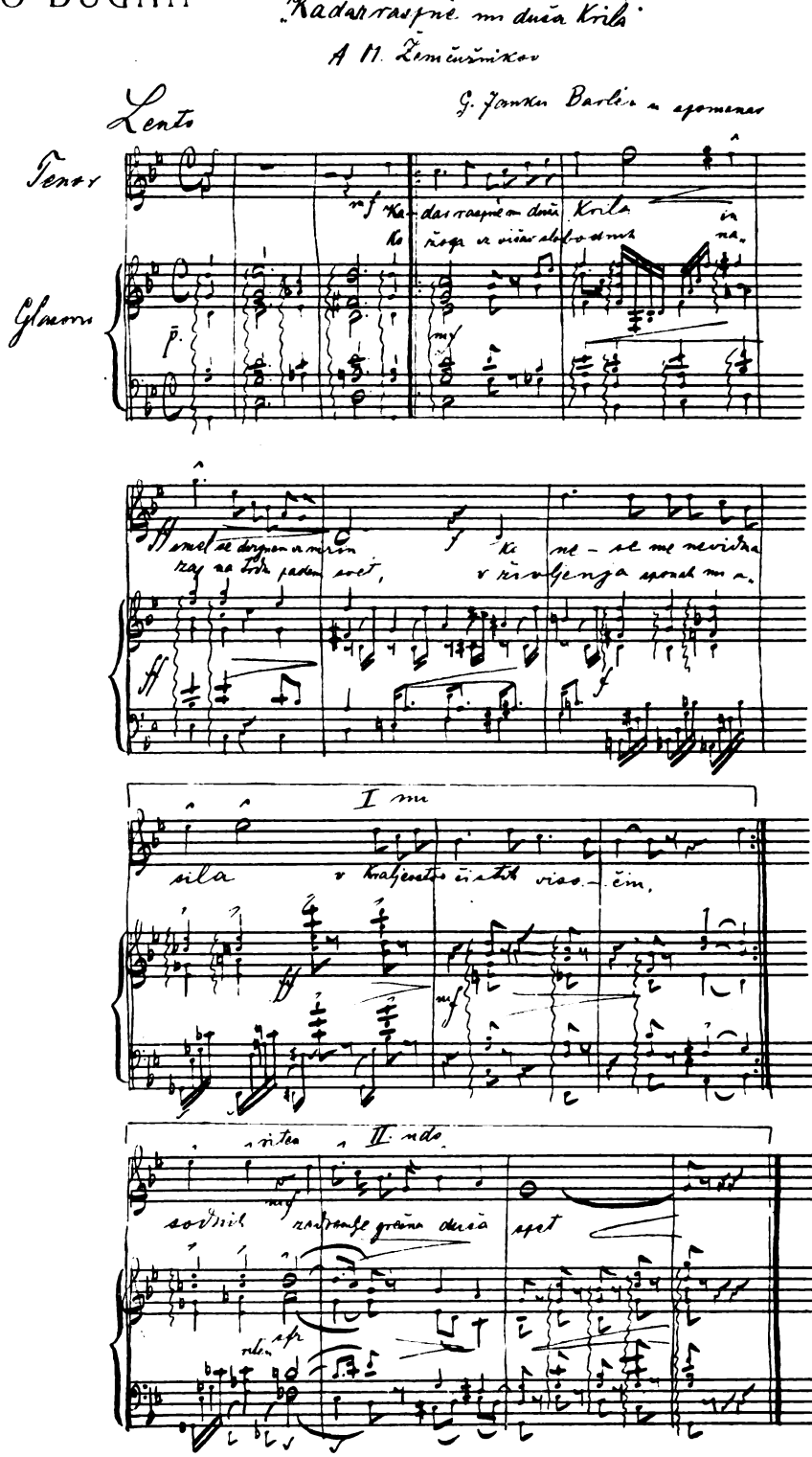

Digitized by Google

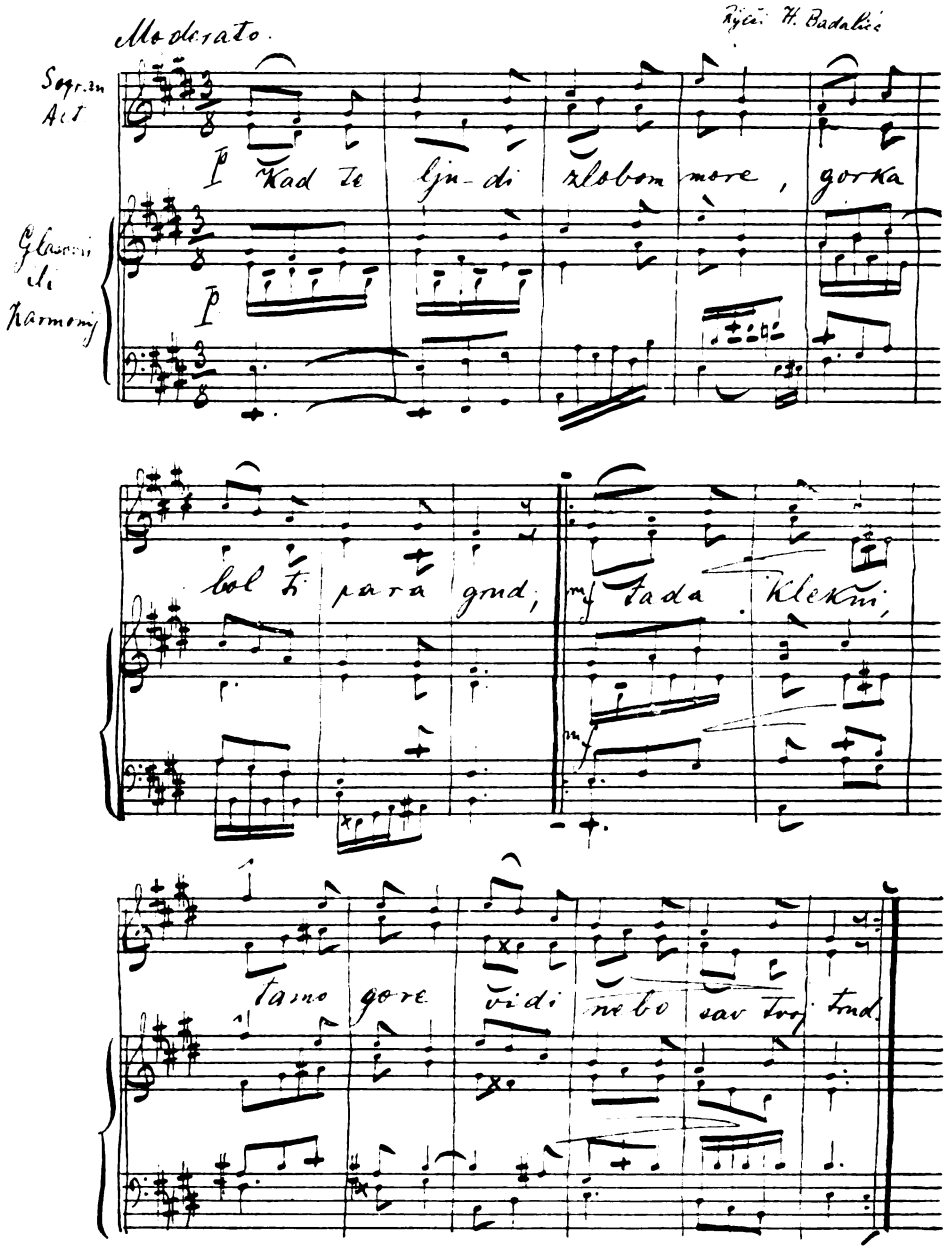

Digitized by Google

Dragutin Hruza

(VUKOVAR)

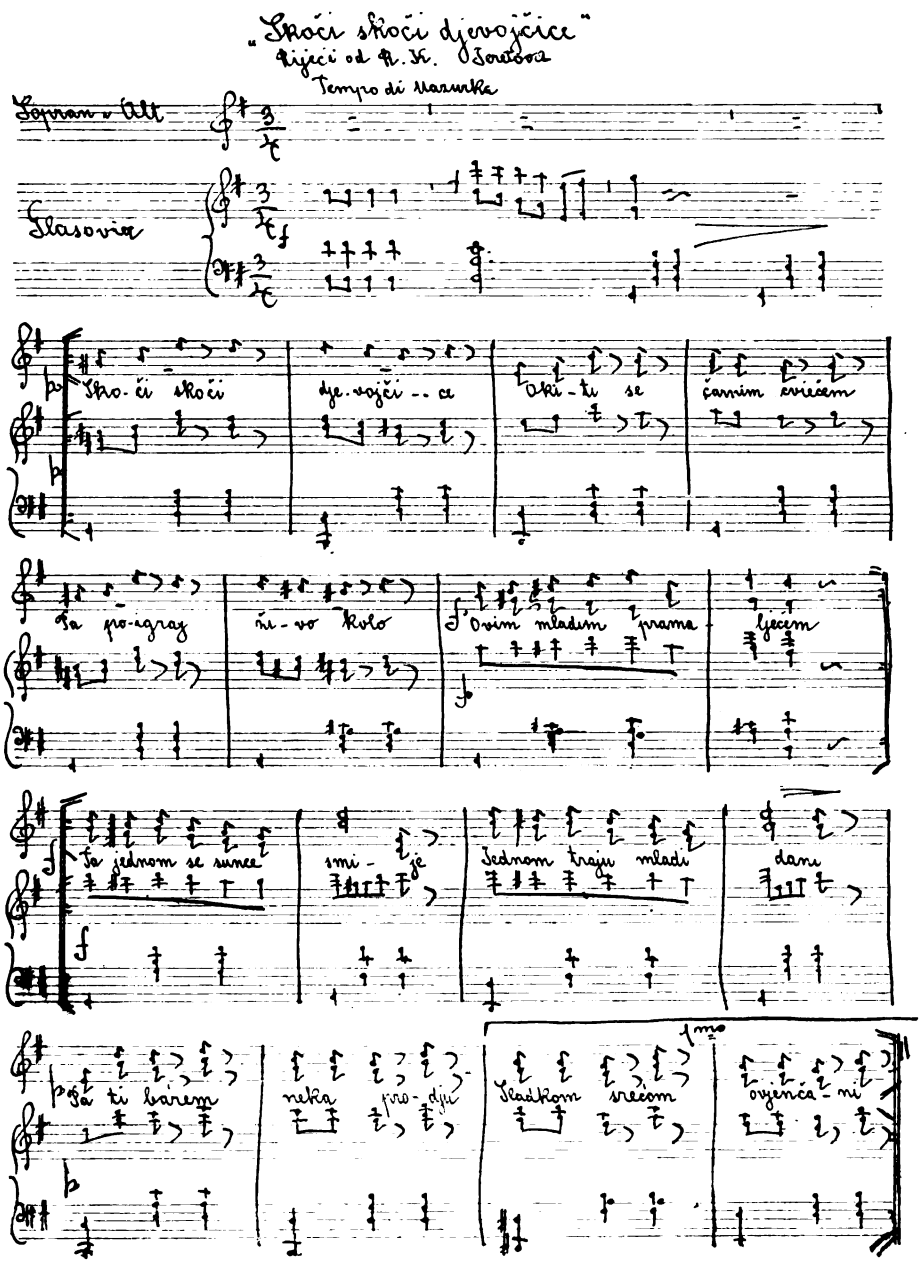

Digitized by Google

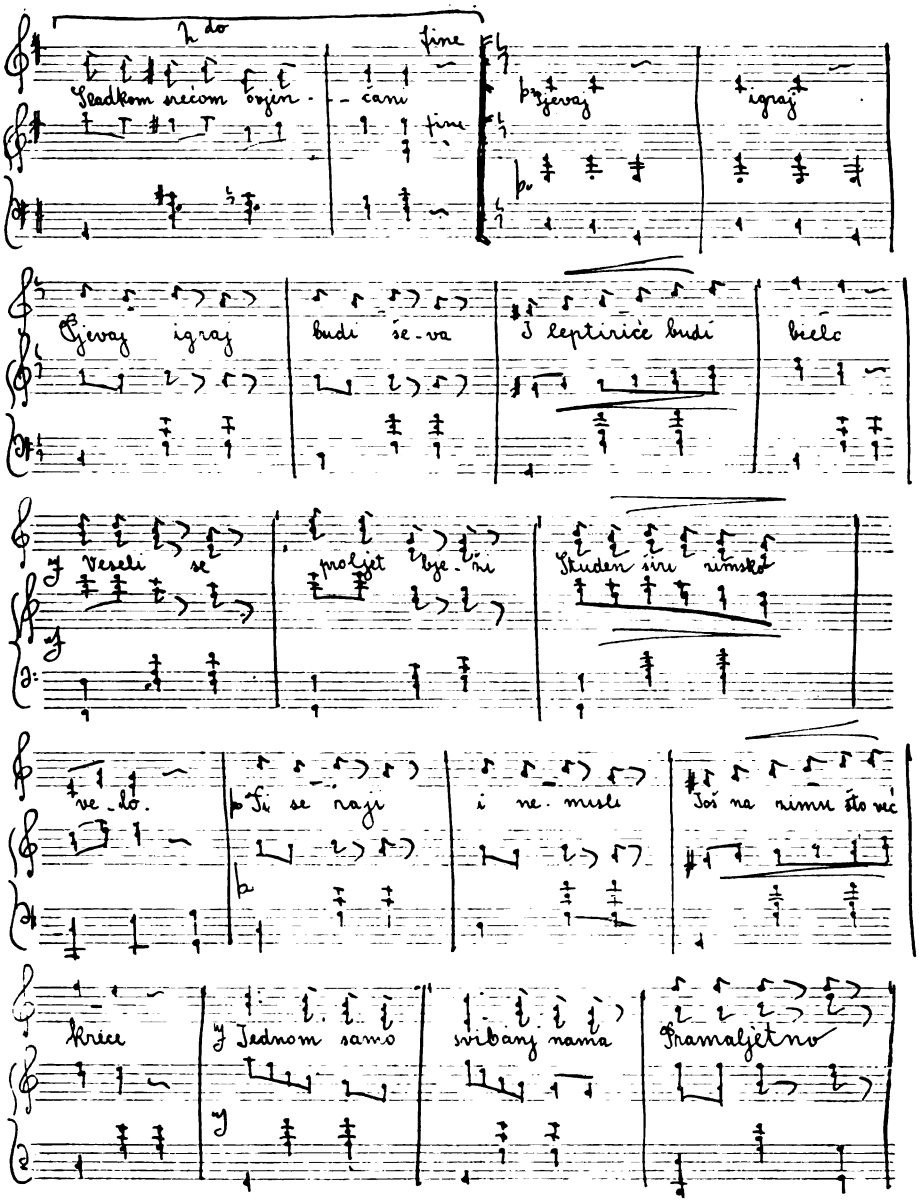

Digitized by Google

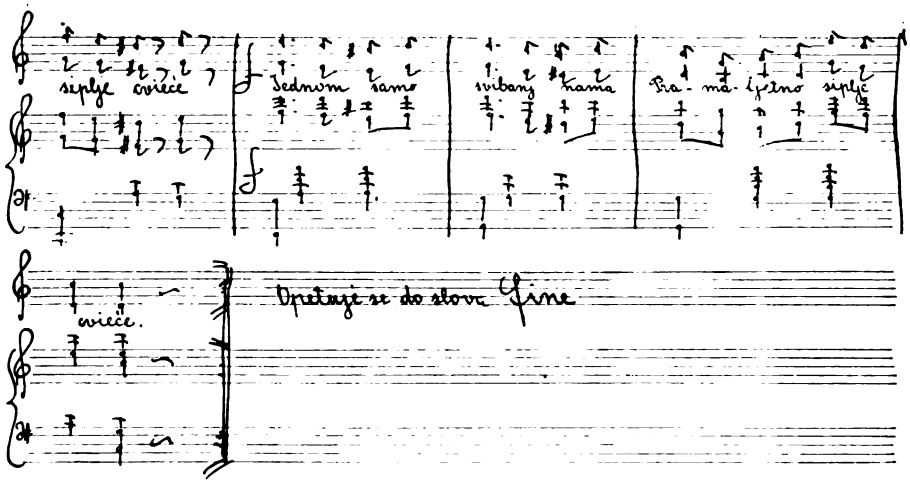

Digitized by Google

Digitized by Google

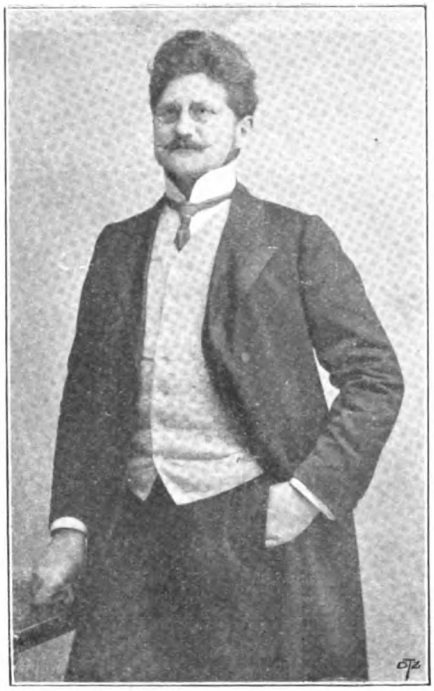

Digitized by Google

Digitized by Google

DR. MILAN OGRIZOVIĆ
(ZAGREB)

PROSJAKINJA

PRVA SLIKA*) BOŽIĆNJE PRIČE: „ZLATOKOSI KRALJEVIĆ."

LICA:

Kralj
Kraljica
Kraljević
Prvi vojvoda
Drugi vojvoda
Treći vojvoda
Prva vojvotkinja
Druga vojvotkinja
Treća vojvotkinja
Prvi dječak
Drugi dječak
Treći dječak
Prva dvorkinja
Druga dvorkinja
Treća dvorkinja
Ljekar
Prosjakinja

Vojvode. Vojvotkinje. Dječaci. Paži. Vojnici. Narod.

Sredovječni kraljevski vrt s nasadima natkrit staklom. Otraga više na lijevo staklena vrata, kroz koja se vidi zimski kraj i bedemi gradski. Lijevo visoka stabla. U sredini vodoskok s kamenom ogradom; ispred njega jedna kamena klupa i otraga jedna. Desno otraga vrata kraljevske palače sa stubištem. Desno sprijeda kameni prijesto pod granatim hrastom.

PRVI PRIZOR

Prva, druga, treća dvorkinja. Prosjakinja.

(Dvorkinje su otraga otvorile vrata i gledaju prema gradskim bedemima. S lijeva dopire dječja buka i povici: „Hura!" „Juriš!" „Naprijed!" „U ime kralja!" uz trubljanje na šaku pred ustima, te uz zveketanje i lupu drvenih mačeva. Za čas mali mir i jedan povik „Stoj! Sakrili su se!" U to je gotovo neopazice došla na vrata „Prosjakinja" i hoće unutra).

Dvorkinja (zaustavi prosjakinju otresito). Šta hoćeš Ti tu?

Prosjakinja. Tražim dijete.

Prva dvorkinja. Tu nema tvoga djeteta.

Druga dvorkinja. Tu su samo gospodska djeca: kraljevska i vojvodska.

Prva dvorkinja. Izmići otud! (Odgurne prosjakinju van, pa zatvori za njom vrata.)

(Otraga se kroz vrata vidi narod kako ide k bedenima).

*) Druga slika „Angjeli" izišla je u „Hrvatskoj Smotri" (u prosincu 1909.) Ostale se slike zovu redom: „Dva brata pametna — treći sulud", „U začaronom gradu", te „Kod Usuda u Božjem raju". Cijela se ta „priča iz priča" s glazbom Fr. Lhotke prikazivala u hrvatskom kazalištu zagrebačkom prvi put 21. prosinca 1909. i još poslije pet puta.

Digitized by Google

DRUGI PRIZOR

Prva, druga, treća dvorkinja. Kraljević. Prvi, drugi, treći dječak. Djeca.

Treća dvorkinja (dok je još prva dvorkinja zatvarala vrata). Kako se samo usudila amo?

Prva dvorkinja (protegnuvši ruke preda se). Svijet se već kupi. Ah, druge, ja bih tako htjela na bedeme!

Druga dvorkinja. I ja!

Treća dvorkinja. Da ih dočekamo!

Druga dvorkinja. Možda je koji i poginuo.

Prva dvorkinja. Teško. S p vog juriša predao se grad. (Gleda opet otraga.)

Treća dvorkinja. Kad već prodje kraljica pred kralja, mi ćemo nekako iza njezine pratnje.

Druga dvorkinja. Ta da! A djeca će se tu igrati i bez nas.

Prva dvorkinja. Ah ta djeca! Samo kad ne bi kraljica tako pazi a na svaki vjetrić...

(S lijeva se čuje naglo jaki kraljevićev glas „Eno ih za hrastovima! Naprijed!" za njima više glasova divlje: „Naprijed! Naprijed Huraaa!" Lomatanje sabalja, krika, bruka — pa tutanj, kao kad netko padne, onda smijeh.)

Druga dvorkinja. A on je baš od svih najjači i najzdraviji. Kako samo viče!

(S lijeva vika: „Naprijed. Ne dajmo im k vodoskoku!" Trka i buka.)

Šest dječaka splavim malim kacigama i štitovima te drvenim sabljama — uzmiče natraške, slabo se braneći prema vodoskoku; prvi je pao. Za njima se u isti čas p.javi s lijeva sedam dječaka i kraljević s crvenim kacigama i štitovima, te drvenim sabljama.

Kraljević (oružan „crveno" s perjanicom na kacigi pokazuje na prvoga dječaka", koji je pao). Vežite ga! To je već treći naš!

(Dvojica „crvenih" vežu prvoga (plavoga) dječaka. Ostali „crveni" kliču: „Naš! Treći naš! Idemo naprijed!")

Kraljević (zapovijeda). Naprijed!

Prva dvorkinja (zašla medju dječake.) Ne, ove je igre već dosta. Igrajte se što drugo! Tu možete jedan drugomu i oko iskopati.

Druga dvorkinja (prišla k „prvomu dječaku.") Ti si se sigurno i udario!

Prvi dječak (najmanji od svih „plavih"). Ah, meni nije ništa. Ja sam samo tako pao!

Kraljević (ruga se). Da, da — „samo tako!" Potjerali smo vas — to je! Mi smo pobijedili!

Drugi dječak (vodja „plavih" desno s perjanicom na kacigi). To se još ne zna!

Ostali dječaci (zdesna, „plavi"). Nego da se ne zna!

Kraljević (svojima). Dečki! Onda ih moramo do kraja utući.

Ostali dječaci (slijeva postave se u bojni red). Tako je!

Dječaci (zdesna). Mi se ne bojimo! (Postave se i oni).

Prva dvorkinja. Ne! Kad kažem — dalje se ne ćete više igr.ti bitke!

Kraljević. Ali onda neka priznaju, da smo mi pobijedili!

Dječaci (zdesna). Niste!

Dječaci (slijeva). Jesmo!

Kraljević. Molim! Nas je ovdje osam, a vas je pet. Jedan vam je pao još dolje u dolini. Drugoga smo srušili tu kod hrastova. Gle ga! Sad se dovukao!

(Pokazuje lijevo na trećega „plavoga dječaka", koji šepesa).

Digitized by Google

Druga dvorkinja (prišla k „trećemu dječaku"). Jao, a što je ovomu? Da nisi slomio nogu?

Treći dječak. Ah, šta bi? Ja samo za šalu šepesam. Gledjte! (Poskoči veselo na obje noge.)

Kraljević. Ništa to sad. Pobijedjen je i on, svejedno! Vežite ga! To je drugi!

(Dva „crvena" dječaka vežu „trećega dječaka.")

Kraljević. A treći to je ovaj sad! (Pokazuje na „prvoga dječaka"). Dakle predajte se ili — (Podigne sablju.)

Drugi dječak. Ne predajemo se! Juriš!

Dječaci zdesna. Juriš! (Hoće da navale.)

Prva dvorkinja (stane pred „plave" dječake, srdito). Ništa! Nikakav juriš! Dolje stim sabljama! Kad kažem dosta, onda je dosta!

Drugi dječak. No pa dobro! Mi se predajemo.

Kraljević (pristupa k „drugomu dječaku" i rukuje se s njim čvrsto tresući mu desnicom). Tako valja, vojvodo! („Plavima".) Junaci, mi smo od sad prijatelji. (Svojima milostivo.) Odvežite roblje!

(Dječaci „crveni" odvezuju one „plave" i svi se zagrle.)

Kraljević (dvorkinjama.) No vidite, gospodične, da se ne trebate ništa bojati. Izvolite samo dalje otraga gledati, hoće li doći veliki vojnici, a nas male pustite! Ha! ha!

Svi dječaci (se grohotom smiju).

Prva dvorkinja. No! Zlatko! — kakve su to riječi? Šta bi reka gospodja majka, da to čuje?

Kraljević. Poljubila bi me. Ona mene uvijek poljubi, kad što ovakovo rečem!

Dječaci (se smiju).

Prva dvorkinja. Nekakvu mirnu igru se igrajte i budite tu na okupu, jer doskora će doći vaše gospodje majke . . .

Kraljević. Znam — one idu van pred oca i vojsku, ali mi ćemo tu u vrtu ostati i čekati.

Drugi dječak. Vani je snijeg i blato, a tu je kao proljeće.

Prva dvorkinja. Onako će biti, kako gospodja majka odredi. Samo se lijepo pametno igrajte.

Kraljević. Vi se ništa za nas ne brinite! Mi se najljepše igramo, kad nas nitko ne gleda.

(Dvorkinje idu otraga prema vratima.)

Drugi dječak. One nek gledaju svoje vojnike!

Kraljević. To bi one najvolile, da mogu s nama van pred vojsku, ali mi ćemo dečki, ostati ovdje, jer i naše majčice ne bi nam dale van u snijeg, da se ne prehladimo.

Drugi dječak. Da ne uhvatimo kašalj!

Prvi dječak (trećemu). Zašto ovdje nema snijega.

Treći dječak. Beno, za to — kad je gore staklo!

Prvi dječak (gleda gore). Ah, staklo — a ja sam mislio, da nije ništa!

Digitized by Google

Kraljević (poskočio je u to desno do kamenog prijestolja). Dečki, znate, koju ćemo se sad mirnu igru igrati? Vi stanite ovdje svi oko mene u okrug!

Drugi dječak. Znam: ono, kako su oni išli u boj.

Kraljević. Da! Vi ste svi vojvode, a ja sam moj otac, kralj!

Treći dječak. Ja sam kastelan! A čekaj, ovo će ti biti kruna. (Utrgne jednu lisnatu granu, pa je savije.)

Kraljević (pošao do „trećeg dječaka", skinuo kacigu i metnuo vijenac na glavu). Razmaknite se sad! (Kad se dječaci razmaknu, stupa dostojanstveno do prijestolja, onda se okrene.) No, sad udrite mačevima o štitove i vičite: Živio kralj!

Dječaci (udare mačevima o štitove i viču). Živio kralj!

Drugi dječak. Ne valja! Najprije moramo trubiti.

Kraljević. Dakle trubite!

Dječaci (svi metnu šake pred usta, pa raznoličnim glasovima trube). Tratratra-rà!...

Kraljević. Dosta je, dobro je sad! — E, al tko će biti prvi vojvoda.

Drugi dječak. Ja! Ja ću biti moj djed i prvi te pozdraviti.

Kraljević. No dakle, počni!

Drugi dječak (pognuo se staračkim glasom). Svijetli kralju! Vodi nas u sveti boj na dušmanina naroda našeg! Mi ćemo zato u vatru i u vodu!

Svi dječaci. I u vatru i u vodu!

Treći dječak. I iz vode van!

Kraljević (srdito). Tko je to bio?

Neki dječaci (pokazujući na „trećeg dječaka." Ovaj, ovaj!)

Kraljević. On se ne će više igrati.

Drugi dječak. On niti nije vojvodski sin, on je — kastelanov!

Treći dječak. Moja mati mi je rekla, da sam i ja vojvodski sin.

Drugi dječak. Da, a otac ti je — kastelan.

Treći dječak. Moja mati je rekla, da sam ja bio vojvodski sin, ali — kad sam bio malen, da me je jedna vještica promijenila s njezinim djetetom.

Drugi dječak. To ti je baš istina!

Kraljević. Mir sad! Tko bude igru smetao, bacit ćemo ga iz vrta van na snijeg.

Svi dječaci (osim „trećega"). Tako je!

Treći dječak. Ne ću više, gospodo. Već sam tih.

Kraljević. Dobro dakle. Iznova! (Drugomu dječaku.) Počni opet! (Sjedne na prijesto.)

TREĆI PRIZOR

Prijašnji. Kraljica. Prva, druga, treća i ostale dvorkinje.

(Iz kraljevskog dvora izišla je kraljica s vojvotkinjama, a pred njima paži. Neopazeni od djece motre nijemo njihovu igru.)

Drugi dječak. Svijetli kralju! Vodi nas u sveti boj na dušmanina naroda našeg. Mi za te svi i u vatru i u vodu! (Udari mačem o štit.)

Dječaci svi. I u vatru i u vodu. (Udara mačevima o štit.)

Kraljević (ustane imitirajući oca.) Hvala vam, junaci moji! Sad vas poznam. Ja ću vas i voditi. Nek zadrhće dušmanin pred nama! Ili ćemo pobijediti ili — izginuti!

Digitized by Google

Svi dječaci. Tako je! Živio!

Kraljević. Kunem vam se, viteška braćo, s onim, što mi je najmilije: sa ženom svojom ljubljenom . . .

Svi dječaci (kliču). Živio kralj!

Kraljević. A ne samo ženom, nego i s jedincem svojim zlaćanih kosa . . .

Svi dječaci (kliču). Živio!

Kraljević. Sa dvije ljubavi svoje kunem vam se ovdje, a još s trećom: s ljubavlju za ovu našu zemlju slavnu . . .

Svi dječaci (oduševljeno). Živio kralj!

Kraljica (poletila kroz dječake). Sunce moje!

Svi dječaci (prema kraljici). Živila kraljica! (Na to poleti svaki svojoj majci, samo „treći dječak" ostane na mjestu, a tako ni „trećoj vojvodkinji" ne ide ni jedan dječak, dok nekima i po dva.)

Kraljević. Majčica moja je došla. (Poleti kraljici i objesi joj se oko vrata.)

Kraljica (grli i ljubi kraljevića). Zlato moje! (Opet ga grli i zajeca se od ganuća.)

Kraljević. A zašto plačeš, majčice?

Kraljica Od radosti, zlato.

Kraljević. Što otac dolazi.

Kraljica. Da, i što tebe imam — sve moje na svijetu! (Ljubi ga po licu.) Takvog djeteta nema nitko, nitko! Ove oči mile, pametne. Pa ta kosa zlatna moja! Moja čupkasta kosica! (Ljubi mu kosu, a onda prema vojvodkinjama.) Oprostite, moje gospodje! Oprostite majčinoj sreći! Ne za to, što je to dijete moje, što je kraljevsko, nego u istinu — pogledajte ga, kao angjeo! (Klekne do kraljevića i prisloni mu glavu uz svoju.)

Prva vojvodkinja. I ja sam majka. Svakoj je majci svoje dijete najljepše i najpametnije, ali ovo tvoje, svijetla kraljice.

Druga vojvotkinja. To nije obično dijete.

Kraljica. Zar ne?

Treća vojvodkinja. Odviše, odviše je pametno.

Kraljica. Da, da! Kako je samo malo prije govorio!

Kraljević. Ta to nije ništa, majčice. To sam ja od oca čuo.

Druga vojvotkinja. Upravo prepametno dijete!

Treća vojvotkinja. Kao da nije od ovoga svijeta!

Kraljica. Što to reče?

Prva vojvodkinja. Vojvotkinja još uvijek misli na onog svoga čudesnog dječačića, što joj ga Bog uzeo.

Treća vojvotkinja. Nigda ga ne ću zaboraviti, dok živim. I on je imao tako zlatnu kosu — i pametan je bio, ah takova djeca malo kad ostanu.

Kraljica. Što to govoriš, vojvotkinjo? Ta ja bih valjda poludila.

Treća vojvotkinja. I ja sam govorila, ali s prvim snijegom došao kašalj, pa nagla bolest, za tri dana, gospodje moje . . . Ah! (Briše suze.)

Kraljica. Žalim tvoju tugu, vojvotkinjo!

Treća vojvotkinja. Hvala kraljice! To nitko ne zna, nego onaj, tko doživi. Kadgod vidim tvoga sina, kraljice, ja se sjetim svoga i teško mi je.

Digitized by Google

Prva vojvotkinja (trećoj). Nemojte, gospodje, sad to! Treba da se radujemo, kad naši muževi svi živi i zdravi dolaze iz boja.

Kraljica. Da, tako je! O ja ne bih mogla ni pomisliti, da ovo svoje zlato ikad izgubim.

Kraljević. Majčice, naš dvorski kapelan je rekao, kad malo dijete umre, odmah bude angjeo.

Kraljica. Da, da: ali ti ne ćeš umrijeti. Tebe tvoja majčica tako jako voli.

Treća vojvotkinja. O i ja sam svoje dijete ljubila, ali mi je stara mati uvijek govorila: „Ne smiješ ga odviše ljubiti, Bog to ne voli!"

Kraljica. Bog da ne voli ljubavi majčine?!

Treća vojvotkinja. Odveć velike ne! Ah, šta je dječji život — kao plamečak tanke svjećice!

Druga vojvotkinja. Da idemo.

Kraljica (kraljeviću). Zar ne, zlato, tebe ništa ne boli?

Kraljević. Šta bi me bolilo, majčice! Mi smo tako sad skakali po cijelom vrtu.

Drugi dječak. Mi smo svi zdravi!

Kraljica. A gdje su dvorkinje?

Kraljević. One su otraga. Gledaju, kad će doći — vojnici.

Dječaci (se smiju, a dvojica otrče dolje k dvorkinjama).

Kraljica (poljubi kraljevića u lice). Zlatni moj!

Kraljević. Ja sam znao, da ćeš ti mene za to poljubiti. Ali neka njih tamo, mi ćemo se ovdje već lijepo igrati, kad ne smijemo . . .

Kraljica. Ne, ne! Vani je snijeg.

Kraljević. I čekat ćemo oca i vas sve. Danas ću sve paziti, što bude govorio s prijestolja tu.

Prva vojvotkinja. Idemo, svijetla kraljica. Zamjerit će nam narod, ako dodjemo kasno.

(Dvorkinje prišle otraga)

Kraljica. Čekajte, gospodje moje, tako mi se teško danas od njega otkinuti!

Kraljević. Znaš što još, majčice? Čim čujemo trublje s bedema, mi ćemo se ovdje poredati u dva reda. A smijem li ja oca pozdraviti jednim govorom?

Kraljica. Smiješ, dušo, ti smiješ sve. A kako bi ti govorio?

Kraljević. Ja bih rekao: „Dragi oče! Ti si svladao dušmanina. Ti se vraćaš svomu narodu i svojoj kući. Vraćaš se majki i meni, da skupa dočekamo Božić. Živio!"

Drugi dječak. A mi ćemo onda svi viknuti: Živio kralj!

Svi dječaci. Živio kralj!

Kraljica (sva razdragana, prema vojvotkinjama). „Jeste li čule, moje gospodje".

Prva vojvotkinja. Ja već dosta živim, ali tako što od malog djeteta još nisam čula.

Druga vojvotkinja. Prepametno, prepametno!

Kraljica. A tko te je srce učio taj govor?

Kraljević. Nitko. Ja sam to sam smislio.

Kraljica. Dušo! (Opet ga ljubi.)

Kraljević. Ja znam, da ti to veliš, pa za to!

Digitized by Google

Kraljica. Idemo, idemo! (Poljubi ga u kosu.) S Bogom, zlato. Ne idi nikud odavle!
(Popodje.)

Svi dječaci. Živila kraljica!

Kraljica (dvorkinjama) Vi malo više budite uz njih. Ni jedno ne smije vratima ni blizu. Zrak je hladan.
(Dvorkinje se naklone duboko.)

Kraljević (kraljici, koja je već odmakla otraga.) Majčice, majčice — a cjelov na rastanku.

Kraljica (koja se najprvo sustavia, a tad se istrgnula i pohrlila prema kraljeviću). Sunce moje! (Poljubi ga nekoliko puta u lice.)

Kraljević. Ne tako majčice! Ovako! (Uhvati joj sa svakom rukom jedan obraz i tako malo raztegne na cjelov.)

Kraljica (isto učini kraljeviću.) Ovako, ovako srce! (Poljubi ga tri put u usta.)

Svi dječaci (se smiju i pljeskaju rukama).

Kraljica (polazi opet medju vojvotkinje). Ah, gospodje moje! Vi ne znate, kako sam sretna; ja to vi.e ne mogu ni podnositi. Oprostite mi moju iskrenost, ali niti kralj, niti vojska — ništa me na ovom svijetu ne veseli kao ovaj dječak.

Prva vojvotkinja. Neka ti ga samo dobri Bog poživi.

ČETVRTI PRIZOR

Kraljević. Prva, druga, treća dvorkinja. Prvi, drugi, treći dječak. Dječaci.

Kraljević. A što ćemo se sad igrati?

Prva dvorkinja. Samo jednu mirnu igru!

Kraljević. Dobro, jednu jako mirnu. Igrajmo se „spasa"!

Prvi dječak. Kako se to igra?

Treći dječak. Eh, ne znaš! Jedan žmiri i broji do stotine, a mi se drugi sakrivamo.

Kraljević Kad se svi sakriju, dovikuju „kuckuc", a on traži, ali mora paziti na svoje mjesto, da mu ga tko ne ugrabi. Koga prvog opazi, onda onaj žmiri.

Druga dvorkinja. Tako, tako! To je lijepa igra!

Prva dvorkiuja. Samo da ste svi na blizu.

Treća dvorkinja. Čim čujete rogove i trublje, odmah se poredajte uz vrata!
(Dvorkinje odu otraga k vratima.)

Kraljević. Dobro, dobro! Samo vi idite!

Drugi dječak. E, al t.o će žmiriti?

Dječaci (iznjenice). Ja ne, ja ne!

Kraljević. Ne! Onaj će brojiti, a koga dodje red. Čekajte, stanite svi uokrug! (Kad su mu svi stali u okrug, govori pojedine riječi, upirući prstom u dječake, kako su stali.) Enci — benci — na ka — menci. — Troja — vrata — zapečata — otu — ton — kapa — ron — koj' je — najveći — gradski zvon! (Riječ „zvon" padne baš na njega, na kraljevića.)

Dječaci (veselo, upirući na kraljevića.) Aha, ti žmiriš, ti žmiriš!

Kraljević. Pa dobro, ja ću tu na klupi sjediti i brojiti. (Sjedne na klupu kod vodoskoka)

Digitized by Google

Treći dječak. Čekajte, da mu zavežemo oči! (Vadi iz žepa rubac i veže kraljeviću oči.)

Kraljević. Pazite, koga prvoga opazim i rečem: „jedan, dva, tri — spas!“ onaj će iza mene žmiriti!

Drugi dječak. Moraš dugo žmiriti! (Sa znakovima dozvali sebi ostale dječake, tiho.) Dečki, mi ćemo ići tamo daleko, daleko (pokazuje lijevo), za one hrastove i ne ćemo dugo vikati „kuckuc!“ (Odleti lijevo.)

Svi dječaci (razbjegnu se lijevo).

Dvorkinje (su takodjer prije izčeznule otraga).

PETI PRIZOR

Kraljević sam. Poslije Prosjakinja.
(Glasba.)

Kraljević (sjedi na klupi zavezanih očiju i broji lagano.) Jedan . . dva . . tri . . četiri . . pet . . šest, sedam, osam . . devet, deset! (Malo odigne rubac i progledava desno i lijevo, pa opet poklopi rubac.) Dvadeset, trideset, četrdeset, pedeset . . . šezdeset . . . sedamdeset, osamdeset . . . devedeset . . (Vikne jače) sto . . (Još jače.) Jedan, dva tri, spas! . . Tko se nije sakrio, nek se sakriva! (Podigne rubac i skine ga sasvim, metne na klupu, viče.) Hej! (Tiše.) Ne javlja se nitko! — No onda ćemo malo poćekati!

Prosjakinja (se već pojavila na vratima otraga, pa je lagano otišla do vodoskoka i neopaženo došla za ledja kraljeviću, te mu zatvorila rukama oči).

(Glasba prestaje.)

Kraljević (uhvatio prosjakinju za ruke i skida ih s očiju). Tko je to? (Sad opazi prosjakinju.) Ti?! — Tko si ti! Prosjakinja.

Prosjakinja. Da, nesretnica sam.

Kraljević. Kako su ti ruke mrzle! Otkud si došla?

Prosjakinja. Od Boga. On me je bacio iz neba.

Kraljević. Bog! A zašto te je bacio?

Prosjakinja. Jer ga nisam slušala.

Kraljević. A zašto ga nisi slušala? Ja svoju majčicu slušam.

Prosjakinja. Teško mi je bilo slušati ga, a on me je bacio iz raja.

Kraljević. Ti si vidjela Boga?! I bila si uz njega?

Prosjakinja. Da, u raju. Bila sam njegov andjeo.

Kraljević. Angjeo! I pala si na zemlju!

Prosjakinja. Pala i slomila nogu.

Kraljević. Sirotice! Sjedni ovdje uza me! Mora da ti je teško stajati!

Prosjakinja (sjedne malo dalje uz kraljevića). Nije mi teško ni ići, ni stajati, već mi je teško, što me ljudi tjeraju. Svagdje, kamo dodjem, tjeraju me.

Kraljević. A zašto te tjeraju?

Prosjakinja. Za to, što su — ljudi i što sam ja ružna prosjakinja. A ti me ne tjeraš?

Kraljević. Ne! Kako bi mogao?!

Digitized by Google

Prosjakinja. I puštaš me uza se — u istinu?

Kraljević. Da! Hodi bliže!

Prosjakinja. Ti si prvi, koji me ne tjeraš! (Gladi ga po kosi.) Kako krasnu kosu imaš! Metni mi glavu u krilo.

Kraljević. Hm! Kao moja majčica! Evo! (Legne na klupu i metne joj glavu u krilo.)

Prosjakinja (prebirajući kosu). Krasna, krasna je u tebe kosa. Kao suho zlato!

Kraljević. Znaš, što? Ja ću moliti oca, kad dodje, da te uzme k sebi. Mi imamo svega dosta. Možeš s nama biti. I igrati se možeš s nama. Ove dvorkinje nisu tako dobre kao ti. A znaš li se ti igrati?

Prosjakinja. Znam. Rajske igre znam.

Kraljević. I u raju se angjeli igraju — zar ne?

Prosjakinja. Da, jer su to sve mala djeca, koju je Bog k sebi uzeo.

Kraljević. No hoćeš li ostati kod nas?

Prosjakinja. Ne, drago dijete. Ja ne smijem više ostati, ja moram natrag u raj.

Kraljević. Ali te Bog više ne će primiti!

Prosjakinja. Hoće, jer sam našla nekog, tko me nije protjerao. Našla sam — tebe.

Kraljević Dakle odlaziš već sad odmah? Čekaj, ostani malo. Meni je ovdje uza te tako lijepo. Još ljepše nego uz majčicu!

Prosjakinja. Zbilja? Ljepše? Pa može ti tako uvijek biti uza me.

Kraljević. No onda moraš ostati, ako me voliš. Moj će te otac uzeti za dvorkinju, čim mu ja to rečem. Dobit ćeš i krasnu odjeću, a tu prosjačku možeš onda baciti.

Prosjakinja. Ja ću ju baciti, kad podjem sa zemlje, a ispod nje imam, nešto mnogo, mnogo ljepše. Gledaj! (Odgrne se malo, da se vidi gornji dio krila.)

Kraljević (sjeo na klupu, gleda udivljeno u prosjakinju pljesnuvši rukama.) Krila, krila imaš! Sad vidim, da si zbilja angjeo. Daj se sva raskrij, daj!

Prosjakinja. Ne smijem još tu pred ljudima. (Zagrne se opet.)

Kraljević. Meni je majčica rekla, da angjeli dolaze dobroj djeci.

Prosjakinja. Da, ja sam došla tebi. A bi li ti htio imati takova krila.

Kraljević. Bi!

Prosjakinja. Onda moraš otići sa mnom.

Kraljević. Kamo?

Prosjakinja. U raj! K Bogu. Tamo ima mnogo angjela s tako zlatnom kosom, kao što je tvoja. Oni će metnuti krila na te.

Kraljević. Zbilja! I letit ću kao ptičica! (Pljesne rukama.) A kako bih došao u raj? Da me ti metneš na ledja, kad budeš htjela gore?

Prosjakinja. Da, i angjeli bi drugi došli po nas. Hoćeš li poći?

Kraljević. Da, a kada? Sad odmah?

Prosjakinja. Ne, u gradu je mnogo ljudi — pa bi me uhvatili i tukli, nego kasnije, kad pane mrak, a zvjezdice se pokažu.

Kraljević. I ti ćeš zbilja doći po mene?

Prosjakinja. Hoću, al ne kazuj nikomu ništa!

Kraljević. Nikomu, nikomu! Ni majčici! Samo me nemoj prevariti!

Digitized by Google

Prosjakinja (nasmiješi se). Ne ću! Ali ni ti mene ne smiješ prevariti. Hoćeš li zbilja sa mnom?

Kraljević. Hoću! Hoću, kad ti kažem.

Prosjakinja. A ne će li ti biti žao ostaviti majčice?

Kraljević. Ne! Pa njoj će biti drago, da postanem angjeo. Ona me voli.

Prosjakinja. Ni oca?

Kraljević. Otac bi htio, da ja idem u vojsku, ali meni će biti ljepše u raju.

Prosjakinja. O da, mnogo ljepše! U ratu bi mogao poginuti.

(Čuju se povici: „Kukuc! Kukuc!" najprije jako, onda sve slabije, dok ne zamru zajedno sa svojom jekom.)

Prosjakinja. A ni drugove ti ne će biti žao ostaviti. Čuješ li, kako te zovu na igru?

Kraljević. Nek zovu! U raju ću imati ljepših drugova i ljepših igara. (Smije se.) Oni misle, da ih ja već tražim — ali ja ih ne ću tražiti, nek samo budu sakriveni! (Opet metne prosjakinji glavu u krilo.) Meni je ljepše ovdje uza te. Kaži, je li i u raju ovako lijepo kao na tvom krilu?

Prosjakinja. Još ljepše, daleko ljepše i sjajnije! Daleke, nepregledne livade — i uvijek zlatno sunce. Cvijeće grožđja, jabuka, bresaka — svakakva voća mnogo, vrlo mnogo . . .

Kraljević. Ah, to mora da je lijepo! A snijega nema?

Prosjakinja. Nema!

Kraljević. I ptičica ima?

Prosjakinja. Mnogo. Zlatnih ptičica na zlatnim granama (Prelazi mu rukom preko lica.)

Kraljević. Joj, sad sam ih vidio! Daj mi još metni ruke na oči!

Prosjakinja (metne mu ruku na oči). Gledaj, gledaj! Bog Ti daje dijelak raja.

(Glasba.)

Kraljević. Eno ih, eno u žarkom suncu! Kako su lijepe ptiči e, a angjeli ih po granama hvataju! Ah gledaj, gledaj! (Uspavljuje se.) Kako . . . je . . . to krasno! . . Zlatne ptičice . . .

Prosjakinja (govori lagano uz tihu, daleku glazbu):

Gledaj, gledaj ko u sanku
Dalekog života raj!
Zaboravi majku svoju
S njen topli zagrljaj!
Snivaj, snivaj
Kraljeviću moj!
Gledaj, gledaj
Novi život svoj!

Kraj je blizu muci mojoj,
Povratka se bliži čas.
Letjet ćemo k Bogu gore,
Zajedno da primi nas.
Snivaj, snivaj itd. (kao gore).

(Glazba prestaje. — Pauza i velika tišina).

Digitized by Google

ŠESTI PRIZOR

Kraljević. Prosjakinja. Poslije: prva, druga, treća dvorkinja. Prvi, drugi, treći i ostali dječaci.

Izvana otraga čuje se na jednom žamor, jako trubljanje rogova i daleka zvonjava zvona. Tako i kasnije uz prekide, samo zvona neprekidno zvone dokle kralj ne stupi u vrt.)

Prosjakinja (podigla kraljevića i osjela ga). Dolaze! Otac dolazi i svi. Preni se dijete moje! Ja moram otići.

Kraljević (privio se sasvim uz prosjakinju). Neka dolaze! Ja od tebe ne odlazim nikud. Ja ću s tobom i ja ću doći po tebe.

Kraljević. Moraš za sigurno doći.

Dječaci (doletjeli s lijeva). Eto ih eto! Došli su!

Drugi dječak. Ha, ha! (Opkole kraljevića)

Prva dvorkinja (dojurila). Gdje je kraljević za Boga?

Druga dvorkinja (koja je još prije s desna došla). Tu je! Ali šta hoće tu opet prosjakinja?

Treći dječak. To je vještica!

Svi dječaci (viču). Vještica! Vještica!

Prva dvorkinja (divlje nasrne na prosjakinju). Izdiri napolje!

Svi dječaci. Napolje, napolje vještica!

Kraljević (pruživ ruku, da obrani prosjakinju). Nemojte je tjerati! Ona je dobra.

Treća dvorkinja. Kako je samo došla unutra?

Prva dvorkinja. S mjesta da si se izgubila odovud!

Treći dječak. Stoji, kao da je začarana!

Prosjakinja. Idem već, idem. Zbogom, kraljeviću! Do vidjenja. (Ode.)

Kraljević (poletio za prosjakinjom). Zbogom! Poljubi me!

Treći dječak. Začarala ga je!

Dječaci (se smiju). S prosjakinjom se ljubi!

Prosjakinja (poljubila kraljevića). Zbogom!

Prva dvorkinja (dojuri bijesno). To je ipak odviše! (Odgurne prosjakinju i izdere se.) Nosi se s mjesta napolje!

Dječaci (sletili se oko prosjakinje, koja ide k izlazu). Napolje, vještica! Van, van! (Uz buku i viku izguraju prosjakinju kroz vrata otraga.)

SEDMI PRIZOR

Prijašnji bez prosjakinje.

Prva dvorkinja (uzrujano kraljeviću). Da ti nije što učinila, duško moj?

Kraljević (sav promijenjen stoji na jednom mjestu kao okamenjen). Ona mi je razotkrila raj božji. Vi ste angjela božjeg bacili van. — A — on — on će doći opet!

Prva dvorkinja. — Dijete zlatno! Ti govoriš kao u vrućici. Što ti je?

Druga dvorkinja (metne kraljeviću ruku na čelo). Kako mu samo glavica gori!

Kraljević (dignuo ruku kao u ekstazi i zaviknuo). Angjela ste protjerali, angjela. Imao je krila... (Zakašlja se jakim, hripavim i dugotrajnim kašljem, povijajući se od boli.)

Digitized by Google

Prva dvorkinja. Za Boga miloga on — kašlje!

Druga dvorkinja (prihvatila kraljevića za glavu, koji još nije prestao kašljati). Duško, zlato, što ti je?

Treća dvorkinja. Kako strašan kašalj! Šta će kraljica reći!

Prva dvorkinja. Da nisi kud izlazio van, dušo? Na hladan zrak?

Kraljević. Nisam. Meni nije ništa Samo kamo je otišla prosjakinja, angjeo?

Prva dvorkinja. Šta će ti ona ružna žena? Ne pitaj više za nju! Otišla je.

Dječaci (došli otraga). Potjerali smo je!

Drugi dječak. Kako je samo bježala dolje u dolinu!

Prvi dječak. Onda je najednom nestalo nekud!

Treći dječak. To je vještica, dečki! Ja sam rekao. Tako vještice lete!

Kraljević. Ono je bio angjeo, djeco! Angjeo iz božjeg raja. Odonud, gdje su zlatne ptice na zlatnim granama. Ja znam, ja sam ih vidio. I angjele sam vidio, kako hvataju zlatne ptice! (Ostaje zagledavši se nekud gore kao u nebo.)

Dječaci (se rugaju). Ha, ha, zlatne ptice!

Prva dvorkinja (drugoj i trećoj.) Bože, što mu je?

Druga dvorkinja Da ga nije zbilja ta nesretna prosjakinja začarala.

Treća dvorkinja. Ja se samo bojim, šta će reći kraljica, kad ga vidi.

Prva dvorkinja. Pa kad čuje kašalj!

Kraljević. Prosjakinja je imala krila pod svojom odjećom.

Dječaci. Ha, ha, krila!

Treći dječak. Ne vjerujte mu, dečki! To se on samo tako pravi. On je komedijaš! Hoće da vidi, šta ćemo mi na to!

Prvi dječak. Nego da je!

(Izvana se čuje sve veća buka i žamor.)

Drugi dječak. Hajde, djeco, da se poredamo uz vrata! (Polazi prema vratima otraga.)

Dječaci (idu otraga k vratima, da se predaju). Hajdemo!

Druga dvorkinja. Tako, tako, poredajte se žurno, skoro će već i mrak.

Kraljević (okrenuo glavu). Mrak! onda će on opet doći. (Okreće se sveudilj prema ulazu.)

Prva dvorkinja. Kamo gledaš, milo? Onud će doći otac i majčica.

Druga dvorkinja. Čim se kralj pojavi dolje, odmah vičite: „Živio kralj."

Dječaci (viču). „Živio kralj!"

Druga dvorkinja. Ne još sada!

Treći dječak. E, tamo naprvo uz vrata dolazi kraljević. Ja ću ovdje biti otraga, najzadnji. Ja sam kastelanski sin.

Druga dvorkinja. Doći će on već, samo vi ostanite svaki na svom mjestu! (Ostaje još tamo i bavi se s dječacima.)

Prva dvorkinja. Lijepo dobar budi kao i prije. (Miluje ga po glavi.) Sad ćemo na vrata pred oca. I majčica će doći, pak ćeš ih dočekati i govorit ćeš govor.

Kraljević. Ne, ja ne ću nikud! Sad će mrak.

Prva dvorkinja. Moraš dušo! Takav nisi nikad bio! Bože!

Treća dvorkinja. Bolestan je, to se vidi. On se morao negdje skakući prehladiti.

Digitized by Google

Prva dvorkinja. Oh, samo večeras ne smije to kraljica opaziti, jer onda ćemo mi biti svemu krive. O samo večeras ne!

Kraljević. Večeras! Ti si rekla: večeras! (Okrene se k njima, nasmijavši se.)

Kraljević (u smijehu). O još večeras ću se ja smijati i igrati.

Prva dvorkinja. Da, srce! Večeras će biti velika gozba.

Treća dvorkinja. Bit će kolača i svega!

Kraljević. Ne, ne to! Zlatne ptice na zlatnim stablima na velikoj, velikoj livadi.

Treća dvorkinja. Zlatno stablo bit će doskora na Božić!

Kraljević. Ne, ne — ja ću još večeras na zlatno stablo! Doći će po me ona prosjakinja. Ona nije prosjakinja, nego — angjeo!

Prva dvorkinja. Nije, duško. Ona te je prevarila.

Kraljević. Ne, ne! Ja sam vidio.

Prva dvorkinja. Pričinilo ti se samo, srce!

Treća dvorkinja. Nesretna žena, što je učinila?!

Kraljević. Ali ne, ne; ona je — angjeo!

Prva dvorkinja. Nije, milo, nije!

Kraljević (izdere se). Ali jest, jest . . . an — gjeo (u isti mah se onako strašno i još jače zakašlje).

Prva dvorkinja. Za Boga miloga! — Opet!!! (Pridrži ga.)

Treća dvorkinja (pridrži i ona kraljevića). Ah, ah! Sve ćemo mi biti krive. (Miri ga zajedno s prvom dvorkinjom: obje ga uhvate svaka za jednu ruku i kušaju odvesti prema ulazu, a on se brani.)

(Buka i žamor otraga posve blizu.)

OSMI PRIZOR

Prijašnji. Kralj Kraljica. Prvi, drugi, treći i ostali vojvode. Prva, druga, treća i ostale vojvotkinje. Paži. Vojnici. Narod.

(Na vrata ulaze paži noseći na jastucima različne bojne znakove, te se poredaju desno uz prijesto. Udju i neke dvorske gospodje, a poslije malo kralj i kraljica zajedno. Za njima vojvode, vojvotkinje, narod itd.)

Dječaci (još prije nego je i pristupio kralj preko praga, viču). Živio kralj! (Poslije se razbjegnu k svojim ocevima vojvodama.)

Kralj. Zdravo djeco! (Smiješeći se gleda ih.) A gdje je moje zlatno dijete?

Kraljica (već se istrgla od kralja i pohrlila dvorkinjama). Tu je, tu je! (Prema kraljeljeviću, koji zaostaje.) No, šta je? Ne boj se oca! Pozdravi ga lijepo. Onako kako si meni govorio! No!

Kralj. Nije me dugo vidio, pa me je malo i zaboravio! Hodi k meni, čupko! (Podigne kraljevića u naručaj, ljubi ga u lice i kosu, pa ide s njim van, prvo ustavivši se na sredini.)

(Kraljica i vojvotkinje otišle su desno, izmedju vodoskoka i prijestolja. Vojvode su stale lijevo, svaki sa svojim dečkom, milujući ga.)

Prvi vojvoda (sijedi starac, vodeći za lijevu ruku svog unuka „prvoga dječaka", stao je pred kralja, a okrenuo se otraga prema vojnicima i narodu). Narode! U ovom dirljivom, radosnom času, gdje se pobjedonosna vojska naša vraća

Digitized by Google

svojim domovima, ženama i dječici dragoj, u času gdje i naš ljubljeni pobjednik kralj upravo evo sada privija na grud svoju zlatokosog sina svog, kraljevića, nasljednika na prijestolju, diku svoju i našu — našega budućeg kralja — u tom času kliknimo svi iz jedne duše: „Da živi na mladi kraljević!"

Svi. Živio kraljević!

Kralj. Hvala ti vojvodo! (držeći još uvjek na rukama kraljevića.) No, šta je, dijete? Kamo se to obazireš? Ta, ja sam tu — ja, evo, tvoj otac. Kamo to gledaš?

Kraljević (sred najveće tišine). Ha, vidiš, tamo je! Eno ga, eno, dolazi na vrata!

(Glazba.)

DEVETI PRIZOR

Prijašnji i Prosjakinja. Poslije ljekar.

(Otraga se na vratima u mraku pojavila Prosjakinja ali tako, da se prosjačko odijelo vidi samo od pasa do dolje, dok je gore potpuni sjajno razsvijetljeni angjeo s krilima, koji se vrlo lagano pomiče od vrata prema sredini iza vodoskoka.)

Kralj. Tko, sine moj?

Kraljević. Zar ne vidiš? Angjeo je tamo. Više nije prosjakinja, nego pravi pravcati angjeo! Gledajte ga, sad ide amo!

(Svi su se prenerazili.)

Kraljica (doletila s vojvodkinjama i dvorkinjama). Što je to za Boga? Što govori dijete?

Kralj. Ne znam. Prividio mu se neki angjeo, što li! Dijete je zacijelo bolesno!

Kraljica (pograbi ga za ručice, a poslije po glavi). Nego! Ručice su mu ledene, a glava vruća. (Dvorkinjama.) Šta ste učinile djetetu? Vi ste ga puštale van, u snijeg.

Prva i druga dvorkinja. Nismo, milostiva kraljice!

Prvi dječak. Tu je bila jedna prosjakinja, pa ga je poljubila!

Drugi dječak. Šta ideš to pripovijedati?

Kraljica. Prosjakinja? Ja sam jednu putem srela i potjerala ju.

Prva dvorkinja. I mi smo ju potjerale.

Kraljević To nije bila prosjakinja, nego angjeo. Ta enoga! To je onaj isti! Zar ga ne vidite?

Kraljica. Duško moj zlatni. Tebi se samo čini!

Kraljević. Ne, ne! Maše mi rukom. Zove me. Pustite me k njem! (Otima se rukama i nogama).

Kralj (spuštajući kraljevića dolje u krilo kraljici, koja je dolje poklekla). Umiri se, dijete moje!

Kraljica. Tebi nije dobro, zlato! (Miluje ga i tetoši).

Kralj. Dozovite brže ljekara ili makar i vračara, ako su zli uroci na djetetu! (Uzruna i smetnja u narodu otraga.)

Prvi vojvoda. (Kralju povjerljivo.) Kralju! Otpusti narod, jer kraljevića ćemo unesti u dvor.

Kraljica. Mati će njega nositi! (Podigla ga.)

Kralj (prvom vojvodi). Otpusti ih ti: Ja ne mogu govoriti sada. — Ljekara, brže ljekara!

Digitized by Google

Prvi vojvoda. Narode! Kralj ti zahvaljuje na dočeku. Vrati se svaki svojoj kući . i moli za kraljevića.

Kralj. Hvala narode!

Narod (razilazeći se otraga). Živio kralj! Živio kraljević.

(Prosjakinja je došla otrag i stala na klupu sva jasno osvjetljena kao angjeo.)

Kraljica. Sad si ljepo miran. Sad je bolje. Je li srce moje?

Kraljević (se okrenuo naglo). Evo ga tu sasvim blizu: Pustite me! Ja idem s njima (Istrgne se od kraljice i poleti, da će otraga vodoskoku.)

Kraljica. Za Boga, kud će! Držite ga!

(Dvorkinje i neke vojvodkinje stignu kraljevića i ne daju mu naprijed. Svi se užurbali).

Kralj (otraga otišao). Ljekara, ljekara!

(Jedan vojvoda na ovo otraga na ulaz odilazi.)

Kraljević (dere se). Pustite me! Pustite me! Ja hoću biti angjeo. An-gjeo (zakašlje se, onda k'one nauznak jednoj dvorkinji).

Kraljica (vrisne). Duško, zlatni moj duško!.. (Pane na uznak u naručaj prve i druge vojvotkinje, te se onesvijesti. Vojvotkinje se bave oko nje.)

Kralj (smućen došao). Što je to za Boga? Gdje je samo ljekar?

Ljekar (dolazi s ulaza). Tu sam! Odmah ćemo vidjeti! Pst, tiho! (Uzme kraljevića k sebi, ali se strese, položi ga na zemlju.)

Kralj (kleknuo do djeteta, kao izvan sebe). Šta je?

Ljekar. Pst! Tiho! (Sluša mu bilo).

(Glasba.)

Prosjakinja (pjeva). Snivaj, snivaj kraljeviću moj!

Kralj (muklo). Što je?

Ljekar. Gotovo je!

Kralj. Nije! Ne dajte ga! On je moj! Tarite mu žile! (sam mu tare ruke i prisluškiva bilo).

Prosjakinja (pjeva). Snivaj, snivaj, sada si moj!

Kralj (pao po mrtvom tijelu kraljevića). On ... više ... nije ... moj. (Zarida).

Konac prve slike.

Digitized by Google

STARI I MLADI

SAVREMENA PRIČA

Bio jedan stari grad i u njem stari ljudi. Oni su obradjivali polja i njegovali vrtove kao i njihovi predji: sijali žito, tko valjano tko loše; sadili repu, tko zdravu tko crvljivu; gojili cvijeće, tko ruže tko smilje. To je tako bilo dugo vremena. Ali najednom došli njihovi sinovi s puta iz daleka svijeta i donijeli novo sjemenje, valjano i nevaljalo, pa ga stali bacati uz ono staro. Tu druge vrsti žita, tu veće repe, tu mirisnije cvijeće — ali našla se vrst žita nehraniva, repa po koja vodena, a cvijeće gdje koje od prvog vjetrića osjetljivo. I nastala vika starih: „Ne ćemo novotarija, radije ćemo vas istjerati iz grada!", a s druge strane vika mladih: „Ne ćemo starinskog gnjileža, radije ćemo vas utući u gradu".

Nastade buka, svadje, rat. Baca se kamenje po vrtu, povrću i cvijeću. Mnogi kamen učini dobro (pogodi naime lošu plodinu bilo starih bilo mladih), a mnogi uništi i dobru stvar. Tukli su se sve do zime, a onda ipak istjeraše stari mlade iz grada. Te zime malo su što jedni i drugi imali da uživaju od poništenih plodina i razrovane zemlje.

Na proljeće stari opet počeli raditi u gradu, a mladi vani na livadi pod gradom. A jednako su bacali kamenje kad više kad manje jedni na druge: oni iz grada kao i ovi s livade. Ali u gradu slabije uspijevalo, jer se stari izmučili borbama, a i na livadama se pravo ne primalo sjemenje, jer je bila slaba zemlja — a kamenje jednako padalo.

Vikači, tojest lijeni radnici, podjarivali su svedjer borbu i tukli se, jer je lakše bacati kamenje no saditi sjemenje. Pametniji — s jedne i s druge strane — znali su dobro, da bi najbolje bilo, kad bi mladi došli u grad i sporazumili se sa starima, koji bi bolje novotarije primili, a lošiju koju starinu odbacili. Da, ali tko će popustiti? Stari ne mogu zbog toga, što su stariji, a mladji stoga, što su potjerani s grada.

I gle: neki od onih pametnijih i radinijih mladjih udjoše u grad i počeše lagano raditi sa starima. A oni vani, što su ostali, još su jače vikali i bacali kamenje. No na jednom opaziše, kako je više vikača nego radnika. Zamuknuše, ali ostadoše još uvijek vani.

Prolaze dani, prolaze noći. „Jedan drugoga gleda — jedan se drugomu ne da!" — kao Tatari pred šljivarima pod Kalnikom gradom.

No onda? Što je bilo onda? — pitat ćete me.

Onda je netko u gradu — baš na bedemu — viknuo i stao brisati nos velikim, bijelim rupcem. Kako je jako zamahnuo rupcem rastirući ga, mislili su mladi dolje, da je to bijela zastavica mira, pa su i oni stali — ne kihati, nego razvijati bijele zastavice. I evo već idu poslanici mira s grada i s livade — jedni prema drugima.

No dakle!

Prije nego počnemo ugovarati, gospodo, ustanovimo, da nema ni pobjeditelja ni pobjednika! — rekli su mladi.

— Dobro — nasmiješili su se stari.

— Drugo! Mi . . . mi . . . obzirom na publiku, na naš ponos, na naš modernizam . . Mi prekidamo dakako svaku borbu i vi možete saditi na našim livadama, ako hoćete, ali mi ići možda k vama gore — to, to ćemo još promisliti . . .

— Dobro! — nasmiješili su se i opet stari.

Tako su se rastali. Neki su stari ostali dolje, pa stali obradjivati livadu, a neki su

Digitized by Google

se vratili gore u grad. Oni mladi ostadoše smrknuti dolje, smrknuti i ponosni.

A gore na bedemu sjedio Vanja smiješeći se i motreći sve to u zrakama zapadnoga sunca. I on je bio mladi, pače i sad je; on umije njegovati i starinsko smilje i moderne ruže. On je bio medju onima, što su još za borbe, sred kamenja, ušli u grad. Sad gleda ove ostale dolje i čeka, kad će i oni gore. Čeka, dok zadje sunce, jer oni će doći — noću. Noću, kad ne gleda publika i kad se ne vidi — ponos.

Samo, ako ih onda stari budu primili, jer — raditi se mora svagdje.

Tad će ovu priču sasvim moći završiti

Vanja.

Moral pripovijesti: Ne idi odonud, kamo jednom ipak moraš natrag!

Digitized by Google

DRAGAN MELKUŠ
(VUKOVAR)

BRAČNE DRUŽICE IGNJATA IGLOVIĆA MAKAZOVOG

Ignjat Iglović Makazov živio je u malenom gradiću ravne Slavonije — živio kao vlasnik krojačke radnje u veliko.

Plave brčiće ispod oduljeg nosa mazao pomno briljantinom, crvenkastu, kovrčastu rijetku kosu češljao na desnu stranu — okrugle oči vodene boje gledale dobroćudno, lukavo, u svijet . . . Došao kao vandrokaš, tražeć posla, negdje iz Poljske — ni sam ne znajuć, gdje mu stajaše kolijevka . . . U majstora Jože našao mjestance — mjestance tako udobno, da mu nije trebalo putovati i dalje po svijetu potucati se od nemila do nedraga . . .

U majstora Jože jedinica Barbara, starija djevojka; žena mu se prije reda preselila u bolji život . . . Sitna plavojka, pjegasta lica, nije se nadala udati, ma da je u oca novčina . . . Sa dolaskom Ignjata pazila više na sebe, svaki čas se pokazala u novoj pregači — dapače već jutrom oblačila steznik . . Kako i ne bi: Ignjat ju znao ispod oka pogledati žarko, mameć je — i opet ljupko, da je dnevno deset puta zarumenila . . . Svakog poslije podneva evo nje kojim ručnim radom dolje u dućan. Otac običavao zalaziti u kavanu na partiju taroka, a Barbara preuzela zadaću, pripaziti na kalfu i naučnike. Inače se dosadjivala za trpezom — a sada jedva čeka'a da odbiju dva sata! . . . I jeste Ignjat obješenjak! Sad bi došao do nje, da traži konca, igle mu manjkale, puceta, ili zametnuo makaze . . .

S početka on s njome njemački: „Frajln Barbara“ . . . Frajln Barbara slabo njemački, a Ignjat bome uči hrvatski. Prisluškujuć ovdje, prisluškujuć ondje, u brzo i nauči. Majstor ga hvalio:

— Moj Ignatija zgodan, marljiv — razumije posao . . . solidan, biti će to „filosof“. . . mudrijaš . . . niti pije, niti se karta . . . čudan svat! . . .

Opazio kako se „šmuca“ oko Barbare: e pa bolje on, nego kakav pisarčić, koji će rastrošit miraz i pod konac vratiti je ocu . .

— Ignjat izlazio nedjelom, čitat novine:

— Čovjek mora da je vazda „en vogne“ frajln Barbara — pričao njoj — mora da ga znala moderni šnit, što se dogadjala in der Welt . . . . Bože, bože; kad sam ga bio u Zlatni Prahi, u Krakovi, Beču! . . .

— Kod nas Vam se ne svidja, Herr Naci . . .

— Molim Ignjat . . .

— Herr Ignjat, htjedoh reći . . . oprostite . . . vi ste vidjeli svijeta, znam ja . .

— Ništa, frajln Barbara — meni ga je i ovdje ugodno, kad vidim vaše oko . . . ah Gott . . .

— Ali Herr Ignjat, moje oči baš nijesu lijepe . . .

— Kao sunce, frajln Barbara! . . . znate ga ona pjesma:

Ti si kao sunce sjajna
Moja ljubav . . . .

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

— Nemojte o ljubavi . . . vi se samo ismjehivate . . .

— Aber, frajln Barbara . . .

Pogleda je već opisanim znamenitim pogledom, primi za ruke, dovine do ustiju i cjelune poput daha . . . Barbara zasramljena odbjegne u baščicu iz kuće i zaplače sva sretna . . .

Prošla Ignjatu u radu i flirtanju godina i pô ko san . . . . Na sam Božić uzme cilinder, navuće bijele rukavice i uputi se točno u pola dvanaest prije podne iz crkve, starom gospodaru.

Na Božić nije stari izlazio — znanci i prijatelji dolazili, da mu čestitaju . . . . Barbara namjestila božićno drvce, u sve tri sobe naslagala slame, za majkicu napalila kandilo . . . Bit će, da je iščekivala nešto osobita, vrzla se nemirno ovamo i onamo, prateći kazalo starovjerske ure . . .

Ignjat pokuca i unidje elegantnim poklonom:

— Sluga vaša, sluga vaša, klanjam se, habe die Ehre, kšamster Diener . . . Čestit Vam ga Božić!

— Što vi danas ovako svečano, he! pozdravi Joza, dignuv naočale na čelo, odloživ „Glasonošu“ . . .

— Dozvolite, da ga s Vama veoma važno razgovarao . . .

— E pa hajdemo . . . možemo i ovdje, toplo je, čemu da zebemo . . . izvolite! — ponudi gostu sjesti . . .

— Veleštovana gospodine! Godina i pol — ja sam na vaša zadovoljstvo kod vas . . . Frajln Barbara i ja smo ga na čisto — molim, da mi ga dadete za ženu! . . .

— Koga, Ignjate?

— Frajln Barbara!

— Tako vi kažite — iz nesretnog „ga“ ne znam, hoćete li muško ili žensko . .

— Dozvolite, ja ću se g. . . . ja ću se trsiti naučiti g. . . . naučiti dobro hrvatski! . . .

— A Barbara?

— Ona je na čisto! . . .

— O čovječe, jel te voli, pitam!

— Izvolite zvati Barbara . . .

— Barbaro! zagrmi Joza . . .

— Šta zapovijedate, dobrza sva usplahirena . . .

— Ovaj ga traži tebe za ženu i veli, da ste ga na čisto! . . . ne može stari, a da ne oponaša prosca . . .

U mjesto odgovora namigne Ignjat Barbari; klekoše pred oca . . . Ignjat metnuo lijevu ruku na srce, desnu digo na prisegu . . Uz svu zbilju jedva je suzdržao hihotanje Joza, videć Ignjata u toj pozituri . . .

— Neka bude po vašem, djeco moja! . . Sad mu se u istinu potkrade suza — ta opskrbio jedinicu, skinuo teško brigu s vrata.

Za objeda sjedio Ignjat uz gospodara; ponosno digao glavu, a Barbara sva blažena uz njega crvenila se l.o kuhani rak . . . . Valjda nikad prije nije prekantario mjeru u piću — a već davno nije igrao dardl . . . danas je izgubio ravnotežu i u piću i u igri, a možda i u ljubavi . . .

— — — — — — — — — —

Na dućanu osvanula nova firma: „Joza Kalafatić et Comp.“

„Et Comp.“ kako od sad zvaše Ignjata, živo se zauzeo za posao; tast pošao u penziju, posvećujući se sasma taroku i dardlu . . .

Prolazila godina za godinom . . . Ignjat Iglović Makazov stupio u državljanstvo, primiše ga i u zavičajnu svezu . . . . Tijekom vremena zauzeo časno mjesto u obrtničkom zboru, čak ga birali i za odbornika, pošto je starac na nj prepisao kuću . . . Jedna mu se željica nikako da ispuni: da postane ocem obitelji . . .

Medjutim i Joža Kalafatić legao na vječni počinak — a za kratko razboli se i Barbara. Uzalud zvao Ignjat doktore iz Osijeka — nakon deset godišnja sretna braka zaklopi i ona trudne oči — za uvijek . . .

Digitized by Google

Iskreno žalio za njom . . . Priredio joj sjajan pogreb, položio mrtvo tijelo u lijes od skupocjene kovine, na odar vijenac s napisom: „Mojoj nezaboravnoj Barbari“ i dao sagraditi grobnicu . . . Iza pogreba sav potišten zajeca gorko:

— Barbaro, Barbaro, šta si me ga ostavila samoga u ove sobe!... Silno se uozbiljio. Crnog odijela nije skidao, nosio velo na desnoj nadlaktici; mušterijama, osobito ženskima, pripovijedao o svojoj Barbari, hvaleć je u nebesa . . .

Rijedak muž . . .

* * *

Žalobna godina prošla . . . Jednog će dana Ignjat sam sebi:

— Ignjate, ti si ga još dosta mlad . . . Barbara će oprostiti, krv nije voda . . . moram si ga nabaviti ženu!

Da je po njegovu, on bi makar i ne premladu, svejedno punanih grudi i oblih bokova — čega u Jožine kćeri ne bijaše na pretek . . . Samo pametnija nesmije da budne . . . Nudile mu se iz daleka, fine . . . da, da, nije na odmet, može birati, on, vlasnik tvrtke: Joža Kalafatić et Comp . . . općinski zastupnik, predsjednik pogrebnog društva, tajnik društva za postavljenje novih klupa u šetalištu, počasni žabac, bumbar kluba „Muha“, gdje se je iza svake zdravice zujilo . . . Izabrao gospodju Rozalindu, ljepušastu udovicu, posjednicu dućančića i ovećeg vinograda u Fruškoj gori . . . Jedino mu smetaše njeni rodovi — tetke, ujne i stricevi — već će on udeseti — glavno, da nema djece . . .

Doduše čuo, da je izobražena, svršila dva razreda realke — zar nije bio i on izobražen? Ta svake je nedjele namirisao rubac mošusom! . . .

Elem odluči, — ko Barbari na sam Božić — sada na Uskrs Rozalindi . . .

Dostojanstveno unidje — navuko i lak cipele — i pozdravi: Sluga vaša, sluga vaša, klanjam se, habe die Ehre, kšamster Diener, ljubim ručice . . .

— Joj Herr von Ignatius, — začudjeno će Rozalinda — koja čast za mene, sirotu udovicu! . . . molim, ovamo na kanape . . . smijem li poslužiti čašicom šljivovice prave domaće? . . .

— Molim, nemojte se ga truditi . . .

— Aber! . . . i malo kolača — sama ih pravih . . . vlastoručno . . .

— Da znate, što mi ga vodi do Vas, da znate . . . nakašlje se i nastavi, gledajuć je ispod oka:

— Vi ste ga udovica, a ja udovac — složimo se: ja ga prestajem biti udovac, a vi udovica — podjite za mene! . . .

Rozalinda se bajagi skanjivala:

— Nepoznamo se pobližje, a malo ljubavi valja, da je kod svakog braka . . .

— Vi me ga dobro poznavate . . . ljubav će već doći ja Vas ga ljubim odmah . . . Sadržite što je Vaše — odem ja prije, opskrbit ću Vam budućnost . . .

Stupi do nje, obujmio je oko pasa i zapita:

— Rozalindo, willst du? . . .

— Ja, dragi Nacl . . . hoću . . .

— Ignjat — molim, ispravi, kao što je i Barbaru upozorivao na krasno si ime . . .

— — — — — — — — — —

Katafalić et Comp. plivao u veselju. Lice mu se smješkalo, brčići stršili poduzetno u vis — imao ženicu po svomu ćefu — okruglu ko burence . . . Medeni dani prošli, sve idjaše običajnim redom — jedino mu smetalo, da je voljela društva, razgovor . .

— Ignjate, večeras ćemo na koncerat, priskrbi ulaznice . . . Ignjate, pozvah prijateljice na jauzen, da si mi se pristojno vladao — ein echter „Cavallir!“ . . . Ignjate, ćemu šurovanje sa susjedom, ne pristoji se za oženjena čovjeka . . .

Komandirala Ignjati — a on se nije,

Digitized by Google

već radi mira u kući, usudio oprijeti . . . Ipak mu dozlogrdi.

— Ne, to si ga ne ide, mrmljao je prilikom, — krojeć čakšire za gospodina predstojnika — to si ga ne ide . . . valjda sam i ja gospodin, koji ima pravo zapovijedati . . . Barbaro, ah Barbaro, vidiš, što si ga rade iz tvog Ignjata! . . .

Zaključi slijedeći „jauzen" ostati u radnji . . . Nema njeg, evo nje:

— Gdje si Nacl, die Damen čekaju . . .

— Molim, Ignjat . . .

— To je Wurst . . . ostavi škare i vorwärts . . .

— Ignjat ni makac . . .

— Šta ti je, dodji . . . šta se kiseliš! . . .

— Ja ti ga ne idem na tvoj jauzen . . . jedna baba dosta . . .

— Aber lieber Mann, dragi — ona će milo . . . dodji meni za ljubav . . .

— Govori hrvatski, nerazumijem ga njemački . . .

— Molim, molim, budi dobar . . .

— Teško mu odbit je, svejedno želi ostat neumoliv . . . Okrene se, uzme šešir i — pobjegne na ulicu brzim koracima . . .

Rozalinda čudom se čudi . . . ujedared udari u sav glas smijati se: ha, ha, ha, hi, hi, hi . . . i bijaše smiješno, kako je nestao, ko da ga je vjetar odnio . . .

Uputio se u gostionu „Lavu", ponosan pobjeditelj, naruči pol litre vina i duboko se zamisli . . . Zaključi pasivnu resistenciju . . . noćas će u gostinskoj sobi spavati . . . Neka upamti Rozalinda, da se ima pokoravati njegovim odredbama . . .

Za večere namrštio čelo . . . Čitao novine i nastavio piti . . . I Rozalinda zašutjela, zadubiv se u „Baza" . . . Pogledi im se često sukobili — on ne popušta. Oko deset sati odloži novine, i kratkim: lahku noć, da će u gostinsku sobu . . .

Ignjate, kuda ćeš . . . jesi li pametan?

— Ja sam ga danas pasivna resistencija . . .

— Zašto Alter te komedije?

— Ti si ga moraš i mene slušati . . . mene, šefa od Kalafatić et Comp . . .

— Tako ti meni kaži et Comp! a ja ne ću, da sam tvoja ropkinja . . . čitaj, što piše „Bazar" o Frauenfrage: medjusobno poštivanje, ista prava . . .

— Ti si ga varaš — vi imate dužnosti, a ne prava . . . dužnost roditi . . .

— Erlaub du mir! kako ću roditi, kad si ga ti ne mariš djece!

— Nemoj mi se rugati, Rozalindolino!

— Rosalindolina! Nacl, Nacl, Obernacl!

Ignjat ispruži ruku, uzme svjetiljku i u istinu ode, ostaviv ženu u tami!

Poznavala ona svog Ignjata! . . .

Taman sjeo žalostan na neotkriven krevet, pokuca Rozalinda na vrata:

— Jeli slobodno, Herr Kalafatić et Comp? i ne čekajuć odgovor unidje.

Ljupkim ga glasom oslovi:

— Lieber, nemogu otvoriti Mieder, ded pomozi mi!

Bijele oble ruke podigla, ravnajuć si crne duge pletenice . . . Pričinila mu se kao kaka Božica ljepote i naš šnajderčić zaboravi i na pasivnu „resistenciju i na komandu" . .

— — — — — — — — — —

Pomalo se svadjali, pomalo izmirivali, pomalo ljutili i pomalo grlili — takav je već bračni život . . .

Odmakla godina i dvije — Ignjat sve ljubomorniji . . . Rozalinda dragog Nacla vukla za nos, da ni opazio nije. Vrtila ga oko malog prsta, što no se veli, a on si utvarao, da je njegova volja odlučujuća! . . . Pjevačko društvo „Kanarinac" iza duge stanke priredjivalo na pokladni utorak krabuljnu i kostimnu zabavu sa igrankom. Nagovarala i moljakala, da i oni prisustvuju.

— Slušaj stari — tebe ćemo kost mirati za turskog pašu, čibukom u ruci — šta

Digitized by Google

misliš: Ignjat paša! ili ne bi li bilo zgodnije: Nacl paša? . . .

— Na, na, samo mir . . . . ili Homer paša? Jesi kad što čuo o Homeru?

— Valjda mi je poznat, kad od njega dobivam ga sukno iz Beča . . .

— Hi, hi, hi . . . baš si mudrac sa istoka — moj Adolf veli, to bijaše stari Grk . . . .

— Tvoj Adolf?!

— Uh, šta si se uzvrpoljio . . . Adolf naš rodjak u gimnaziji . . . već si na tog eifersüchtig, ko pravi paša!

— A ti? šta š' ti predstavljat?

— Rosa domino . . . sa maskama na licu ne će nas nitko prepoznati . . .

Ignjat izgledao sjajno u turbanu, crvenom pojasu, bijeloj košulji i plavim hlačama — na nogama opanke; negdje je nabavio dugu lulu za čibuk . . .

Ona u crvenom svilenom dominu — predražesna . . . neprestance skakutao oko nje . . .

— Hm, Rozalindo, odviše si izrezana, nije od potrebe, da svako vidi tvoje grudi . . .

— Ne budi jalan . . . i druge ne će ići kô opatice . . . slobodno skupi cio harem . . Zapamti, bit ćeš još pašâ i roza domina — da se poznam, ja ću tebi u uho: žabac, a ti meni golubice . . .

— Zašto ga meni žabac!

— Jer si u istinu žabac! . . . i otskakuta vesela naprijed . . . Hoćeš ne ćeš morade za njom . . .

Velika dvorana svratišta „Somu" dupkom puna posjetnika . . . Libele šeću medjedima, djavoli kurišu bebcima, Trenkovi panduri složili se cigankama, mačkice zabavljaju Crnogorce, Japanke jedinog Rusa . . . Kinezkinje velikim lepezama i ditto nogama (time se razlikovaše od pravih), Hrvatice iz Gračana, Slavonke iz Babinegrede kupe se u društvu paša, Crnaca, Indijanaca u kolo . . . Šest na broju roza domina, kao da se dogovoriše, sve jednake, zaokružile Ignjata . . . Ne može, da upozna Rozalindu, ne ufa se izdati i šapnut kojem „golubice" . . . Jedan domino podje s njime ispod ruke dvoranom, draškajuć i šaleć se . . .

— Ded, žabac paša, platí mi čaja . . .

— Nijesam ga ja žabac paša, draga frajlice, vi se ga varate . . . onaj ondje je žabac! . . .

— Juh! . . . ta ti si Nacl paša . . sad te znadem, sa pijace . . .

— Pst, pst, — uplašeno će Ignjat, — kako me ga poznaš — ti si golubica . .

— Evica, kaka golubica . . . poznam te po ga, ga, ga . . .

— Šuti, pst . . . platit ću čaja koliko možeš popiti . . samo mi reci moju ženu . .

— Ne znam . . traži je . . . sad pleši, a onda čaj, inače si propao . . Ignjat pleše, da mu znoj sa čela curi . . . . Nije druge, plaća čaj, a u se iz jada lijeva bermet . . .

— Čekaj, i ti ćeš biti ljubomorna i digne pjesnicu, misleći na Rozalindu . . . Njegovu stolu dolazili sad jedni, sad drugi. — Salem alejkum, pašo! . . . Krasni spol mu gladio podbradak . . . dragi pašo, mili pašo, herzig pašo — a paša časti sve u šestnaest . . . . Hrvatske pjesme zaorile u restauraciji; u gradiću tek se počela razvijati hrvatska svijest, potaknuta amo premještenim činovnicima, mladim svećenicima . . .

Rozalinda se naplesala do milje volje sa stasitim kotarskim pristavom Vinkom Dragićem, koji se malo bolje razumio u udvaranje, no dobroćudni drveni krojač . . .

Kod demaskiranja u ponoći nadjoše se supruzi: ona se stvorila kraj njeg, a on, dobrano nakvašen, naradije bi je od samog milja izljubio coram publico . . .

Pobratiše se Vinko i Ignjat uz uvjeravanja, kolika je svakomu čast naći ovakog brata . . . Vinku stalo više do sestre . . . . Dan iza zabave Ignjatu zasjeo mačak u zatiljak . . . služi kupce hrapavim glasom:

Digitized by Google

— Sluga Vaša, sluga Vaša, klanjam se, habe die Ehre, kšamster Diener, ljubim ručice . . .

— — — — — — — — — — —

Vinko dnevno pred veče dolazio u dućan, da Et. Comp. bistri pojmove, d.-kako u prisutnosti Rozalinde . . .

— — — — — — — — — —

Negdje koncem proljeća upita kotar općinu, je li bi htjeli gradski oci graditi vojarnu za bataljun domobranaca. Uskomešala se gospoda . . . Sastanak za sastankom, sjednica za sjednicom slijedila . . . I Ignjat Ignjatović Makazov prisustvovao, umovao, savjetovao — dok mu brat i prijatelj Vinko upotrijebio otsuće da tješi, Rozalindu — i utješio je na potpuno zadovoljstvo njeno i svoje . . .

Resultat sastanaka, dogovora i sjednica sastajao se u jednoglasom otklonjenju predloga kotarske oblasti, sa motivacijom slavnih Abderićana: „da su gospoda časnici, do kapetana, opasni ljudi: mogle bi se zaljubiti majkice i kćerkice u sabljice i zlatne zvijezde — nastat neprilike u obiteljskom životu . . . Naprotiv, drage će volje primiti cijelu regimentu oberstara i generala: — pošto take nema, neka ostane ko i dosada . . . I onako da im prave mladi profesorčići i pristavčići dosta neprilika . . .

— — — — — — — — — —

Ignjatu se pričinjalo, da mu bolja polovica nekako tišja, a i prvašnji humor da je izgubila . . . Silno se zabrine . . .

— Rozalindo — jednom će — šta ga je s tobom? Ti si žalosna, mala moja, ne rugaš mi se baš ništa . . .

— Da, da Ignjate, doć će uskoro netko i snama zapovijedati . . .

— Kako, šta? Zapovijedati!?

— Ta da . . . dođji bliže . . . ovako. . . ja . . . ja se osjećam majkom!

Ostao zapanjen . . . sabere se i neizrecivom nježnošću prisloni njenu glavu na svoje prsi . . .

— Majkom! dušo zlatna . . . majkom! a ja otac . . . o, o, o . . .

— Uzet ćemo ga tri sluškinje — ništa da mi ga ne dijesi radila, ništa dirala . . . sjedi i vozi u svježem zraku . . . naručiti ću odmah fijaker . . . čuvat se moraš za dijete, za nas . . . O, o, majkice, zvat ću te majkice . . . je li ti ga pravo?

Tolikom ju pobožnošću promatrao, da joj se u dnu srca sažalio . . .

Smjesta obavijesti prijatelja Vinka, ne opaziv ironički posmjeh njegov . . .

Iz knjižare nabavio sve moguće brošure o mladoj majci: savjeti mladoj majci, majka i djeca, o uzgoju . . . cio kup knjiga . . . i svagdje je našao šta drugo, da se koncem konca sasma smutio . . .

Brižljivo ju pazio, ispunjajuć svaku željicu Rozalinde . . .

Očekivao dječarca: jedini mu razgovor, kome će sličiti, dal će imati plavu ili crnu kosu, plave ili smedje oči . . . Nabavio kolica čak iz Praga, vozikajuć ih amo tamo . . .

Rozalinda šutjela, grizla ju savjest sa toliko ljubavi; uza'ud je Vinko tješio . . . Prekasno upoznala plemenito srce muža svoga . . .

Neumolna sudba drugačije odlučila, no je Ignjat slutio . . .

Porodi sina — u porodu umrije mati — isto jutro i mališ . . .

Taj neočekivani udarac shrvao Ignjata Iglovića, da se ne mogaše snaći . . . . Plakao dan i noć neprestance . . . Isplakan, dadne nadozidati raku pokojne žene, odredio za sebe mjesto izmedju bračnih družica . . . I Rozalindi položi na odar veliki vjenac sa napisom: „Mojoj nezaboravnoj suprugi i sinu Ignjatu“. . . .

— — — — — — — — — —

Dnevno polazio lijepim i ružni vremenom groblje. Dao si namjestiti klupu i u duhu razgovarao pokojnicama, umišljajuć

Digitized by Google

si, da bi iz njegova sina sjegurno jednom postao najmanje ministar . .

Kućanstvo vodila Rozalindina stara ujna, a on tražio utjehe u radu svog zanata i u radu za dobro gradića u kojem življaše . . .

— O Barbaro, o Rozalindo! zašto ste ga mene ostavile sama samcata, bez malog Ignatiusa? Ako se ga uzmem frajlu Peregrina viste ga krive! . . . opetovao dnevno . . .

Nije ispunio grožnje — jedino za to ne, jer se ne mogaše dosjetiti, kako će naći mjesta u grobnici medju trim ženama, pošto bijaše čvrsto osvjedočen, da će i ovu treću preživjeti . . . I danas mi je kao da slušam uljudni pozdrav Igrjata Igrovića Makazova: Sluga vaša, sluga vaša, klanjam se, habe die Ehre, kšamster Diner, ljubim ručice . . .

IZ MALOGRADSKOG ŽIVOTA

— Olga, gehst du večeras?

— Neznam, meine liebe . . . ako mi šnajderka dovrši bluzu, svakako! . . .

— Schau da dodješ, bit će veselo . . . Doć će i lajćmani iz Osijeka . . . was glaubst, to nije ma šta! . . .

U pokladno doba bijaše takav razgovor na dnevnom redu — dnevnom redu lijepih i manje lijepih gospodjica malena grada, a i velegrada, čak i kojeg skromnog zaselka . . .

Oci obitelji namrštili čela: nema šale, valja duboko zagrabiti u — prazan budjelar . . .

— Aber stari, ärger dich nicht . . . ne možemo našu Ljubicu ostaviti kod kuće, kad idu njene znanice i prijatljice . . . Junges Blut, željno zabave . . Wer weiss . . . nije ružna, možda će se i za nju naći partija! . . .

— Vi majke i vaše partije! porugljivo odgovara stari . . zar smo se mi upoznali na balu? . . .

— U Ilici zagrebačkoj, na Corsu, velepoštovani Herr mužu . . . ne brundaj vječno; valjda ti nije neugodno, kad ti kćerkica pravi „Erroberung"! . . .

Što ne uspije majkici, uspije djevojči i. Zna ona svog tatu, vragoljanka mala . . .

— Tatice, ajde da posjetimo ples Merkura. Sei dobar, i Jelkica ide, i Mica i Angjela . . . Molim, molim . . . ne trebam ništa nova, tek Gürtel i rukavice . . .

I stane mu tajnovito šaputati u uho:

— Sjedni u restauraciju, mama će l od men — mora — Anstandshalber . . . a ti uz čašu vina i cigaricu, ne će te nitko kontrolirati . . .

Namolila ga, pogotovo, kad mu izgled staviła „spricersko" stanje bez kontrole . . .

A i dosadno je, svaki čas čuti:

— Čuvaj se, ne pij, škodit će ti . . da mi je samo znati kuda s vinom, gdje i mjesta nadje! . . . Schau, schau, opeta si napalio cigaru! što bi ti, da ja vazdan bonbona jedem, bei diesen skupim vremenima! . . .

Samog ga ne pušta nikuda: jedva jedvice da se kad i kad izmakne na koju komisijicu . . . Take su vam žene danas, zašto da ne drže na uzdi, tko se držati dade! . . .

— — — — — — — — — — —

Gospodjice i mlade gospodje jedva dočekaše željkovano veče. Već poslije podneva žurile „friserice" od kuće do kuće, namještajuć moderne „turban-frisure" . . . Frajlice navukoše bijele cipelice na nježne nožice i onako što što diskretna . . . stegoše

Digitized by Google

junački steznike — ni jela im nije dostatno. vitka; lagacko napudraše obraze, narumeniše ljupke usnice . . .

Odudara osmi sat . . .

— Mamice, jel ti se svidjam? jel mi pristaje haljina, jeli kosa u redu — jeli . . . Bog bi znao, koji je „jeli" još slijedio . . .

Mamica sva blažena promatra djevicu u misli: moja će biti najljepša! Mamica ko mamica . . .

Velika dvorana svratišta „Orlovskom nosu" iskićena zelenilom — polahko se punila. U garderobi stiska, gužva . . . svaka bi, da se prije ulaza ogleda u zrcalo . . . Do vratiju mlada gospoda, obrijana, pomadizirana, parfumirana, u crnim frakovima i bijelim kravatama — svijesna si svojih dužnosti: dočekivanja gostiju . . .

— Küss die Hand gospodjice, ljubim ručice milostiva . . . izvolite . . . koji red ako smijem pitati? . . . . I na označena mjesta vode dostojanstveno ljepotice i njene pratilice . . . Ljubopitno se promatraju medjusobno; pitanja i odgovori lete i ovamo i onamo:

— Oh, deine Schoss je so herzig — ko ti je pravio? . . . sama! unglaublich, u istinu reizend!

— Ti si Wirklich ganz modern počešljana, Rène, . . . dakako „echt" bez einlaga, vjerujem . . . kako da ne! Vidit ću ... prvi put Polakicu i Grunda . . . baš sam neugirig! . .

— No, da ti pravo kažem i naše Micika, ili Groszova i Anhaltica sjegurno su isto tako dobre — pa i Vuković i Stojković, Grünhut . . . Sjećaš se rečenice, ich glaube od . . . od . . . Šenoe: „Warum in die Ferne švajfovati, kad je dobro tako blizu! . . .

U to i mlada gospoda uzeše na nišan krasni spol, angažirajuć se za vremena.

Stariji zasjeli u restauraciji, organizirali se, udesili za noć . . .

Ujedared grobna tišina.

Zvonce zazvoni, zastor se digne i — Grund se smije, lijepa Polak pjeva zvonkim glasom slovenske pjesme . . U p. t. publiku ušao „Stimmung" . . .

Poćimlje glavno: tanac . . .

— Bist du schon angažirt, Štefice!

— Aber freilich — već osam dana čekam! . . .

Kadrila.

— Vis-a vis se traži — vis-a vis! viče stentorskim glasom aranžer: malo predstavljanja — i sve je u svom redu.

Glazba zasvira.

— La Pantalon!

— Ruke se stišću, klanjaju i sagibaju muške glave, ženske glavice, ko pagode . . .

— L' Etteé . . .

— La Paulé . . .

— ! ! ! . . .

— Finale! . . .

U pauzama šetnja, flirtovanje, sklapanje novih poznanstva, po malo, zavisti i ljubomora . . .

Dame biraju!

Kako lete suknjice — nožice po parketu, kako se lišca zažariše, srdašca u punanim grudima jače zakucaše! . . .

I koje ozbiljnije obećanje bje izrečeno, možda će se i mnoge nade u bliskoj budućnosti ispuniti, sa i bez miraza . . .

Bog Amor u svakom kutiću, nevidjen, šalje strijelice . . .

Odmor . . .

Vrvi svijet, da se čašom piva, čajem i — last non least — šampanjcem okrijepi. Žarki pogledi blijeskaju od stola do stola: smiješak se razumjevanja izmjenjuje, nazori bistre . . .

Evo i govorancija, uvjeravanja, bratimljenja, nazdravljanja mukotrpnoj domovini . .

Ljubica održala obećanje: Otac njen voljko sjedi uz deseti „špricer" i sed u — regalitu — ne samo on — i drugi ocevi . .

— — — — — — — — — —

Digitized by Google

Zora zarudila, kad se dvorana praznila. Zadnji gosti krenuše jutrom, slabih nogu. iz „Orlovskog nosa“ . . .

Konobari pozaspavali na stolicama, mrmljajuć i u snu: „Bitte sofort, bitte sofort.“

— Wie hast du dich zabavljala? — ja sehr gut, dapače . . . Ovako govorahu prijateljice večer kasnije, šetuć na električno rasvijetljenom Corsu . . .

— Ja se naplesah für mein Leben . . . do četiri sata in der Früh — ovaki Unterhaltung ve ćdavno ne bijaše! . . . . Oprosti, moram kući . . . Serbus liebe . . .

— Kuda bježiš! čekaj . . . On . . .

— „On“ djelovaše magički . . . šaputale i šaputale — ako ne prestadoše, šaputaju i danas . . .

Pitate znatiželjno, o čemu šaputahu? Mladi zuadu, a kod starih — nekad bilo, sad se spominjalo! . . .

A šta mislite, ne bi bilo zgorega, da su jedna drugoj prišapnule: slušaj draga, mi ćemo u buduće da gnvorimo jedino našim krasnim hrvatskim jezikom, kanimo se švapčarenja — i ded da naučimo na pamet pjesmu Petra Preradovića: Rodu o jeziku... Zar ne, da bi takovo šaputanje bilo i te kako uputno! . . .

AFORIZMI

Zabluda teče poput rijeke — istina kaplje.

*

I zubobolja se može podnijeti — kao nasladu još je nitko osjećao nije.

*

Vremena se mijenjaju i običaji, a za pravo ostalo je sve pri starom: razne vlasulje na istoj ćelavoj glavi! . . .

*

Želiš li znati što tvoji znanci o tebi misle — pazi, kako se njihovi prijatelji s pram tebe ponašaju.

*

Koliko ljudi pripovijeda napadno o svojim zlim svojstvima za oto — da se u nje vjeruje.

*

Odreknućem vjere u sreću na žalost gubimo mladost.

*

Nero imenovao je svog konja konzulom. Zašto da ne?

Ta mnogi je magarac dotjerao do ministra! . . .

*

Iskustva stečena u buri života, bacamo za sunčanih dana rado u vjetar.

*

Lukavi štreber mekane hrbtenjače zauzeti će odlična mjesta u visokoj Hierarhiji — nikad medju značajevima.

*

Kukavno je prezirati ljude — a bojat se ljudske zlobe.

*

Tko odviše pazi na kamenčiće puta pregledat će putokaz na drvetu.

*

Žena češljugara izlegla neznano jaje kukavičje.

— Isti otac! usklikne tetka svraka, prigodom posjeta rodilje.

Digitized by Google

Lovor je zgodno zelje za kuhača; tko želi njime pokriti glavu, neka ne zaboravi da bode.

*

Smrtna je borba najtežja za one, koji ne vodiše borbe ljubavi.

Djavo treba za predobit j e d n o g muškarca d e s e t sati;

Žena će d e s e t muški zaluditi za j e d a n sat! . . .

*

Zar nije čudno, kad nam se glupan želi prikazati glupim?

Digitized by Google

RUDOLFO FRANJIN MAGJER
(OSIJEK)

LEN-BOŠA

IZ „IZ ZAPISAKA SA SELA"*)

Nikada njoj, pa da ju podragaju: Boja, Bojice ili Bojena, već na svakom mjestu svima je na putu, što god kaže — ne valja i svagda i za svakoga: lendura, divojčura . . . Len-Boša.

I tako Boja ni sama ne zna, kamo da se djene, što da zbori, a ni kako joj ime.

— Zo — zovem s' . . .

— No kaži samo svoje ime, kako te kod kuće zovu.

— Zo — zovu B . . .

Tu se sada sjeti onoga „Len" i dijete ušuti. Pa napokon i što da kaže? Boja ili Bojica nitko ju ne zove, a Len-Boša, ta to je samo poruga: prosto izrugivanje. A to nije ni lijepo, a kako ono učitelj u školi kaže i: grjehota. I tko se tamo usudi ma koga nazvati druk'ije, već što mu je krsno ime, ostane preko objeda, a povrh toga mora još i klečati. A evo nju cijela zadruga drukčije ne zove, pa nitko im zaoto ništa. To zaista nije u redu — premišljavaše ona često u sebi, poimence, kada bi ju tko nagovorio i zapitao za ime . . .

*

Stara bab' Staša nije imala unučadi, a to je ona vruće želila. Jedinac njezin, strik' Jaša, već je četiri godine oženjen, a bez djece. U to umrla bab' Staše sestra, koja je ostavila Boju. I tako Boja došla u kuću bab' Staše Peroševe, koja je odsele milovala Boju kao da je njezinoga Jaše. Volili ju i ostali. Medjutim, jedva što se Boja okućila, evo ti vesele poruke od Jašine žene.

— Bi' ć', star' majo, novosti . . . fala Bogu.

I jedva, što je proteklo kakovih osam mjeseci — bab'-Staša njihala svoje unuče, djevojčicu Voju.

Dijete je bilo kržljavo i slabo razvijeno. Plačljivi onaj vrisak parao kroz čadjave zidove kuhinje na daleko. Uvijek plač, pa dreka. Strik' Jaši to već dosadilo i on, samo da ništa ne čuje i ne vidi, bio vazdan od kuće odsutan, i dok je njegova Bistra kao reduša bila zabavljena u poslu — bab-Staša noša Voju, pjevala joj onaj stereotipni: haja — haja — hajà — â . . . i onaj „a" otezala, bože sveti, čak tamo do na kraj sela. A Boja prepuštena sama sebi.

Ovu naglu promjenu ona je osjetila najžešće sama na sebi. Nitko više oko nje, reć svi: Voja, pa Voja. Pristupi li ona bešici, pa da Voju podraga ili ponjiha — eto ti odmah stare, pa joj odrine ruku.

— Pust', pust' . . . nij' to za tebeka . . . probudit ćeš dite . . . šta ć' derište tu menika . . . Len-Boša.

Bab'-Staša uopće nije ni volila, da se tko miješa u njezine poslove, po gotovo nije dala, kad se radilo o Voji. Nije tu bio iznimka ni njezin Jaša, ni njegova žena.

— Šta b, ti . . . id, boga t' . . . di ti znaš, kako treba dicom. Dok bude tu drugo, jal' treće — da, al' ovako . . . Pust' ti to

*) Iz druge knjige (u rukopisu).

Digitized by Google

menika. Ne ć' ja Voju po zlu, već dobru. Znam ja to bolje, već i naša vučiteljica i notarišica i sve selo . . . sve.

Isprva to bilo Bistri krivo. Kakova je ona majka, pa da takova što uopće i dozvoli. Pa napokon ona je maja, Voja je njezino dijete, njezina krv. Pogotovo gdje je morala tako dugo čekati i zašto je radi toga bilo podosta i prikora i predbacivanja.

— Ni' m' je pravo, pa eto . . . ko j' to i vidio . . . kô?!

Jaša ju mirio na sve moguće načine. Treba popustiti, bab'-Staša je stara, voli dijete . . . a napokon, ona je vlasnica zadruge.

— Treba t' malo i zažmiriti . . . znaš, ona t' . . . pa ć' valjda . . .

I Jaša vrtio i glavom i rukama, kako to može imati samo dobrih posljedica, a Voja je svejedno samo njihova.

— Naše dite, pa eto.

Dûge njezine sudri opet po svome.

— Bud' pametna Bar' 'š moći, kud' 'oćeš.

— Blago tebika . . .

— Ja sirota moram vazda robovati . . . kô prava dadilja . . .

— Svekrva t' vridi zlata . . .

— Blago tebika.

*

Boja je ležala već nekoliko dana. Bolest ozbiljna, a ovamo najveći posao . . . vršidba. Znalo biti, pa cio dan, da k njoj nitko i ne pristupi.

— Proć' će to već . . . znam ja to . . . nije to bog zna što . . . Na psu rana, na psu i zarasta. Tako, tako.

I stara Staša pôgodišnju Voju na ruke, a košaru s ručkom u drugu, pa u polje.

Kad se uveče povratiše svi s puta — — Boji pozlilo jako. Govori, viče, trabunja sve jače. Rukama maše, a nogama sve riva petaru, pa da će bježati, a ovamo slaba kao perce, sva sotrta; žuta kao vosak.

— 'Oć' me . . . sadikar, na . . . Lud-Mandena — â . . . Lud-Mandena — â . . .

Imali s njom svi posla i jedva je umiriše. Kada je zatim došla k sebi, donesoše joj i čorbe i gužvare i kalotina.

— Neka s' malo posladi.

Boja ni da okusi.

— Šta ć' mi to sadikar, kada s' bolesna. Kad s' bila zdrava ondakar bilo bubotaka, batina, psovanja, pa . . . pa . . .

— Lud-Mandena — â . . . Lud-Mandena — â.

I dijete ponovno zakrešti i stane očima prekretati, a rukama mahati i pružati.

U ovo nekoliko dana Boja se tako promijenila, da ju nije bilo za prepoznati. Ona doduše nije ni prije izgledala bog zna kako, pa i ako joj ne bljaše najljepše u Stašinom domu — životarila je mnogo ljepše, no otkada ju pritisla bolest uz krevet, pa nikud, nikamo. A napokon ona je bila svoj gospodar, pa je mogla kuda god je htjela.

Jutros rano otišla pred crkvu pa čekala, dok su školska djeca polazila misu. Poslije mise našla bi ona, bilo Rokoševu Ankenu, bilo kovačevu Marenu. Onda je bio za nju život. U polje, u šljivik, do Karašice — kuda god hoćeš.

Samo što ta sreća prekratko trajaše. Bab-Staša došla na pomisao, da kupi jedno dvadesetak gusaka, pa da ih goji za prodaju.

Proljeće pripeklo, gusaka dosta, samo nema gušćara. Učitelj novi ne da iz škole ni čuti, a pogotovo, da se koje dijete ispiše.

— Proklet je taj naš vučitelj . . . a bilo b' mu bolje, da pušća od škole, kô onaj naš stari. Bilo b' dosta i nama, a i njemu. Ovako m' prazan i svinjak i kočak*) I . . . no, indi.

Prvi dan tjerala Boja guske, pazila da

*) kočak = kokošinjak.

Digitized by Google

ne idu u kvar. Samo što bliže podne, a njoj kao da se istom dani. Vrijeme jedva da odmiče, ona svoj torbak već ispraznila, a kući ne smije prije šeste.

— Kô ć' to dočekati . . . kô?!

A možda, da je već i prošlo podne, a ona prečula zvonjavu. Pa napokon, ne će biti ništa guskama, ako malo pasu kod kuće po dvoru . . . Trava tu — trava tamo. Pa napokon, dosta su se najele, mogu se već i zatvoriti u kokošinjac. I slične misli vrzle joj se po glavi. Konac konca bijaše, da je s guskama skrenila u selo.

Sva vesela, da je prvi dan prošao bez kvara i da se guskama nije ništa dogodilo, podcikne od veselja:

— Majô ô . . . draga majô—ô. Evo nas . . evo.

Bab'-Staša planula kô ris.

— 'Es ti polud'la . . . 'es ti, bitango jedna, lendura pusta. Zar t' nis' kaz'la da mi prije šeste ne krećeš kući . . . prije mraka. 'Es ja tebika kaz'la.

I običajni bubodci samo što se prosuše po ledjima Boje. Nije se tu saslušao ni izgovor.

— Ne znam ja, šta j' to cifranje . . . nema t' to u ovoj kući. Kad znaš jisti, a t' i radi . . . nis' ti više dite. Ako m' sutra ovako rano dodješ — pokazat ću t' sve tralje, pa onda idi kud 'oš . . . nij' me briga ni zašto . . . ni 'voliko.

Bab'-Staša kvrcne nokat o nokat i sva ljutita postavi Boju za kaznu runiti kukuruz.

Sutradan pošla Boja čvrstom odlukom, da će nastojati ustrajati, dok se ne smrači. Da joj bude ljepše i da si ne dugočasi, dogovorila se guščaricom staroga Tadaje i nje dvije podjoše skupa.

Kad bilo podne, Boja upita Gjenu, ima li još što za jesti.

— Nemam, al' lako za to. Ima t' tu na Martinovom polju krompera, ja imam cindelica, pa ć' mo peći.

U tili čas i one se dogovore i podju ga krišom iskopavati. Nakupili su pun opreg. Od búsa postavili ogradu oko iskopane rupe, krumpir natakli na šibu, pa daj peci. Zaboravili u poslu i na guske, a one u kvaru.

K večeri strkala se i žena i dječurlija, da tuže Boju bab'-Staši, a Gjenu opet starom Tadaji. Sud pukao u prilog Gjene, a zlo po Boju, jer da je ona počela „prva".

Prva — prva . . . mislila Boja.

— Otepst ću ja njezinom gusetu par nogu, pa ć' ona već znati kô sam ja.

Stara pako bab'-Staša, sad gdje ju poljar pozvao na red, da nadoknadi štetu njezinih gusaka, planula dvostruko na Boju.

I dok ju susjede nagovaraše, da ju dobro istuče i ne da cio dan jesti, druge joj svjetovahu, neka ju otjera mužu pokojne sestre, a njezinom ocu, koji se po drugi put oženio. Za ovo potonje bila bi se Staša i odlučila, da ne bijaše velika zapreka, za koju ona ne htjede, da selo u opće i sazna. Kada je naime Bojina maja bila još na samrti, obećala je svojoj sestri Staši, da će pô njezina dijela prepisati na nju, ako dijete uzme pod svoje i odhrani do udaje. Kako je Staša računala i na taj dio i na jednu radnu silu, kad Boja odraste, a ovamo njezin Jaša nema djece, privoli objeručke, a privoli i tamo u općini pred svjedoci . . . S ovoga razloga, i ako se često Boji prijetila, da će ju otjerati, nikako ne htjede pristati na prijedlog susjedâ. Ona ga dapače odbila prezirom.

— Di b' ja to, druge moje, i mogla učiniti. Ta Bog bi me. A ja i pokojnoj svojoj sestri obećala: biti joj druga maja. Di b' ja to i smjela i mogla. Već ja ć' . . . aha . . .

I bab'-Staši sinula nova, a zgodnija pomisao.

— Zatvorit ću ja nju tamo u onaj 'ambar . . . tamo 'š ti, Len-Boša . . . tamo.

Digitized by Google

Bab'-Staša uhvati Boju za ruku, pa s njom ravno do praznoga hambara, da ju kazni. Boja kao odsudjenik tapkala za starom, a ova sve sipa na pregršti, kako će ona znati, što je to „rešt". Pa da je samo to. Ali oko pô noći trese se hambar, pa pa kada za nedjelo Bojino sazna Lud-Mandena-a . . . ona Lud-Mandena-a, što nevaljaloj djeci kida iz glave „kiku za kikom", pa kada je sve poiskidala, onda onoj, koja krade „tudje krompijere", na žari poispeče sve prste.

— Sve će t' ona ispeći, pa ne 'š više nikada s tudjega polja krasti, već paziti na guse . . . tako, da.

A da će Lud-Mandena-a zaista doći baš danas, kad će Boja biti u hambaru zatvorena, uvjeravala je bab'-Staša dijete bogmajući se, pošto je ona to, malo čas prije, kad je od umora usnula kraj bešike Voje, sanjala. A kad se takova šta sanja i još usto vidi u snu jasno broj 7 i 13 — onda je to prava pravcata istina. A to je ona doživila i zato to mora biti.

— I zaoto 'š se ti danaske već opametiti . . . oš, bome.

Bab'-Staša zalupi s vrati, a Boja onako besvijesno zaokruži okolo sebe, pa kad nije mogla napipati ni vrata, a ni Stašu, niti je čula više njezin glas uvjeri napokon sama sebe, da je zatvorena, u hambaru. Kako od naravi ne bijaše plašljiva, nasmije se preko volje i stane opipavati u mraku, da li bi se gdje mogla naleći. Slučajno napipa na hrpu vreća. Razgrne i legne.

— Kaka Lud-Mandena-a . . . Ala j' ta moja star-maja luda. Mene ć' ona tim plašiti . . . me—ne—e—ê . . .

Kako je bila umorna, vjedje joj se počeše sklapati na san . . . U to one hrastove daske zaškripe, a po podu, kao da se nešto skotrljalo. Boja se trzne. Nemir stiša. Malo kasnije i opet zakotrlja po podu. Drugi, treći puta. Kao kad se djeca kululukaju drvenim loptama. Boja zažmiri, pa ni da se makne. Na Lud-Mandenu ni da pomisli. Ali zato Stašine riječi: „Oko po noći . . . i 'ambar će s' potresti jako . . . kò kada se šljiva trese".

Sa stropa u to nešto palo kao kada mačka skoči i pane na pod.

— O—ô . . B — bože.

Boja zakvoca zubima, a tijelom samo prostruji kao ledeni vjetar i znoj ju teški oblije.

— Lud-Mandena-â . . . Lud-Mandena-â . . .

Slijedećega jutra ležala Boja u vrućici.

— Id, id . . . gurkala ju Bistra, a kasnije Staša sama. Šta s' previjaš . . . ni' te valjda kurjak.

— — Lud-Mandena-â . . . Lud-Mandena-â.

Boja zakrikne što jače mogaše i prvi puta zaokruži rukama, pa da će onako sva mutnih očiju potrčati, a ali se skotrlja sa postelje . . .

— Sirčeta . . . sirčeta . . . nagni u usta . nek pije.

Svi u brizi. Dijete glade i miluju . . .

— Bojo—ô . . . Bojice—ê . . . Bojena—â.

A Boja samo što leži nepomično, a okom ni da trene.

Dalnja neka strina Gjurdja nagovarala, da je dobro uliti u uho crnila, jer da onda bolesnici, ako nagluše — odmah pročuju. Druga je tvrdila, da se to sipa vruće ulje, a ne crnilo. Kako ulja ne bijaše pri ruci, odlučiše se za crnilo.

Medjutim došla Boja k svijesti, pa kad vidila, da će joj sipati crnila u uho, udari u jauk, jer da će joj se ostala djeca narugati, ako opaze, da su joj uši crna, što se tako brzo ne opere —

Nedelju dana kasnije slavili „karmine".

— Pa i bolje . . . bolje tako.

— Šta b' imala dobroga na tom svitu — šta?!

Digitized by Google

— Imala j' i onako dosta . . . A nij' to ni lako tudjom dicom. Pa onda . . . eto . . . Bi će . . . u strik' Jašine žene drugo j' na putu. Evo t' ondakar Staša dvostruka baka.

— Indi . . . indi.

Bab-Staša ni blizu.Karminsku rakiju a ni kolače ni okusila nije. Šćućurila se kraj petnjakâ, pa ma da je već prošao ukop, oplakivala u narodnom deseteru, a svaki je stih svršavao muklo i isprekidano:

— Bojo slatka, Bojice medenâ . . .

Ili:

— Bojo slatka, Bojena srdašce, nikad tebe prežaliti ne ću . . .

Digitized by Google

Vlada Jovanović

Digitized by Google

Digitized by Google

VLADO JUGOVIĆ
(STAPAR)

LUDJAKINJA

Vrući je jug protjerao gomilu tamnih oblaka teškom mukom tamo prema Novomu, a u žutom večernjemu suncu sjajila se cijela obala od Bribira do dražesne Opatije, dok je vjetar bacao pjenušavu zelenkasto-bijelu vodu o klisure, a sitna kiša stala da zavija gole, kamenite brežuljke u sivo oblačno nebo. Na cijeloj ogromnoj površini morskoj vladao je upravo nesnosan mir. Nigdje jedne barke, dok su inače tako smjele; nigdje bijeloga jedra. Samo daleko putem prema Rijeci plovila je velika trgovačka ladja, režući lijeno valove morske, kao da zna, e joj ovi ne mogu lako da naškode. Inače — sve mirno i tajinstveno, a na vrhu klisure, oko koje su valovi najviše bučili, sjedjela je djevojka. Bura se igrala s njenom crnom kosom, valovi joj prali od sunca pocrnjele noge, dok je ona sama neprestano gledala nepomično na daleku pučinu, kao da nešto traži, što nikako ne će da dodje . . . Činilo se gotovo, da i ne zna za se — upravo kao ni onda, kada je seljani pitaju posprdno, je li vidjela morsku vilu? Pitali su je svaki dan isto, a ona ih nije ni slušala.

Bura baca silnom snagom valove morske, a kroz tu buku čuje se katkada krič galebâ, koji lijeću nad morem. Lagano se pojavio mjesec v srp kroz tamne oblake. Andja se teško penjala preko pećine sa vijencem velikih, rumenih, divljih ruža, u ruci, a ogledavala se neprestano na more, dok nije zašla hodnikom od vinove loze, kraj koje se veralo raznoliko cvijeće, u musavu i trošnu kućicu, nad čijim je vratima stajao stari drveni napadno oličeni kip Marijin sa Kristom na ruci.

Tone, stari ujak, kako je cijelo selo zvalo, pijanica, sjedio je s njenom majkom u polutami, brbljajuć svojim pijanim i neugodnim glasom, čija se jeka odbijala od hladnih kamenih zidova. Katkada se i na smijao, pri čemu mu lice odavaše ogavnu strastvenost, a male sive oči gledahu upravo izazivno — zlorado oko sebe. Čuo je, da je ušla Andja, ali to ga nije smetalo u njegovom čeretanju . . . „Tako se eto opet namamila guskica — luda, nedužna ptičica na lijepak — to ti se ljubilo, — mladež ima vruću krv, kao da je sam vrag u njima — e — a onda, kad je bilo već prekasno, onda se opet sjetila svoje duše, pa htjela silom da opere tu ljagu. — Disala je još malo kad su je izvukli, ali je doskora bilo svemu kraj . ."

I opet se lopovski nacerio, a nije htio, da razumije ozbiljnih, gotovo žalosnih pogleda Andjine majke. Godilo mu je gledati, kako se bori u duši siromašne djevojke čisto i još bojažljivo djevičanstvo protiv raspaljene putene strasti. Bio je i onako već pijan, pa udari šakom o stol, a stakleni vrč puče u komade, što ga je tako razjadilo, da je izišao teškom mukom i nesigurnim korakom kroz uska kućna vrata, pri čem je neprestano kleo — sad talijanski — sad hrvatski.

Cijelo ga selo zove pijancem. Strašna ljubavna strast, što nije našla odziva, učinila

Digitized by Google

ga ruglom djece i ogadila starcima, jer je sve svoje pritajene boli utapljao u piću.

Andja je slušala plašljivo sa strane staru priču o ostavljenoj i prevarenoj djevojci, a njena vruća južnačka mašta, premda djelomice potamnjela baštinjenom bolešću, nije joj dozvoljavala, da se riješi dojma, što si ga je bila jednom stvorila. Neprestano joj lebdjela pred očima slika djevojke, koja je pošla u smrt za svoju nedozvoljenu ljubav — gledala je, kako leži blijeda i mokra na morskoj obali, a lice joj je tako mirno — gotovo blaženo, dok na blijedo-modrim usnicama lebdi još zadnja pobožna želja: oproštenje za njenu griješnu smrt . . .

Misleći na to, stisla se u kut tamne izbice, a iz bližnje gostione dopirali su do nje glasovi tužne primorske pjesme — kao smrtna tužaljka za izgubljenim čovječjim životom . . .

I Andja stisnu čvršće donešene ruže na svoje grudi, ostavi majku, pa izadje iz kućice . . .

Bura se razvukla, a nad kućicom ustalio se mjesec, dok se iz daljine čulo klopotanje gorskoga nilina, a nebrojene krijesnice lijetahu oko Andjine glave.

Tada poklekne i siromašna selska ludjakinja, kojoj se smijalo cijelo selo, pred kipom Gospinim i u duši njenoj bijaše toliko saučešća za tu nevinu žrtvu nesmiljenih ljudskih zakona, da je ovjenčala Marijin kip, moleći milost za pokojnicu.

Pri tom je mislila na blijedo čelo jadne mrtve sirotice, koju su u selu zvali raspuštenicom, jer ju je zaveo muškarac.

Sjećala se djevojke, koja je pala kao žrtva one strasti, za kojom je sama čeznula zaludu — — — — — — — — — — — —

A hoće li joj se kada ispuniti želja?!

Digitized by Google

Josip Jačić

Digitized by Google

Digitized by Google

JOSIP PAVIĆ
(BEOGRAD)

SJENE

Juraj Mikulić, stari neženja, izadje iz zadimljene gostionice, okrene se još jednom i to savim makinalno, te zadrži pogled pun boli, pun prijegora i olovnih uspomena u onoj slabo osvijetljenoj utrobi proždrljive gostione iz koje je sukljao dim i čuo se žamor. Gledao je ovamo baš kao mornar koji gleda u onu točku, gdje mu je neobuzdana pučina prožderala barku . . . Ova zadimljena utroba, prožderala je Juri Mikuliću veći dio života.

Prošao je rukom po sijedoj kosi, pa preko zatiljka prešao na srebrnu bradu, pogladio ju dva tri puta, pa ju onda nervozno stao čupkati i uz nagli okret, pošetao morskom obalom. Mjesečevo se svjetlo bogato prosulo po moru, a more se gubi u nedogled. Put uz more, protegao se u neizvjesnost – kao životu čovjekov — a baš zato i voli Jure taj put, zato on voli do kasno u noć šetati njime, misliti i gubiti se u sanjama, u uspomenama, — tu na „putu neizvjesnosti“ — kako ga on zvaše.

On nije nikada htio da zadje dalje „putem neizvjesnosti“ — od onoga razvaljenog dvorca, što se šćućurio nedaleko ceste „puta neizvjesnosti“, u zatončiću „sv. Andrije“. Nije Jure htio dalje, jer voli simbole.

„Dovle znam što je i kako je — govorio je uvijek — a dalje ne znam ništa, ama baš ništa! — Poznam taj put, samo do razvaljenog dvorca, a dalje ne! — Nagadjam samo! — Da, razvaljeni dvorac, — to je smrt — a put za mnom je život — moj život pust i prazan! — Kraj toga puta ima bilja — ali put je kamenit — gol!“

Mnogi su se smijali Juri, što klipše svake večeri „kao stari sivonja“ do zatončića „sv. Andrije“, što tako voli svoj „put neizvjesnosti“, ono mrmorenje valića, što nestašno udaraju u obalu grdosije zemlje. — Po kadikad su znali mladići poći ranije no Jure, sakriti se iza grmlja lovorovog, te odande u zgodan čas navaliti sa vikom i kamenjem na njega, ne bi li ga poplašili, ne bi li ga vidjeli gdje bježi pred — „dusima“.

On bi samo stao i viknuo: „Čuvajte se, da me ne ranite!“ i nastavio dalje svojim „putem neizvjesnosti“.

I sada je on lagano pomicao svoje krhko tijelo naprijed, pogrbljenih ledja i spuštene glave, tiho kao sjena primicao se svomu cilju, dragom razvaljenom dvorcu.

Samo bi ispod gustih obrva po kadikad ugaslim okom zaokružio po drijemajućoj prirodi i sivom kamenu, po kom se nanizao lovor žalac, izvio se viti čempres i staračka primija, što pušta svoje žilje na ledene grudi pustoga kamena.

S lijeva namreškano more, a iz njega strši tu i tamo opasna prijeteća hrid, navikla odolijevati udarcu silnog vala. — — Kraj puta je i nježna travčica — i mirtin cvijetak — a put, njegov put gol — — kamenit — bezbojan.

Tamo na rubu „puta neizvjesnosti“ zasjekla se u daleko more pećina, — a iza nje, tamo s druge strane — u zatončiću:

Digitized by Google

razvaljeni dvorac! — Staračka se noga podiže brže i zakroči snažnije.

„Put neizvjesnosti“ gubi se u sjeni maslinovoj — „tko zna kuda“! — a on se lagano, bojažljivo po zelenoj livadici, pa onda obraštenom stazom „svrne“ razvaljenom dvorcu!

Unišao je medju zidine — ogledao se dobro unaokolo, — kao brižna domaćica nakon jednodnevnoga izbivanja — u bojazni, da nije možda nepozvana ruka vandalska razorila koji komad bršljanom i mahovinom obraštenog zida — da nije okrnjila koji polukut starog gotskoga prozora.

Kada se je Jure uvjerio, da je „sve u redu“ — da je tu medju zidinama „sve po starom“ — umoran se spustio na kamen, da malo odpočine i da se naužije slike prolaznosti. — Zatim se lagano digao i izašao izmedju zidina tamo — u „dvorski perivoj“, tužan i zapušten, leži tik do mora kao visoka stepenica.

Razgledao se dobro, da li je i tu sve u redu, — da li nije tkogod isčupao koji stručak opajajućeg narcisa ili odkinuo plavu, nježnu krunu mirisne perunike — ili stresao šarene latice sa cvatuće mandule — ili posjekao grmlje lovorovo.

Ne, — sve je tu! I narcis i perunika i mandula (samo pod njom nekoliko proljetnim daškom oborenih latica) — i lovor, pa cvatući kaktus, aloe i čempres, žilava pinija i krvava ruža, divlja žalfija i bezbrižni drač, sve je tu, ništa ne manjka! Pa tu su i njegovi dragi viti stupovi, kao i kamene klupe bršljanom i mahom obrasli — sve po „starom!“

On se spustio na jednu klupu, — legao na ledja, zagledao se u nebo zvijezdama okićeno. — Leži tako Jure i prisluškuje. — Vjetrić ćarlija i šuška lišćem lovorovim, a njemu se pričinja kao da ovuda šeću sjene, sjene davno minulih pokoljenja — da šapću i uzdišu pijani od sreće, mladi, bujni. Čini mu se, da baš sada stoje tu kraj njega, miluju se i zaklinju kao pupoljci u njegovoj desnici. I čuje se šušanj svile, — pa čak i kucaj srca. — Mladjahna vlastelinka, skladna i nježna kao ninfa, skoknula do vrta, na ljubavni domjenak.

Najednom, tamo negdje na klisi, krikne drijemovni galeb, — a on Jure se trže, — učini mu se kao da čuje glas srditoga gospodara dvorca, koji dolazi, da ga kazni, što je ugrabio cijelov sa usana lijepe mu kćerke. — I on osjeti najednom, kako kraj njega dršće mladjahna grud, kako bije prestrašeno srce — osjeti miris kose, miris i svježinu mladosti, sunu u vis i uspravi se spreman na odpor, na obranu — —

Časak je tako stajao, — ispršen, uzvišen i silan — onda — onda se sjetio dvorca, — noći — sebe — nasmijao se gotovo ludjački — klonuo na klupu i — zajecao.

A lovorovo lišće šuška — šapće.

Dugo je Jure tako ležao, a u duši su redale uspomene, jedna za drugom, a sve neznatne, blijede, sićušne, nevrijedne ni spomena. — Pa šta sam ja doživio? zapitkivao se Jure Mikulić. — Zar je to život? Zar sam ja uopće živio i opstojao? — I opet je počeo misliti, — čak tamo iz ranoga djetinstva.

Da, da, — šaptao je — kakvi su to doživljaji?! — Majke se sjećam kao kroz san — bio sam dijete kad je umrla. — Prošla je kraj mene kao sjena — ništa do pusta sjena! — Onda otac! — Uvijek — šutljiv, nepristupačan! — S njime sam progovorio svake godine nekoliko riječi i to suho — mrko, bez topline, bez ljubavi. — Jednoga sam dana obukao crno odijelo i pošao s drugima da ga sahranim — njega, oca svoga i nisam osjetio ni boli, ni tuge, a nisam ćutio ni prazninu, što ga nema. — Bio je i minuo je kao sjena kraj mene.

Digitized by Google

— I onda, — što? — Što sam još doživio? — Ta to je sve tako blijedo i sićušno, da se ni sjetiti ne mogu! Ljudi? — Što su ljudi? — Nepoznajem ih! — Uvijek sam se tudjio, ja od njih i oni od mene, a ni sam ne znam zašto. — Tudji su mi bili i kad sam počeo razgovarati s njima, brzo sam zapeo i nisam znao dalje. — O čemu da govorim s njima? Ta ništa nisam doživio „niti što znam"! — Tumarao sam uvijek po pećinama i gledao na more, ili sam otišao do samotnog žala, svukao se, kupao i sunčao na gorućem pijesku ko bezbrižni gušter. — I to ti je život! — Ovako plandujući dalek svima i podpuno stran, čak i sebi samome, dočekao sam prvu srebrnu nit u crnoj bradi — — He, he — to je čovjek! — Ta ja sam se i sam kao sjena povlačio kroz redove ljudi, ne koristeći nikome! — Pa niti sam škodio ni koristio, pa čemu živio? — Koja je bila svrha mojega života?

Bila je jedna uspomena, koju je Jure uvijek izbjegavao.

Bio je još mlad i svjež. Jednoga se dana spustio sasvijem do mora i sjedeći tako prisluškivao pljuskanje nestašnih valića. — Zavezao se u svoje misli. O čemu je razmišljao? — O beskrajnosti mora, o zagonetci, smrti i praznoći života. — Najednom ga trgne poluglasna pjesmica, a on i nehotice okrene glavu onamo odakle je glas dolazio. Na jednoj pećini nedaleko njega, stajala je žena, u bijelo odjevena, sa širokim slamnatim šeširom, a pred njom stalak sa napetim platnom. — „Hm, djavolska žena", — pomisli Jure — „ona ti stoji na onoj visini, na onom strmom kamenu, pjeva i slika! — Lijepo, lijepo!"

On još u mislima, — a ona žena vrisnu! — Kako se naglo okrenula na protivnu stranu, zapela je štapićem od kista u stalak i on zajedno sa slikom padne čak do mora. — Žena je stajala kao kip od mramora, i gledala tamo dolje svoj stalak i sliku, kao da joj tamo pod strmom pećinom leži pola života. Jure se ražali, podje k onoj strani, vješt skakanju po stijenama, za čas dodje do slike. Pogleda ju i sa zadovoljstvom opazi, da je vrlo malo oštećena. Odnese Jure sliku i stalak gore. Mlada punokrvna djevojka, zagonetnih plavih očiju i skladnih oblika tijela, kriknula je od radosti i samo što nije zagrlila Juru, kad joj je predao njene stvari.

Od toga dana išli su uvijek zajedno na slikanje. U Juri se ganulo neko novo, do sad nepoznato čuvstvo, koje ti goni i smijeh i suze, u isti mah — koje boli i ugadja, čini te najsretnijim i najbjednijim! — Jure se sasma podavao tom novom čuvstvu. Poslije dnevnoga rada na žezi, — kad bi se odmorili, čekali bi da izadje mjesec i išli u šetnju onim istim putem, kojim ide Jure uvijek, „putem neizvjesnosti". Sav sklad u prirodi osjećali su oni u svojim dušama Svaki je cjelov za Juru značio vječnost, svaki stisak ruke dodir raja.

Jednog je jutra čekao Jure dugo, a nje nije bilo . . .

Pomislio je sa strahom: da joj se nije što dogodilo? Potrčao do njezinoga stana — zapitao staricu kod koje je stanovala, a ova mu odgovorila: „Signorina je partila ća" ... Juri se zavrtilo u glavi, smrklo mu se pred očima, osjetio je pravu fizičku bol, poletio je u kamaru, — i kao lud stao cjelivati jastuke na kojima je ležala njena draga glava.

Još je sva kamara odisala njom. Eno još na prozoru prazna bočica od mirisa, eto još zadah od boja, — eno tamo zamazana krpica, kojom je čistila kistove — eno poderan papirić, — eno svega, svega i sunca, i svjetla, i stare gazdarice i bočice i jastuka, samo nje nema! — Na stolu pisamce! — Skoči, zgrabi ga, izljubi, otvori i čita: „Dragane, odoh u Veneciju! — Moja me umjetnost zove, ljubim ju nada sve na svijetu!

Digitized by Google

Ljubila sam i tebe, jer si čiste duše, jer si zanimljiv i lijep! — Adio, zaboravi me!"

On pogleda, — njegova adresa! — Jest evo piše: Gosp. Juri Mikuliću. — Kada je otišla? — vrisne kao u ludilu, a baka široko otvorenih trepavica zuri u njega, krsti se i odgovara: Jutros.

„Adio"! zahropti Jure i nestane ga.

Otrčao je na obalu u luku, i skrajnje točke promatrao jednu tamnu pjegu, koja je već tamo daleko na pučini, a za njom se ljeska trag u obliku zmije — „Tamo je ona"! vrisne Jure, a svijet nagrne znatiželjan oko njega.

„Što zurite tako u mene? — Što, zar ne vjerujete, da je ona tamo? — Tamo, vidite, ono crno je brod! — vikao je Jure i pokazivao po onom svjetlom tragu, a ljudi se smijali i slijegali ramenima.

On je odletio sa obale i trčao ulicama kao bez svijesti, — i svaki čas zastajkivao, čudeći se, da imade ljudi, kojima na licu odsijeva očita bezbriga i zadovoljstvo! — Čudio se, da kuće još stoje kao i prije, da se grad ništa... ništa nije promijenio, i nebo da je isto onako plavo kao i prije

Cijeloga dana nije išao kući, a pred večer umoran svratio u onu gostionu kraj obale — i napio se teškog vina. — Od tada je bio tu svakodnevnim gostom, on — Jure Mikulić. Sjedio je u svom kutu, s nikim nije govorio, već pio i čekao, da se večer spusti i da pošeće „putem neizjesnosti," — kako ga je kasnije prozvao.

Sada se svega toga sjetio — odmahnuo rukom i prošaptao; „Ah, šta... i ona je prošla kraj mene tek kao sjena! — Jure mislio: Što je to sve? — Ništa! — To je sve sićano, nevrijedno. — Ta to je svijetu smiješno, — i zato me svi ismijavaju. — Tja, samo da mi je znati, čemu sam se ja rodio i čemu živim? — Ta zar ja živim? — He, he, smiješno!

Jure se digao, sjeo na klupu, spustio glavu čak na grudi, a ruke mu nemoćno klonule na koljena.

I kroz vlagu, što mu se kao kristal prevukla preko zjenica, gleda on zatončić „sv. Andrije" sjajan, blještav od cjelova mjesečeva, sav kao biserna školjka... Samo sjena „njegovoga" razvaljenog dvorca, crna, teška kao od olovo, pala na posrebrenu vodu, i samo ta crna sjena krnji velebnu harmoniju, što ju majka priroda razdragana stvori.

Kako je divan zatončić „sv. Andrije"!

Uokvirio ga pusti kamen, okićen maslinom i mirisnim travama, a tamo zatvorio oku nedogledno more otočić „sv Dujma" — taman se pružio kao drijemajući zmaj.

A zatončić podrhtava sav u sjaju ko srebrna koprena, dok nad njim lebdi snaga i poezija vasione tajne — — „Da, kao biserna školjka je moj zatončić!" — prošapta tiho Jure Mikulić — „samo crna sjena mojega razvaljenog dvorca krnji cjelinu!— He, he, ta i ja sam takova crna sjena na svjetloj površinini života! — Bio sam bezkoristan kao gusjenica! — Ta i gusjenica služi nečemu, — ta i ovaj kamečak, ta i ovaj kamečak, — ta i ovaj list, — samo ja nisam služio ničemu!

Pri tom se Jure sav strese, teturajući izadje iz dvorca, stazom pa na cestu, — na svoj „put neizvjesnosti". — Kad se je sjetio toga imena, zaigra mu neki grč na usnama — on stane i odlučno okrene tamo maslinovoj šumici, u kojoj se gubi „put neizvjesnosti" — kako se proteže dalje, pust, jednoličan — dosadan . . .

Pošao je opet moru — stao na kamen i promatrao svoju crnu sjenu. Digao je ruke na zagrljaj, a i sjena. — Onda se je nagnuo, kao da želi zagrliti svoju vlastitu sjenu i — zagrlio ju je.

Za njim se je uzgibalo nekoliko kolobara . . .

I — zar mislite da je poremetio harmoniju u Prirodi? — — — — — — — —

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

HUGO SEDLAČEK-ADAM KOSTELIĆ
(KARLOVAC)

ŽUTA PJESMA

Posve rano, u zoru, pošao je u vrt na mirisni zrak. Nije mogao spavati poslije neugodna sna, a i zato, što se kraj prozoza raspjevao kanarinac kao da je već osam dana šutio. Zrak je bio pun mirisa i nešto vlage, što mu je godilo. Najviše bi mu ugadjalo, da ne čuje više onu čudnu, odvratnu pjesmu kanarinca. Kad god ju je čuo, uvijek je namrštio čelo — i s nekom boli u srcu otišao što dalje, samo da je ne čuje. U vrtu, gdje nije čuo nikakove pjesme, bilo mu je nekako kao da se probudio iz lijepa sna. A znao je, da se baš probudio poslije veoma neugodna sna. Mirisi procvalih ruža, jasmina i voćaka bili su jaki i kao da nisu djelovali samo na nos. Činilo mu se, da to cvijeće pada kao lijek na njegovu dušu poslije kanarinčeve pjesme i onog čudnog . . . čudnog sna.

Uzrujanost nije jenjala ni u mirisu cvijeća i zraka. Tek mu se ugodno spuštala u dušu tišina jutra. Sjeo je na klupu i uživao u vlagi, što mu je ponešto rashladjivala ugrijano čelo. Isprva je mislio, da će ostati u vrtu samo nekoliko časova, a onda se opet povratiti u krevet i spavati do sedam ili osam sati. Ali je uvidio, da je za danas već izgubljen za san. Uzrujanost nije jenjala . . .

U posljednjim je časovima sna vidio rasplakano lice Angjelije. One njene divne, plave oči bile su mutne i duboko upale. I činilo mu se kao da po dugoj plavoj kosi vise kapljice suza. A ona raširila ruke i vikala:

— Smiluj se, Petre . . . Smiluj . . .

Nekoliko je puta vapila za smilovanjem i završila s uzdahom:

— Dodji u pomoć! . . .

I kad se probudio, čuo je još posljednju riječ jasno i glasno, kao da je netko odista u sobi očajno vikao:

— U pomoć!

A odmah iza toga čuo je, kako kanarinac pjeva svoju pjesmu bezbrižno, lagodno i kao — skoro bi rekao — porugljivo. Smiješala se u njemu dva dojma dviju pjesama. Vapaj u pomoć i kanarinac. Ostao je jedan čas u krevetu i nastojao, da se sabere. Htio je, da sazna, što je istina, a što varka. Je li u istinu netko vikao u pomoć, ili je samo snivao? Je li istina ovo što kanarinac pjeva?...

Pjeva kanarinac svoju čudnu, odvratnu pjesmu, i njemu se čini, kao da razumije svaki glas, kao da shvaća čudnu tendenciju čudne pjesme. I kao da čuje:

— Dosta je bilo svega! . . . Što je bilo . . . Ali sad je dosta . . . Angjelija ide sad drugim putem . . .

Skočio je s kreveta, obukao se i pošao u vrt. Stisnuo je šake i osjetio slast u pomisli, da bi mu medju šakama bio kanarinac. S njim bi prestalo ovo čudno jutarnje pjevanje.

Bio je već posve siguran, da ne će više moći spavati. A uzrujanost ne samo da nije jenjala, nego se stala uvećavati. One mutne, upale oči Angjelijine, utisle mu se u dušu kao bodež bola, a osjetio je ne to, da je ovo jutro samo početak jednog teškog,

Digitized by Google

sumornog dana, koji će ga svega stisnuti, zgužvati.

Pogledavao je oko sebe mračnim očima i sva ona lijepa ljetna raskoš, što se okupila oko njega, izblijedjela je i potamnila kao da je pala na nju teška sjena. Čemu bi ona to mogla njega zvati u pomoć? Naravno, to je bio samo lažni san, samo prividjenje — — ali zašto je došlo to prividjenje? . . . Zašto mu ne da spavati? Jesu li mu živci već tako slabi, da ne može odoliti jednostavnom snu?

Došlo mu je, da odavde, iz vrta pobjegne nekud daleko, gdje bi morao na što drugo misliti, a ne na taj čudni san, — ali nije znao kuda bi. Znao je, da će ove mutne, upale oči svoje Angjelije vidjeti svagdje, kudgod došao. Da može sada biti uz nju, da je pogleda izbliže, da je zpita:

— Što je, Angjelijo, je li ti zlo?

Možda bi saznao, da je bio sve san bez razloga, pak bi bio miran. A ako joj se u istini nešto dogodilo, pomogao bi joj. Ovako ne može ništa. Ne smije joj ni pisati. Ah — teška, teška je ta njegova ljubav! I bit će za uvijek teška . . .

Sjetio se, da bi san ipak mogao značiti istinu ili bar sliku istine. — Veoma je lako moguće, da je njezin muž napada, da joj predbaciva njezino poznanstvo s njim. A ona ne zna, kako bi se obranila. Ona nevina, bez trunka ikakve ljage, krivnje, nevješta ikakovoj obrani, šuti i pregara. I sve što može, uzdiše u duši teškim uzdasima, tražeći pomoći. Sirota Angjelija! Ljubio ju je vazda kao sestru ili kao cvjetić, koji se mora gojiti oprezno i milo, da ne povene, da ga vjetrić ne bi otpuhnuo. A ona je gledala u njega svojim krasnim, milim, plavim očima kao da gleda u drugoga brata, koji bi za svoju sestru žrtvovao sve, što ima, sve što može.

Dok je još nije upoznao, gledao je na ulicu za njom kao za nečim, bez česa ne mogu da budu njegove oči. Ona se naslonila na svog muža i onim lijepim očima pogledavala oko sebe, ne sluteći, kako je bila mila i ljupka, kako se on sav gubio u mislima, kako li mora biti lijepo ići kraj nje, govoriti s njom, tepati joj, šaliti se s njom...

Kako je on poslije mnogo i mnogo vremena opazio, da je sve njegovo zanimanje kod nje i kako su je njegove oči svagdje tražile. Kako je s čudom zavirivao u svoje srce, koje je drhtalo, kad ju je vidio, a odmah uz to osjetilo, da je ta ljubav beznadna.

Onda, kad je jednom zgodom došao u dodir, gledao je u nju, a činilo mu se kao da je ona negdje daleko, daleko od njega; kao da bi morao dugo pružati ruke, dok bi je uhvatio. Daleko je ona bila naprijed, a on je zakasnio. A išao on — ma kojom brzinom — nikada je ne će stići. Zakasnio je za sva vremena . . . I tek ova bol, što se ovila njemu oko srca, kad je opazio, da ona govori s njim kao da je nije tudj, kao da nije tek od danas poznat, bila mu je čudnovata, čudnija od ikojeg čuda. A nije znao, je li sretan ili je nesretan, — ta kakva je to sreća? Ona ga je voljela — s nikim nije tako veselo i slobodno razgovarala kao s njim. I ona je njega tražila kao što i on nju.

Tek čemu to sve? I kuda to vodi?

Vodi do boli, do bezutješja — možda i dalje . . .

Svega se on tako točno sjeća — ta mislio je na sve to toliko i toliko puta. Najmilija mu je to misao već nekoliko godina. Sjeća se, kako su ga, ona i njezin muž, zvali k sebi. Njezin je muž bio kao njegov brat, a ona kao sestra. Zajedno su išli na šetnju, zajedno su snovali, kako će učiniti, da bude Angjeliji što ljepše, što ugodnije, zabavnije. Čuvali su je kao graciju, u koju ne smiješ dirnuti, nego samo gledati njemu ljepotu. I on i njezin muž bili su sretni, kad je bila ona sretna . . .

Digitized by Google

I sad ovaj san! Ovaj čudni san! Ona ga zove u pomoć!

Da se nije u njezinu mužu pojavilo ono nešto, što je sasvim prirodno? Da nije postao ljubomoran?

Možda je u svojoj nevinosti spomenula nekoliko puta njegovo ime — a muž se stresao — i navalio . . .

Sve može biti . . . A ona — sirotica — bez oružja — bez riječi, koja bi je obranila . . . Zalilo ga trpko čuvstvo i suza mu kanula na obraze.

Otišao je pred tri dana od njih, i ostavio je daleko od sebe. Naučio je od nje prvi put u životu, što je sestra, od njega — što je brat — a ipak eto kao da u pojmu braće ima nešto, što boli, steže u vratu . . . Činilo se njemu doduše višeput kao da njezinom mužu nije pravo to milovanje i ta briga za Angjeliju — ali je odmah poslije toga uvidio, da je to nemoguće. Rekao je on i Angjeliji katkada, da izgleda kao da se njezin muž uozbiljio, kao da nešto potajno previše razmišlja, ali mu se ona samo nasmijala.

— Misliš, da je ljubomoran?

— Da.

— Nije on takav. Zna on sve, kako je. Dobar je on.

I to ga je umirilo. Još više ga je umirilo, kad je i s njim o tom razgovarao.

— Nešto bi ti rekao, kad bi znao, da . . .

A on ga je odmah upitao s velikim znatiželjom, što je to. Opazilo se, da je početak bio previše ozbiljan, protiv običaja.

— Znaš, radi se o Angjeliji . . .

— Dakle? pitao je on otvoreno i sigurno.

— Ja mislim, ako ti nije pravo — ili ako ti smeta, što ja.

— Meni? Ali, molim te, jamačno misliš da sam ljubomoran?

— Da.

I on se iza toga držao tako jasno i značajno, da je svaka sumnja bila izključena. Ni riječi nije odgovorio. Šutnja je dokazivala, da mu je sumnja bila bez temelja.

Tako je bilo onda, dok je još bio tamo uz njih, ali tko bi znao, kako je sada. Možda je slučajno naišao na koju činjenicu, koja ga je smela. Možda misli, da je ta činjenica dokaz kakova zabranjena odnosa, a ona je samo slučajno slična takovu dokazu. Sve — sve može biti. Tko bi znao? . . .

Jer inače — odakle onaj san? San mora da je slika istine. Bar slika!

Kad je došao u kuću, prolazio je kraj kanarinca. Smučilo mu se, čim je ugledao žutu pticu. A kanarinac baš u taj čas zapjevao svoju pjesmicu — u onom istom glasu, istoj boji, s istom ljepotom kao ono rano ujutru. Prolazeći kraj njega, sjetio se one pjesme, koja ga je obneveselila, — a eto sad je opet mora slušati. I eto posve ista ona žuta pjesma, s istom tendencijom . . . Opet mu se čini, kao da čuje!

— Angjelija? . . . Varaš se . . . Drukčije je sada s njom . . . Kad si otišao — dobro si učinio . . . Ne vratiš li se više, još bolje . . . Angjelija ima svoga muža . . . Varaš se, varaš, dragane . . .

Stisnuo je šake, osjećajući slast u pomisli, kako bi mu bilo, da je kanarinac u njima. I pobjegao pred tom čudnom, glupom, žutom pjesmom iz kuće.

Cio dan i nekoliko dana iza toga snalazilo ga nemilo, ljuto čuvstvo, komu nije mogao učiniti kraja. Mislio je na koješta, htio je da učini čas ovo, čas ono, — ali se vazda predomišljavao. Jednom u osami, tišini, došlo mu da na glas zaplače s nemoći. Što da učini? Ako bi joj zaista trebalo pomoći, zašto on ne bi što učinio? Ta — on je spreman učiniti i više nego je kadar. Sve — sve bi učinio za onu siroticu — ono nevino, dobro dijete. Da — dijete — i ako je udana . . .

Digitized by Google

Onda se stao prekoravati, što je uopće otišao odande. Nije baš morao otići, a otišao je najviše poradi toga, da se ukloni za vremena, da umiri muža, ako ga je trebalo miriti, da umiri svijet . . .

Rekao joj je on jedanput otvoreno pred njenim mužem:

— Vidjet ćeš, Angjelijo, da ću se jednoga dana izgubiti . . .

— Zašto? — pitala ga ona iskreno, ne tajeći svoju bojazan.

— Vidjet će te . . .

— Zašto bi se ti izgubio? pitao ga i njezin muž. Misliš li, da komu smetaš?

— Smetam svijetu . . . I onda najviše mi je za nju, za Angjeliju . . .

A oboje su ga umirili, da su visoko nad tim svijetom.

Od onda nije dugo više mislio na svoj bijeg. A ipak mu je nekako došlo, da je morao otići. Ne zna ni sam, kako se to dogodilo i zašto je zapravo pobjegao. Tako je došlo — i eto je on sada daleko — i ako bude izdržao — ne će se više povratiti. I ako se ne povrati, ako je više nikada ne vidi — oh — kako će mu biti! Možda je njoj užasno, možda propada u mislima za njim . . . Ako ona doista onako izgleda kao što ju je vidio u snu? . . .

Hoće li oni ikada za života moći zaboraviti na sve, što je bilo? . . .

Na rastanku ga je ona pitala — sve pred mužem:

— Kad ćemo se opet vidjeti? A u oku joj je vidio suzu.

— Vidjet ćemo se Angjelijo, brzo . . .

— Kada?

— Za nekoliko ću dana opet morati doći u poslu — slagao je on.

— Da? I u očima joj se zasjao smijeh od veselja.

O — da joj on to veselje može dozvoliti! Da smije otići k njoj — pa da joj kaže:

— Vidiš, da sam održao riječ . . .

Ali on ju je prevario i varat će je, koliko samo bude mogao. Morat će uvijek . . .

A tamo, daleko od njega, pogledavat će Angjeliju njezin muž od dana u dan sumnjivim okom i dobacivati joj sumnjive riječi. Pretraživat će negdje cijelu kuću, svaki kutić, ne bi li naišao na koji sakriveni list od njenog „ljubavnika". Na prstima će se šuljati u sobu, ne bi li je zatekao u času, kad uzdiše. Možda i plače. I mnogo će još toga biti. Jer je to posve prirodno — posve razumljivo . . . Nema on pojma o tome, kako je Angjelija nevino i djetinski ljubila svoga ljubavnika. A on opet nju ljubio tako nekom vanrednom ljubavlju bez ijedne potajne misli na zlo, bez ijednoga osjećaja seksualne strasti. Ali — što to koristi njemu, njenom mužu, kada o tome nije uvjeren, kad — posve prirodno — mora katkada pomisliti na zlo, kad se to u istinu ne bi moglo dogoditi možda nigdje i kod nikoga tako kao kod njih dvoje . . .

I to — baš to — što je bio vazda tako plemenit, tako sav ispunjen velikim poštivanjem njenoga ženstva, a ipak možda o njemu drukčije misli njezin muž, — to je baš ono, što ne može da podnese, što ga uništava . . . Kako je bio čestit, sav protkan lijepim čuvstvima, — a eno, tamo se Angjelija mora da muči, mora da njega zove u pomoć . . . Eno kao da čuje njihov razgovor:

— Što šutiš? Što si zamišljena? Što ti je? — Više negdje na nju njezin muž. A ona ga valjda samo pogleda bespomoćno i tužno. I kad mu ona iza dugog njegovog napadanja ipak tiho i teškim srcem odgovara, da je njena šutnja samo slučajna tek onako, jer nema što da govori, onda joj se valjda nasmije smijehom i sumnjivim i prijekornim i odvratnim.

— Da, da, — čini mu se, da njen muž govori, — sada šutiš, a dok je on bio uza

Digitized by Google

te — onda si govorila, onda si znala, kako bi našla što ljepšu riječ . . .

I on je vidi, gdje plače kao kukavica, kao da je zbilja kriva. I ne zna, da mu dovikne:

— Sram te bilo, kad tako govoriš!

Što bi — što bi, dakle učinio? Kako da joj ipak pritekne u pomoć? . . . A odmah zatim zaključuje, da je sve nemoguće — i da će ta nesreća ostati nesrećom . . .

Prolazeći kraj kanarinca čuo je opet njegovu žutu pjesmu, i osjetio je kao da ga je ta pjesma ranila u srce za sav život. Činilo mu se, da čuje:

— Sad držim Angjeliju čvrsto u svojoj ruci . . . Pisne li samo o tebi — ja ću je zadaviti . . . A to sve zbog toga, što me je varala . . .

U omaglici, bez volje i znanja o onome, što radi — skočio je do kaveza — zavatio sirotu žutu pticu i čvrstim je rukama zgnječio i zadavio. Onda je osjetio kao da mu se ohladilo vruće čelo i da više ne diše onako uzrujano i naglo kao dosad . . .

Digitized by Google

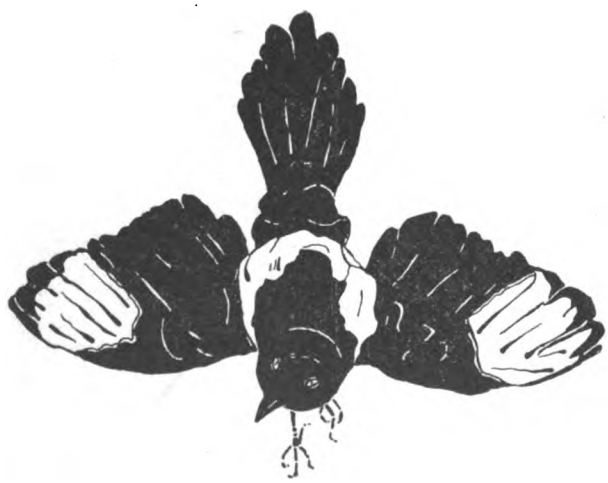

Digitized by Google

DRAGAN MELKUS: PUT U SLAVONIJI

Digitized by Google

Digitized by Google

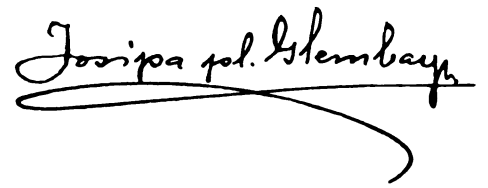

(OSIJEK)

ISKRICE POD PEPELOM

Pobuda je klica iz koje niču misli, a osjećaji su vatra, koja rasplamćuje čuvstva.

*

Ko vazda samo ono čini što drugi hoće, ostat će vječni sluga; iz njega nikad gospodar.

*

Svako ushićenje traje zapravo dotle, dok nas prvi hladni dah zbilje ne rastrijezni.

*

Laskavci imadu uza se punu torbu ošećerene pljeve, al ni jedno zlatno zrno istine.

*

Bolest je sila, koja i najjačega junaka za čas povali.

*

Najveća mudrost u općenju jest: nikada ne izreći svoje misli i uvjerenje onda i ondje, kada tomu nije vrijeme i gdje tomu nije mjesto.

*

Strah je čedo neznanja; jer što smo posve upoznali, toga se više ne bojimo.

*

Ko se pri kupovanju cjenka, taj si samo umišlja, da je jeftino kupio.

*

Mnogo toga, što nam se iz daleka čini dostojno želje, ne svidja nam se ni najmanje iz bliza.

Novac usrećuje samo onda, kad ga umijemo trošiti sebi i drugima na korist i zadovoljstvo.

*

Oprezni ljudi pišu svoje listove na isti onaj način, kojim običavaju razgovarati sa svojim znancima, čuvaju se povjerljivosti i nastoje pobuditi ugodan dojam.

*

Sve, što je otpočeto bez promišljavanja i valjanoga računa, mora po zlu poći.

*

Cjelov je izdajica, koji jasno odaje, što usta prešute. Sladak je kad ljubav cjeliva. Nježan kao izraz brižnosti. Gorak na rastanku. Kratak u času objesti. Žestok i drzak otme li ga strast. Hladno cjeliva dužnost, dok dugi cjelov daje zahvalnost.

*

Ne daje li nam život slasti, mi segnemo za gorčinom, udrobimo si je sami, pa je gutamo najviše svakako bez nužde.

*

Samo mlitavci zabrinutim pogledom, slabom nadom i prekrštenih ruku bolju čekaju sreću.

*

Nikada se ne zavjeri: ovo ću uvijek htjeti, a ovo nikada učiniti — jer vrlo često sudio bi već sutra posve drugojačije, da si jučer nijesi sam vezao ruke.

Digitized by Google

Što želiš da bude na potpuno tvoje zadovoljstvo učinjeno, to ovrši — sam.

*

Slobodna je volja velika moć, a ipak nije svemoć, jer nema čovjeka, niti će ga biti, koji bi sve mogao, što godj bi htio.

*

Nesmiljeni „moraš", koji ne pita za želje srca, već za potrebe tijela, jest veriga, koja iz slobodna čovjeka čini sužnja onih prilika u kojima žlvi.

*

Dok istinu držimo za šalu lako uz nju pristajemo, jer predmnijevamo, da joj ne treba udovoljavati.

*

Konac vazda djelo ovjenčava, ako smo promišljeni u činima i neumorni u radu pri kojem treba ustrajati, dok cilj nije postignut.

*

Dok nas pusto ljubakanje samo zvučnim riječima obletava, prava nas ljubav obsipava bogatstvom neizcrpive svoje dobrote.

*

Lijepa vanjština može biti i prirodjena krinka, pod kojom se skriva siromaštvo duha, besćutna duša i zločesto srce.

*

Vrijeme boli liječi, uzrujanost stišava i brige uklanja.

*

Duh, koji se bori za više ciljeve, imade masu običnih ljudi vazda proti sebi.

*

Nijedan sud ne izušćujemo tako lako i brzo, kao naše mnijenje o bližnjemu. Krajna je to lakoumnost, jer čitati u srcu i duši — ako je to uopće moguće — za cijelo je veoma teško.

*

Ko je navikao sve gledati samo kroz naočari obzira, taj lje ne će nikada suditi po svome uvjerenju, već će drugima ugadjati sve i preko svoje volje.

Potpunom iskrenošću izrečeni sud ima isto svojstvo kao i Röntgenove zrake, on rasvjetljuje najskrovitije kutiće naše duše, na nje navraća našu pažnju, te nas neodoljivom silom privadja na razmišljavanje o sebi i k prosudjivanju svojih čina.

*

Ne valja sebi razbijati glave tim, što je ko možda htio reći, već se treba nasuprot zadovoljiti onim, što je u istinu rekao.

*

Često se čudimo, što uzgoj djeteta nije uspio, a kad bi usporedili sve dobro i zlo, što je na tu mladu dušu uticalo, osvjedočili bi se lako, da je uzgojni posljedak posve dosljedna posljedica zlih uticaja, koji su prevršili dobre.

*

Koliko žena vrijedi mužu pokaže joj on najočitije uvjetom, pod kojim je voljan učiniti ono, što ona od njega traži.

*

Nespretne ruke i sporo mišljenje očiti su znakovi, da nemamo volje za rad.

*

Vrijedan je samo onaj čin, koji je rodila ljubav prema svrsi, a ne pohlepa za odlikovanjem.

*

Ko dobro neumije cijeniti, boljega nije vrijedan.

*

Otme li muž ženi ono, što je po pravu ide; pogazi li svojim sebičnim zakonima sve, za čim ona teži: sagrešio je ljuto, a taj grijeh osvetit će se sam mužu najviše.

*

Mnogi žalosni dogodjaj u istinu je pomoć s neba, koja nas sa stranputice opet navraća na pravi životni put.

*

Dragi Bog namijenio je sreću svim ljudima. Da je svi ne uživaju, nije dakle on kriv, već ljudska lakomost i otimačina.

Digitized by Google

Zlobne i plitke duše vole se na starije neudate ženske nabacivati rugalicom: usidjelica, a čine to, jer u svojoj plitkoći niti ne slute, da imade i mnogo takovih razboritih neudatih ženskinja, koje svoju „usidjelost" nipošto ne drže pečalom, koji ih sramoti, već nasuprot vrlo ugodnim stanjem lične slobode, koja njihovomu „ja" zapravo najbolje pristaje.

*

Iskren drug ne čeka, dok ga molimo za savjet, već nam ga daje sam, čim opazi, da si sami pomoći ne možemo.

*

Slabost srca čini nas popustljivima, a slab duh svemu je kriv, što smo učinili nepromišljeno.

*

Ko nas cijeni poradi naših duševnih vrlina, ostat će nam stalno sklon.

*

Naša inteligencija odrazuje se u našem značaju i u snazi, kojom ravnamo našim osjećajima.

*

Svaki put, kad se podajemo svojim slabostima, strovaljujemo svoju dušu sa one visine, na koju se je bila uzdigla.

*

Ko stoji predaleko u strani, do toga teško da će ikada dosegnuti zraka sunca, koja nagradjuje prema zasluzi.

*

Listovi su dokazi raspoloženja u kojem smo ih napisali.

*

Cvijeće nas privlači svojom ljepotom, ali potpuno osvaja svakoga tek svojim miloduhom.

*

Samo onda nam misao prošlost obnavlja i duša željom za budućnošću plamti, kad nas sadašnjost zadovoljiti ne može.

Kad se usne ljubećih u cjelovu nadju, sliju se dvije duše u jednu.

*

Pouzdavanje u Boga vrlo je jako uporište, ako na umu imamo poslovicu: Pomozi si sam — i Bog će ti pomoći.

*

Ko javno uspješno radi, toga okružuju zavidnici kao ose med.

*

Sve, što je pod prisiljem izvršeno, nije zavrijedilo ni pohvale ni priznanja.

*

Gojeć prijateljstvo, naše je srce u isti čas stan vjere, ufanja i ljubavi.

*

Sve zaostaje, što mijenom usporedo ne koraca.

*

Navika je moć, koja nam podjarmljuje slobodnu volju.

*

Tajni dušmanin opasniji je od očitoga neprijatelja, jer ovaj se snama pošteno bori, a onaj na nas podlo iza busije nišani

*

Ljubav odaju oči žarkim pogtedom: usne cjelovom; jezik poletnim riječima; grlo pjesmom: grudi uzdahom; srce živim kucanjem; ruka milovanjem, a cijelo naše tijelo neodoljivom željom ljubljenu biti što bliže.

*

Sreće naužit ćemo se samo onda, kad joj se podajemo cijelim srcem i svom dušom.

*

Svakoga manje više tište tajni okovi, u koje su ga sapele prilike u kojima živi.

*

Najveće blago života svoga izgubili smo u onom času, u kojem nam usane vrelo ljubavi.

Digitized by Google

Dok istina teškom mukom i zakorakne — laž je već u petom selu.

*

Riječi duševne rane samo ublažuju, posve ih izliječiti mogu samo čini.

*

Kad se istina smije, laž se od gnijeva previja. Hihoće li laž — istina suze roni.

*

Srce se može osvojiti: duša podaje se vazda sama.

*

Mig, riječ i čin tri su silnika, od kojih nas jedan bezuvjetno pobjedjuje.

*

Kud nas srce vuče, onamo nam i misli lete.

*

Ko plane — odaje — da je izgubio vlast vladati sam sobom.

Škola je suha grana na stablu života one djece, kojoj su tu granu podsjekli sami roditelji svojom nerazložnošću i slijepom ljubavi.

*

Opreznost, kojom nas tko susreće, podjedno nas upozoruje, da će dobro biti po nas, ako je uzvraćamo.

*

Dok oprezni o pobjedi snuje — odvažni već ju je i pobijedio.

*

Poput cvijeta, koji se ne polijeva, uvene ljudsko srce, koje nitko ne ljubi.

*

Bogata duša oduška treba, ako ga ne nadje u počudnom usmenom saobraćaju — onda prihvati pero — i piše...

Digitized by Google

(OSIJEK)

OSKAR WILDE: DOŽIVJELA PRIČA

Živio nekoć u svijetu starac, koga su u njegovom selu ljubili radi priča, što ih je susjedima bajao. I svakog jutra išao je starac izvan sela, a kad se na večer kući povratio, došli bi seljani izmoreni od dnevnog posla k njemu i molili ga:

„Daj djede, pripovijedaj nam, što si danas vidio". A starac pripovijedao: „Vidio sam u šumi fauna, kako svira na fruli šumskim bogovima, da plešu". „A što još? Daj pričaj", molili su ljudi. „A kad sam došao na morsku obalu, opazio sam na valovima tri sirene, gdje češljaju svoju zelenu kosu zlatnim češljem".

A ljudi u selu ljubili su svog djedu, jer im je svaki dan pričao nove priče.

Jednog jutra ode djeda po običaju izvan sela, i kad se približavao moru, opazi tri sirene, tri sirene na valovima, gdje češljaju svoju zelenu kosu zlatnim češljem. — I on podje dalje, i opazi u šumi fauma, gdje svira na fruli šumskim b govima na ples. — Kad se djeda one večeri vratio kući u selo, i kad su ga opet sa svih strana molili, da im pripovieda, što je sve danas vidio, reče:

„Ja nisam danas ništa vidio".

UMJETNIK

U sumračju obuze njegovu dušu čežnja, da stvori umjetninu — „Časovita naslada".

I on podje u svijet, da potraži bronca za svoj kip, jer je on mogao misliti i stvarati samo u broncu. Ali iz čitavog svijeta nestalo bronca, osim jednog, koji je predstavljao umjetninu: „Vječna briga".

I ovo je djelo bio on dogotovio svojim vlastitim rukama, i postavio na grob onoga, koga je u životu jedino ljubio.

Digitized by Google

Na grob jedinog, koga je pred svima u svijetu ljubio, postavio je on taj kip kao znak ljudske ljubavi bez kraja i konca, kao simbol vječne brige, koja neprestaje.

I u čitavom svijetu nije bilo drugog bronca do ovoga. I on uze ovu umjetninu, koju je sam izdjelao i postavi u kalup i baci u vatru.

I iz bronca „Vječna briga" stvori umjetninu („Časovita naslada".)

POSREDNIK

Bila je noć, i on je bio sam. — I on pogleda daleko u daljinu i opazi zidove nekog okruglog grada, i podje prema njemu. A kad je došao gradu u blizinu, začuje glasove veselja, objesni smijeh i glasnu svirku mnogih frula.

Pokuca na vrata grada, i čuvari mu ih otvoriše.

I kad zamjeti jednu palaču od bijelog mramora, iskićenu vjencima cvijeća i zelenila, a pred njom zublje iz cedrova drva, udje unutra.

Prošao je kroz dvoranu iz Calcedona i Jaspisa i udje u veliku svečanu dvoranu. Ovdje opazi na grimiznom ležištu mladog čovjeka, čiju je glavu kitio vienac crvenih ruža, a ustne mu bile rumene od vina.

I on stupi iza njega, dotakne ga se i reče mu:

„Zašto živiš tako"?

A mladić se obazre, prepozna ga i odgovori: „Bio sam gubav, i ti si me izliječio".

„Zašto da ne živim tako?"

On ostavi ovu palaču i podje na ulicu. I za čas opazi ženu, čije je lice i odijelo bilo oličeno, a noge biserom posute. — A za njom se šuljao mladić polako, tiho kao lovac. Lice žene bilo je utjelovljena ljubkost božanstva, a oči mladića žarile se od naslade.

I on pobrza, uzme mladića za ruku i reče: „Što gledaš ovu ženu sa tako požudnim pogledima"?

Mladić se obazre, prepozna ga i reče: „Bio sam slijep, i ti si mi povratio vid".

„Pa zašto da je ne gledam?"

I on potrča naprijed, dotakne se šarenog odijela ženina i reče: „Nema li drugog sigurnijeg puta, do li puta grijeha?"

Žena se obazre, prepozna ga i reče: „Bila sam griješnica i ti si mi oprostio. I moj put je veseo put".

I on ode iz grada, i na rubu ceste opazi mladića, gdje plače. On podje k njemu i dotakne se pramova njegove plave poput vune meke kose i upita: „Zašto plačeš?" A mladić ga pogleda, prepozna i reče:

„Bio sam umro, i ti si me od mrtvih uzkrisio. Što da radim, nego da plačem".

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Dr. JOSIP TOMINŠEK
(LJUBLJANA)

STROSSMAYER-BLEIWEIS-LJUBLJANA

Dr. Janez Bleiweis, ki je kot urednik „Novic“ (1843—1881), kot pisatelj, živinozdravnik, tajnik Kmetijske Družbe in politik stal nad 40 let v središču vsega slovenskega prosvetnega gibanja*), je bil v zvezi s velikaši vseh slovenskih narodov, izmed Hrvatov zlasti s Strossmayrjem; često sta si s opisovalo, sprejemal pa je Bleiweis svojega visokega prijatelja tudi osebno v Ljubljani; dobro vedoč za njega radodarnost, ga je vaših tud prosil podpore za razne dobrohodelne namere.

Izmed raznih Strossmayrjevih pisem Bleiweisu so se nekatera še ohranila; izvečine se tičejo zgolj formalnostij vsebnjega izmenjavanje uljudnih fraz, ki žit zna duhoviti biskup sicer vedro dvigniti nad vsakdanjost. — Na konkretnih podatkih — tudi iz lastnega svojega življenja pa slovi sledeće, razmerno obširno pismo, pisano pod svežim vtiskom zmage Nemcev nad Slovenci v deželnem zboru Kranjskem (l. 1877.)**) i prepirali su se „stari“ in „mladi“ Slovenci: zato su bili skupno poraženi.

***) Pismo se glasi doslovno:

„Velecjenjeni moj Gospodine i prijatelju!

Vaš cjenjeni list dobio samo prekasno, ne bivši od dulje vremena kod kuće. Iskreno mi je medjutim izpoviediti, da Vam, da sam i bio kod kuće, pomoći ne bi mogao, jer gradjenje moje crkve toliko me stoji, da se u izdatci svojih na najnuždnije stvari stegnuti moram.

Vi ste medjutim, žalibože, propali. Molim Vas i prijatelje Vaše, da s toga ne zdvajate, nego podvostručenom silom o napriedku narodnom nastojite.

Slavjanskoj je stvari sudjeno, da se kroz razne saprotivštine vere i probija, ali nebojmo se i nedajmo se: qui perseveraverit usque in finem, salvus erit.

Drugi put u sličnih okolnosti, ako živio budem, obratite se na me za vremena; jedno pol godine, od prilike, unapried. Kako je Vaša narodna stvar posve naša stvar, mislim, da bi se njeka sriedstva mogla kod nas naći, da Vam se u sličnih okolnosti pomogne. Žalibože, da se poleg svega tužnoga iskustva, kog živimo, nedržimo one sloge i one uzajamnosti, koje bi se držati morali, da u pravednih naših težnja uspijemo.

Izvestno je, da nam je sudjeno ukupno il poginuti, što ako Bog da, neće biti, jer nam dogadjaji na ruku idu, il da nam je ukupno uskrsnuti i do pravnog i naravnog našega položaja dospieti, što bi nas vazda na slogu i solidarnost opominjati moralo.

S osobitim štovanjem i ljubavjú ostajem za vazda Vaš prijatelj i štovatelj.

Strossmayer,
biskup.

U rogačkoj Slatini, 19. srpnja 1877.“

*) Glej „Bleiweisov Zbornik“, izdala Matica Slovenska 1909.

**) Gl. „Bleiweisov Zbornik“, str. 242.

***) Pismo sem našel v Bleiweisovi korespondenci.

Digitized by Google

Tako piše veliki sin svojega naroda! Bleiweis je stal 1877. tik pred svojo sedemdesetletnico, njegova zvezda je že ugašala, a take iskrene in vnete besede so ga dvignile in njih romantika mu je zdečila s svetlo zarjo večer njegovega življenja.

*

Ferdo Kočevar, rojen l. 1834. v Žalcu na Štajerskem — otkod njegov psevdonim „Žavčanin" — umre kot umobolnik — Gradcu l. 1878., je bil v praksi „Ilirec" še potem, ko se je ilircem že davno slil u hrvatstvo. Živeč v Zagrebu, v službi pri deželnem računovodstvu, in poznavajoč i slovenske i hrvatske prilike, je bil oživotvorjena vez med obestranskimi literarnimi krogi. Svojo povsodi znano povest „Mlinarjev Janez" je izdal v Zagrebu (l. 1859.), zasledoval je vsak literarni pokret med Hrvati in je o njem poročal Bleiweiso kot uredniku „Novic".

Zanimiva je njegova slika hrvatskih in slovenskih literarnih odnošajev l. 1857., kojo je podal v dopisu iz Zagreba 19. februara 1857." in ki je z naslovom „Hrvatska in slovenska književnost" natisnjena v „Novicah" 1857., str. 75.

Dopis se v glavnem glasi: „V 7. broji zagrebačkega „gospodarskega lista" se toži, kako od leta do leta propada (hrvatska) književnost. Zranen pa z besedami: „Ta da svrnemo okom na subraću Slovence, kako li oni neumorno rade i smjelo napried stupajo, očitno priznana, kako se naša slovenska književnost veselo razvija. — Dopustite mi malo uzroke nazadkov hrvatske in napredkov slovenske književnosti potražiti.

„Skoraj v celi tako zvani Civil-hrvatski izuzemši samo primorske strani, zlasti v Medjumurju, v celi Zagorski in Primorji se narečje govori, ktero slavni Vuk za prehod slovenskega v srbsko, naš učeni Miklošič celo za slovensko narečje znači. V tem slovensko-srbskem ali prav za prav hrvatskem narečji se je na priliko od l. 1835. do 1847. pisalo, knjige so se lahko spoprodavale, časopisi so imeli dovolj naročnikov in slovstvo je napredovalo in se razcvetalo kakon roža pomladarska. Dopisateljev in pisateljev je mnogo bilo. Al že l. 1845. se je počelo „ilirski" pisati, al prav za prav srbski. Primerimo samo n. pr. „Danico" z „Nevenom"[1]) in čuditi se moramo gorostasnega razločka. Zagrebčan, Zagorjanec, Medjumurec tako zvanega „ilirskega" jezika ne razume, on veli, da samo hrvatski zna. In vendar sadašnji pisatelji trdijo, da samo strogo tako pišejo, kakov prosti narod govori. Naravno je bilo, da se v daljnem razvitku jezika, posebno v obziru na druga slovanska narečja, ni dalo pri tom slovensko-hrvatskem med narečju ostati. Evo ali drugo: ali se slovenščini približavati ali pa srbščini — je sililo se odločiti na jedno ali drugo stran. Se vé, da ime „hrvatske" literature . . . bi na jedni in drugi strani propalo bilo. Iskala se je stranpotica, se tega ogniti. Pisati je začela najnoveja šola pod imenom „ilirski" v srbrskem narečji z uzdržanjem starega hrvatskega lica, namreč v Gajčici, da ne bi se zdelo kakov uklanjanje srbskomu narečju. Na tak način je hrvatska književnost v še tesnejo alternativo zapala, to je: ali cirilice se poprijeti in ime hrvatsko izgubiti, ali pa čisto propasti zavolj pomanjkovanja čitateljev: kajti Srbom se latinščina mrzi in je ne čitajo v hrvatski granici: kjer se srbski govori, je pa krog tako tesen, da se zares ne splača (!!), kaj srbskega v latinščini pisati.

„To je po mojih mislih uzrok propa-

[1]) V dopisu z dne 21. jan. je bil Kočevar javil uredniko „Novic", da je „Neven" ob novom letu (1857.) izhajati jenjal. Bleiweis je k temu pripomnil, da ga je „osupnila ta novica"; krivdo zvrača na malomarno občinstvo. („Novice" 1857., str. 27.)

Digitized by Google

denja hrvatske književnosti, to uzrok mrknjenja časopisov. — Kaj je pa uzrok, da mi Slovenci tako „smjelo napried stupamo“?.. Ne da se hvalim, ker sem sam Slovenec, ali priznati se mora, da sem sam Slovenec, ali priznati se mora, da marljivost nam je še od nekdaj prirojena, da smo uztrpljivi in da marljivost, združena železno uztrpljivostjo našo inteligencijo vrši. Složno, kakov se bratom gre, samo v korist književne sloge s osednim Hrvatom, spoznavši njih književne zasluge, več ko na pol pota naproti prišli in jim prijazno roko podali — ali zares negostoljubivo odbačeni bili. Kolikov, kadar in v čem se je dalo, smo se jim bližali in se še bližamo v pisanji, in zdaj, res da v škodo hrvatski književnosti, krog našega upliva po lepi Zagorji širimo. Čeravno še zdaj ne izhaja toliko slovenskih knjig na leto, kakor hrvatskih, imam vendar že toliko gradiva na raznem znanstvenem polji skupaj, da se s ponosom in zaufanjem na marljivost naše domoljubne mladeži zanašati smemo.

„Taka Vam je, dragi Slovenci, moja lepa „pripovest“ iz Hrvatske“. — — Taka je bila „pripovest“ l. 1857. Kako drugače bi se glasila d a n e s, po preteku pol stoletja, glede uspehov! Glede nâd in pričakovanj pa se po snov radi vračamo v preteklost.

*

L. 1857. je torej Kočevar pisal o Slovencih in njih nepredku prav laskavo Dve leti poznaje pa ni več tako navdušen: zlasti ga boli, da je L j u b l j a n a v t u j i h r o k a k in da se noče zdramiti; na jeziku mu je Trstenjakova formula o „Ljubljancih zaspancih“; a duška ji je dal v dolgi pesmi, poslani „Novicam“ iz Zagreba dne 16./I. 1859., obenem z naročitim listom na baš izišlo njegovo knjigo „Mlinarjev Janez“. Pesem s pismom sam dobil v Bleiweisovi zapuščini. Glasi ta se:

„SLOVENIJA V LJUBLJANI“.

Spisal K. ŽAVČANIN.

„Jezero je let minelo,
Kar je prišel sem Avar;
Solnce se je otamnelo,
Ko je prišel sem Bavar!
So podili naše boge,
Mečem so nas krstili;
So posekli svete loge,
So nam ječe zidali!
V Posavju i Podravju
So za nami lovili,
Da ko zver nas dav'jú,
Ker se nismo križali!
Dvore naše so požgali,
Sine v sužtvo so odgnal',
Lance clo za nas kovali,
S naših poljskih so črtal!
Onda sem jaz pobegnila,
Ker pomagat ni več blo,
Sem v jami tam se skrila,
V Postojnski, čist na dno.
— — — — — — — —
Sdaj okolji čem pogledat,
Kaj slovenska še ima;
Kar bom vidla, čem povedat,
Naj se to po svetu zna.
Na ravnost čem obiskati
Koj L j u b l j a n u svoju hči,
Š noj se hočem radovati,
Kremljat od mekdajnih dni. —
Tam je gora, je zelena,
I pod goroj tam leži,
Lepo kakor bela žena
Na podnožju ji sedi.
Tamkaj sem jo porodila,
Ko lesovje blo je še:
Tamkaj sem jo odgojila,
Ko naj dražje mi dete.
Vsi slovenski so junaki
Rado k nji pohajali,
Zvesti moji vsi rojaki
So v nji se rajali.

Digitized by Google

Oj Ljubljana Ti prostrana,
Kak v solncu mi bliščiš!
Vidim da še nis' zaspana
Da živiš i še bediš!
— — — — — — — —
Kaj nek, da sem tak nemirna,
Plaha, kaj pomenito?
Alj mi mord' je hčer nemirna?
Me ne ljubi več srčno?!
Ženo čem odgovoriti,
Ki po cesti tamle gre:
Ti se hočem pridružiti,
Morda omiri se srce
„„Kamo žena Vi poštena
Ste mi li namenjeni?
Alj na polja tam zelena?
Aij prot' beli cerkvici?
Alj snubit mi greste zeta:
Ker ste pražno vblečeni?
Za ljubljenega deteta,
Kupit venec svatbeni?
Alj povabljen' na gostijo
Od prijatljev morda ste?
Alj mi greste na sedmijo?
Dajte, i povedajte!""
„Jaz se nisem namenila,
Iti v polje zeleno:
Jaz se nisem namenila,
Iti v belo cerkvico.
Jaz se nisem pražno oblekla,
Iti zeta snubiti:
Jaz se nisem pražno oblekla,
Kupit venec svadbeni.
Jaz tud nisem povabljena,
Na gostijo pr'jateljno:
Jaz tud nisem povabljena,
Na sedmijo žalosno:
Več jaz idem v Ljubljano,
Lepo tam izbeljeno:
Tje dete sem dala v hrano
Mimko svoje ljubljeno.
Pred četiri dolge leta,
Ko vmrli oča so,
Ter ostavli mi deteta,
Mi edino Mimiko:
So mi župan svetovali,
V Ljubljano dete dat;
Siloj skor so j' odpeljali,
Ker se tem ni htela vdat.
Vsako jesen, se mi djali,
Se bo dam' povračala,
Ali to so se zlagali,
Ker zastonj sem čakala.
Tam, so djali, bo s' učila,
Kar je lepega na svet:
Več jezik bo govorila,
Da se hočem zavzet.
Ples i glazbu sve bo znala,
Kar kolj srce zveseli.
Če na orgljah bo igrala,
Kor bo rajsko-angeljski. —
Sdaj po koj grem jo poiskat,
Da vblažim si srce:
To na prsi hočem stisakt
V bjemat — ljubit — čem dete".
„„Hvala, žena Vi poštena,
Da ste mi povedali,
Da v Ljubljano je namena
Vaša sdaj potovati.
Hvčeve v društvu iti,
Tje tud mene pot pelja,
V govoru čas kratiti,
Čas i pa dolgost hoda.""
Mnogo sve skup govorile,
Od nekdajnih, sdajnih dni,
Dok v Ljubljano sve dospile,
Tam na trg prav prostorni.
Žena se pri môst ostavi,
Priča kvaje svojo hči.
Samo sebe tako pravi,
„Čisto ptuji so ljudji.
Alj bom svoje hči spoznala?
Alj tud' ona mene bo?
Sve me ne bo sramovala?
Bo objela me srčno?!"
Sdaj se tamb: približava,
Ptoje je vodi pod pasho:
Alj tud' jejna je oprava

Digitized by Google

Ptujska — „To ni pravo, to. —
Alj je vendar lepa, zala,
Ak' se ravno ptujsk' šemar',
Alj me bo bog zna, spoznala?
Alj to bo zo mane mar?!
Dalj' ne morem se prevladat,
Srce mi razpoči če;
Raj do smrti hočem stradat,
Alj objeti čem deté:
Mimka moja, kak se imaš?
Ali mene ne poznaš?
Kak je to, da mi odkimaš?
Mater svojo ne poznaš?
Hčer nevirna starko dune,
Ko spoznala mater je:
Desnoj rokoj mater sune,
Ker sramvala se jo je.
„„Jaz slovensko ne zastopim",
Nemško hčer ji nasproti —
„Nemšk, francesk, taljansk govorim,
Za slovensko mar mi ni!""
Za roko je mat vlovi,
Od veselja trese se,
Opisvati vsi svetovi,
Tejne nemrejo čuté. —
Alj nevirna hči prokleta
Strgne desno si roko.
Hudo od strani pogleda
Svojo sevno mamico.
Ptujec pa mošnje odpira,
Krajcarčk starki deva: „Na!"
— Mamki se pa znoj vdira.
Skoro se sruši na tla.
„Minka! to je strašna rana!
Ali Tebe nočem klet; —
Alj Ljubljana Ti prostrana,
Tebe čem na dno proklet!
Daj nazaj mi moje dete,
— Ti si ga ga potujčila —
Daj mi slasti odozete,
— Ti si mi jih ogrenčila! —
Ve pa, ki ste porodile,
Ve slovenske matere,
Ki na nedrah ste dojile,
Sladko svoje si dete,
Vaše hčeri v Ljubljano
Hraniti ne devajte,
Od goloba v črno vrano,
Bodo spreobražene!
Da ne bodo Vas suvale,
Kakor moja hčer me je,
I pred Vam se sramovale,
Kakor moja hčer se je!"
Zreče, čez oprego skoči —
I Ljubljanca jo požre,
Ji se ne da več pomoči. —
Plaho vdara na brege
Trikrat sdaj Ljubljanca siva
Jopet pade, vdari spet. —
Hčer pa zaničljiva
Se probledi, kakor led,
Sune vstran ptuj' ga gospoda
„Mama! Mama!" zakriči —
— Odgovora ne da voda
Le peni se i jezi. —
Strašno svetu se za ruga,
Obdvoji, ko zvir kriči,
Sgrab' oprego, se zaguga
V Ljubljanco dolj zleti. —
Trikrat krogi se krožijo,
Trikrat vdar' je na brege;
Alj valovi se valijo,
Kak da b' nič pripet'lo se. —
To v Ljubljani star' rimljani (?)
Morala sem gledati,
Srce se mi tak orani,
Da sem mor'la zbežati?
Oj Ljubljana mi ljubljena!
Kam si mi zabredila!
Alj od ptujca si vlovljena?
Alj s' ga sama vgrlila? —
Alj so Tebe prevarili?
Da si se 'znevcrila?
Alj Te zlatom so kupili?
Da si sdaj mi sužnica?!
— — — — — — — —
Po Koroškem, po Goriškem
Sem grad obiskala;

Digitized by Google

Po Tržaškem, po Istriškem
Sem Slovence iskale.
Ali časi so mineli,
Kolo se zavrtalo,
Naši stari so zgineli,
Šli pod črno zemljico.
Bli sinovi so ko hrasti,
Kakov jelke hčeri ble,
V njih prsah ni blo strasti,
Za krepost so vnete ble.
Tud zelene 'mela gaje.
Je slovenska krajina:
Loge krasne, kakor raje,
Sdaj je gola pustinja!

— — — — — — — —

Kam se h čem sdaj podati?
Ogledujem se okrog,
Ogledujem se ko mati,
Mati tužna bez otrok!
Gor v gore, v višave,
Nad megle god hočem it'
Da ne vidim v nižave,
Da je vset pred m'najzakrit! —

— — — — — — — —

Častito Vredništvo!

Predstoječu pesmiču Vam pošljem oprevdar, je li se bi pri današnjeh okoljščinah natisnuti smela, je li ne. V originalu je morda še več kakor enkrat tako dolgo; tudi drugi naslov nosi! Zraven tegam Vam tudi priklopim eden naročilni list na moje delce, (t. j. „Mlinarjev Janez", Op. izdaj.) blagovoljite to po Novicah razglašiti, alj samo pod imenom „Žavčanin".

Da mi je še ena opazka dozvoljena je ta, da letošnjeh „Novic" še zmiraj nisem dobil, ki sem jih uže tako željen viditi.

Drugi krat kaj več!

S bogom

Vaš uzdanik

Kočevâr-Žavčanin".

V Zagrebu 16./I. 1859.

*

Pesem je bila za Ljubljančane prehuda, sda bi se bila objavila. Danas zbuja v na le čut romantike!

Digitized by Google

Dr. Rudolf Horvat

(ZAGREB)

ODAKLE POTJEČE IME „KAPELA" ZA GORU „GVOZD"?*)

Jozefinska cesta, koja iz Karlovca vodi u Senj, prelazi preko 888 metara visokoga sedla, koje Veliku Kapelu dijeli od Male Kapele. Tik ovoga sedla stajao je, nekada na 623 metra visokom brdu pavlinski samostan sv. Nikole, koji se u sredovječnim listinama zove samostan „sv. Mikule na Gvozdi". Ovaj samostan osnovao je oko godine 1390. grof Anž (Ivan) Frankopan, koji je sa svojom ženom Anom i sa svojim sinom Nikolom stanovao u susjednom gradu Modrušu. Grofovi Frankopani pokloniše pavlinskom samostanu toliko posjeda, da je u tome samostanu moglo živjeti 80 redovnika, samih hrvatskih Pavlina. Osim toga odmarahu se u samostanu putnici, koji putovahu iz Primorja i u Primorje. No u 16. vijeku opustio je taj samostan radi čestih provala turskih. Malo po malo pretvorio se u ruševinu i samostan i kapela sv. Nikole. Istom poslije izgona Turaka iz Like god. 1689. moglo se pomišljati na obnovu spomenutoga samostana. Pavlini su naime još uvijek vodili račun o bogatim posjedima toga samostana. Pavlin Matevčić sagradi god. 1708. nov samostan, upotrijebivši gradju s razvaljenoga samostana. Novi samostan bijaše znatno manji, jer su u njemu stanovala samo tri Pavlina; ipak je i on imao nekoliko soba u kojima će prenoćiti putnike, jer u ono doba još nije bilo javnih svratišta. Jednako su Pavlini uz samostan obnovili i kapelu sv. Nikole. Po toj kapeli počeo je narod već prije toga imenom „Kapela" nazivati ono sedlo, preko kojega vodi put iz Munjave u Jezerane, odnosno iz Karlovca u Senj. Ovaj prijelaz nalazimo prvi put imenom „Kapela" označen u izvješću ratnoga vijeća od god. 1655., kada je onaj kraj bio već lišen staroga žiteljstva, koje poznavaše ime „Gvozd". Po pavlinskoj kapeli počeo je kasnije narod nazivati imenom „Kapela" i susjedne gore. Za pravu goru (a ne samo za sedlo) nalazimo ime „Kapela" prvi put god. 1692. u pismu senjskoga kapetana grofa Rudolfa Edlinga. U pismu kralja Leopolda I. od 30. lipnja 1696. nalazimo već dvije gore „Kapele". Što je zapadno od spomenutoga sedla, kojim ide Jozefinska cesta, dobije ime „Velika Kapela" (glavna brda: Klek, Bitoraj i Bjelasica), dočim se istočni nastavak prozvao „Ma'om Kapelom" (glavno brdo: Seliški vrh). Danas tamo nema pavlinskoga samostana, jer je kralj Josip II. god. 1786. ukinuo red Pavlina; tako se samostan uz Jozefinsku cestu po drugi put pretvorio u ruševinu, koja se još i danas vidi.

Staro i kistorijsko ime „Gvozd", koje se toliko puta spominje u izvorima za povijest srednjega vijeka, postoji ipak još i danas; imenom „Gvozd" zove se naime brdo povrh Dolnjega Modruša, nasuprot nekadašnjeg samostana pavlinskog.

*) Iz: „Crtica iz hrvatske povijesti".

Digitized by Google

HRVATSKA VOJSKA GOD. 1597.

Nekada bijaše u Hrvatskoj trovrsna vojska: krajiška, banska i zemaljska. Krajišku vojsku izdržavahu susjedne zemlje Štajerska, Koruška i Kranjska; bansku je vojsku plaćao kralj, dočim je troškove za „zemaljsku vojsku" nosio sam narod hrvatski. Ovdje želim prikazati, kakva bijaše „zemaljska vojska" u Hrvatskoj god. 1597.

Kraljevina Hrvatska uzdržavala je „zemaljsku vojsku" u tvrdjama na dolnjem toku rijeke Kupe, da se uzmogne braniti od provala bosanskih Turaka. Hrvatski sabor 13. svibnja 1597. u Zagrebu zaključio je, da će na ovoj „pokupskoj Krajini" tečajem 5 ljetnih mjeseci uzdržavati 50 konjanika i 500 pješaka. Nadzor nad ovom vojskom vodit će „kapetan kraljevstva", koji će sa 50 konjanika i 100 pješaka stalno boraviti u tvrdji „Sredičko" na Kupi. Ostali pješaci razmjestit će se ovako: 50 pješaka boravit će kao posada u Sisku, 50 u Drenčini, 50 u Hrastilnici (na Savi), 100 u Letovaniću, 50 u Gorama (kad Petrinje), a 100 u susjednim mjestima. Za slučaj rata mora čitava ova vojska slušati bana Ivana Draškovića. Svaki je vojnik dobivao mjesečnu plaću u iznosu od 3 ugarska forinta (to su zlatni dukati); s ovom plaćom morao je vojnik sebi namirivati potrebu hrane i odijela, dočim je oružje, barut i olovo dobivao od kraljevine. Prema tomu vidi se, da je zemaljska vojska stojala dosta novaca, koji je naravno morala namaknuti kraljevina Hrvatska. Već od 100 godina pripadalo je Hrvatskoj pravo, da sav porez, (dapače i jedan dio carine ili tri desetine) troši za domaće potrebe, a ništa ne daje kralju. Za god. 1597. odredio je hrvatski sabor porez od 7 i pol ugarskih forinti za svaku „portu" ili „fumus", t. j. za 4 sesije (48 jutara) obradjene zemlje. Polovica toga poreza ima se uplatiti do 2. srpnja, a druga polovica na Malu Gospu. Svi kmetovi moraju platiti ovaj porez, da se uzmogne uzdržavati zemaljska vojska; od plaćanja oprаštaju se jedini grofovi Zrinski i Keglević, koji imaju vlastite svoje čete, pa će dati vojnike mjesto novaca.

Kraljevina Hrvatska bila je god. 1597. stegnuta na tri županije (zagrebačka, varaždinska i križevačka): pa i tu bijaše po Turcima velik dio zemlje opustošen i uslijed toga oprošten od plaćanja poreza. Prihodi od poreza bijahu toli neznatni, da Hrvatska nije mog'a spomenutu „zemaljsku vojsku" uzdržavati i tečajem zimskih mjeseci. Zato hrvatski sabor u Zagrebu 28. listopada god. 1597. odredjuje, da će „zemaljska vojska" tečajem iduće zime iznositi samo 200 pješaka. Od ovih će tvrdja Sisak za posadu dobiti 25, Hrastilnica 20, Drenčina 20, Gore 25, Sredičko 40, Dunarića slap 10, Novigrad (na Savi) 10, Letovanić 40, a Lišljavić 10 pješaka. Da zemaljski blagajnik uzmogne ovu vojsku redovito plaćati, odredjuje hrvatski sabor, da svaka „porta" mora (osim već uplaćenih 7 i pol for.) do Božića dati još jedan ugarski forint (dukat), što će im se onda odračunati od poreza za slijedeću godinu 1598.

Digitized by Google

KAKO JE POSTALO SELO FERDINANDOVAC?

U kanoničkoj vizitaciji za godinu 1787., koju je obavio zagrebački kanonik Ivan Pizetty kao arcidjakon komornički, nalazim, da je pod župu Kloštar u Podravini spadalo takodjer selo „Brod na Dravi". Kako samo ime kazuje, bijaše kod toga sela prijevoz preko rijeke Drave; ovuda je iz Hrvatske vodio put u gradiće Vizvar i Bobovac (Baboča), koji leže ne lijevoj obali Drave, te još danas imaju pretežnijm dijelom hrvatsko žiteljstvo. God. 1787. nalazila se u Brodu na Dravi neznatna drvena kapelica sv. Nikole sa drvenim tornjem, u kome bijaše samo jedno zvono. Selo je brojilo 48 kuća, u kojima je stanovalo 299 stanovnika; medju svima bijaše 71 oženjen par. Kako je Brod na Dravi bio znatno udaljen od sjedišta župe u Kloštru, uredio je ondje biskup Josip Galjuf god. 1781. poseban vikarijat. Kanonička vizitacija god. 1787. spominje, da je crkvenim poslovima u Brodu na Dravi upravljao svećenik Matija Kovačić, koji imade slabe dohotke. — Danas više nema sela „Brod na Dravi". Podrovala ga je i uništila rijeka Drava, koja često mijenja svoj pravac. Sela nestade g. 1845., dočim je Drava i kasnijih godina raznašala ostanke mrtvih sa groblja u Brodu. Krajiška oblast dade odmah god. 1845. nedaleko od Broda podići zgrade za novo selo, u koje se „pod moraš" preseliše stanovnici iz Broda, a takodjer i neki žitelji iz Gjurgjevca i Kloštra. Pošto je god. 1845. vladao car i kralj Ferdinand, stric sadašnjega vladara našega, odredila je krajiška oblast, da se novo selo ima zvati „Ferdinandovac". I nova zidana crkva u Ferdinandovcu bude posvećena sv. Ferdinandu. Danas spada Ferdinandovac medju veća hrvatska sela, jer broji oko 2500 stanovnika. U Ferdinandovcu živi još od prilike 50 staraca i starica, koji se rodiše u Brodu na Dravi. Uspomena na nekadašnji Brod još je u Podravini toli budna, da n. pr. Gjurgjevčani zovu žitelje iz Ferdinandovca imenom „Brodjani", a ne Ferdinandovčani. U istinu pak nalaze se tik staroga sela „Brod na Dravi" samo još dvije kućice.

Digitized by Google

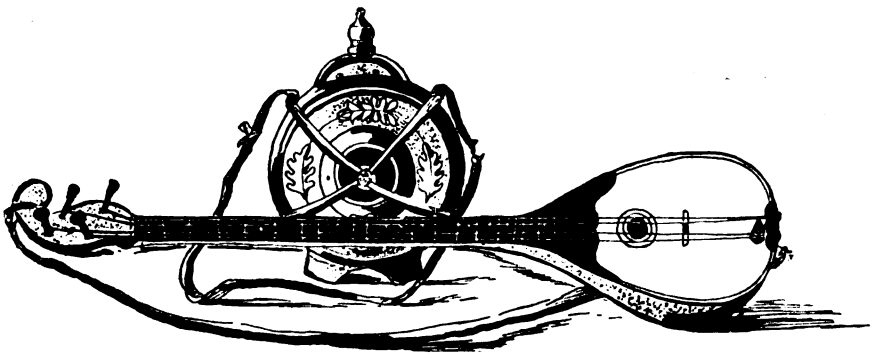

Digitized by Google

VLADIMIR BECIĆ: STUDIJA (PASTEL)

Digitized by Google

Digitized by Google

(ZAGREB)

O ESPERANTU

Pokaže li se nekomu, tko još nikada nije čuo za Esperanto, nešto u tom jeziku pisano, siguran sam, da će veći dio teksta razumjeti. Većina riječi biti će mu poznata, tek smisao i savez u cjelini ne će mu biti jasan. Tko smije. tko može poreći, da je ovakav jezik jedino prikladan, polučiti svrhu, da se medju narodima stvori neutralan temelj na kojem će različita ljudska plemena moći mirno i bratski medju sobom općiti, a da si uzajamno ne narivavaju svoje narodne osebujnosti?

Ipak imade još dosta skeptičara, koji se izrugavaju Esperantu kao kakovom športu, i kao djetinjariji, jer ne će ili ne umiju shvatiti praktičnost i probitačnost medjunarodnog jezika, koji poput Esperanta — u svojem sadašnjem st nju valja za svaku svrhu, što ju imadu narodni jezici, samo što je mnogo jednostavniji od ikojeg narodnog jezika, a mogu ga dosta lahko naučiti i posve neinteligentni ljudi.

Samo kratkovidnost vidi u Esperantu lih lastnu igrariju, ne pako važno svesvjetsko općilo. Ipak je jur znatan dio naobraženoga ljudstva osvjedočen o prijekoj potrebi univerzalnog pomoćnog jezika, po kojem je ne samo moguće, već i vanredno lahko, da se ljudi iz raznih dijelova svijeta medjusobno razumiju i sporazumljuju. Esperanto raširen već po čitavoj zemaljskoj kruglji, pruža onakav neutralan temelj, na kojem svi ljudi, koji ma kojim načinom učestvuju u medjunarodnom životu, mogu bud u idealne, bud u materijalne svrhe stupiti u uzajamne odnose.

Velika većina ljudi već poznaje Esperantizam, te si je svijesna potrebe njegovoga raširenja. Ne samo njegov duh, njegovo biće, njegova uzvišena ideja ispunjuje srca oduševljenih ljudi, već i narodni kongresi, zemaljski sastanci, društvene svečanosti sjedinjuju istomišljenike u svim zemljama. Svi ljudi iz kojega god mjesta, kakvoga god zanata, opće miroljubivo i prijateljski medjusobno na neutralnom polju, a ove bratske manifestacije za Esperanto približuju jednoga drugomu, pružajući sjajan dokaz, kako je zanos, koji se očituje u velebnoj ideji esperantizma, moćna sila sloge i solidarnosti.

Da je Esperanto najprikladniji za rije-

Digitized by Google

šenje problema medjunarodnog jezika, o tog velevažnog kulturnog pitanja, dokazuju u prvom redu medjunarodni esperantski kongresi, gdje se sastaje nekoliko hiljada učestnika i 40 i više raznih naroda i zemalja, da se posavjetuju o načinu što jačeg širenja Esperanta.

I koliki je to triumpf kulture, da se na kakvom kongresu Rus i Japanac, Turčin i Slaven, Grk i Englez u tom medjunarodnom jeziku razgovaraju kao brat s bratom, a svi skupa se razumiju kao članovi jedne obitelji!

Pa onda praktični uspjesi dosadašnjih kongresa! Da spomenem samo jedno: Vlade u Francuskoj, Belgiji, u Saveznim Državama, u Japanu i u drugim kulturnim državama bave se intenzivno vodjenjem ovog saobraćajnog jezika, a u Saskoj je ministarstvo za unutarnje poslove osnovalo poseban jedan esperantski zavod. Pače i u Astriji preporučuje željeznički ministar svojim prometnim činovnicima učenje Esperanta. Ovaj jezik izvrsno je pomagalo, da olakoti i promiče medjunarodne i trgovačke odnose. A da su i široki slojevi stekli to osvjedočenje, razabire se iz činjenice, da izmedju 1800 udruga, postojećih u pet dijelova svijeta za širenje Esperanta, rade već 132 stručna društva, medju ovima 27 za trgovinu, obrt i industriju, dok blizu sto esperanskih novina u svim zemljama svijeta pače — i u Kavkazu i na Filipinskim otocima — svojski rade oko promicanja esperantizma. A time se najbolje pobija krivi nazor onih, koji tvrde, da umjetno sagradjeni medjunarodni jezik nema životne snage, baš kao ni umjetni cvijet. Kano da se cvijet ne razplodjuje iz sjemena bez posredovanja ljudi, dok jezik dotle živi, dok ljudi njim govore!

Najviše griješe oni, koji vele, da se Esperanto rabi lih u sebične svrhe, radi dobitka, radi zabave te u svrhe neplemenite i nehumanitarne. Možda će jednom osvanuti doba, kada će Esperanto, postavši svojinom čitavoga ljudstva, izgubiti svoj i d e a l n i značaj*) Tada će isti biti lih jezik, iz kojega će se voditi samo profit. No danas Esperantisti — mislim dakako samo one, koji to nisu samo po imenu, već po umijeću i radu — ne idu za korišču, već ih na rad bodri ne toliko pomisao na praktičnu korist, koliko na veliku i važnu ideju, koju medjunarodni jezik u sebi sadržaje. Ota je ideja bratimstvo i pravednost medju svim narodima. Ova je ideja pratila Esperanto od prvog trenutka njegovog postanka, pa sve do današnjega dana. Ona je bodrila autora Esperanta, dok je još kao dijete bolno gledao uzajamnu tudjinštinu, koja je uslijed raznolikih jezika u njegovom rodnom gradu razdvajala sinove iste zemlje i istoga grada.

Ova će ideja — nadam se — polučiti, da će Esperanto postati svagdje rado prihvaćenim orudjem općeg bratstva i medjunarodnog kulturnog rada.

*

Primjera radi priopćujem u originalu krvatskom i esperanskom prijevodu R. F. Magjerovu pjesmu „Legenda“**) za bolje razumijevanje samoga članka o Esperantu i esperantskoga jezika.

---

*) Sa stanovite strane se Esperantu to poriče već danas s razloga, što je izumitelj toga jezika Dr. Zamenhof — židov. Smiješne li zasukanosti, gdje se vele znamenita kulturna stečevina prosudjuje s vjerskog, a ne s etičnog gledišta!

**) Iz druge knjige pjesama (drugo ilustrovano izdanje) „Poriva“ od g. 1909. na str. 23. — Esperantski prijevod štampan je u podlistku 5. broja „Kroata Esperantisto“ od g. 1909. na str. 38.

Digitized by Google

LEGENDA

Snilo mi se često: Genij ljudstva stao
Pred knjigom života hrvatskoga roda . . .
— — I listo je knjigu, nebrojeno stranâ
Prošlosti nam slavne krvavijeh zgodâ.

— — I listo je knjigu i imena mnoga,
Listajući vedro namrštio čelo . . .
Čudio se Genij, kako ljudstvo pokolj
I hvali i slavi kao vrlo djelo.

Tjeskobno mu bilo oko duše meke,
Što rat samo sreta, teško ubijanje,
Kad je Hrvat kao „predzidje kršćanstva"
U boj srto svuda na krvavo klanje.

I bilo mu teško, da zaplače gorko,
Da razdere knjigu povijesti života — —
„Listaj dalje . . listaj!" gromki glas ga prene
I zalista dalje do stranâ sirota.

Do stranâ, gdje srca sklona čovječanstvu
Ubogom utiru suzu i mrak gusti,
I Prosvjetu dižu . . . Ah, tu mu se s nade
Razvedrilo lice, smiješak sklizno s usti —

I Genij je stao. Rukom prešo čelo,
Te lagodno tugu odagnao s grûdi;
Onda uze pero, svoje zlatno pero
I napisa: „Vama trajan spomen budi!"

LEGENDO

Mi songis: homara rigardis Genio
Vivlibron de nia nacio kroata . . .
— — Foliis la libron kaj pagojn sennombrajn
Pri glora estinto en sangon trempata.

— — Foliis la libron kaj multe da nomoj
Legante, sulkigis la frunton helegan . . .
Genio miregis, ke homoj bučadon
Gloradas jen kiel agadon bonegan.

Mallarga farigis la mola animo:
Vidigas milito nur, eč mortigado,
Kroatoj kiam kvazaŭ „antaŭgvardio
Kristana" kuregis al sanga bučado.

Dolore li estis ploronta maldolče,
Šironta la libron de l' vivhistorio — —
„Foliu nur plue!" ektondris vočego.
Foliis li gis malričula folio,

Gis pagoj, sur kiuj la koroj favoraj
Mallumon disigis kaj larmojn sekigis
Kaj kleron akcelis . . . Ho, tion vidante
Glitinta rideto l' okulon heligis —

Kaj staris Genio. Frotante la frunton
Molege forjetis malgojon de l' koro;
Fortege kaptinte la plumon oritan
Enskribis: „Daŭradu al Vi la memoro!"

U BORBI ZA KRUH

PRILOG SOCIJALIZMU ŽENE

Nema tome dugo, te se je u „malom oglasniku" (Bogu hvala ne u hrvatskom!) čitalo ovo: „Uz besplatan stan i mjesečnu plaću od deset kruna traži se pisarica, koja ie i čišćenju vješta".

Doista razgovjetno, a za one, kojih se tiče, i te kako poučno! Nema onoga književnika, koji bi proti emancipaciji žena umio pisati temeljitijom argumentacijom, većom snagom i jačim uvjerenjem. Iz ovoga oglasa proviruje sva bijeda nesretnih proletarica. Sva velika društvena pitanja o problemu rada ženske inteligencije kan da su tim oglasom riješena, jer jasno i nedvoumno

Digitized by Google

odaje, što čeka žensku, koja je položila iglu ili kuhaču, te se latila pera. Većma je ponižena od posljednje služavke. Izmedju najprostije služinčadi bo nema ni jedne, koja će za mjesečnih deset kruna i slobodan stan stupiti u službu, ne dobije li uz to i — jesti. Žensko stvorenje pako, koje je počinilo užasan grijeh, te polazilo školu i usvojilo si nešto naobrazbe, manje je od služavke. Ne samo da joj se posao uma naplaćuje gorje, nego li se plaća recimo onoj za ribanje poda, već ni posao ruke nema skoro nikakove vrijednosti.

Da ne umije pisati, da ne zna tipkati po Jostovu stroju i da se ne razumije u vodjenju knjiga jedva bi se našao ozbiljan čovjek, koji bi joj za služinački posao nudio slobodan stan i mjesečno 5 for. I nadničarka, što nosi opeke, smijala bi se u brk čovjeku, koji bi joj nudio ovakovu naplatu. Ali čim je ženska nešto malo učila, izgubila je pravo, da za svoj rad traži nagradu dostojnu čovjeka ili — životinje, koja za svoj jarum obavljeni posao dobiva i hranu.

Da je komptoarski posao žena kukavno lihvarstvo, davno je već poznato. No da će se naći čovjek, koji nudja ciglih pet forinti i stan ženi, koja imade da uz ropski posao kod pisaćeg stola vrši i proste poslove služavke, to je najnovija stečevina feminističkoga pokreta, koji iz petnih žila nastoji, da ukine razliku izmedju muškog i ženskog roda. Ponovni dokaz, kako imade na svijetu stvari, kojih nikakova ljudska mašta nije kadra izmisliti, te koje stvara samo bijedni život. Iza frajlice pisarice, koja čisti sobe, slijediti će pralja, koja obavlja dvostruko knjigovodstvo, a bude li jagma ova za komptoarskom službom zahvatila i naše krugove — a svi znaci nagoviještaju tu jagmu u najbližem vremenu! — onda eno konačno gospodjice, koja riba pod, te nuzgredice vrši francuško-njemačko-hrvatsku korešpodenciju. Glavno je, da djevojče postane frajlom! Pero bo stvara „frajlštinu", kao nikoji ini ženski zanat, dok školovanih mladića imade na hiljade bez hljeba, koji se uzalud jagme za kukavno dnevničarsko mjesto, budući da su ženske radne sile do nevjerojatnosti snizile vrijednost pisarske službe.

Sve, što se god govori i piše o izjednačivanju ranga izmedju muškaraca i žena temelji se ponajpače na zabludama i na krivom shvaćanju stvari i prilika. Imade bo životnih zadaća, što ih žena već po svojoj fizičnoj strukturi ne bi mogla nikako, ili ne onako vršiti, kao muškarac, spominjem samo posao dimnjačara, željezničkog vlakovodje, mornara, vojnika. U Engleskoj idu doduše žene za tim, da se brodovi opreme ženskim osobljem, ali ne vjerujem, da bi se ovakovim brodom na dalji put odvažio – ženski svijet. Prilike pako za ratne igrarije fanatizirane amazonke à la Jeanne d' Arc danas više ne postoje. U ostalom: hoće li se ženama dike i slave vojničke službe, tada neka im etičnom zadovoljštinom služi utješna samosvijest, da je ona, koju je Svevišnji obdario blagoslovom materinstva, pošteno odslužila — ratnu godinu. Dok muž oružanom rukom brani domovinu, dotle žena pri razplodu ljudstva sama nosi sve patnje, muke i brige. Njezino zdravlje i njezin život na kocki je baš poput zdravlja i života muža u ratno doba tako, e se materinstvo žene pravom može smatrati podpunim ekvivalitetom ratne službe muškarčeve. Da je pako ženski intelek ravan onome muškoga roda, mnogo puta pače i veći, toga nije potrebno istom dokazivati.

Naročito je neumjesno i bez smisla, predbacivati ženskama pisanje knjiga ili novinskih članaka i prigovarati im, kad goje beletristiku u opće a poeziju napose. Tko bi trijezan smio poreći književnu vrijednost djelomice jedne Madame de Stael, George Sande ili Ossip Schubin? Tko bi podvojio, bi li Carmen Silva slovila pjesnikinjom bez

Digitized by Google

krune na glavi, a bi li kao takova imala kruha bez krune — u žepu? Pa i najokorjeliji književnički monopolista će priznati, da je u žene često više smisla i više dara za promatranje intimnost života i ljudske duše, nego li u muškarca. Napokon se je i ženski duh već davno izbavio iz sredovječnih veriga; slobodan je, glasu srca slijedi. Napis nad kapijom književnosti: „Ulaz stranima zabranjen!" za ženske jur dugo ne vrijedi.

Prema koncu 13. stoljeća karakterizuje naročito društvo u Italiji hitri razvoj čovjeka renesanse u moderna, a emancipaciju njegovu od tendencija srednjega vijeka. U tom pak razvoju učestvuje krepko i žena tako, da se zgodna razlika ograničuje lih na različitost u fizičnom pogledu. Ippolita Sforza, kći vojvode Francesca, pozdravlja papu Piju II. na kongresu u Mantini krasnom latinskom besjedom. Gospodje u Florenzi učestvuju jur oko god. 1389. u javnim disputacijama o filozofiji, o moralu, medicini, teologiji i politici; pače mnogo žena dijeli u političkim burama sudbinu svojih muževa kao Battista Malatesta, Pavla i Izabella Gonzaga, Orsino Terela i žena iz kuće Sforza. Nu uz visoku obrazovanost razvijen je u velike i smisao za kršćanstvo, a najslavnije predstavnice ženske inteligencije rese krijeposti supruga i majke. Rijetkost je, da se neudate bave znanošću, kao Kassandra Fedele iz Venecije i i Isotta Ungarole iz Verone. Najveću slavu nalaze u tom, da ih rese muški duh i muška ćud, a pjesnici Ariosto i Bojardo opet i opet veličaju ove žene u svojim pjesmama. Ipak ni ovim pretečama moderne emancipacije ne manjkaju snažni protivnici. Balkassare Castiglione, inače zanosan branitelj žena, strogo ih prekorava, a i sam Dante, koji zdušno radi oko socijalnog razvoja ljudstva, opominje žene, neka se drže kućnoga posla. Pače i Petraca, uza sve žarke kancone i sonete ispjevane obožavanoj Lauri, prigovara emancipaciji žene. Nastojanje dakle ženskoga svijeta, da se oslobodi pravne, društvene i gospodarstvene zavisnosti, te da si izvojšti ravnopravnost sa muškim rodom, nije današnjeg datuma. Čitava civilizacija sa svim stečevinama elektriciteta, telefona, automobila, ljubičastog sapuna, omamnih mirodija i amonialgranata nije ino, van nastavak diluvijalnog vremena, makar da se ženski pokret opaža istom u drugoj polovici 19. stoljeća. Žensko pitanje siže u doba Platona, koji u svom djelu „Država i zakon" naglasuje radikalne zahtjeve u interesu žena.

Propagatori feminizma, argumentirajući svoju agitaciju, jadikuju, kako u krvavoj tragediji ljudske bijede ide ženu najtužnija uloga: Kako je god velika nevolja radnika u pojedinim zvanjima, još je veća nevolja žene. Kako je god traljava naplata muškaraca, još je traljavija naplata žene. Kako je god ušasna zavisnost radnika od kapitala radnica još užasnije stenje pod teškim bremenom. A kako god on bolno trpi pod pritiskom kapitalizma, ona još bolnije trpi pod pritiskom muževljim.

Da li su ove jadikovke opravdane? Donekle jesu. U bitnosti nisu. Žena je potlačena i porušena samo ondje, gdje je vična, da ju smatraju podredjenim, a ne muškarcu ravnim bićem. U ovakovih se je žena razvila odanost, skromnost i poniznost, koja čini, da nedostojno šnjima postupaju i grdo ih izrabljuju. Stoga ih ondje i onda traže, gdje i kada su njezini materijalni zahtjevi manji od muškarčevih. No time se ne samo socijalni i gospodarstveni položaj žene, pogoršava, pošto ona uz mučan rad oskudijeva i fizično propada, već je bezbroj muškaraca zapriječen u tom, da si utemelji obitelj; a baš onoliki broj ženskih lišen je pravog ženskog zvanja: kućanstva.

U koliko emancipacija žena nije revolucija, već evolucija, koja ide za tim, da si poput muškarca prisvoje višu naobrazbu, u toliko proti feminističnomu pokretu ne može,

Digitized by Google

ne smije biti prigovora. Neka i žena stupa svojim putem otvorenim okom, sjegurnim korakom, snažnom voljom. Ako je brižno odgojena, tada poznaje svijet čuvstvovanja, poznaje slaboće muškaraca. A ako je ljupko prionula uz onog, kojeg drži vrijednim, da joj bude životnim drugom, tada će ga i voditi i usrećiti, znati će mu bití dobrom prijateljicom; — ako to pak materijalni odnošaji iziskuju, biti će mu i zaradom drugaricom, no prije svega supruga, vijerna i odana u dobru i zlu.

Ako se je pako prevarila u onom, kojemu je bila poklonila ruku i srce, tada će ju i u nesreći i zapuštenosti od kobnog potresa duše očuvati iskustvo, što si je stekla brižnim, valjanim, razboritim odgojem.

Uz racijonalan odgoj za praktični život neka se ženska mladež slobodno posveti višim naukama; ali da djevojke gonu na sveučilište samo zato, jer to možda moda ili dobri ton traži, rak-rana je današnjega društva i pogubna posljedica feminističnog pokreta, koji će još postići i to, da će djevojke sa doktorskim diplomama sjesti kao prodavačice u pekarski dućan. Istina, da je Svevišnji stvorio i inštituciju braka, pa božjim čudom će jedna ili druga najzad zaploviti u luku tako zvanog „vječnog blaženstva", ali što će ostale, za koje se ne dogadjaju čudesa.

Nema onoliko razlike izmedju sjeverne zvijezde i pečena krumpira, koliko izmedju onih, koji poboljšanje ženskoga položaja traže u novim privrednim vrelima i onih, koji feminiziranje životnih zvanja nazivlju znakom društvene dekadencije.

Da su ipak potonji u pravu, dokazuju žalosne prilike u Francuskoj, gdje su žene u svim granama gospodarstvenog i društvenog života zaposlene; ali za to njihova statistika i pruža tužne podatke: broj pučanstva stagnira; zastoj ovdje zaista znači nazadovanje, a emancipacija žene istovjetno je sa narodnom degeneracijom.

Drugačije u Njemačkoj, gdje žena jedino zadovoljstvo, jedinu sreću nalazi u uzornom obiteljskom životu. I samo one, kojima nije dano, da vrše ljupku skrb oko supruga i djece, traže si utjehu u nesebičnom poslu izvan obiteljskog kruga.

Bog Hrvata neka očuva naše devojke od družtvene zaraze, koja ženskom rodu silom otimlje prirodni čar i prirodjenu dražest. Ali je i do nas, da djevojke svoje učimo ponajprije upoznati d o s t o j a n s t v o č o v j e k a; samo će onda biti kadre, u sebi razvijati d o s t o j a n s t v o ž e n e. Budu li shvatile zadaću ljudstva, onda će podpunoma vršiti uzvišeno zvanje, koje su jedino stvorene: zvanje supruge i majke; predpostavljajući dakako, da ih u tom ne će sprečavati hudi udes ili egoistični motivi.

Napretkom civilizacije i duh je napredniji. Druga vremena — drugi običaji i druga ćudoredja. Druga vremena i druga djeca. Druga djeca — druge nauke. Ovamo si pomišljam onakav odgoj, koji djeci — u epohi pikantnih inserata, zavodljivih plakata i škakljivih ilustracija — ne zabašuri i ne zataji ono, što možda za našim ledjima uče od služavke, svakako mnogo drastičnije, nego li od nas samih. Da za primjer spomenem samo glupu, otrcanu bajku o humoristički jur toliko obruženoj rodi. Zar se ne bi moglo djetetu u nježnijoj dobi pripovijedati, da je dijete od Boga dano, baš kao i cvijet i plod na drvetu, a djetetu u zrelijim godinama, da je klica djetetu u srcu materinjem, gdje se hrani od krvi majčine?

Nervozna žurba nas odraslih prešla je i u naše mališe. Zlatno bajoslovje ih više ne privlačuje. Za poeziju i romantiku nemaju ni smisla, ni razumijevanja. Nastojmo dakle oko toga, da u djeci naročito u djevojkama, budimo ljubav za poeziju i za lje-

Digitized by Google

pote idealne romantike, e bi kasnije lakše podnosile okrutnost nesmiljenog realizma. Usiljenu afektaciju socijalizma uma i ruke, koji se je razvio iz teorije o prigrijanoj večeri, neka prepuste kćerima drugih naroda. Naše žene i kćeri neka se živo i rodoljubnim žarom natječu u kultu narodnih ideala.

I ovo je neka vrst socijalizma, koji zanaša duh i oplemenjuje dušu i ćud. Ovo je s o c i j a l i z a m s r c a . . .

Digitized by Google

Digitized by Google

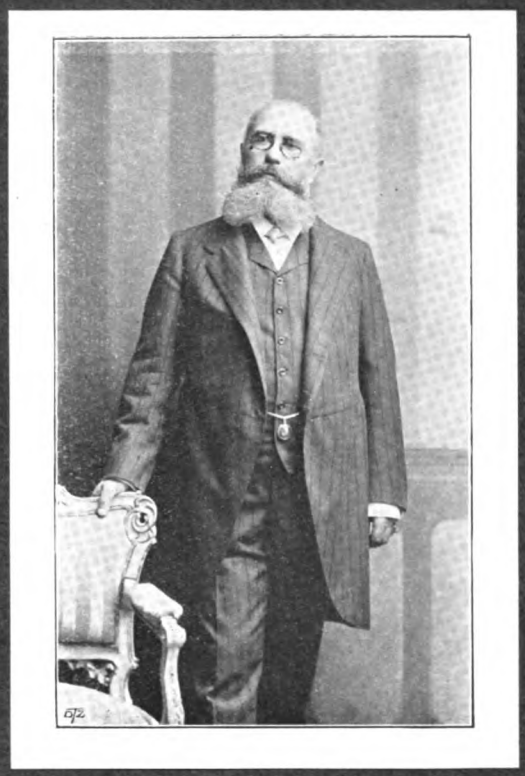

Dr. Ivan S. Gundrum sen.
Oriovčanin

Digitized by Google

Digitized by Google

Dr. FRAN S. GUNDRUM-ORIOVČANIN
(KRIŽEVCI)

ALKOHOL I DJEVOJKE

Kolikogod sam puta išao na kakovo proštenje, da proučavam ljude, uvjerio sam se, da majke svoje kćeri najradije vode licitaru. Sitna si dječica biraju koji komadićak šarenoga kolača: „babicu, micu, srce", pa se vesele, a majka si naruči po pô litre „gvirca", pa u se zalijeva čašu za čašom. Ali ne će zaboraviti ni na čedo svoje i dijete popije po punu čašu!... A tek mu je 4, 5, 6 godina!...

Gvirc je žestoko piće, te u njemu ima 4, 6, do 8% alkohola. Onda se dijete razglagolja, obijesno je i mnogi će misliti, da onaj šareni kolačić uzrokuje to veselje; no radost brzo prolazi u djetetu, jer se skoro radja mučnina ili san, te majka mora dijete odnijeti kući...

Kod licitara pije gvirc, kod kuće je pilo vino i rakije!...

Proštenje je, a to se mora slaviti!...

Ali alkoholizam nije uspjeh odgoja možda samo u seljačkim, nego je proširen i u drugim slojevima. Dijete će obrtnika, trgovca, činovnika itd. vrlo često, možda svaki dan, dobiti od onoga, što „ostane u čaši tatekovoj ili mamičinoj", a možda i više — onda dijete ima posebnu čašicu — jer vrlo mnogi još vjeruju u laži, da žestoko piće krijepi i jači...

Kad se djevojčice medjusobno pohadjaju, kad idu u „vizite", pa im dobre majčice priprave „jauzn", onda poslije „kave" dolaze kojekakve torte, pusrli, stricli paprenjaci, štangrli, gurabije, a medju ovim kolačima strši na stolu po koja bočica „staroga" ill „aušbruha", jer istom štogod, kakvog „kviča i „bevande" se ne moše ponuditi — koja tekućina „zamamljivo" izgleda u fino „šlifovanim" čašicama, te gošče prijanjaju, ne dadu se baš ni mnogo nudjati i izpražnjuju, čašicu za čašicom...

U zimi će biti čaja „s finim" rumom, koji otrov djeca danas više ne ulijevaju u čaj s pomoću male žličice, nego onako „od oka", pa kad koja djevojčica „naročito" više ulije, ispričava se veleć: „Oho, nijesam htjela, samo se prelilo!"...

I onda plešu, sigraju se, a ako idu na šetnju ili kući, onda se na ulici ponašaju, kako ne bi trebalo...

Ne bi se baš jako zamijeralo, da se to dogadja jedanput u godini, ali to se na žalost često opetuje, jer osim „jauzra" ima i drugih, još opasnijih zgoda, kad će djevojče „boljih" slojeva uzeti čašu u ruke.

Upravo grozna mi se slika pružala prigodom čestitaka imendanu te sam vidio, kako su se četiri prijateljice — išle su u šesti razred — složile, pa već u devet sati prije podne „udarile" po šljivovici i „slatkom" likeru tako, da su se već u 10 sati prije podne u pravom smislu riječi opile. Prozor bijaše otvoren, a razuzdanost njihova preseniavala je svakoga prolaznika i jasno se čulo primjedaba: „Kako je gadno vidjeti pijanu žensku!"...

Šetnje se u većim gradovima svršavaju u gostioni, da se umoreni „malo okrijepe": na zabavama piju djevojke piva i vina; kod kuće im se daje eto jasnih dokaza, kako je

Digitized by Google

u boljim slojevima alkoholizacija ženskinja preotela mah, pa i ako se rijetko dogadja, da se koja djevojka opije, „opije kao batina", a ono je vrlo često pripita i u takvu će stanju katkat morat na ulicu, u školu, u crkvu . . .

Ovakav posve neshodni odgoj, prianjanje uz takve pogubne odnošaje, ne može ibiti bez posljedica, teških i opasnih.

Djevojčicama se kod nas davaju žestoka pića, — uz kavu i čaj — kako rekoh, već u ranoj dobi, prije nego će u školu, a daju im se još i više, kad idu u školu, jer gdjekoja djevojčica mora svaki dan prevaliti po nekoliko kilometara od kuće u školu i iz škole kući i onda treba „okrepe"! . . .

Takva djeca, čije nježno tijelo dobiva alkohola, što štetno upliviše na sve stanice svih ustroja tijela, zaostaju u raščenju, u razvijanju ne samo tijela, nego i duše. Blijedolika su, mršava, mlohavih mišića, ne kreću se živahno, obično su nevesela, ne shvaćaju važnost polaska učione, knjiga im je deveta briga, nemarne su, nepos'ušne i jako teško ili nikako ne razumiju ono, što im se predaje, ne mogu i ne će da nauče zadaću; ne paze na čistoću tijela ni odijela, obično su čupave, a učiteljicama zadavaju trista jada . . .

Ova nam slika jasnije govori, nego svi statistički podaci, kojih je katkada teško sabirati, jer dijete će kojiput radi straha ili sramote lagati i učitelju ili liječniku dati protivan odgovor glede užitka žestokoga pića. I na žalost se mora priznati, da je alkoholizam u našoj domovini i medju ženskinjama, koje učionu pohadjaju, jako proširen, a svakako prošireniji, nego bi tkogod možda i pomišljao, pa se zato imade smatrati zbilja čudnovatom pojavom ona učenica, koja ne okusi vina, piva, rakije, konjaka, gvirca itd., rijetka velim pojava, jer ako djevojčica možda i ne bi htjela piti, pošto joj liječnik i učiteljica zabranjuje, ono su roditelji — kratkovidni i nemarni — koji prodiču: „Ti ne moraš slušati doktora ni učiteljicu, pij ti sinko, vidiš, to krijepi i jači; i onako si slaba, a učiteljica nek se brine, kako ćeš dobro učiti, a ne da dobiješ drugi red i da ne budeš svaki čas u reštu! . . ."

Eto, tako pomaže odgoj u kući odgoj u školi, pa radi takvih nepremostivih opreka ne možemo, a da u velikom dijelu naših učenica ne gledamo drugo, nego prežalosnu sliku, koju sam gore narisao.

No ta slika ne bi možda sama po sebi bila tako užasna, kad se ne bi moralo pomišljati na budućnost. Obično se kaže: „Što dikla navikla". Pijenje žestokog pića je zamamna strast, i kad preotme mah, treba čvrstoga značaja, žive odluke, snažne nepokolebivosti, da se čovjek toga vraga kani, a svega toga mladjarija još nema, a napokon treba upozoritit, da je duševni život djevojaka osjetljiviji, nego muškarca, da će posljedice strasti obzirom na način života kojega djevojke vode, jače izbiti na javu to je važan uzrok, da imade na žalost toliko djevojčica, koje su rano pale, pa im je čudoredje nepoznata olina.

Ne ću reć, da je alkohol svaki put jedini krivac, ali se mora na temelju iskustva priznati, da je alkohol svakako najveći pomagač, koji otvara vrata nećudoredju i u ovo zlo pada djevojče to ranije, što se prije služi žestokim pićem, jer će alkohol djetinjastu nesmotrenost potpirivati, pretvotvoriti je u lakoumnost . . .

A kad djevojke ponarastu, kad bi morale da bujaju, samo da se, kao što vele, ne raspuknu od zdravlja, onda su slabašne, bljedolike, malokrvne, neki ustroji tijela zaostaju u razvijanju, pa kad takva prijateljica žestokoga pića postane majka, onda ima stotinu briga, kako će pridići na noge slabašno dijete, kojemu ne može da poput prave majke daje svoju grud, da se dijete

Digitized by Google

zdravom i najprivrednijom hranom hrani, nego mora koješta poduzimati, što mnogo novaca i još više truda stoji, a jadno će dijete ipak u najviše slučajeva podleći...

To se tiče ženske djece i djevojaka svih slojeva našega naroda, no najviše dakako onih slojeva, koji svaki dan vrše težak posao, kao što poljodjelci i koji radi obilja vinove loze i berbe imadu svaki dan piti koliko ih je volja.

Pitanje o alkoholu kao uživalu, slastilu preuzimlje sve više i više maha i svijet, najširi se slojevi sve više i više upućuju u štetnosti, koje izvodi žestoko piće na zdravo i bolesno tijelo, na dušu, na značaj, upućuju se i uvidjaju, da žestoka pića ponajviše uzrokuju svadju, tučnjavu, ubojstvo i razbojstvo, da podbudjuju gadne i najgadnije strasti. Svijet to uvidja, ali na žalost za to ne mari!

Koliko je roditelja, koji plaču i nariču, jer im sin, kćerka udariše krivim putem, pa se kaju što su im davali piti!

Oni se dobro sjećaju, da baš nijesu bili ni veliki obroci, ali je ipak bilo žestoko biće, što je promijenilo ćud i cjelokupno piće njihove djece. Ali kasno je kajati se!...

Zato treba predusresti tomu velikom zlu čovječanstva, a u našem narodu napose. Treba uvijek i svakom zgodom propovijedati protiv toga zla, a naročito treba isticati štetnost žestokoga pića na ženskinje, koje su zvane, da danas sutra postanu majke i da radjaju djecu, ali ne da radjaju kržljavu, boležljivu, slabašnu djecu, jer naša domovina takvu djecu ne treba, nego da se radjaju djeca, koja će biti prava uzdanica mile naše domovine, koja će biti s vremenom čili roditelji!

Digitized by Google

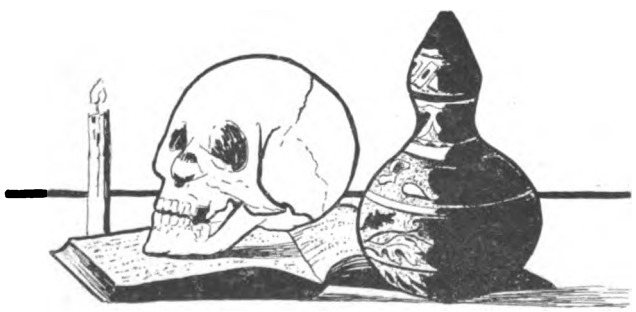

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

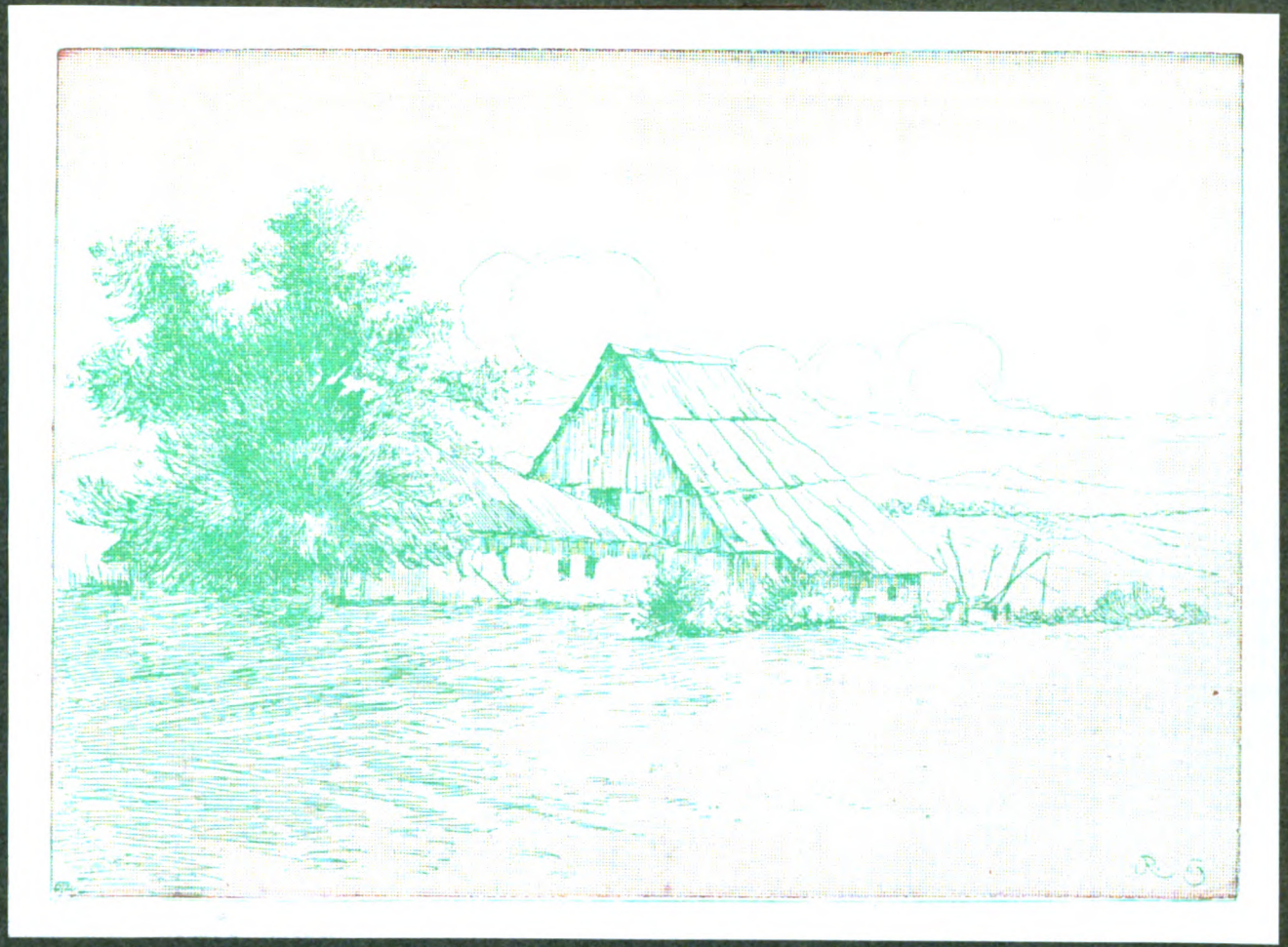

DRAGUTIN RENARIĆ: IZ SARAJEVSKOG POLJA (CRTEŽ)

Digitized by Google

Digitized by Google

Dr. IVAN KRNIĆ
(OSIJEK)

STANKO VRAZ KAO KNJIŽEVNIK I KRITIČAR*)

U ime »Kluba Hrvatskih Književnika« u Osijeku, koji je, vršeći svoju zadaću, smatrao svojom dužnošću da se dostojnim načinom spomene stote godišnjice rodjenja miloga nam i slavnoga pjesnika Stanka Vraza, ja vas od srca pozdravljam i zahvaljujem vam se, što ste ovu našu akademiju počastili svojom odličnom nazočnošću. Prije nego što ću kazati koju o Stanku Vrazu kao književniku i kritičaru, pozdravljam i milu sjenu njegovu, koja nam se javlja iz onih tajnih strana svemira, u koje se samo jedanput koraca, i iz kojih nema povraćaja; pozdravljam je, jer je i ona jamačno tu, pa ako i ne u dvorani, a ono u našim dušama i pun zahvalnosti za njegovo kulturno djelo narodnog prosvjetljivanja i to u času, kad je hrvatska knjiga bila u pelenama i kad je ovakovog čovjeka najviše trebala, kličem joj iz dna duše: Slava! Slava Stanku Vrazu!

*

Američki filozof R. W. Emerson u svom djelu »Reprezentative Men« čini razliku izmedju pjesnika i književnika, pa kao tip pjesnika promatra Shakespeare-a, a kao tip književnika Goethe-a. I doista ne bi se ova razlika izmedju pjesnika i književnika dala pregnantnijim principima označiti, nego što je to učinio Emerson.

Kod pjesnika govori samo intuicija, čuvstvo, fantazija i osjećaj — kod književnika pridružuje se prema tome još i kritika i to ne samo ona opća kritika, bez koje ne može da bude ni dobrog pjesnika, nego kritika, koja se obraća na svaki pjesnički produkt, te ga nastoji objasniti i psihološki i literarno historijski.

Pjesniku je Bog darovao talenat, književnik si ga pribavlja svojim trudom. Pjesnik ni ne treba da bude književno naobražen, literatu je baš ta naobrazba sve. Franceski romanopisac Pierre Loti, stupajući u francezku akademiju, reče s dosta humora, da ne poznaje djela četrdesetorice besmrtnika, u kojih kolo stupa. Bila je to riječ pjesnika, pa kolikogod je slabo laskala besmrtnicima, koji primiše u svoje gnijezdo ovako neugladjenu pticu, saslušali su oni tu ispovijed s blagonaklonim smiješkom, jer je svaki od njih dobro znao, da ne primaju k sebi nevrijednoga.

U našoj hrvatskoj književnosti imali smo mi rodjenih pjesnika puno više, nego književnika. Što više, kad ovu stvar iz bliza motrimo, mi u nedavnoj našoj književnosti ni nemamo više literata, nego dvojicu, koji su iza sebe ostavili duboku brazdu. Jedan od njih je Stanko Vraz, a drugi August Šenoa.

Kako smo netom kazali, baš je kritički momenat odlučno obilježje, koje luči pjes-

*) Predavano na proslavi stogodišnjice Stanka Vraza u Osijeku (22. svibnja 1910). Opis same proslave nalazi se u „Bilješkama“ i to u sastavku, gdje se govori o „Klubu Hrvatskih Književnika“.

Digitized by Google

nika od literata. Zato ja držim da su riječi literat i literarni kritičar sinonima i zato mi nije ni na kraj pameti, da govorim posebno o Stanku Vrazu kao literatu a opet posebno kao kritičaru. Jedno i drugo potječe iz istog vrela i kreće se k istomu cilju i zato ću ja ovih nekoliko misli nanizati u jednom slijedu

Primijetiti mi je samo to da ne ću znati mnogo više kazati, što ne bi bili već rekli bolji ljudi od mene, koji su djela Stanka Vraza pomnije i točnije proučavali, a to su Franjo Marković, Milivoj Šrepel i Branko Drechsler.

Promotrimo u kratko, gdje se najjače ističu ona obilježja, po kojima kažemo za Stanka Vraza, da je literat.

Već najznatniji dogadjaj Vrazova života, što je on rodjen Slovenac, postao Hrvatom, plod je za pravo kritičkoga i to baš literarno kritičkoga promatranja prilika njegova doba. U jednom pismu na Prešerna Vraz o tom govori riječima sasma hladnog rezoneura: »Slovensko narječje je doduše sposobno za napredak, ali slovenska književnost nema izgleda da bude velika književnost Utjecaj germanizma je silan, Slovenci su osamljeni, knjiga slovenska nema gdje da nadje prodju pa stoga treba da se Slovenci pridruže braći na jugu. U jednom drugom pismu govori o Zagrebu kao o jedinom središtu literarnog života na Slavenskom jugu Poznato je, da najboljim Slovencima onog doba: Kopitaru i Prešernu i Miklošiću nije bilo s voljom, što je Vraz otišao medju Hrvate

Danas se je shvaćanje ovog Vrazovog koraka promijenilo u toliko, što i Slovenci i Hrvati baš u Stanku Vrazu vide upravo simbol one prave bratske ljubavi koja veže Slovence sa Hrvatima. pa se danas Stankom Vrazom i Slovenci i Hrvati jednako ponose. S pravom je August Šenoa za nj mogao staviti pitanje: »Je l' naš, je l' vaš? i odgovoriti, da nam obôma jednako pripada.

Ali i u pjesničkom djelu Stanka Vraza jasno se razabiru obilježja njegova kao literata. Uzmimo samo njegove »Djulabije«, djelo kojega je toliko proslavilo. Literarna je kritika dokazala, da ovo djelo nije samoniklo, nego da je stvoreno prema Kollárovoj »Slavy dceri«. Upozorit ću ovdje, da je Kollárovom djelu za pravo komentar glavno, u komentaru je on obrazložio ono romantično-patriotsko oduševljenje, što no ga je historijsko proučavanje u njemu rodilo, a i kod Vrazovih »Djulabija je to isto slučaj. Ja zato mislim, da g Franjo Marković nije sasvim dobro uradio, što je u Matičinom izdanju Vrazovih »Izabranih pjesama« »Djulabije« izdao bez Vrazova komentara Time je ovim pjesmama oduzet njihov sastavni dio.

Djulabije« se bez tog komentara ne mogu pravo razumjeti. I tko »Djulabije« čita uz komentar razabrat će, kako je većina pjesama plod sasma potankih historijskih studija, kako je te pjesme stvarao uz čuvstvo jednakim dijelom i njegov um. Ovdje razabiremo jasno da je Vraz u prvom redu literat, a tek onda pjesnik.

Dalnje obilježje Vraza kao literata jesu njegovi prijevodi Oni nas upućuju najprije na opsežnu literarnu spremu, koju je Vraz svojim naukama sebi pribavio Doduše i Branko Drechsler nam govori, da je Vraz bio vrlo rdjav djak u školi. No čini se, da je on već od ranih nogu udesio svoju naobrazbu u literarnom pravcu, a ta se naobrazba dabome ne može slagati s naučnom osnovom bilo koje gimnazije, ili kojeg fakulteta na univerzi. Ali uvaži li se, da je Vraz poznavao gotovo sve slavenske jezike, jer ima prijevoda s ruskog, poljskog, češkog, maloruskog i bugarskog, a od stranih jezika da je znao latinski, talijanski, španjolski, njemački, francuski i engleski, usudio bih se ustvrditi, da je on sebi pribavio naobrazbu veću, nego što je

Digitized by Google

prosječno daje ijedan univerzitetski fakultet. U ovom bi pogledu Stanko Vraz i dan danas morao biti uzorom svakom hrvatskom literatu, jer se znanje jezika kod naših književnika danas osobito ne cijeni. Podjedno je ova specijalna literarna naobrazba Vrazova najpregnantnije njegovo obilježje kao literata.

I na izbor njegovih prijevoda valja uputiti, pa će se vidjeti, kako je on prevodio s finim shvaćanjem savremenosti. U ono je doba vladao književnošću svih naroda romanticizam i to baš napose Byronov romanticizam. Pesimizam i slomljenost u sebi a oduševljenje za slobodu, glavne su značajke tog romanticizma.

Byron je osobito živo utjecao na Slavene, pa su Puškin, Lermontov i Mickiewicz za pravo najznatniji učenici velikog engleskog barda a baš njihova i Byronova djela Vraz je najviše prevodio.

Ali sve ovo daje nam tek naslućivati ono, o čemu nam kritički rad Stanka Vraza izravno govori. Zasluga je pok. Milivoja Šrepela da nije samo upozorio na to, kakav je znamenit literarni kritičar bio Stanko Vraz, nego da je njegov kritičarski rad upravo predao kasnijem koljenu hrvatske inteligencije. Jer za čudo redaktori »Sakupljenih djela« i Izabranih pjesama« Vrazovih na ovaj se rad malo, ili nikako ne osvrnuše.

Iz kritičkih članaka, što ih je Vraz priopćivao u svom »Kolu«, pa iz njegovih »Pisama«, što su izdana kao V. knjiga »Dêla« prikazuje nam se naš slavljenik kao literat i kritičar širokog pogleda, opsežnog znanja i stalnog u većini slučajeva kasnije nepromijenjenog suda Apstrahirajući od njegovih preporuka, da se hrvatski pisci ugledaju u Ruse, naročito u Puškina i Gogolja, čime je svakako hrvatsku kritiku pretekao za kojih 30 godina, njegov se kritički rad u glavnom dijeli u dvoje.

Prvo je njegova kritika Dubrovčana, a drugo kritika naše narodne pjesme.

Dubrovčanima je Vraz prigovarao, što duh njihove poezije nije samorodan, što ne potječe iz narodnog srca i duše, nego iz stranog vrela: latinskog ili talijanskog. Dokaz tome nalazi Vraz u slaboj različitosti metoda, kojima se Dubrovčani služe i u prevelikoj slobodi elizija što da oboje ne potječe iz narodnog ukusa, izraženog u narodnim pjesmama. Inače je Vraz veličinu i nepromijenjenu vrijednost dubrovačke poezije ocijenio kao rijetko tko iza njega.

U ocjeni narodne pjesme bio je Vraz dijete prvoga doba, koje je u njoj nalazilo najjači izražaj narodne duše, pa zato vrhunac poezije. Vraz je i sam skupio množinu narodnih pjesama i u načinu, kako je skupljao t. zv. ženske narodne pjesme i kako je mislio, da ih valja skupljati, držim, da je jedini pogodio ono, kako se te pjesme imadu skupljati. Njemu naime nije bilo dosta, da se zabilježe samo stihovi, nego je sam bilježio i zahtijevao od drugih sakupljača, da bilježe i napjeve. Vuk Karadžić, skupljajući ženske pjesme, nije na ovu ideju došao, premda piše, da se te pjesme uvijek pjevaju posebnim napjevima U tom smjeru Vraz upravo nadopunjuje Vuka i tko zna, u kojem za pravo obliku te pjesme žive u narodu, tko zna, da su one bez napjeva doista nepotpune, priznat će, da je Vrazovo stajalište ne samo ispravnije, nego i znanstvenije od Vukova.

Žalosno je, da ovo Vrazovo stajalište nije bilo općenito prihvaćeno. Naš Kuhač slijedio je to načelo i njegova zbirka »Jugoslovjenskih napjeva« jamačno je jedno epohalno djelo. Ipak se ne može znati, zašto »Matica Hrvatska«, izdavajući ženske narodne pjesme, suvereno ignorira ova čvrsta i jedino ispravna uvjerenja svoga prvog tajnika, pa izdaje i opet samo tekst pjesama, ne brineći se za napjev. Po mom

Digitized by Google

mišljenju Vukov je način sabiranja ženskih narodnih pjesama u jednu ruku komotan, ali u drugu ruku ne pruža nam ono što su te pjesme faktično u narodu, pa je zato nedostatan i trebalo bi ga izmijeniti m o d e r n i m načinom, što ga je Vraz preporučivao i u praksi proveo.

*

Promotrimo li kratkim pogledom ovaj znameniti književni rad, moramo se pokloniti pred čovjekom, koji je odmah u praskozorje našeg preporoda stupio na čelo naše književnosti ovakovim dubokim znanjem, ovom svestranom naobrazbom i ova kvim uvjerenjima. On je više nego i jedan njegov savremenik približio hrvatsku knjigu dobi književnosti drugih slavenskih naroda, a njegove zasluge za kasniji razvitak hrvatske knjige jedva se dadu procijeniti. On je bio buditelj mladih duhova k svježem radu za narodnu prosvjetu i častno ime P r e p o r o d i t e l j pripada mu punim pravom. Bratska Slovenija nam ga je dala, da pomogne roditi Hrvatsku. Slava preporoditelju, slava Stanku Vrazu !

Digitized by Google

Franjo Fancev

(OSIJEK)

STANKO VRAZ KAO DOMOLJUB*)

»Narod prez narodnosti je telo prez kosti«. Ovo znamenito geslo Gajevo osvanu sa prvim brojem »Danice«, te postade geslom cijelog preporodnog ilirskoga rada.

»Narod bez narodnosti jest kao crkva, koju je ostavio Bog« odgovara Gaju poput jeke sa slovenskih gorica, »Ilir iz Štajera«, Stanko Vraz.

I u istinu, sav život i rad Stanka Vraza kao domoljuba, osnovan je na spoznanju, da je pojam naroda velik i uzvišen. Narod je Stanku Vrazu bio kao crkva, a narodnost, svijest naroda o vlastitom biću, snazi i zadatcima, kao neko Božanstvo, koje valja da u narodu stoluje, da ga nadahnjuje ljubavlju prama vlastitoj prošlosti, sadašnjosti, životom i radom za vlastiti opstanak, da ga oplemenjuje i potiče na velika djela, da mu rane liječi, zablude popravlja, a k napretku, slavi i slobodi da ga vodi.

»Vse za domovino« bilo je već djačko geslo Stankovo.

Rodjen i odgojen u krasnom čisto slovenskom kraju, gdje su mu uz kolijevku sestra Anka i rodjakinje gukale kao »krotke grličice« slovenske mile pjesme i priče, usisao je Stanko za rana nježnu ljubav prama rodnom kraju i biserju pučke poezije. Njegov prirodjeni talenat našao je u narodnim pjesmama i pričama, poslovicama i običajima najjače poticaje i vrelo pjesničkog stvaranja.

Udivljenje nad prirodnim krasotama Slovenije rodilo je u njegovim pjesmama najljepšim cvijećem umjetničke plastike, kadgod izrazuje ljubav prema dragoj i domovini.

Za vrijeme djakovanja u Mariboru u gimnaziji, a u Gradcu u filozofiji i pravu, (1830—1838) bio je Stanko već nadahnut idejama Vodnikove Ilirije, a u »Ilirskom klubu« upoznao se sa Gajem i njegovim drugovima, te je već onda gojio, kako Miklošić veli »velikanske osnove« o slavenstvu«. Stanko je tada učio strane jezike i književnosti, usavršujuć svoj pjesnički talenat i znanje. Značajna je crta njegova, da je naučio 12 jezika, te poznavao najljepše literarne plodove klasične i savremene evropske književnosti, — a da je uza sve to ostao do smrti svoje ne samo iskreni obožavalac pučke poezije, nego i najustrajniji apostol uvjerenja, da se samo na tvorevinama pučke kulture može osnovati umjetna narodna književnost.

Ilirski pokret djelovao je na Stanka poput magične sile. On sam veli u jednom pismu, da nema ugodnijega i veli-

*) Predavano na proslavi stogodišnjice Stanka Vraza u Osijeku (22. svibnja 1910).

Digitized by Google

čanstvenijega prizora na svijetu, nego što je duhovno razviće naroda. Takav prizor motrio je Vraz u radu naših Ilira.

Razočaran neuspjehom napora slovenskih rodoljuba koji su vodili veliku borbu oko sitnih pravopisnih i dialektičnih pitanja, videći nesvijest seljaštva, a tudjinski duh u inteligenciji, — Stanko je u ilirskom pokretu našao veliku ideju, za kojom je i sam čeznuo: ideju preporoda južnih Slavena ujedinjenjem rascjepkanih sila, u jednom imenu, jednom književnom jeziku i pravopisu. Opravdanost i ostvarenje ove ideje naslućuje pjesnikova rodoljubna duša već u tom, što su ju naviještali preteče ilirskog pokreta, o kojima veli, da su kao ptice, »koje pjevaju slatke pjesme dok još snijeg krije gore i dole, sluteć u prsih proljeće drago«. Sličan govor, slični običaji, pjesme, priče, poslovice Slovenaca i Hrvata, zajednička im krvava prošlost i tmurna sadašnjost, pače i savez štajerskih i hrvatskih gora, učvršćuju pjesnika u uvjerenju, da su to »mostovi za dvije bratske grane da u slogi prava si obrane«.

Ideja narodnosti, niknuvša u krvi francuske revolucije, širila se je poput plamena cijelom Evropom, unatoč verigama »Svete Alijance«. U Njemačkoj se je već razvijao pokret za jedinstvom naroda. Slavenski se narodi bude i dižu U Hrvatskoj se mladež uhvatila u kolo nevidjeno i nečuveno. Stoljetne institucije tresu se pod dahom novog vremena.

Stanko Vraz zalazi redom kroz 5 godina u Hrvatsku, upoznaje glave ilirskog pokreta i njihove ciljeve. Zanosna pjesnička mu duša nalazi u tom pokretu sve znakove velikog patrijotizma, a romantična narav pjesnikova vidi u njem sidro spasa nakon brodoloma mladenačkih osnova.

Godine 1838. dolazi Stanko u Hrvatsku da se u njoj stalno nastani.

Pjesnik i domoljub želi svoje sposobnosti posvetiti duševnom ujedinjenju Slovenaca i Hrvata Pjesnik i domoljub spajaju se u njem u potpunu, skladnu cjelinu On ne stvara biserje svoje poezije, da dade oduška samo pjesničkoj naravi i umjetničkom osjećaju, nego da koristi narodu svojemu. U literarnom napredovanju, veli on, da vidi »spasenje narodnosti«.

Izdajući g 1839. zbirku narodnih slovenskih pjesama, »svoje najmilije gojenče« označuje joj svrhu ovako: »Mrzosti, neslogi medju slavenski plemeni, krivo je to, što se sobom ne upoznavaju, nego prihvaćaju laži i poruge, što ih Nijemci šire; zato valja da jedno pleme upoznaje drugo u pravom biću i životu, a taj se najjasnije u pučkim pjesmama povijesti i običajih očituje, te će se srodna plemena u svojoj istovjetnosti i u svojoj duševnoj velikoj vrijednosti spoznati i prijubiti jedno drugomu .

U tom poslu nastoji Vraz, kako sam veli: »podati vjerni i potpuni odraz narodnog duševnog života ilirskih Slovenaca, prikazati stvari u naravnoj opravi bez ikakova umjetna bjelila ili rumenila, to jest nepoljepšavajući ništa, što je silom vremena izopačeno .

Izdanjem narodnog duševnog blaga želi Vraz ne samo upoznati i zbližiti južne Slavene, nego time naročito vršiti spasonosni upliv na pravac i duh umjetne književnosti, a osobito, da ograniči utjecaj dubrovačkih klasika. Uz to je sabirao Vraz i narodne napjeve, te ih preko 300 imao, pa je bio uvjeren, kako piše Erbenu »da se samo iz njih može poroditi prava narodna glazba« Držeć se ovih načela nije Vraz nikad zašao na stranputice. On nije niti na silu presadjivao, niti kalamio, znajući, da od toga ne može biti ni lijepa cvijeta ni ugodna mirisa, ni zrela ploda. Ali je zato kao kritičar kljaštrio trnje i bodljike, a gojio plemenite pupoljke i

Digitized by Google

grane, sve to vještinom književnika velike naobrazbe i oštrinom pronicavog patriote

Kad je Vraz osnovao list »Kolo — članci za literaturu umjetnost i narodni život« tumači on svrhu i pravac toga časopisa ovako:

»Kolo ne ište ništa drugo, nego napredak duševni i književni, o s v i e š t e n j e n a r o d n i h s i l a, istinu, izobraženje i duševnu emancipaciju«.

U ovim Vrazovim riječima sadržana su u kratke glavna načela književnog i rodoljubnog rada njegova, pa ih je on u svojem privatnom i javnom životu, u književnosti, napose u pjesmi i kritici, u agitaciji ustmenoj i pismenoj, prije dolazka u Hrvatsku i poslije sve do svoje smrti uztrajno provadjao.

U sukromnom svojem životu, u djačkoj i književničkoj sobici, radi on dan i noć sabiruć i za štampu priredjujuć narodne pjesme, priče poslovice, običaje i napjeve, obavljajuć golemu korespondenciju sa svim slavenskim prvacima. Kad putuje po Zagorju i slovenskim deželama pune su mu torbe i žepovi knjiga, koje raspačava na tisuće.

U javnom političkom životu ne ističe se. To je onda bio privilegij samo plemićkog stališa, a Stanko je zaziao od političke strančarske borbe. Ipak sudjeluje kao član predsjedništva u ime Hrvata na sveslavenskom kongresu u Pragu, a već bolestan ide i na noćnu stražu u Zagrebu, u narodnoj gardi.

Književnost je njegovo glavno i jedino zanimanje. U njoj, u pjesmama svojim, u divnim »Djulabijama« bilježi on, kako veli Marković, »samo najviše i najsilnije pojave svoga duševnog života . »Sadržaj njihov jest razvitak njegovih ljubavnih i domoljubnih čuvstava. On je pjesnik nesretne ljubavi i nesretne domovine«.

Domovino moja,
Puna sjajnih zraka,
Majko Sokolova,
Majko od junaka!

Pjesnik zanosno slavi njezinu junačku prošlost, ali i gorko plače nad njenim ranama, pa se tješi tek nadom u vedru budućnost.

Doć će Gjurgjev danak
Nebo će se otvorit,
Zlatnimi trubljami
S neba riječ prozborit,
Sto će onda krunâ,
Svijet ponudit tebi,
Ti ne ćeš neg lipov
Vienac uzet sebi!

I tada u duhu gleda pjesnik divnu sliku svjetskog mira i slave:

Posljedni ćeš skršit
Svijetu mač krvavi,
Vladat čovječanstvom
U miru i slavi!

Sjajan dokaz krotke pjesničke slavenske duše i njezine filozofije, antiteza onoj filozofiji koju danas u raznim varijacijama diplomatske frazeologije propovijedaju oni, koji u Evropi sakovaše i kuju milijune maćeva sve u ime svjetskog mira i ljubavi izmedju naroda, a oboružani do zubi, spremni su svaki čas, da proliju ljudsku krv.

Osim »Djulabija« puni su »Glasi iz dubrave Žeravinske« i ostale Stankove pjesme rodoljubnih motiva. U divnoj romanci »Zora i Bogdan« slavi pjesnik zajedničku krvavu prošlost Slovenaca i Hrvata, a mnoge mu balade, romance, pripovijesti, pričice, prigodnice i satire odišu rodoljubnim mislima Naročito njegove budilice, ter pjesma »Hrvat pod otvorenim nebom« i »Orao i Sokol« dokazom su pjesnikovog kritičkog oka nad političkim razvojem naroda.

Bilo bi zaista truda vrijedno, da se posebnom studijom izlože svi temeljni principi Stankovih nazora o patriotizmu. Stanko

Digitized by Google

je imao golem utjecaj na ilirske ne samo književne prilike, nego i političke, a tko je pomno pratio život i rad dvojice najvećih sinova naše otačbine, niklih na razvalinama ilirske dobe, Strossmajera i Ante Starčevića, naći će i u njihovom radu mnogo nazora, koje je već pronicavi i genijalni Vraz desetke godina prije njih razvijao. Danas se žalibože samo dnevni saborski govori i političke rasprave narodnih prvaka podvrgavaju jedino strančarskoj kritici, a ipak je ilirska književnost najjače utjecala na politički i književni naš rad u ustavnoj eri iza apsolutizma, tako snažno, da joj se tragovi i danas vide.

Osim svojega književnoga rada u pjesmi i kritici, razvijao je Stanko Vraz vanrednu djelatnost kao agitator ilirskih ideja u ogromnoj svojoj korespondenciji.

Stanko Vraz je dopisivao kroz mnoge godine sa najuglednijim prvacima svih slavenskih naroda. Jedan dio njegove korespondencije sačuvan je, pa bi ga valjalo štampom objelodaniti, ne samo kao prilog za poznavanje tadanje dobe, nego i za karakteristiku Vrazovu ter kao uspješno sredstvo za odgoj mladjeg nam naraštaja

Stanko je Slovence prigodom svojih pohoda i u pismima upućivao u ciljeve ilirstva, branio sebe i Ilire od prigovora i kleveta, crtao dogadjaje i osobe. Njegov rad u Sloveniji navukao je na se pažnju austrijske policije, koja ga je smatrala buntovnikom i stoga ga posvuda tražila.

Čehe, Poljake i Ruse izvješćivao je o našem pokretu i njegovim plodovima tako markantnim prikazima, da se je pozornost dalekih krugova slavenskih svraćala na naš narod.

U dopisivanju sa znancima po Hrvatskoj, Stankovi su listovi često puni izjava idealne njegove ljubavi prama Hrvatskoj, a to je tim značajnije, što su takova pisma namijenjena pojedinim osobama najužeg mu prijateljskog kruga, pa se rodoljublje Stankovo u tim sjajnijoj slici prikazuje.

Tako piše on sa pohoda iz rodnog mu kraja: »Hrvatska je meni omilila kao sestra, omilila kao draga. Ne mogu nigdje mirno misliti, nego u Hrvatskoj, nigdje mirno spavati nego u Hrvatskoj niti ću igdje mirno umrijeti, nego u Hrvatskoj. Meni je Hrvatska čim dalje od očiju tim bliže k srdcu .

Zatim: »Sve što bliže dolazim granici hrvatskoj, to sve više čeznem za svetom zemljom Zrinjskoga i Draškovića i ostalih slavnih muževa, za svetom zemljom koju ću cjelivati kad ju opet stigne moja noga Vi ne znate što imate, ne znate, pod kakovim krilima bdijete i spavate. Hrvatska je zdravlje koje čovjek onda puno cijeniti počinje kad ga izgubi.« Ove prekrasne riječi najbolje karakterišu idealnu ljubav Stankovu prama Hrvatskoj.

Slaveći danas stogodišnjicu njegovog rodjenja nastojmo, da što češće čitamo Vrazova djela. Iza razočaranja, što nam donose plodovi modernih literatura, plodovi nervoznosti i kulturne groznice, bit će nam Vrazova poezija i njegov patriotizam okrijepa, pa budu li naši potomci mogli poput jeke, da genijalnom patrioti odgovore: Mi znamo što je Hrvatska i što u njoj imamo; mi znamo, pod kakovim krilima spavamo i bdijemo. Hrvatska je zdravlje, koje cijenimo i čuvamo, da ga nigda ne izgubimo! — onda će to biti najljepša utjeha prahu i uspomeni Stanka Vraza, komu neka bude u narodu hrvatskom i slovenskom vječna: Slava!

Digitized by Google

MAVRO ŠPICER
(ZAGREB)

IVAN VITEZ TRNSKI*)

(1./IV. 1819.—30./VI. 1910.)

Nestade nam dakle i posljednjega iz oduševljenog i oduševljujućeg kola onih muževa, koji su negda, u dnevima nesreće i političkog poniženja, kao srčani pobornici tako zvane ilirske ideje sa ponosne visine duševne supremacije toplim srcem zašli medju narod, da njemu izvana ugroženomu, a iznutra shrvanomu predoče svetu baštinu njegove duboke i snažne narodne duše, koja će mu biti utjehom i branikom.

I Nestor hrvatskih pjesnika, vječno mladi i do zadnjeg daha vili svojoj vjerni Trnski morao je platiti daću svega, što je zemno, no u životnoj dobi, koja je daleko nadmašila granicu ljudskoga vijeka; u svježini duha, koja nije dala ni da se naslućuje starca od devetdesetijedne godine; u pjesničkom razpoloženju, koje je i usne umirućega opčaralo pjesmicom uspavankom. A može li se sretna visoka starost hvaliti kao najviša nagrada smrtnika, onda je zapala netom preminuloga hrvatskoga pjesnika.

Ivan Trnski rodio se dne 1. svibnja 1819. u Rači u današnjoj bjelovarskoj županiji. Izgubivši za rana roditelje, morade već u mladim godinama stati na svoje noge. Izišavši iz zagrebačkog nadbiskupskog sirotišta, pripravljao se za krajišku upravu. Uz to je učio mudroslovne, prirodoslovne, pravno-političke i estetičke nauke, a marljivo bi čitao njemačku liriku, otkale je mnogo toga — naročito iz Bürgera, Grüna, Schillera („Zvono") — majstorski na hrvatski jezik pretočio.

U ono vrijeme, kada je u Njemačkoj pod uplivom „filozofije stoljeća" osvanula velika epoha idealne vjere, te svesvjetski razumljiva, čuvstveno vesela poezija Nijemaca utjecala i na jugoslavenske, napose hrvatske duševne vodje, nastade, pod razboritim vodstvom Ljudevita Gaja onaj epohalni rodoljubni pokret, koji je poznat pod općenitim nazivljem „ilirizma", temeljnom misli narodnog ujedinjenja predobivao sve šire krugove.

I Trnski se priključi tome pokretu gorućim zanosom; pače tako je djelotvorno učestvovao, da su ga prozvali dušom narodne propagande, najmladjim apoštolom Gajeve ideje.

Stekavši si Trnski prve zaslugo u upravnoj službi, dodje godine 1842. k štopu I. banske pukovnije, kojoj je zapovjednikom bio pukovnik Jelačić, kasniji hrvatski ban i vojskovodja. Ovdje postade Trnski iste godine poručnikom, te je, dugo vremena o bok Jelačića, kojega je mnogovrsno opjevao, dostigao čast pukovnika. Kao takav bude godine 1886. umirovljen, kojom prilikom mu je podijeljeno plemstvo. Spomena je vrijedno, da su Trnskoga, koji je u više hrvatskih županija uspješno službovao i kao veliki župan, pozvali u kr. ugarsko ministarstvo za zemaljsku obranu, ali je poziv taj. makar da su mu ponudili čast ministarskog savjetnika, otklonio.

Koliko si je god Trnski osvjetlao lice

*) iz „Pester Lloyda" od 5. srpnja 1910.

Digitized by Google

kao časnik sabljom u ruci, još veću si je slavu stekao kao pjesnik. Gdje je god trebalo perom u ruci, pjesmom na usnama tješiti, braniti, podučavati, bodriti, ondje je Trnskoga bilo naći u prvim redovima.

Trnski bijaše poglavito lirski pjesnik, no i njegove ponajviše humoristične pripovijetke odavaju majstora hrvatske proze. Najomiljelije bijahu ipak njegove nedostižive, nježne balade i romance; a može se reći, da darovi njegove posestrime vile spadaju medju najdražestnije proizvode hrvatske lirike uopće.

Prvijenci njegovi padaju u početak ilirskoga pokreta. Prožeti su duhom narodno-rodoljubnim, po jeziku i tehnici su savršeni.

U narodnoj borbi godine 1848. bila je i hrvatska vila umukla. Istom kada je pukla tmina apsolutizma, počeli se micati i hrvatski pjesnici. Pjesničko trozviježdje Hrvatske: Stanko Vraz (1812.—1858.), Petar Preradović (1818.—1872.) i kasniji ban Ivan Mažuranić (1813.—1890.) stvorilo cvjetno proljeće u životu hrvatskoga naroda, koji je kao duševni vodja prednjačio svim Jugoslavenima, te si je tu ulogu znao sačuvati sve do dana današnjega. I Ivan Trnski priključio se svim žarom gore spomenutim muževima; najznamenitiji njegov pjesnički rad pako pada u drugu renesansnu epohu, koja je novom ustavnom erom odpočela i prediduću perijodu sjaja golemom pjesničkom generacijom dostojno nastavila, te kvantitativno nadmašila sve, što se je do sada na hrvatskom tlu proizvelo.

Sedamdeset je godina Trnski svoje plemenitim marom i vatrenim rodoljubjem prožeto književničko djelovanje i pjesničko stvaranje posvetio jačanju hrvatske književnosti, procvatu i slavi svoje domovine. Djelovao je kroz tri perijode narodne povijesti, preživio je sve nove pravce, napredujuć sa svakim pojedinim, ali vazda pravim nagonom za ono, što je u mijeni literarne mode jedino stalno. Kada je godine 1862. izašao prvi, a godine 1865. drugi dio njegovih „Krijesnica", ljubavnih pjesama punih žara, koje je bio posvetio trima sestrama: Hrvaticama, Srpkinjama i Slovenkinjama, tada se je razlijegao samo jedan glas udivljenja i naslade. Godine 1881. slijedio još i treći svezak tih „Krijesnica", no ovo već nisu ljubavne pjesme, već onakove, u kojima pjesnik traži, da u lijepom spolu probudi rodoljubna čuvstva.

Da nas Trnski nije obdario inim darovima svoje vile, već samo ovim zbirkama, pjesnikovo bi ime na vijeke živilo u srcima harnoga naroda; no on je osim epske pjesme „Nikola Zrinjski" napisao cio niz pripovijesti, romanca i balada, podao nam mnogobrojne uzorne prevode iz stranih literatura, a sve velike i važne dogadjaje dana on bi pjesnički obradio.

Doduše: gdje se pjesnička umjetnost iz zračnog svijeta mašte upušta u stvarna pitanja, ondje pjesnička vrijednost znatno pada. Ako lirika sa osjećajima i mislima pjesnika ujedno daje izraz vjeri, razpoloženju i oduševljenju mase, tada su politička i ina svjetska pitanja u lirici baš onako estetski opravdana, kao i svako čuvstvo ljudskog srca, pak se mora umjetnička vrijednost i ovakove tendencne lirike bezuvjetno priznati.

Sa Trnskijem sišao je u grob i posljednji pjesnik, koji je ideje i osjećaje svojega vremena zaodjenuo zvonkim stihovima. Njegov kićeni jezik, čuvstvenošću protkana njegova poezija, nije više onako pravo pristajala u današnje vrijeme, gdje se sve jagmi za vanjskim uspjesima u umjetnosti i književnosti, gdje se rastvaraju stari ideali, gdje se tjera literarna veleindustrija dokumentovanjem slasti za snažne senzacije u govoru i u slici.

Ružičasto raspoloženje, kako se očituje u pjesmi „Pjesnikovi dvori", gdjeno Trnski sve vidi u rajskom sjaju:

Digitized by Google

Kudgodj kročim, samo cvijeće,
Po polju mi zlatno klasje,
Pokraj vode žuboreće
Čuješ grma miloglasje —

zaista ne pristaje u naše doba.

No dok god će biti smisla za slikovitu poeziju i ljupki humor, ostati će Trnski jedan od onih, čiji će dar idealiziranja i okrijepljujuća ćud osjećati kao blagotvorni melem za zemaljsku bol i ljudski jad.

Ovo je Trnskijev pravi triumf, njegova pjesnička misija.

Digitized by Google

Digitized by Google

DRAGAN MELKUS
(VUKOVAR)

O SLIKARSTVU

U predjašnjim vremenima razumijevalo se samo po sebi, da se lih dovršene umjetnine iznašaju pred općinstvo. Talijanski slikari pokazivaše svoje skice i studije kolegama i prijateljima, pokloniše ih katkad i štovateljima umjetnosti; Vasari opisivao je i pojedine tehnike, koje upotrijebiše kod izradjivanja, obziruć se i na upotrijebljeni materijal. Često stvoriše i oveće kartone, koji bjehu izloženi. Ali sav taj rad vrijedio je tek kao priprava i pomoćno sretstvo uljenim slikama . . . Lionardo da Vinci možda je i odviše crtao . . . Isto vrijedi i za Albrechta Dürera — Holbein naprotiv bijaše bolji slikar no crtać, a pogotovo Rembrandt, usprkos svojih radirunga, sjajan pisac bojom . . .

Danas volimo više skicu, nedovršeno, studije, izrezke prirode — u koje se mogu uživiti ljudi, koji potpuno razumiju i shvaćaju dušu umjetnika. Svejedno: dovršena slika pokazuje tek zr anje pravog umjetnika, — jer ju valja dovršiti istom svježinom, kojom je radjena skica i studija . . .

Impresionizam ubio je mnogi talenat, a mnogi digao do neočekivane visine; primjerice francuza Cezzana, — za koga crtež nije opstojao, — a uz sve to su mu slike od neprispodobive vjernosti i istinitosti . . .

Od pedesetih godina devetnaestog stoljeća ovamo doživismo uz velike historijske slike, koje prikazivahu prošlost pojedinih naroda, realizam, fantastizam, impresionizam i sve moguće tehnike: od širokog poteza kista, imitacije starih, do pointilizma, prikazivanje sirotinje, raskoši Erotike . . . Za buduća pokoljenа vrijedit će jedino umjetnička djela, koja prikazuju današnje ljude, današnje shvaćanje ljepote prirode, današnji život, bez obzira na način slikanja. I za oto djeluje smiješno koribantska vika zasukanih moralista; istim pravom, kojim je puž ili školjka predmetom slike — i čovječje je tijelo, ta najsjajnija tvorevina viječnoga Tvorca!

Zadaća umjetnosti nije samo prikazati lijepo u životu i tim zavaravati oko i čuvstva — nego iznijeti i griješne strane — dakako u formi, koja ne će vrijedjati etičke osjećaje pojedinca. Vjerujte, pravi je umjetnik u duši svojoj stotina puta moralniji, nego mnogi farizej, koji, prevrčuć očima, ne može da se dosta nagleda onog — što najviše osudjuje.

Digitized by Google

FELICIEN ROPS

Ilustrovana francuska Revua: „L'Art et le Beau" u Parizu, donijela je svojevremeno krasan članak o tom najpariškijem slikaru umjetniku, prijatelju Baudelaira, Glatignija, Arthura Stevensa . . .

Broj „L' Art et le Beau", posvećen Ropsu, donaša fine reprodukcije njegovih slika uz duhoviti opis, koji evo djelomično prenašam:

Felicien Rops! ime, koje osvježuje u pameti čitavo jato slika, poput roja pčela· kolona, koja se diže, približava, udaljuje brzinom vijavice, razvijajuć u uspomeni snažna djela plemenitih oblika, oštra pogleda, jakih crta — kao onih prognanika u Danteovu paklu . . . još žalosnijih, tragičnijih, očajnijih, jer proizlaze iz bijesnog nagona želje i puti... Kao da slušaš roktanje i promuklost, mumljanje, žamor bure, jecanje životinja u njihovu bjesnilu, kada čuješ smijeh ludjaka, bolni plač propalih života . . .

Kad se udubiš u misli, koje nam je umjetnik impulsivno rasčinjao, misli rodjene u javnim ulicama mračna predgradja, iz zvonova, u koje sam djavo udara, iz tamnih i osamljenih „budžaka" — proklinješ ove gradove iskvarenosti . . .

Eno blijeda slika skele, na čijem kraju ogorčena žena oplakuje smrt matere . . .

Eno prikazu Sfinge iz crnog bazalta, vatrenih očiju . . . na grudi joj se propinje mlado djevojče, tražeć uzalud izdaju tajne... Srsi vas prolaze, kad gledate Satana, kako kroči jednim korakom kroz rijeku s dugim kopljem u košćatoj ruci . . . Medju krovovima grada poznat je dobro i predobro. Da oko čovječje može vidjeti i ne realno, vidjeli bi Satana živa, njegove mršave noge, teške cipele, glavu bez mesa, očiju crvenih pod širokim šeširom . . . Ondje se opet okrenula noga žene, dražesno uspravljajuć u raskošnoj odaji vitko tijelo, mameći bogate kavalire. . .

— — — — — — — — — — — — — —

Felicien Rops slikao je Parižanku i crtao u svim mogućim pozama — nagu i u pikantnu odijelu — Parižanku svih slojeva od male Grissete do elegante Marquise otmjenog Farborough san Germaina . . .

La Foire aux Amours, Canicule, La Dame au Patin, Masques Parisiens, Dèport pour Cythere, Le Mesagère au Diable, La grand Lire, La Vengeance d' une Femme, Pornokrates, La Repetion — oh, kako su istinito i bezobzirno, nježno i zamamljivo prikazane ljepotice, kakvih više u svijetu nema! Te grudi u „Sufisance" i „Satisfaction", ta lišca, ta tijela . . .

Poznavao je modernu ženu i ženske do u najtanje tančine u tom gradu užasa i raskoši, bogatstva i uživanja . . .

— — — — — — — — — — — — — —

Evo i zanimiva, dosada neobjelodanjena pisma Feliciena Ropsa jednomu prijatelju; pisma, koja sama po sebi više vrijede i više kazuju, no cijele knjige malenih talenata:

1878.

Divotan je taj grand prix: već davno ne vidjeh toliko bujnih žena. Thea-ruže izgledahu nezgrapne poput onih duhovskih, kraj bjeline tih puti, svjetlucanja te kose!...

Bijaše djevojaka iz Sidney-a, koje u očima sačuvaše divlji izražaj deportiranih otaca. I onaj čopor Mexikanskih gazela, s baršunastim usnicama, punanim grudima, zlatnim kô one Indijskih boginja, željnih cjelivanja . . . Mistična vizija Haziende. . .

1886.

Ovdje sam, dragi prijatelju, na obalama

Digitized by Google

Seine, punim cvijeća, gdje je stara Madame Deshonlières dugočasila ovce, čitajuć im svoje „Nestalne pjesme“...

Dobrzah, da nadgledam berbu, da promatram, kako berači i beračice nose grožđje i pri tome se obijesno šale.

— To daje našem vinu Bouquett, tvrdi vrijedni načelnik, obožavatelj ženskog spola i ljubitelj punih boca — kako se za čovjeka iz zemlje Gâtinais i pristoji. Kotarice počivaju teško na ramenima jedrih djevojaka oblih bokova; bijele kapice pjevaju u vinorodnim gorama, pod jesenjim nebom blage modre boje, uz svježinu nagih koljenčica...

To ti je veseo Galski život, dira ugodno mali mozak, kad dolaziš iz Bretagne sumornog hrastovlja, sa raskršća, koja smrt baju...

Demi-lune par Mou'in-Galant.
Studeni. 1893.

Nosi ovo žurno Pincebourdu za „Etude patronimique“, koje će „rijesiti“. Ja doduše ne znam, kako će „rijesiti“, ali Demolder me je zamolio bez običajnog: „Veliki majstore“ — i ne mogoh mu odbiti.

Ovdje se nalazi, stari druže, simbolička ptica Roda, koja guta kamenje „virtus durissima coquit: vrlina guta i najtvrdje stvari.. Lijepo bijaše u večer tumarati od Montagne de la Lune u Montagne aux Herbes potageress: Baudelaire, AlbertGlatigny, Malassis, Asselineau, Arthur Stevens i ja: de omni re scibit et quibusdam aliis, debatirasmo.. Sjajne uspomene! I kako nam je Baudelaire krasno dokazivao jednog jutra u tri sata, da usprkos svega Chorderlos de Laclos više vrijedi, no Jules Clones. O, te noći! I gdje su plavuše Flaminske, slijedeć Baudelaira, da čuju njegovu riječ? Gdje je Healmiera? Gdje su Belles d'antan? Pokopane uspomene...

Prosinac, 1893.

Prošle večeri bijah u Oeuvre. Prikazivao se neki od Maeterlincka inspirirani komad — tužan i žalontan. Ja sam svakako više za:

Marie trempe ton pain
Dans le vin!

Psikalo se i pljeskalo, da se svačijem ukusu udovolji. Čini mi se, da nam je rusko savezništvo donije'o te Ibsenerije i Dostojevskijade. Vidjeh ih glumiti pred parterom žena rasčupane kose, vatrenih očiju i grudi iz drugog svijeta — u Bergenu i Christianiji...

Ajte gore! Kod nas, gdje nitko od gledalaca ne osjeća senzacija i jedva čeka konac, da uzmogne poći u Moulin-rouge — pred dvije sto malenih dama sa frnjastim nosićima i prpošnim prsima — nesmisao je, vjerujte, nesmisao, takova šta iznijeti...

UMJETNICI O VRIJEDNOSTI KRITIKE

Kritika slijedi tvorevinama duše, kao sjena tijelu. Koristi od nje nikake — ta većina kritičara nije svojoj zadaći dorasla!

Delacroix.

Netrebamo kritičara! Oni nijesu nužno, van nepotrebno zlo. Škode, a ne koriste.

Whistler.

Digitized by Google

Umjetnici su Parasiti, a kritičari Parasiti Parasita.

Carabin.

Kritike, koje se već od prastarih vremena objelodanjuju, imadu dvije neminovne pogriješke: čitaoci zijevaju — jer su nerazumljive, opskurne i dugočasne; umjetnici ih neuvažuju, pošto najjednostavnija pitanja potpunoma smušeno riješavaju....

Delacroix.

Umjetnik neka se ne osvrće na kritiku, pogotovo ne za vrijeme rada. Kritika kvari naivnu sjegurnost i potkopava stvarajuću snagu.

Cornelius.

Poznajem ljudi, koji tvrde, da ih se javno mnijenje ne tiče. Ne vjerujem . . . Pravi umjetnik osjeća žalac; podao si dušu i znanje djelu i boli te, kad ti koji novinar bez ikakva razumjevanja nagrdi radnju.

Meissonier.

Ja velim, da lih umjetnik može biti kompetentan kritičar.

Whistler.

Kritičari živu od imutka drugih i ne mogu opstojati bez nas, koje omalovažuju.

Meissonier.

Mora da budem slikar, hoću li slikara učiti. Mora da budem slikar, ako kanim slikati. Mora da budem slikar, želim li o kojoj slici suditi . . .

Wm. M. Hunt.

Konačno evo izjave Anselma Feurbacha, tog mučenika umjetnosti:

— Jedino valjani kritičar jest sam izobražen umjetnik . . . Dakako ne onaj, koji slika nevalja'e moderne slike. Sve drugo je brbljarija i fraza . . .

Digitized by Google

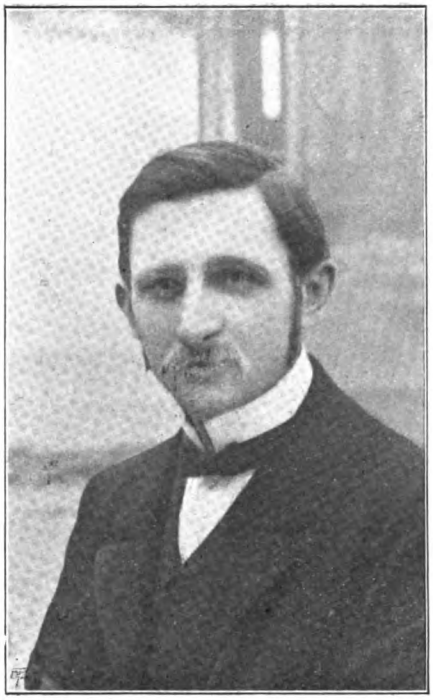

Pavao M. Rakoš

Digitized by Google

PAVAO M. RAKOŠ-SELIM RAKOŠEV
(OSIJEK)

GABRIJELA PREISSOVA

U svim slavenskim književnostima zauzimlju vidno mjesto mnoge žene, koje se u mnogo slučajeva takme za prvenstvo sa samim spisateljima. U poljskoj literaturi susrećemo se Elizom Orzeszkovom i Marijom Konopnickom, koje se takme za prvenstvo sa Sienkiewiczem i Boleslavom Prussom. Uz ove dvije sjajne zvijezde na Parnasu poljskom nalazimo i drugih Poljakinja, koje mnogo rade na književnom polju, kojima se pronosi slava u cijelom Slavenstvu, u cijeloj Evropi.

I ruska književnost takodjer može se ponositi mnogim slavnim ženama, koje su mnogo učinile za razvoj ruske književnosti, tako, da jedan dio veličine i ljepote ruske knjige jest zasluga ruskih žena. Medju mnogima ističemo napose Sonju Kovalevsku, N. Luhmanovu i Marka Vovčok.

A što da reknemo o češkoj literaturi?! Češka literatura kao što i uopće kulturni preporod češkog naroda i češke književnosti počiva a i počivao je u rukama čeških žena, kojima nema ravnih u cijelom Slavenstvu. Češke su žene, uzor žena i one su najviše doprinijele, da se češka kultura i češka književnost nalazi na tako visokom stepenu. Bog zna, da li bi Česi imali jednog Vrchlickog i Čecha, da nije bilo Božene Nemcove i Karoline Svêtle, te „dvije zvijezde predhodnice češkog naroda", kako ih naziva Stjepan Radić, najbolji poznavalac češkog naroda i češke literature.

Zasluge čeških žena za češku književnost su od neprocjenive vrijednosti, jer one su baš dale poticaja za razvoj češke književnosti. U češkoj literaturi susrećemo se danas s mnogim ženama, koje se mogu uporediti s obrazovanim ženama sveg obrazovanog svijeta. Veličina češkog naroda i češke književnosti u mnogom je zasluga požrtvovnih Češkinja, koje se na svakom polju bore uz svoje muževe za čast i veličinu češkog naroda i češke domovine.

U češkoj književnosti zauzimlju žene posebno mjesto i to takovo, s kojim mora svaki da računa, ko želi, da piše ili govori o češkoj književnosti. Nitko ne bi smio mukom preći imena: Jelisava Krásnohorská, Ana Rehakova, Božena Kunetická, Sofija Podlipska, Vilma Sokolova, Gabrijela Preissova, Vlasta Pittnerova i još neka druga. Ove su spisateljice mnogo uradile za razvoj češke literature i njihova imena kroz vijekove spominjat će se u češkom narodu. Kamo sreće, da tim tragom podju naše žene, osvjedočeni smo, da bi brzo sinulo jarko sunce našem narodu, da bismo brzo stresli sa sebe te tudjinačke lance. Daj Bože, da se naše ugledaju u češke sestre, koje svim silama rade na tom, da se otrgne češki narod iz tudjinačkog ropstva, a to će naše žene moći postići tek onda, kad se ne samo svom toplinom svog bića zauzmu za svoj hrvatski narod, već kad se i svojim kulturnim radom zauzmu za svoje sestre iz puka, kao što su to već davno učinile češke žene. Držimo, da ćemo još dugo čekati, da se naše žene mogu uporediti ženama češkim, tim da ih nazovemo ženskim

Digitized by Google

divovima. A jedno od odličnih mjesta medju češkim ženama zauzimlje Gabrijala Preissova, o kojoj ću progovoriti u najkraćim crtama.

Gabrijela Preisssova rodila se g. 1862. 23. ožujka u Kutnoj Gori, gdje joj otac imao posjed. Kad joj je bila godina dana ostala je bez rodielja. Mati joj se po drugi put udala za trgovca J. Vánju u Planjanima. Ovaj je osobito volio malu Gabrijelu i mnogo se brinuo za njezin odgoj.

U Planjanima do devete svoje godine polazila je pučku školu. Poslije toga poslali je roditelji u Smihov (praško predgradje), gdje je dovršila četvrti i peti razred. Ovdje je srećom dospjela u ruke Lujzi Dvorskoj, ženi književnika Františeka Dvorskog, svojeg rodjaka, koji su osobito marno pazili na Gabrijelin odgoj. Gospodja Dvorska najviše je radila na tom, da pobudi u Gabrijeli ljubav prema češkom seljačkom puku, prema krasnoj češkoj domovini, da uzbudi u njoj narodnu svijest, narodni ponos. U dvanaestoj godini otišla je Gabrijela u Moravsku u Hodonin rodjacima, gdje se u osamnaestoj godini i udala.

U Hodoninu se upoznao s njome činovnik tvornice šećera J. Preiss i g. 1880. vjenčao se njome. Poslije tog ostala je još deset godina u Hodoninu, a god. 1890. preselila se sa svojom porodicom u Oslavane kod Ivančice u Moravskoj. A u zadnje vrijeme preselila se u Prag. Duže vremena i to samo ljeti, zadržavala se u Koruškoj, na svom dobru Zeleniku, koje je napokon prodala. Vrlo je mnogo putovala i to po Francuskoj, Rusiji, Njemačkoj i po slavenskim alpinskim zemljama.

Boravak u Hodoninu od vrlo je velikog upliva u njezinom književnom stvaranju. U tom kraju postepeno prelaze moravski Slovaci u ugarske Slovake. U tom kraju očuvali se najčišći običaji slavenski i najjače osebine slavenske kulture. Ovdje se Preissovoj otvorio novi svijet, kojim se baš najviše služi u svojim pričama: „Slike iz Slovačke", u kojima se ogleda sva nježnost pera Preissove, u kojima osobito vjerno crta ljude i narav. Medju ovim slikama osobito se odlikuju: „Stric Martinek", „Ovčica", „Braća staklari", „Razne misli" i druge. U ovim slikama prikazala je spisateljica slovačku dušu u svim njezinim niansama, prikazala nam Slovake u pravoj slici i to tako iskreno i vjerno kao ni jedan drugi pisac. U tom je nadmašila možda i same Slovake Hurbana Vajanskog, Ljudmilu Podjavorinsku, a da i ne spominjemo druge slovačke spisatelje. U „Slikama iz slovačke" dala nam Preissova skoro najljepše tvorevine svoga duha, dala nam svoje književne dragulje.

Preissova se još u Planjanima bavila čitanjem beletrističkih djela. U petnaestoj godini potaknuta mnogim čitanjem napisala je pripovijest: „Čeledin a dcera ze statku" (Sluga i gazdina kći), koja je izašla u Pospišilovom kalendaru. U toj dobi napisala je ona više pripovijesti, koje je sama uništila, jer je držala, da nisu za javnost. Tek god. 1883. tiskala je u listu „Ruch" drugu svoju pripovijest „Bolestni žert" (Žalosna šala). Od to doba javljala se često i to najviše pripovijestima, kojima je uzimala sujet iz života slovačkog naroda.

G. 1886. izdala je u „Matice Lidu" tri svezka: „Slike iz slovačke", koje su pobudile veliko zanimanje u Češkoj i uopće medju Česima i Slovacima. Osim ove zbirke izdala je još zbirku: „Nove slike iz Slovačke", u kojima nam i opet u tančinama prikazuje Slovake, njihove običaje i ljepotu divne njihove domaje, koju slika upravo umjetnički.

God. 1887. izdala je „Male pripovijesti", a još iste godine izdala je u Pragu novelu „Akrobatka". Dvije godine kasnije izdala je u Brnu pripovijesti: „Ideali", a u Pragu dramu: „Gospodareva robinja". F. Šimaček izdao je dva sveska njezinih pripovijedaka

Digitized by Google

a i pripovijesti: „Kad zvijezde padahu“ „Moravska knjižnica“ donijela je zbirku njezinih novela pod naslovom „Iz mojeg albuma“. G. 1890. izdala je spisateljica svoju drugu dramu: „Pastorka“. Knjižar Otto izdao je u Pragu: „Koruške pripovijesti“ i „Mladost“, kraj tog „Sličice bez okvira“, a knjižar Vilimek: „Korálky 2 cest i 2 domova“.

Svi veći i važniji češki književni listovi kao: Svetozor, Zlata Praha, Osveta, Lumir i dr. donose radove Preissove. U najnovije vrijeme izdala je u njima spisateljica novele: „Liberant“, „Proljetna pjesma“ „Ismael Lővit“, „Lažno zlato“, „Rosne paučine“ i „Jerla“.

Gabrijela Preissova za nas je od osobite važnosti svojim pripovijestima iz života koruških Slovenaca, koje pozna u tančine i koji joj pružaju neiscrpiv izvor za mnoge radnje, koje se odlikuju svim prednostima njezina pera. Slovenci mogu biti zahvalni spisateljici, koja ih upravo u krasnom svjetlu prikazala Česima, a i drugim Slavenima, koji se sve više zauzimlju za Slovence. Iz života slovenačkog napisala je mnogo pripovijedaka i medju kojima se osobito ističu: „Mladost“, „Gospodin Juraj“, „Gospodin baron“, „Apostol“, „Lakunoć“, „Bura“, „Na ograncima“ i mnoge druge.

Gabrijela Preissova zauzela je časno mjesto u češkoj literaturi. Ona je našla novi izvor, iz kog je uzimala gradju za svoje radove, počela je, da s velikim uspjehom opi-opisuje život Slovaka i Slovenaca. Na osnovu jasnog opažanja, pjesničkoga zanosa proučila je u tančinama život Slovenaca i Slovaka.

U novelama, a i u dramama vidimo Preissovu kao savršenu umjetnicu i pjesnikinju, koja nam crta život kakav u istinu jest. Vrlo se često dotiče i loših narodnih strana, napose kad opisuje jugozapadne Moravljane, tako, da nas u dubini znade da potrese. A uspijeva i onda, kad opisuje vesele strane života i Slovaka i Slovenaca.

Sva je njezina djela veoma veselo dočekala češka kritika i najugledniji češki listovi najljepše se izjaviše o njima. U Gabrijeli Preissovoj gledaju spisateljicu trajne vrijednosti, spisateljicu, koja se odlikuje nad sve bogatom individualnošću, dubljinom misli, nekom osobitom svježinom i naravnim opisivanjem svojih junaka.

Pripovijesti Gabrijele Preissove tako su krasne i duboke i osobito utiču na čovječje srce. Spisateljica se osobito dobro razumije u čitanje iz čovječje duše. Prodre u dušu, u najtajnije dubine i opisuje ih s najvećim poznavanjem. Puna je ljubavi prema narodu o kojem piše, a zato ju i razumije. Narod joj otkriva svoje boli i svoje nade, ne skriva ih pred njom. Piše s takvom sigurnošću, na kojoj joj može zavidjeti i mnogi spisatelj. Ona je pjesnikinja silna i neobično duboka. Bajnost prave umjetničke svježosti odiše iz njezinih duševnih tvorevina, a to je dar od neobične vrijednosti.

Sva njezina književna djela odišu velikom ljubavlju prema češkoj, uopće prema slavenskom narodu, a napose prema Slovacima i Slovencima. A nitko ne može poreći, da ta ljubav blagotvorno utječe i na čitatelje. Jednom riječju: Gabrijela je Preissova pravi apostol slavenske uzajamnosti, prorok bolje slavenske budućnosti, u koju gledaju na najrumenije naočare. . . . Daj Bože, da se bar donekle ostvare snovi velike spisateljice, koja nada sve štuje pleme slavensko, kojem pripada po rodu, jeziku, odgoju i osjećajima, kako nam to svjedoči divna njezina pripovijesti: „Apostol“, u kojoj diže svoj glas proti pangermanima, koji tlače bijedni slovenski puk.

Gabrijela Preissova veoma se malo prevodila kod nas, što je vrlo velika pogrješka. Stjepan Radić veli, da bi valjalo prevesti na hrvatski sve njezine književne radove, ili da bi se bar morali redovno na njih osvrtati. S. Radić ima pravo! Ali kod nas u najnovije vrijeme kao da se baš navijestio rat prevodnoj beletristici. Neki naši književni listovi

Digitized by Google

i ne donose prijevode, što je od vrlo velike štete. Prijevodni naš rad omalovažuju se, daje se prednost i lošim originalima, a zato nam i vrve listovi mnogim nezrelim radnjama, radnjama, koje bi možda dobro došle u šesdesetim i sedamdesetim godinama naše književnosti. Prijevodi ograničeni su lih na političke novine, u kojima propadaju za uvijek i nema od njih nikakove koristi. Pa i sama „Matica" zaboravila je na „Slavensku knjižnicu". Da će ovo biti na štetu našoj knjizi jasno je kao sunce, ali doći će vrijeme, kad će uvidjeti mnogi naši ljudi, da su krivo činili, što se nisu obazirali na prijevodnu beletristiku, koja kod nas ima dvostruku zadaću: pruža nam po izbor djela bogatih književnosti, a ujedno služi kao škola našim mladjim književnicima.

Treba požaliti, što nemamo u prijevodu djela Gabrijele Preissove, koja bi bila od osobitog utjecaja na naše tako zvane pučke pisce, jer u tom je Preissova osobita majstorica i upravo nedostiživa. Naša pučka književnost izgledala bi posve drukčije, kad bi našim pučkim piscima bila uzor Gabrijela Preissova, od koje bi imali mnogo naučiti. Bilo bi vrijedno, da se čim prije prevedu važnije njezine radnje u hrvatski jezik, da se i mi upoznamo biserjem pera Preissove, da se i naš narod nasladjuje njezinim književnim radom.

Pisac kratkoga ovoga prikaza ima u prijevodu preko desetak što kraćih, što većih pripovijesti Gabrijele Preissove i spreman bi bio ustupiti kojem nakladniku, da bar donekle učini, da se i kod nas upoznaju radovi Gabrijele Preissove, koja zauzimlje tako vidno mjesto u velikoj češkoj literaturi, koja je podala svijetu: Vrchlickog i Zeyera, a Slavenstvu: Svatopluka Čecha, Jana Nerudu, Trebiszkog, Jiraska, Sabinu, Karolinu Svêtlu, Boženu Nemcovu i Elizu Krásnohorsku!

Završujem ovaj kratki i letimični prikaz uz želju, da čim prije dobijemo u hrvatskom prijevodu, ako ne u cijelosti, a ono bar najvažnija djela Preissove, koja će nam biti od vrlo velike koristi. Prikaz ovaj je u mnogom manjkav, jer je pisan samo u svrhu informacije, da se bar donekle svrati pozornost na spisateljicu Gabrijelu Preissovu.

* * *

Napominjem, da su djela Gabrijele Preissove prevedena u mnoge slavenske jezike, a ima ih dosta u ruskom prijevodu. Pa i sami Nijemci, protivnici češki i slavenski, prevodili su Preissovu. Tek mi imamo nekoliko njezinih kraćih pripovijesti. Zar mi da budemo zadnji?!

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

HRVATSKO NARODNO KAZALIŠTE U OSIJEKU. Nije mi nakana u ovom kratkom prikazu iznositi sve podrobnosti i mnoge zanimive detalje o osnutku i stvaranju hrvatskog narodnog kazališta, pošto sve to spada, a i dade se iznijeti tek u potpunom i zaokruženom historijatu ovog zavoda, koji će historijat biti svakako zanimiv prilog prikazu našeg općeg, a naročito novijeg kulturnog razvoja.

Želio bi tek, da sumiram rad, djelovanje i uspjeh pozornice kroz tri sezone kazališnog opstanka.

Taj će pregled jednako zanimati i one, koji su u tome radu sudjelovali, a i našu širju javnost, pogotovo naše kulturne radnike svih grana, koji o napretku naše književnosti i umjetnosti, o porastu naše narodne prosvjete vode račun.

Sezona 1907./8.

Sama zamisao osnivanja kazališta za grad Osijek, gdje je kroz pol stoljeća nesmetano dominirala njemačka dramatska umjetnost, bila je smjela. Pričinjalo se je nemogućim uspjeti na terenu, kojega je okupirao tudji jezik, tudji i prebjegli elemenat, a još je veća zapreka bila skepsa i nepovjerenje naših, našem prosvjetnom napretku inače sklonih ljudi, kojima je bilo skoro zazorno, što se ovako neposredno kani ostvariti jedno pitanje, o kojem se još nije ni dovoljno razmislilo i koje još nije dosta pomno proučeno. Konačno je brzina realizovanja i kod nas neobični tempo, kojim se je pristupilo materijalnom omogućenju, nadmašen sa tempom sastavljanja glumačke družine. Valjalo je izrabiti probudjeno oduševljenje, koje kod nas obič je vrlo brzo jenjati, stoga se je radilo punom parom i sustavnom dosljednošću.

Dva mjeseca prije prve svečane predstave u Varaždinu, nije bilo doista — kako je to dr. Andrić i prečesto istaknuo — ni jednoga opanka, ni jedne uloge. Njegova je zasluga, da se je ubrzo sakupio zbor raštrkanih glumaca, kojem je priključeno nekoliko pjevača i pjevačica iz Češke. Kako je to bio mučan posao, dokazuje vrlo zanimiva naša korešpondencija iz onog vremena, u kojoj je upravo ispremiješana tragična zdvojnost i zdravi humor mladog samopouzdanja.

Nakon teškog truda, doista velike marljivosti i požrtvovanja, otpočela je dne 3. listopada sezona u Varaždinu, nastavila se u Karlovcu, a dne 7. prosinca 1907. otvorila se je svečanom, ali uslijed raznih neprilika dosta krnjom predstavom prava sezona u Osijeku.

Varaždin, a po gotovo Karlovac pokazao je malo susretljivosti prema našem mladom i svestrane moralne i materijalne potpore potrebnom kazalištu. Manjkao je ne samo obilan posjet, nego i ono nužno oduševljenjenje, pak je trebalo doista velikog samoprijegora i uporne ustrajnosti, da se zasnovani ideali već u začetku ne uguše. — Heyermannsova „Nada" je donijela u Karlovcu K 16.— brutto, a za Echegarayevu „Mrlju koja čisti", koju je nota bene naša mlada družina izvrsno izvela, morao je dr. Andrić zabilježiti u poslovnu knjigu, nakon odbitka malih dnevnih troškova, prihod od dva, ponavljam dva cigla filira. U drami je sudjelovalo oko 24 osobe, nakon savjesnih pokusa u trajanju od kojih 20—24 sata.

Naprotiv je osječko općinstvo, unatoč doista neuspjelog početka, koji je bio pod zvijezdom očite nedaće, pokazalo vanredno mnogo ljubavi, razumijevanja i strpljivosti za tešku i mučnu uspostavu nove narodne inštitucije.

Razne bolesti i nepredvidivi odlazak nekojih pjevača osporio je u prvoj polovici sezone skoro sasvim operetu, dočim je drama uz neprispodobivu marljivost cijeloga

Digitized by Google

osoblja pokrivala čitavi repertoar, ma da se je igralo svaki dan osim petka.

Dramske su predstave općenito zadovoljavale, te su se već prve sezone, usprkos svih neprilika, povoljno isticale spram njemačke drame posljednjih sezona, koje su po općem mnijenju znatno zaostajale za sezonama godina 1890.—1900. Najmanje su shvaćanja za ovaj teški položaj imali ljudi, od kojih se je to moralo u prvom redu očekivati. Odbor je baš za to vrijeme naporne i odsudne borbe za opstanak i stabiliziranje hrvatskog kazališta u Osijeku čuo mnoge nedelikatne opaske baš sa onih strana, od kojih je očekivao ne samo obzir nego i odanu suradnju. Valjalo je u to doba održati ravnotežje — apelirati na općinstvo, obuzdati nestrpljivost neuvidjavnih ljudi! — Karakterističan je članak, kojeg sam polovicom siječnja napisao. Bila je to neke ruke medicina za nježno novorodjenče, obrana vidljivih i nevidljivih navala, koje su mu ugrožavale zdravlje i život — a glasio je:

„Ima tomu kojih šest tjedana, što je hrvatsko narodno kazalište otvorilo svoja vrata, što je stupilo u svoj prirodni posjed. Novo je. Članovi su sakupljeni sa različitih strana. Trebalo je, da se glumci upoznadu, da se razaberu osebujnosti pojedinaca, pak da se tek onda najpožrtvovnijim radom i sve finijim cizeliranjem dodje do zaobljenog glumljenja, do skladne igre. koja gledaoce snažno zahvati. Do glume, koja nas prenaša u različite nuance života i životnih prilika, u raznolike milieu-e, u razna shvaćanja, — te nas sa promjenom repertoara sad razbistri, a sad uozbilji. Jedan da zaboravi vlastite nedaće i mizeriju, drugi da se u obilju i lasti sjeti na boli i kob, koje ga sile zaroniti se u tegobe ekzistencije, komplikacije ljudskog srca, pečali senzibilnih duša i jadnost pojedinaca smrvljenih životom.

Tko pozna poteškoće savjesne i sa ciljem radeće uprave kazališta, taj mora priznati, da je u razmjerno kratko vrijeme svladan silan posao, osobito ako se uzmu u obzir skromna i samo iz požrtvovnosti skucana sredstva. Imade ih medju nama, koji u brzini i krutosti života zaboravljaju i ne primjećuju važnost našeg kazališta, niti kakova je mučna zadaća bila u Osijeku na pozornici prokrčiti put materinskoj hrvatskoj riječi; udariti i na ovom području temelj našoj vlastitoj prosvjeti.

Mnogi se je naš čovjek zaboravio, te nas mjerio krivim mjerilom strane velike kulture, koja je ovamo stizala u slabim tracima, ma da joj je zaledje bilo silno i neizcrpivo! Ona je dobivala odraz od velikog i nepreglednog žarišta, razplamsanog kroz stoljeća nesmetanim i intenzivnim razvojem i napretkom, a podpaljivanog ne samo materijalnom i umnom snagom svojeg plemena, nego uzveličana i poduprta od malenih, prezrenih i potlačenih kulturnih pastoraka, kojima je klonula snaga, kojima je nestalo pouzdanja i vjere u svoj vlastiti život, nestalo nade u bolju vlastitu narodnu budućnost.

Mnogi od naših pripadnika prispodablja naše ozbiljno, ali mlado i novo prezanje sa savršenim predstavama velegradskih kazališta, koja neznaju što je to materijalna borba, koja nepoznaju ograničenog kontingenta umjetničkih sila i koja se odigravaju pred bogatim i gospodarski jakim gledaocima, čija su sredstva i uzdarja za te umjetničke užitke daleko veća, nego što je ona razlika, kojom se razlikuju sjajno inscenirane predstave tih pozornica od naših, sa trudom i ljubavlju upriličenih gluma, kod kojih nam materinski jezik sve nadoknadjuje, djelujući dublje i intenzivnije od tudje riječi.

Kada nam konačno sine naša prosvjeta, kada nam naša krv zakola žilama, tada ne će biti niti ona snaga, koju ćemo iz nje crpsti, prispodobiva sa tudjinskim injekcijama, kraj kojih smo ostali ne samo kulturno nemoćni,

Digitized by Google

nego smo skoro ostali i bez vlastitog bila, bez vlastitog života!

Mi imademo ljudi, koji principijelno osudjuju sve naše etape, a osudjivat će i našu savršenost. Nu ne valja nam se obazirati na one, koji ne mogu i ne će da znadu što nam vrijedi naš jezik, koliko ga moramo čuvati i koliko je vrijedan svakomu od nas. Nevalja nam se obazirati ni na one, koji hoće da se u pozi dekadenata uzdignu nad prirodni osjećaj domoljublja i poštovanja svog jezika, koji ni ne opažaju, kako su se u svom glavinjanju bez cilja učinili snobovima i lakajima većeg i jačeg, koji se njihovim pokusima amalgamovanja tek izrugava. Od jačeg, koji će nas dapače izlučiti u svako doba iz svojeg narodnog i kulturnog emajla, kojega sa zdravijom i boljom spoznajom no što je naša, brižno čuva od svakog vanjskog natruna.

Nastojmo stoga radje uporno i doslijedno, da sve nedostatke prouzročene sa sto različitih, slučajnih i konstantnih razloga izravnamo, da im doskočimo. Kritizujmo naše kazalište sa onakovim obzirom, kakov je ne samo opravdan, nego i dužnost svakoga, koji umije cijeniti tegobe početnog rada i zapreka, koje se svladati moraju. Sjetimo se dugotrajne borbe, koju su u Zagrebu vodili muževi, zauzeti za narodnu hrvatsku stvar, dok hrvatska drama nije dosegla visinu, kakovu si je neumrli Demeter zamišljao. Nevalja zahtijevati, da nam se ono, što su junaci na otporu kroz decenije polučili, bez muke i postepenog napretka, gotovo na samu želju, donese i stvori preko noći.

Nakon uspjelog „Naboba“ i nakon reprize Brieuxovog „Crvenog talara“, mora svatko priznati, da imademo vrsnih sila, koje znadu polučiti dubok dojam. Mora se priznati, da su temelji hrvatskog kazališta dobri i jaki, te da će se na njima postepeno moći razviti dostojna hrvatska drama, da će možda već za dvije tri godine Osijek doći do vrsnog glumišta i nove kazališne sgrade“.

Uspjelo gostovanje Žarka Savića kao Kecala u „Prodanoj nevjesti“ oko sredine sezone potaklo je odbor, da mu povjeri operno-operetni dio repertoara, koji je uporedo sa dramom sve više zadovoljavao osječku publiku.

Izmedju predsjedničtva kazališnog društva i izmedju gg. dr. Andrića i Savića, došlo je do pogodbe, prema kojoj su se obojica imala u upravi dijeliti i udopunjavati.

Medjutim je dr. Andrić, koji se je kroz tolike godine bavio na narodnom zemaljskom kazalištu izključivo dramaturgijom, preobziran da uvede strog sistem i disciplinu, te premalo praktičan za upravu jednoga kazališta kojemu su sredstva, po gotovo u početku bila više nego skromna, odstupio sa uprave. Odazvao se je dobivenom pozivu i stavio svoje znanje i sile u službu druge kulturne grane.

U Osijeku stekao je mnoge simpatije, a pogotovo je bio obljubljen medju glumcima, koji su bolno osjetili njegov odstup.

Zasluge dr. Andrića su za osječko kazalište velike, on je obavio pionirski posao, izvrgavši se kraj toga još i oštroj kritici samog kazališnog odbora, koji se u interesu opstanka zavoda nije mogao ni smio zadovoljiti sa jednostranostima uprave.

Kazalištem je sada do konca sezone ravnao Savić, preselivši se iz Berlina u Osijek, a dodijeljen mu je prema izboru društvenog predsjednika, kao dramaturg hrvatski književnik Srgjan pl. Tucić.

Uži je odbor opazio, da upravitelj Savić ne prijanja uz njegovu kulturnu težnju i bojeći se za opstanak mučno stvorene institucije, koja bi se bila dala vrlo teško ponovno uskrisiti, te sluteći, kojim bi se putem moglo udariti, par dana iza odlaska

Digitized by Google

družine u Sarajevo, upravio na upravitelja Savića pismo slijedećeg sadržaja:

„Velecijenjeni gospodine!

Da naš medjusobni odnošaj i medjusobno povjerenje što bolje učvrstimo, da predusretnemo svim eventualnim nesporazumcima i nesuglasju bud u kojem pogledu, držimo nuždnim i shodnim, da vam još i naknadno stanovište hrvatskog kazališnog društva u Osijeku preciziramo, i da vam naše, u više navrata izražene želje i nakane obnovimo!

Glumačko osoblje, koje smo sakupili i sa kojima smo prvu godinu našeg opstanka odigrali oko 160 predstava, nalazi se danas pod vodstvom vašim i dramaturga gosp. Tucića, a pod vašom administracijom, izvan područja našeg izravnog upliva i utjecaja, te imade — provadjajuć u našim pravilima istaknuti kulturni program, — služiti kao i ovdje jednakoj prosvjetnoj svrsi. Mi želimo i odlučno postojimo na tome, da ta težnja bude vazda na umu kao vama tako i g. Tuciću tako, da nam družina, koja pod našim imenom djeluje, dostojno istupa i u nikojem slučaju ne ostavi pravca, koji joj je po njezinom pozivu i po našima intencijama odredjen!

Mi se nadamo i očekujemo, da ćete sa g. Tucićem zajedno sve poduzeti, da se naše gostovanje u Sarajevu što više otegne, da se takova upriliče u Dubrovniku i u Zadru, da dosegnemo u aktivnosti termin naših ugovora, pošto će potpuno ispunjenje naših obveza unatoč klauzule, koja nam samo za najgorji slučaj dozvoljuje i opravdava nagli prekid ugovora — nedvojbeno u velike učvrstiti i povjerenje i privrženost glumaca odboru.

Jednako ćemo time i napram a javnosti, a i prema vladi, od koje tražimo i očekujemo dostojno uvaženje i izdašnu subvenciju, dokumentirati jakost i ozbiljnost našega podhvata.

Ako je bilo pa ako možda i ponovno dodje do pojava, kadrih prouzročiti časovito ogorčenje, to mi ipak ne ćemo i ne smijemo zaboraviti, kako je naša glumačka družina uložila zamjeran trud i rad tako, da je kraj svih 'goda i nezgoda prva i glavna sezona osječkog hrvatskog narodnog kazališta uspjela i da smo ne samo zadovoljili patriotskim osjećajima rodoljubnih Karlovčana, Varaždinaca i Osječana, nego izvojštili i poštovanje onih elemenata, koji su sa skepsom naš podhvat dočekali.

Mi stoga očekujemo, da ćete vi jednakom ozbiljnošću uvažiti one razloge, koji i nama nalažu obzir i strpljivost, te da ćete svemu izbjeći, što bi moglo rasulo ili prijevremeni raspust naše družine prouzročiti, pak se u tom pogledu pouzdajemo u sporazumni i obzirni rad vaš i g. Tucića.

Bude li prva sezona iziskivala novčane žrtve, ne smije se, kako se dogovorismo to opaziti na kvalitetu naših predstava, a materijalne žrtve nadoknaditi će dojduće sezone, koje će i uslijed konsolidovanosti naše cijele umjetničke institucije i uslijed intenzivnog te praktičnim iskustvom olakšanog budućeg rada izravnati eventualni gubitak, kojim bi mogla završiti sezona 1907./8.

U koliko smo o provedivosti i sigurnosti ovog poduzeća sa poslovnog gledišta sigurni, dokazali smo time, što smo bili pripravni naknadno još riješiti vas obveza. Vaša ponovno izražena pripravnost ostati u smislu naših dogovora kod ugovora nova je moralna obveza sa vaše strane, pak stoga računamo i postojimo na izvršenju te obveze u svakom pravcu.

Moleći vas da u interesu našeg nepomućenog odnosa ozbiljno uvažite ove naše želje, da prema tome uredite vaš postupak i rad, uvjeravamo vas ujedno u našem potpunom povjerenju, koje vam i ovom zgodom izražavamo nadajući se i želeći, da se izvršenjem naših želja i nastojanja to povjerenje još

Digitized by Google

više utvrdi na korist i uhar osječkog hrvatskog narodnog kazališta".

Medjutim je upravitelj Savić, zabrinut momentanom situacijom, bez pogleda i pouzdanja u dalju budućnost zavoda i dosta malodušan, već u Sarajevu doveo družinu do rasula, naravno sasvim proti intenciji kazališnog društva, ostaviv osim toga tamo dosta loši dojam, koji još do danas nije ispravljen.

Usprkos ovih raznih neprilika i promjena, koja su i kod članova prouzročile mnoge trzavice i komešanja, bio je sveukupni rad i rezultat sezone vrlo povoljan.

Odigrano je u svem 186 predstava i to:

u Varaždinu . . 18
„ Karlovcu . . 22
„ Osijeku . . . 128
„ Sarajevu . . . 18

Od 128 osječkih predstava odpalo je na dramu 84, a na operu i operetu 42 predstave.

Drama:

Hrvatski:

1. Prejac: Tko je mrtav?; 2. Šenoa-Prejac: Seljačka buna; 3. Ogrizović: Proljetno jutro; 4. Vojnović: Smrt majke Jugovića; 5. Jurić-Zagorka: Ustrijelit ću se!; 6 V. Miljković: Lipa Bunjevka; 7. H. Dragošić: Posljednji Zrinjski; 8. Freudenreich: Graničari

Srpski:

9. P. Petrović: Suza; 10. Branislav Nušić: Naša djeca

Francuski:

11 Bernstein: Kradljivac; 12. Blum-Toché: Nervozne žene; 13. Blum-Toché: Madame Mongodin; 14. Bisson i Maret: Madame Bonivard; 15. Bisson i Maret; Kontrolor spavaćih vagona; 16. Dumas: Monsieur Alphonse; 17. Courteline: Stalan gost: 18. Anatole France: Crainquebille; 19. Durn-Chivot: Pričuvnikova ženidba; 20. H. Lavedan: Dvoboj; 21. Sardou: Dobri prijatelji; 22. Brieux: Crveni talar; 23. Berton-Simon: Zaza: 24. O. Mirabeaû: Portefeuille, 25. Grenet-Dancourt: Tri žene; 26. Gavault Charvey: Gosp. Josctta moja žena; 27. Henequin-Veber: Ima li što za carinu?

Engleski:

28. Wilson-Baret: U znaku križa.

Talijanski:

29 G Giacossa: Prava duše; 30. Rovetta: Nepoštenjaci; 31. Allina: Tako ti je na tom svjetu.

Norvežki:

32. H Ibsen: Neprijatelj puka; 33. H. Ibsen: Sablasti.

Holandeski:

34. Heyermanns: Nada.

Španjolski:

35. Echegaray: Mrlja koja čisti.

Njemački:

36. Laufs-Jacobi: Nevjerni Toma; 37. Kratz: Automobilista; 38. Thoma: Lokalna željeznica; 39. Schönherr: Zemlja; 40. Sudermann: Kamen medju kamenjem; 41. T. Herz: Rabi Ascher; 42. Blumenthal-Kadelburg: Kod bijelog konja; 43. Nestroy: Lumpacius vagabundus; 44. Raupach: Mlinar i njegovo dijete.

Opera:

1. Smetana: Prodana nevjesta; 2. Parma: Ksenija; 3. Binički: Na uranku; 4. Mascagni: Cavalleria rusticana; 5. Lortzing: Oružar; 6. Weber: Strijelac vilenjak

Operета:

7 Albini: Nabob; 8. Lehar: Vesela udovica; 9. Strauss: Čar valcera; 10. Strauss: Šišmiš; 11. Hervè: Mamzelle Nitouche; 12. Offenbach: Lijepa Galateja.

Mora se priznati da je ovo za jednu sezonu upravo ogroman repertoar, osobito ako se uvaži, da su sve noviteti, da se je

Digitized by Google

sve moralo novo učiti i to u rastrganoj sezoni, pošto je u listopadu i studenu u Osijeku glumilo novosadsko srpsko pozorište.

Četrdeset i četiri dramske i dvanaest operno-operetnih predstava u 6—7 mjeseci ogroman je rad, koji su članovi samo uz napor svih sila i najvećom požrtvovnošću savladali. Osobito mi je iztaknuti g. Vojteha Horaka, prvog osječkog kapelnika, koji je, prem bolježljiv, sav taj ogromni napor podnio.

Bila je to godina stvaranja repertoara, borba za dokaz, da se hrvatsko kazalište u Osijeku može uzdržati i da je u stanju pružiti raznolik, biran i mnogobrojan repartoar. Bila je to Feuerproba u pravom smislu riječi, te će ova godina teškog ali oduševljenog rada ostati nezaboravna upravi, odboru i glumcima, koji su osjećajući i znajući, da se radi ili o pobjedi ili o padu, koji bi sve nade na dostojnu i stalnu egzistenciju za dugo vremena pokopao — uložili sve svoje umijeće i snagu. Mora sa uvažiti i to, da nabava prevoda, prepisa, te muzikalnog materijala iziskuje kod hrvatskog kazališta, gdje se radi skoro isključivo sa rukopisima, trostruki posao, napor i trošak, naprama kazalištima onih kulturnih jezika, kojima stoji na razpolaganju uz najjeftiniju odštetu sve, što u obzir dolazi, u tisku i gotovoj opremi za pozornicu.

Nakon sretno prebrodjene prve godine, koja je unatoč velikih investicija, pošto se je morao nabaviti arhiv, dekoracija, kostimi, mobiljar i jednom riječju sve što je bilo potrebno za iznijeti ovih pedeset i šest raznih predstava sa sveukupno 193 čina i scena, svršila bez deficita, uz najskromnije subvencije, pošlo se je sa mnogo pouzdanja u susret novoj sezoni.

Sezona 1908. 9.

Način kojim je u Sarajevu sezona završila, a i obilježie zadnjih mjeseci u kojima se je na zahtjev upravitelja Savića potisnula ozbiljna i socijalna drama u pozadinu i nadomjestila sa veselom igrom i lakrdijom, potaknuo je mladje članove odbora kazališnog društva, da zaštite i podignu niveau kazališta, da iztaknu kulturni i umjetnički cilj.

To nastojanje i ta struja, koja se nije mogla ni smjela zadovoljiti sa vegetacijom kazališta, bila je krivo shvaćena. Da ne dodje do trvenja u samom društvu i sa upraviteljem Savićem, koji je preuzeo kazalište na temelju ugovora sastavljenog od jednoga člana odbora, uz obvezu pokrića eventualnog deficita, istupila je ta struja, imajuć pred očima opstanak kazališta, iz odbora, da izvan istoga prati i upliviše na rad i razvoj zavoda. — U oči sezone apelirala je ta grupa na osječko općinstvo sa slijedećim člankom:

„Za koji dan počimlje sezona osiječkog hrvatskog kazališta.

Tko je čitao kazališnu objavu, uvjerio se je, da uprava istupa pred publiku sa repertoarom, koji je sa umjetničkim ukusom i sistematski sastavljen. Lanjski, početnim prilikama uvjetovani nedostaci dramskog repartoara, osobito u prvom dijelu sezone, izgladjeni su, te se je obzirom na jači glazbeni (operni i operetni) repartoar skoro sasvim izlučila vesela igra i lakrdija, a istaknula otmjena i ozbiljna drama, poglavito realističkog smjera. — Da je za izvedenje ovakovog repertoara nuždan razmjeran aparat, da su potrebni znatni troškovi, razabrati će svatko, kad uoči raznolikosti cijelog programa i uz to uvaži naše otešćane prilike uslijed nabave prijevoda, uloga i t. d.

Uprava je učinila i čini sve, što joj je moguće, da ovogodišnja sezona bude što bolja. Umjetničko je osoblje poraslo na preko pedeset osoba, angažirane su nove sile, nabavljen glazbeni materijal i t. d.

Sada je red na osječkom općinstvu, koje se je već lanjske godine sa osječkim hrvat-

Digitized by Google

skim kazalištem upravo srdačno sprijateljilo, da svojim susretom upravu još više osokoli, da ju obodri u njenom umjetničkom nastojanju i da joj namakne materijalna sredstva, koja ovako kompliciran i raznolik repertoar iziskuje.

Pozivljemo stoga sve naše općinstvo, bez razlike, da predbrojkom osigura stalan i jednak posjet kazališta. U koga je iskrene težnje za kulturom, odazvat će se ovome pozivu.

Živući daleko od naprednih središta prosvjete, i onako oskudijevamo na svemu, što moderne inštitucije velegradskoj publici pružaju, pa obzirom na to, omogućimo si barem užitak, kojeg nam pruža pozornica.

Napose Hrvati, kojima je utvrdjenje narodne svijesti na duši neka dvostrukim nastojanjem pregnu, da svaki u svojem krugu posjet hrvatskog kazališta propagira i sam prednjači. Inače bi nam se pravom predbacilo, da nam je svakom prilikom u ustima fraza, a da se povlačimo, kad dodje do čina. — Tom prilikom nam je upozoriti na još jednu činjenicu, koja je važna i kadra, da potakne na sudjelovanje i one, koji su uslijed glasina i mnijenja hrvatskom kazalištu manje sklonih faktora, bez razloga suzdržljivi i iritirani.

Hrvatsko stalno kazalište u Osijeku dokazalo je ne samo naravno pravo, nego i realnu mogućnost svojeg obstanka, dapače u velikoj mjeri. Sve su kalkulacije svojedobno bazirale na minimalnoj zemaljskoj subvenciji od K 30.000.—, no kako je prva i druga početna godina hrvatskog kazališta u Osijeku pala u periodu saborskog nezasijedanja, nije to očekivanje ispunjeno.

Stavka dosadanjega budgeta, koja je za slične svrhe predvidjena, ne podnaša niti te skromne dotacije, koju će nedvojbeno svaki hrvatski sabor, bez razlike stranačkog sastava, kano opravdani zahtjev i u spoznaji kulturne vrijednosti kazališta u Osijeku, priznati i odobriti. A ako se je osječko hrv. kazalište unatoč te nepovoljne činjenice i ispada tako znatnog prihoda, obzirom na čitavi kazališni budget, stvorilo i održalo, onda je to takov dokaz životne sposobnosti i opravdanosti, da mu je stalnost i budućnost izvan dvojbe.

Sada valja složno izdržati, a kada se konačno i pitanje zemaljske subvencije u rečenom iznosu riješi, onda će kvaliteta našeg kazališta i umjetnički niveau naše pozornice, koji je već danas povoljan, tako porasti, da će nas odštetiti za sve žrtve i tegobe, koje je početak iziskivao.

Stoga nam ne valja sustati. Neka se nitko ne isključuje, i ne računa time, da njegova odsutnost neškodi. Samo složnim i izdašnim sudjelovanjem svih stališa moći ćemo zapreke svladati. — Činovnici, profesori i učiteljstvo, vojništvo, trgovci i obrtnici, naš brojni odvjetnički i liječnički stališ, privatnici i imućni gradjani, svaki neka doprinese po svojoj gospodarskoj snazi, oduševljeno i radostno, primajući kao ekvinalerat duševnu hranu i zabavu pružanu mu jezikom roda svoga.

Neka se takodjer nitko ne obazire na nekoje sitne osobne stvari, koje su se često sa tendencijom, a često kratkovidno dovadjale u spoj sa hrv. narodnim kazalištem. — Kod uzdržavanja i izgradnje ove osječke prosvjetne stečevine, glavno je stvar, a osobe i osobnosti su nuzgredne".

Već u početku sezone, koja je ovoga puta odpočela u Varaždinu, opazilo se je, da je obzirom na blagajnu prevagnulo kultiviranje operete. Pa ma koliko ovu praktiku obstanak kazališta i vrlo heterogena publika Osijeka, a konačno i općeniti današnji ukus, kako to svi velegradovi a i Zagreb dokazuje — zahtijeva, ne smije se ipak nikada kulturno-umjetnička svrha pozornice skinuti s uma.

Digitized by Google

Dramu valja, pa bilo i sa žrtvami, izdignuti iz plitčine operete i pose, a ako se repertoar pomno i sustavno sastavlja, naći će se uvijek put i način, da se ukus općinstva pridigne i profini. U Osijeku nam je to dokazala treća sezona, akoprem su uslijed glumačkih prilika u Hrvatskoj manjkali vrsni interpreti za mnogu ulogu.

Dramaturgu Tuciću nije uspjelo naći načina, da se ovome, po dramu nepovoljnom kurzu druge sezone odupre, nu ipak je njegovom nastojanju i sada već brojnom starom repertoaru zahvaliti, da je konačna bilanca drame proizišla prilično povoljna, akoprem ne dostiže prve sezone.

Opera nije mogla kvalitativno zadovoljiti već radi slabog orkestra, radi pozornice, a i radi glasova, koji su dostajali za operetu, ali nisu dorasli za operu. Operne su predstave bile nedotjerane, ali svakako su se mogle mjeriti sa produktima slabijih starih osječkih sezona. Tenor Talarikov i bariton Kondratzkog ostali su prilično neizrabljeni, a pošto se nisu dali upotrebiti u operetu, trpila je i potonja, tako, da se je kombinacija opere i operete pokazala — kao što je bilo za predvidjeti — dosta lošom i za budućnost neodrživom.

Inscenacija se je posve zapustila, pa kako se na današnjoj trošnoj i neprikladnoj pozornici tek sa mnogo truda dade polučiti barem neka iluzija i efekt, to je za ovo doba pretjerane i neumjestne štednje, pozornica bila često prava slika provincijalne smiješnosti, karikatura onoga, što je imala predstaviti.

U ovoj su sezoni odigrane 242 predstave i to 27 u Varaždinu, 150 u Osijeku, 26 u Dubrovniku, 20 na Sušaku i 25 u Karlovcu, gdje je družina raspuštena.

U Osijeku igralo se je 150 puta i to otpada na operetne predstave 92 večeri, a na dramske 58 večeri.

Noviteti ove druge sezone jesu:

Drama:

Hrvatski:

Tucić: Bura; Povratak.

Srbski:

Petrović: Ruška.

Poljski:

Przybyszewsky: Zlatno runo.

Ruski:

Gorki: Na dnu života.

Francuski:

Molière: Škrtac; Bisson: Gosp. ravnatelj; Hennequin-Duvall: Domišljati Anatol; Verne: Put oko zemlje; Sardou: Fedora.

Talijanski:

Testoni: Ono nešto; Bracco: Krinke.

Njemački:

Raimund: Rasipnik; Schnitzler: Ljubakanje.

Opera:

1. Zajc: Nikola Šubić Zrinjski; 2. Rossini: Seviljski brijač; 3. Halévy: Židovka; 4. Leoncavallo: Pagliacci.

Operета:

Albini: Barun Trenk; Zajc: Momci na brod, Strauss-Reuterer: Proljetni zrak; Jarno: Šumareva Krista.

Prema tomu ukupno:

15 dramskih noviteta.
4 operna „
6 operetna „

medju kojima 2 u jednom činu.

Sezona je time završena te je družina odputovala u Dubrovnik, gdje je osječkom kazalištu dopitana lijepa subvencija od 10.000 kruna.

Hrvatsko je kazališno društvo u kojem je medjutim došlo prigodom glavne skupštine do promjene predsjedničtva i obnove odbora, u kojeg su sada ponovno ušli odstupivši odbornici, sjećajući se neuspjeha i pogrješaka učinjenih godinu prije u Sarajevu, ovu stagionu dozvolilo uz uslov, da kazalište angažira vlastiti orkestar, da najvećom pomnjom iznosi pred pretenciozno i glazbeno naobraženo dubrovačko općinstvo

Digitized by Google

operne i operetne predstave. Gosp. je Savić putovao u Prag radi orkestra, koji se je imao u Dubrovniku sastati, nu do toga nije došlo. Angažovan je mali orkestar iz Bari-a iz Italije, popunjen sa nekim glasbenicima iz Dubrovnika, koji orkestar nije mogao zadovoljiti tamošnjeg općinstva. Novinske su se kritike bez iznimke tužile na orkestar, dok su naši pjevači i glumačko osoblje, osim nekojih iznimaka, stekli priznanje.

Rodoljubni su Dubrovčani zna i naći pravo mjerilo — uzeli u obzir teške okolnosti jednog hrvatskog kazališ'a, koje je u opće prvi ozbiljni umjetnički zavod iza narodnog hrvatskog kazališta u Zagrebu, te su sa produkcijami bili u glavnom zadovoljni. Sa nešto više savjestnog nastojanja sa strane uprave, moglo se je mnogo toga iznijeti i zaokruženije, nu kako spomenuh i publika i novinstvo pokazali su prema našem kazalištu toliko sklonosti, da se još i danas želimo našoj Ateni, koljevci naše kulture odužiti za sve one mnogobrojne dokaze hrvatske ljubavi i predstaviti se u svojoj današnjoj i savršenijoj kvaliteti. Možda će se tome već buduće godine pružiti prilika. Nakon Dubrovnika su absolvirana kraća gostovanja na Sušaku i Karlovcu sa dobrim uspjehom. Sezona se je primicala kraju, pa da se uzmognu na vrijeme sve priprave te angažmani za novu sezonu provesti, pozvan je ravnatelj Savić u Osijek na dogovor.

Odbor izradio je na temelju iskustva i manjkavosti podpunu osnovu reorganizacije kazališta, u okviru dokazanog i mogućeg prihoda.

Prema toj su se osnovi imale popuniti i izmijeniti dramske i pjevačke sile, regulirati plaće, uvesti strogi red i disciplina.

Jedna od glavnih točaka bilo je mjesto kapelnika, koje je prema namjeri odbora imao zauzeti vrsni glasbenik g. Milan Zuna. Pregovori s njime bili su tako rekuć već gotovi. G. Savić se je izjavio i pripravnim sve ostale zahtjeve reorganizacijone osnove ispuniti, jer mu je sa proračunom dokazano, da se provesti dadu, a kazališni je odbor imajući svrhu i cilj kazališta pred očima ovaj kvalitativni porast kategorično zahtjevao.

G. Savić, koji je po prvobitnom ugovoru imao još dvije godine voditi upravu, priznao je na usmenoj raspravi pred odborom opravdanost svih zahtjeva, te je uz uvjet, da se dramaturg Tucić digne sa mjesta, pristao na novi ugovor, koji je sadržavao zahtjevane i dogovorene promjene, regulaciju plaća i t. d. koji je ugovor ravnatelj Savić imao potpisati. Do toga ali nije došlo, jer je Savić izjavio naknadno, da zahtjevima ne može udovoljiti i da radje napušta upravu kazališta. Ovaj je odkaz odbor kazališnog društva prihvatio, razriješio svezu sa g. Savićem i pozvao ga da položi točnu poslovnu bilancu.

Uslijed manjkavog vodjenja knjiga bio je to težak posao, kojega je opet odbor obavio. Ustanoviv iz zamršenih računa točan rezultat sezone, ponudjena je Saviću preko obveze neka otšteta, sa kojom se on nije zadovoljio. Nakon opetovanih sjednica, nakon podvostručenja te otpravnine, konačno je odnošaj posvema razriješen, a Saviću je još i investicija kostima one godine poklonjena. — Kako god je perioda djelovanja Savićevog bila po kazalište uzrokom unutarnjeg komešanja i stajala pod znakom umjetničke stranputice, ipak se mora priznati, da je Savić u dobar čas došao i otišao. Da se je uz upravo vanrednu marljivost, kojom se je snalazio u svakoj situaciji, držao nekog pravca i zauzeo barem donjekle idealniji smjer, bio bi kazališni ravnatelj neprocjenive vrijednosti.

Članovi, koji su pred odborom zastupali reorganizaciju, preuzeli su sada na se dužnost provedenja potaknutih i zahtjevanih reforma, te su po odboru u sjednici od 20. lipnja 1910. kao egzekutivni odbor preuze i kazalište u režiji samog hrv. kazal. društva.

Digitized by Google

Uslijed upravo prevelike kurtoazije odbora naprama Saviću, ostao je odboru otvoren deficit od K 5.200·— a kako je društvo u Karlovcu razpušteno, nije na putu ni jednog noviteta za dojduću sezonu naučilo, to nije preostalo drugo, nego da se mjesec dana prije početka sezone odpočme sa pokusima i pripravama. Priračunav gornjem deficitu i ovaj, sa dosadanjim modusom rada prouzročeni trošak od K 8000·— to je egzekutivni odbor počeo rad sa manjkom od okruglih K 13.000.

Sezona 1909./10.

Uslijed zavlačenja i pregovora sa Savićem, prihvatio je kapelnik g. Zuna ponudu hrv. nar. kazališta u Zagrebu, gdje je dokazao, da je dirigent prvoga reda. Trebalo je opet tražiti kapelnika, te je odboru uspjelo predobiti zato g. Jana Janotu, koji je upravo neprispodobivim marom i brzinom uvježbao mnoge operete. Za sezone njegovog kapelnikovanja je glazbeni dio najviše radio, za koji će mu rad osječko hrvatsko kazalište ostati zahvalno. Ove je godine g. Janota angažiran na hrv. zemalj. nar. kazalište u Zagrebu.

Dramu je i upravu za g. 1909. 10. povjerio egzekutivni odbor g. Srgjanu Tuciću.

Sastavljen je sa literarnim ukusom repertoar, te se je započelo sa Gundulićevom „Dubravkom" i od G. Zapoljske: „Moralom gospodje Dulske". Romantika iz prvih početaka narodne kulture i realizam savremenosti.

Predbrojka je poskočila, kod gradjanskih se je slojeva opazilo povjerenje, ugled hrvatske pozornice porasao je, a dignula ju je i kratka njemačka stagiona nekog Freunda, gdje su i principijelni protivnici hrvatskog kazališta zamijetili razliku izmedju literarnog repertoara i zbrke praznih Schlagera, izmedju savjesno uvježbanih i sa intencijom autora, epohom radnje i duhom glume uskladjenih predstava hrvatskog kazališta, koje sada već posjećuju i oni, koji su skeptično i sa nepouzdanjem gledali na njegovo osnivanje i na prve početke, ne vjerujući, da će inicijatori tog narodnog poduzeća znati i moći program provesti.

U ovoj je sezoni odigrano 250 predstava i to: U Osijeku 178, na Sušaku 30, u Opatiji 12 i u Varaždinu 20, gdje je sezona završena.

Drama je izvela slijedeće novitete:

Hrvatski:

Ogrizović: Hasanaginica; Vojnović: Psyhe; Gundulić: Dubravka; Hrčić: U sumraku; Derenčin: Ladanjska opozicija.

Ruski:

Mjasnicki: Kao pile u kučinama.

Poljski:

Zapoljska: Moral gospodje Dulske; Kuneticka: Djevojčica.

Francuski:

Bisson: Vrli sudija; Ljubav bdije; Arsene Lupin; Bilhaud: Nelly-Rosier.

Talijanski:

On, ona i on; R. Bracco: Kriza; Beniére: Ribice.

Njemački:

Schnitzler: Oprosna večer; Hauptmann: Rose Bernd; Mayer-Förster: Stari Heidelberg; Sudermann: Borba leptira.

Engleski:

Chakespeare: Ukroćena goropad; Otto Ernst: Školnik Flachsman.

Madjarski:

Molnar: Gjavo.

Operета:

Hrvatski:

Albini: Madame Troubadour.

Slovenski·

Parma: Caričine amazonke.

Franceski:

Audran: La Mascotta i Lutka: Offenbach: Ljepa Jelena.

Engleski:

Sulivan: Mikado.

Digitized by Google

Njemački:

Leo Fall: Razvedena žena; Heiberg: Ples u Operi; Ziehrer: Ljubavni valčik.

Magjarski:

Kalman: Jesenje vježbe.

U svemu dakle: 22 dramska noviteta 10 operetnih noviteta.

Za osječke sezone davano je 178 predstava i to 170 u Osijeku, a 8 u Vukovaru.

Na pojedine je mjesece otpalo:

u listopadu	1909	12	operet.	13	dram.	= 25 predst.
„ studenu	1909	15	„	15	„	= 30 „
„ prosincu	1909	14	„	15	„	= 29 „
„ siječnju	1910	16	„	14	„	= 30 „
„ veljači	1910	15	„	13	„	= 28 „
„ ožujku	1910	16	„	9	„	= 25 „
„ travnju	1910	9	„	2	„	= 11 „
Ukupno		97	„	81	„	178 „

U operetі je bilo zastupano 12 skladatelja i to 1 Hrvat, 1 Slovenac 3 Francuza, 5 Nijemaca (Bečana), 1 Englez, 1 Magjar, a na operetnima večerima otpalo je na skladatelje hrvatske 19, slovenske 5, francezke 24, njemačko-bečke 32, englezke 4 i magjarske 13 večeri.

Prikazivalo se je petnajst raznih opereta i to:

Albini:	Barun Trenk	13 puta
„	Madame Troubadour .	7 „
Parma:	Caričine amazonke . .	5 „
Audran:	La Mascotte	9 „
„	Lutka	8 „
Offenbach:	Lijepa Jelena	4 „
Hervé:	Mamzelle Nitouche . .	5 „
Sulivan:	Mikado	4 puta
Kalman:	Jesenje vježbe	13 „
Fall:	Dolar-princeza	8 „
„	Rastavljena žena . . .	4 „
Strauss:	Čar valcera	5 „
Heûberg:	Ples u operi	4 „
Jarno:	Šumareva Krista . . .	4 „
Ziehrer:	Ljubavni valcer . . .	4 „
	Ukupno	97 puta

U drami zastupano je 36 aûtora i to: 8 Hrvata, 1 Srbin, 2 Rusa, 2 Poljaka, 3 Talijana, 9 Francuza, 8 Nijemaca, 1 Englez, 1 1 Magjar, 1 Holandez, a po predstavama otpadaju na hrvatske drame 22, srbske 1, ruske 5, poljske 4, talijanske 7, francuske 16, njemačke 18, englezke 3, magjarske 3 i slavenske drame 2 predstave.

Prikazano je 36 predstava i to:

Hrvatski:

Gundulić:	Dubravka	4 puta
Freudenreich:	Graničari	1 „
Kumičić:	Petar Zrinjski . . .	1 „
Vojnović:	Psyhe	3 „
Hrčić:	U sumraku	2 „
Ogrizović:	Hasanaginica	7 „
„	Proljetno jutro . . .	2 „

Srpski:

Nušić:	Naša djeca	1 „

Poljski:

Zapoljska:	Moral gdj. Dulski . .	2 „
Kuneticka:	Djevojčica	2 „

Ruski:

Mjasnicki:	Kao pile u kučinama .	3 „
Andrejev:	Ignis sanat	2 „

Talijanski:

Giacinto Gallina:	Tako ti je na tom svijetu	2 „
Benière:	Ribice	2 „
Bracco:	Kriza	3 „
Testonni:	Ono nešto	1 „

Francuski:

Flers I Caiiavet:	Ljubav bdije	2 „
Croisett:	Arsene Lupin	3 „
Bisson:	Vrli sudija	3 „
Ma s Desvaliér:	Kakav otac takav sin	2 puta
Bilhaûd	Nelly-Rosier	2 „
Molière:	Škrtac	2 „
Henrequin:	Ima li što za carinu .	2 „
Mirbeau:	Portefeuile	1 „

Engleski:

Shakespeare:	Ukroćena goropad . .	3 „

Njemački:

Otto Ernst:	Školnik Flachsman .	4 „
Sudermann:	Borba leptira	4 „
G. Hauptmann:	Rose Bernd	2 „

Digitized by Google

Schönherr:	Zemlja	2	„
Mayer-Förster:	Stari Heidelberg . .	3	„
Thal:	Ivo i Marica	1	„
Schnitzler:	Oprosna večer . . .	1	„
	Magjarski:		
Molnar:	Gjavo	3	„
	Holandeski:		
Heyermanns:	Nada	2	„

Ukupno 81 put.

Najveći je prihod imala opereta „Jesenje vježbe“, a od drama „Hasanaginica“.

Kvaliteta prestava bila je popriječno dobra. Dotjeranim može se označiti u drami Hasanaginica, Gjavo, Ignis sanat, Moral gospodje Dulske, Zemlja, Kriza, Borba leptira i t. d., a opereta je osobito zaokruženo iznijela „Madame Troubadour“, „La Mascotte“, „Jesenje vježbe“, „Razvedena žena“ itd.

Vanjska su gostovanja apsolvirana sa vrlo dobrim moralnim uspjehom. Materijalni je uspjeh trpio uslijed mnoge ne baš spretne dispozicije, nu kako se je radilo o tome, da si kazalište i izvan Osijeka stekne ugled i priznanje, to je kazališni odbor i sa vanjskim stagionama ove posljednje sezone potpuno zadovoljan.

Javno mnijenje kao i novinstvo na Sušaku i Rijeci bilo je puno hvale za o ječko kazalište, a u Opatiji, gdje je prvi put sa pozornice kupališta hrvatski jezik ozvanjao — što je nuzgredno spominjano — stajalo dosta borbe, bila je domaća i strana publika oduševljena. To dokazuju ne samo recenzije lječilištnog lista, nego i pune kuće, a mora se osobito u obzir uzeti, da je njemačka drama i opereta za zimske sezone, baš pred našim d laskom prestala i zavr šila sa osjetljivim deficitom.

Ističemo to tim radje, što je mnogima u samom Osijeku tek tudje mnijenje mjerodavno, pa kako je u Opatiji i njemačko i naše kazalište davalo iste operete, nije falilo na prispodabljanju, koje je išlo nama u prilog. Zanimivo je bilo, da je baš u vrijeme, kad je naše kazalište vani priznanje sticalo, ovdje upriličena kratka njemačka sezona drame i operete, koja nije mogla ni izdaleka doseći vrijednost predstava hrv, kazališta, što se je osobito razabiralo kod onih predstava, koje su bile na oba repertoara. U Osijeku se je takodjer postepeno počeo razvijati zanimiviji i srdačniji odnošaj izmedju publike i glumaca, od kojih su si mnogi stekli simpatije i štovanje.

Ta pojava djeluje povoljno i na čitavi glumački zbor, koji je konačno uvidio, da im se je osnovao i utvrdio stalan dom, da osječko kazalište i njegov opstanak nije prolazno i kratko oduševljenje, nego da je zahvatilo jak i dubok korjen. Konačno će ovi srdačniji odnošaji uplivisati i na umjetnički napredak: „jer je ljubav općinstva glumcu ono, što je sunce biljci,“ — kako kaže nezaboravni preporoditelj hrv. dramske umjetnosti, Stjepan pl. Miletić

Tom prilikom ne mogu, a da ne pokudim i neke neugodne pojave u ansamblu, koje osobito izbijaju na površinu onda, kad odboru nije moguće brzo intervenirati i izravnati razne opreke, većinom ništetne naravi. Baš za vrijeme izbivanja izvan Osijeka trebao bi svaki član imati pred očima ugled zavoda i stališa, jer ni kraj najveće simpatije i sklonosti, neda se sve staviti na račun ženijalnosti i „glumačke naravi“. — Ima zakona . . . itd.

Takodjer bi mnogi vrijedni član morao obuzdati i svoje prebujne pretenzije, te uvidjavno i pravedno prosuditi teško stanovište borbu kazališnog odbora, koji najvećom samozatajom i ulažuć velike žrtve rada, vremena i sretstava održaje ovaj zavod. Kraj toga je baš sam odbor iz vlastite pobude ponovno dokazao, koliko mu je stalo do dobrobiti glumačkog osoblja, povisujuć u ovom kratkom razdoblju iz početka vrlo skromne plaće za 30 do 50%.

Digitized by Google

Naši glumci ne smiju svrći s uma, da smo narod siromašan, da je sav naš javni život skučen, a kako osječko kazalište nije tekovno društvo, nego posvema u službi i na uhar dramatskog umijeća, to valja da svatko sam nadje i neprekoračuje one granice, koje su naše prilike same stvorile.

Time će sami po sebi biti odsudjeni oni, koji skoro sa terorizmom misle postići pozicije, koje ne stoje u razmjeru sa njihovom kulturom i nadmašuju našu materijalnu snagu.

Sezona 1910./11.

Pošto je g. Srgjan Tucić prešao u svezu narodnog zemaljskog kazališta u Zagrebu u svojstvu tajnika, pobrinuo se je kazališni odbor, da uprava kazališta dodje u ruke osobe, koja će napredak i umjetničku osbiljnost zavoda dalje potencirati. Može se reći, da je to nastojanje odbora bilo sretno, jer je pošlo za rukom sklonuti našeg opće poznatog komponistu i bivšeg ravnatelja hrvatske opere Nikolu, pl. Fallera, da preuzme upravu. Ličnost Nikole Fallera tako je usko skopčana sa našim glazbenim razvitkom, a njegova vještina kao diriginta, te po svom velikom talentu rijetka glazbena pojava, poznata je i preko 'granica naše domovine. Punim se dakle pravom očekuje upravo veliki napredak osječkog kazališta pod njegovom upravom.

Taj se napredak ne će odnositi na samu operetu, nego i na dramu, koja u g. Ignatu Borštniku dobiva priznatog i vrsnog glumca i redatelja, koji se je istaknuo kao umjetnik vanredne ambicije i talenta, te je danas stup zagrebačkog zemaljskog kazališta.

Ove lijepe izglede po napredak osječkog hrvatskog kazališta dokazuje i izbor noviteta, koji su za sezonu slijedeći:

Drama:

Hrvatski:

1. Petar Petrović: Duše; 2. Srgjan Tucić: Truli dom; 3. Ivo Vojnović: Ekvinocij; 4. M. Marjanović: Svagdašnjost.

Srpski:

Branislav Nušić: Jesenja kiša.

Ruski:

6. Leonid Andrejev: Crne maske; 7. Lav Tolstoj: Uskrsnuće.

Češki:

8. Hilbert: Krivnja.

Poljski:

9. Pribyszewski: Gosti.

Norveški:

10. Björnson: Kad cvate loza.

Danski:

11. Michaelis: Revolucijona svadba.

Engleski:

12. Wilde: Idealan suprug; 13. Brandon-Thomas: Charleyova tetka.

Francuski:

14. Bernstein: Izrael; 15. Bataille: Gola žena; 16. Bisson: Strana žena; 17. Donnay: Druga opasnost; 18. Lemaitre: Djevičanski brak; 19. Feydeau: Gospodja iz gostione Maxim; 20. Flers i Caillavet: Buridanov magarac; 21. Gavault: La petit chocolatière.

Njemački:

22. Bahr Hermann: Koncert; 23. Blumenthal: Husarenfieber; 24. Schiller: Državni odvjetnik Alexander.

Talijanski:

25. Sem Benelli: La cena delle beffe.

Magjarski:

26. Gardony: Vino.

Opereta:

Hrvatski:

1. Albini: Bosonoga plesačica.

Njemački:

2. Lehar: Grof luxenburški; 3. Lehar: Ciganska ljubav; 4. Lehar: Kneginjica; 5. Leo Fall: Sirena; 6. Jarno: Muzikaševa kći; 7. Grani hstäten-Roda-Roda: Mimica.

Digitized by Google

Francuski:

8. Offenbach: Pariški život.

Talijanski:

9. Monleone: Una novella de Boccacio. 10. Costa: Kapetan Fracassa 11. * * * Najbolji sezonski novittet.

Reprize:

Drama:

Hrvatski:

1. Ogrizović: Hasanaginica.

Ruski:

2. Andrejev: Ignis sanat.

Francuski:

3. Lavedan: Dvoboj; 4. Bernstein: Kradljivac.

Magjarski:

5. Molnar: Gjavo.

Opereta:

Hrvatski:

1. Albini: Barun Trenk; 2. Albini: Madame Troubadour.

Francuski:

3. Audran: Maskota.

Njemački:

4. Fall: Razvedena žena; 5. Fall: Dolarprinceza.

Magjarski:

Kalman: Jesenje vježbe.

Repertoar je to pun literarne vrijednosti i raznolik, izbor djela autora, koja su daleko iskočila iz ogromne produkcije poprječnosti, repertoar, koji diže i stvara ukus.

Redovi su glumački vrlo popunjeni, djelomično i izmijenjeni, a kako su se nekoje naše vrijedne sile u ovo tri godine izdašnog rada u mnogom pogledu usavršile, to je i izgled za reprodukciju ovoga repertoara dobar — dakle cijela perspektiva dojduće četvrte sezone pod novim vodstvom najpovoljnija.

Ako bude iole moguće nastojati će odbor, da ostvari jednu već davnu osnovu, a to je neke ruke dramatska škola. Starijim bi i stranim članovima, od kojih su mnogi još privrženi dijalektu i provincijalizmu u izgovoru, — takova škola dala sigurne i autentične upute za pravilan hrvatski izgovor, za retorsko i logično naglašivanje, a ujedno bi se imala predavati povjest i ana iza drame, povijest kazališta, nauka o kostimu itd. Naravna stvar da bi podpalo i glumljenje, mimika, gesta, ples, i t. d. u naučnu osnovu te škole. Po gotovo bi bila korisna podmlatku, koji često misli, da valja tek — što sa ironijom ističe i Miletić — „prijeći sa ulice na pozornicu“ — i da si gotov ne samo glumac, već i umjetnik. — Ogroman materijal, koji bi se u takovoj školi imao svladati, podučio bi svakako mnogog mladog megalomana, koliko je još udaljen od savršenstva, kojega je tek njegovo umišljanje dostiglo.

Nastojati će se dakle jednom riečju, da se u svakom pogledu uznapreduje, da se dodje do zaokruženog glumačkog ansambla, do što savršenijeg sveukupnog kazališnog organizma.

*

Iznoseći ovaj prikaz nisam naumice spominjao nikakovih imena, jer se metanisanje pojedincima protivi mojim nazorima. Svi koji su radili i rade oko stvaranja i napretka osječkog hrvatskog kazališta, naše druge stalne pozornice, čine to iz iskrene ljubavi za umjetnost, iz težnje da materinskom jeziku osvoje i privedu jedan kulturni forum koji mu pripada. *R. B.*

*

KNJIGE: „MATICE HRVATSKE“, „DRUŠTVA HRVATSKIH KNJIŽEVNIKA“ i „MATICE SLOVENSKE“. U redovnim izdanjima „Matice Hrvatske“ u Zagrebu za godinu 1909. ima sedam omašnih knjiga, koje članovi prinosnici dobivaju za unaprijed uplaćenih ciglih 6 K. Za malen novac lijep darak, koji ne bi smio uzmanjkati u ni jednoj hrvatskoj kući, želimo li zaista dobro svojoj budućnosti, a najpače lije-

Digitized by Google

poj hrvatskoj književnosti, koja ima biti ogledalo naše duševne kulture, dosljedno tomu: bedem za materinji jezik, o kojem dobro kaže Humbolt, da je prava domovina . . . Prema predjašnjim godinama ovogodišnje su Matičine edicije više poučne naravi, a premalo je zabave.

Počnimo redom: Tu je „Povijest filozofije“ od dra. Alberta Bazale, poznatoga našega stručnjaka na tom polju, koji nam svojim osebujnim razlaganjem prikazuje čovjekovo umovanje u srednjem i novom vijeku do Kanta. — Danteov „Pakao“ iz „Božanstvene komedije“ tumači odlični naš estetičar dr. Iso Kršnjavi zasebnom knjigom, gdje je preveo, kako sam kaže: Danteovu „svetu pjesmu“ u prozi, da što vjernije prikaže njegove misli. Prijevod je točan; tek tamo, gdje se poradi prevelike točnosti ne bi razumio pravi smisao riječi, slobodnije je izrekao sadržaj stihova. O knjizi se vrlo mnogo i stvarno pisalo. Dala je povoda i polemici, koju je dokrajčio duhovitošću svojega pera sâm dr. Kršnjavi odgovorom u ovogod. „Hrvatskoj Smotri“. Šteta, da nije ilustrirana Račkijevim slikama, kako to zgodno primjećuje Andrija Milčinović u „Savremeniku“.

Dr. Branko Drechsler dobro je poznat sa svojih kritičnih rasprava iz „Savremenika“ i „Obzora“. Zato smo i našli u knjizi o „Stanku Vrazu“, tom ljupkom pjesniku „Gjulabija“, mnogo užitaka i naslade. Ona je prigodom Vrazove proslave bila jedini i najsigurniji vodić i Hrvatima i Slovencima. To joj je i najljepše priznanje. — „Povijest talijanske književnosti“ od dra. Vinka Lozovine upoznaje nas s talijanskim narodom, čija je književnost na svjetskom glasu, a koja je za nas Hrvate po gotovo od velike važnosti, kad znamo, da je mnogo utjecala na našu knjigu.

Otkako je ova knjiga došla u ruke čitateljima, pa sve do danas, uzimlju je na nišan naši kritičari svake vrsti. Da je njihovo pisanje iole istinito ili iole pravdoljubivo, najviše bi bilo koristi samome autoru, koji bi to u dalnjem radu mogao koristonosno upotrijebiti.

Upravo nelijepo se obori še na pisca (značajno za književne prilike u nas), pa kad je hotio vrijedni pisac da se obrani, uskratiše mu naprosto svaku izjavu. „Srpski Književni Glasnik“, koji je iza talijanskog lista u Zadru donijeo prvi takovu kritiku, nije hotio donijeti odgovor autora u formi ispravka.

A radilo se o samim činjenicama: Kritičar se poziva protiva autorove radnje na djela, koja još nigdje nisu objelodanjena, veli, da se kod Lozovine nalazi pogrešno ovo i ono, a stoji baš sve protivno; predlaže, da se kod autora moraju ispraviti ova data i oni brojevi, a kod Lozovine tih data i onih brojeva uopće nema, jer ih ne donosi itd. — itd. Istome kritičaru kao da to nije bilo dosta, opetovao je tu kritiku u „Savremeniku“, s nekim dodacima. Na ovo sve odgovorio je Lozovina u 7. broju ovogodišnjeg „Savremenika“. Odgovor ovaj, kako je zgodno primijetio kritičar u zagrebačkim „Narodnim Novinama“, gdje je svojedobno i sam dr. Kršnjavi vrlo pohvalno pisao o Lozovinoj knjizi, najbolji je dokaz i po njemu potpunoma razabiremo veliku spremu g. Lozovine, da napiše djelo, kakovo je napisao . . .

Iza ovih knjiga, i ako ne bi spadalo odmah „Hrvatsko Kolo“, moram ga ovamo ubrojiti, jer je pretežni dio namijenjen pouci, dok je manje zastupana beletristika, koje da je više, ne bi bilo na odmet. Treba poznavati čitaću publiku i dati joj ono, što traži. Spomenuta naprijed djela, i ako od neprocjenjive vrijednosti, zanimati će uži krug čitalaca, dok će narod, kojemu je Matica namijenjena (srednji stalež), tražiti zabave, beletristike. Matica je doduše dala

Digitized by Google

u „Hrvatskim narodnim (ženskim) pjesmama“ (uredio dr. Nikola Adrić) biser i najljepšu rukovet narodnih pjesama, dala je i knjigu pripovijedaka „Iz staroga vilajeta“ od F. Maglajića, koja se čita ugodno i doima srca čitateljeva (vidi opširniji prikaz u „Narodnoj Obrani“, br. 17. od 22. siječnja 1910.), ali u „Kolu“ ne nalazim dosta beletristike, koju će mnogi uzalud tražiti, dok nailazim opet na takove radnje, kakovih smo dosta čitali svojedobno u našim dnevnicima, kao n. pr. opisi o spljetskoj izložbi, proslavi četiristogodišnjice Primoža Trubara, bokeljskoj mornarici.

Zanimivi su poučni članci od dra. Grubera, Kučere, Ilešića, Bazale, Šišića, Radića, Šegvića. U pravom smislu peckavi su epigrami Ize Lanova (V. Lozovina).

Od pjesama treba istaknuti Velikanovićeve idile, Tresićevu: „Na raskršću“ i „Strakor“, a kod Miličićevih treba da zapišem, da je pjesma „Sa uzvišice“ bila već štampana u 5. broju „Savremenika“ od g. 1909. Matica je svojedobno pokrenula poslije „Vijenca“ — „Kolo“ — u kojem bi mogle naći mjesta i manje radnje i u kojem bi se držala na okupu književna hrvatska kritika i umjetnost. Ovogodišnje „Kolo“ nije progovorilo ni o jednoj hrvatskoj knjizi. Ovo, ako i ne rado, dužan sam spomenuti.

Inače ima po jedna beletristična radnja (kraća) od Kosora, Andrijaševića, Kuzmanovića, Krstinića i Perišića. Osjećamo prazninu i zalud tražimo nježnoga Arnolda, duhovitoga Hranilovića, zatim: Deželića, Miroljuba, Ritiga, Podravskoga, Draženovića, Klaića, dra Horvata, Milana Šenou, Ogrizovića. Izgleda, kao da su ovi zaslužni ljudi žrtva pomirbe „M. H.“ sa „D. H. K.“ U ostalom...

Uza sve to ovogodišnje knjige zaslužuju toplu preporuku, pa je željeti, da se što više i kupuju i čitaju i tako svojski podupre rodoljubno nastojanje našega najstarijega i po hrvatsku knjigu najzaslužnijega književnoga društva, čiji procvat — ponos je svekolikoga hrvatskoga naroda.

Matica pako neka uvaži glas javnosti, pa neka izdaje odsele „Hrvatsko Kolo“ u dvije sveske, od kojih jedna neka sadržaje lako pisane poučne radnje, a druga neka je snabdjevena, uz kritičke članke o hrvatskim knjigama (književni obzor), sa što više čisto beletrističkih priloga, ne želi li, da knjige ostanu nerazrezane. Kod suradnje pako neka se uzmu u obzir i pisci izvan Zagreba, pa da ne bude opravdanog prigovora, e se na vanjske računa samo kad treba knjige rasturivati.

*

„Društvo Hrvatskih Književnika“ u Zagrebu (Bregovita ul. br. 3.) izdaje kao i „Matica Hrvatska“ uz godišnji prinos (za članove „D. H. K.“ u Z. 6 K, nečlanove 9 K) više beletrističkih knjiga. Sretna je to naniisao, jer su izvorne radnje hrvatskih pisaca po raznim novinama i časopisima raštrkane i većim dijelom čitaćoj publici nepristupačne. A ovako može svaki za neznatni prinos imati sabrane radnje pojedinih pisaca. Za same pisce po gotovo je blagodat, jer imadu nade, da će kad-tad vidjeti sakupljene svoje radnje. Svaka knjiga donaša uz sliku i autograf dotičnoga pisca knjige i životopis i pregled njegovoga književnoga rada.

O prvom izdanju (Šimunovićeve pripovijetke „Mrkodol“) bilo je dosta govora u našim dnevnim novinama i časopisima. One su zapravo prokrčile put daljnjim društvenim publikacijama. Jednoglasni sud bio je, da je Šimunović kao pripovjedač lijep talenat svojega posebnoga kova. Uza sve, što će njegove pripovijesti čitati pravim užitkom samo istančani ukus čitače publike, dakle uži krug, one su lijepa tečevina u hrvatskoj novijoj literaturi.

Kao druga knjiga izašla je zbirka Domjanovićevih „Izabranih pjesama“,

Digitized by Google

čije smo pjesme često nalazili u „Savremeniku“, „Domaćem Ognjištu“, „Strossmayerovom koledaru“ i drugim listovima. One su pune melodioznosti, poezije i vječnoga snatrenja i fantastičnosti. Njegove pjesme i ako ne ostavljaju jačega dojma, kao n. pr. Kranjčevićeve, Arnoldove, Alaupovićeve, Trešićeve, čitaju se lako i ugodnošću, razniježuju nas i pobudjuju na iskreno sućustvovanje pjesnikom samim.

O Nehajevom romanu „Bijeg“ razilaze se mnijenja. Pa dok nekoji vide u njemu sliku „naših dana“, drugi mu zabavljaju, da crta odveć subjektivno. Ja se potpunoma slažem Lj. Dvornikovićem, koji reče u krasno uredjivanom „Beharu“: „Uopće cijelo djelo čini dojam škice, koja je u nekim partijama potpuno i umjetnički izvedena, a za izvedenje ostalih kao da nije dostojalo vremena ili volje“.

O pripovijetkama Jure Turića („Igra životom“) progovorio sam i apose opširnije u 5. broju osječke „Narodne Obrane“ (od 5./1. 1910.). pa ću na ovom mjestu ukratko ponoviti, da je svojom knjigom i kao valjan pedagog pokazao na svakoj stranici: rak-ranu hrvatskoga naroda, Turiću je u svojim pripovijestima uspjelo više no ikome, da nam poda na ruke knjigu hrvatsku i u pravom smislu: narodnu, koja će kao takova biti vazda naša i samo naša najmilija drugâ. Pokazao je pravi put, kojim bi valjalo poći, indirektno i možda i ne sluteći u obliku pripovijesti kao i Kozarac u „Mrtvim kapitalima“. Pa dok ovaj potonji upire prst u realni, dotle Turić prikazuje duševnu rak-ranu čitavoga naroda.

O „Malim pripovijetkama“ Josipa Kozarca moći ću tek osobitim poštovanjem govoriti kao o rijetkoj knjizi u hrvatskoj lijepoj književnosti. Što je za nas bio Kozarac znademo dobro, a što bi još mogao biti — osjećamo svi. I ove sabrane pripovijetke poznate su nam iz „Života“, „Vijenca“ i „Dom i Svijeta“, pa kolikogod uživamo čitajući njegove proizvode plemenite duše, toliko iskreno žalimo, što nam nije još podao uz „Mrtve“ i zasnovane „Žive kapitale“.

Ime V. Lunačeka dobro je poznato hrvatskoj književnosti i kao publiciste i kao kritičara. Kritike mu se čitaju osobitim užitkom i pune su duhovitosti. „Četiri aktovke“, i ako sam mislio, da bi ih radje gledao s pozornice, čitao sam posebnim užitkom. Ovako u knjizi to su zapravo krasno pointirane novele, koje nam prikazuju život onakav, kakav jeste; to su umjetničko-crtani nacrti, po kojima bi se dali napisati oveći romani. U tom i leži njihova umjetnička vrijednost. Pred tobom je u dramskom obliku, finim niansama zaobljena cjelina, koju ćeš pročitati nekom drhtavom napetošću, koja će te svojim svršetkom osupnuti i potresti do u dušu. Pa dok u „Dužniku“ gledaš prizor iz bračnoga života, u „Poslije kazališta“ i „Zvijeri“ — život glumaca i zakulisne orgije, dotle ti „Savjest“ prikazuje karaktere žalosnih političkih prilika, kakvih ima i u našoj „maloj“ domaji. Ne bi škodilo, da Lunaček češće zamoči svoje pero.

Knjizi „Sabranih pripovijesti“ Ante Kovačića napisao je značajan predgovor hrvatski književnik A. G. Matoš, koji je po svojem književnom radu dobro poznat hrvatskom narodu, a i jedini bio kadar onako sa malo riječi prikazati neumrloga našega Ante Kovačića, kao što je to učio pod naslovom: „Štiocu“. Poslije kritičnih prikaza o Kovačiću od Marjanovića, Krnica, Ogrizovića i spomenutoga već A. G. Matoša, suvišna je svaka druga. Ja mogu samo lojalno potpisati svaku njihovu, a tada knjigu sabranih Kovačićevih pripovijesti („Ladanjska sekta“, „Seoski učitelj“, „Bježi Hajka“, „Smetanje posjeda“, „Zanovijetalo“) pročitati osobitim pijetetom naprama prerano umrlim, a nenaknadivim pripovjedačem. Društvu pako Hrvatskih Književnika dugujemo napose veliku

Digitized by Google

zahvalnost, što nam je poslije rukoveta Kozarčevih „Malih pripovijesti“ osvježila uspomenu autora gigantskoga romana „U registraturi“, pa „Medju žabarima“, satiričko-političkih „Listova iz Bombay-a“, novele „Ljubljanska katastrofa“ itd. itd.

Ilustrovane „Novele“ Branimira Vizner-Livadića ugodno su iznenadile književni svijet. On je poznatiji kao urednik „Savremenika“ tamo od god. 1907. i kazališni kritičar od 1904. Kao novelista suradjivao je od zgode do zgode u listovima, koji danas ne izlaze, poimence u „Salonu“, „Životu“, „Mladosti“, „Vijencu“ i „Nadi“. Vanjsku stranu opremio je hrvatski slikar Krizman, gdje se ističe slika autora i prva vigneta. Ostale su odveć fantastične i ja ne vidim u njima ono, što nam je slikar htio dati. Vignete Šaše Šantela u Nazorovom „Veli Jože“ trebale su biti slikaru uzorom, kako se ima knjiga ilustrovati. Sama knjiga razdijeljena je u četiri dijela („Buri na udaru“, „Život i čeznuća“, „Sjene“ i „Putom mraka“). Osobiti dojam učini na čitaoca prvi dio („Povratak“ i „Starci“), koji je ujedno karakteristika po način pisanja Branka Livadića. Novele na oko bez zapletaja upravo frapiraju čitaoca, uskomešuju čuvstva, duboko i teško, sumorna i sjetna, koja osvježuju ono umjetničko uživanje, kojega nam u lijepom ruhu znade Livadić svojim načinom pisanja u velikoj mjeri — dati. O samoj knjizi pozabaviti ću se drugom zgodom podrobnije. Za sada svršavam riječima prijatelja i pjesnika Tonija: „Novele Branka Livadića odličan su dobitak za hrvatsku knjigu, te bi valjalo, da za njima posegne svaki inteligenat“.

Kako mi prostor ne dozvoljava, da na šire raspredam, svršavam ovaj pregled, pa tko želi birana štiva hrvatskih pisaca — taj neka čita i ove najnovije publikacije D. H. K., koje zaslužuju svaku i preporuku i — potporu, o čemu i zavisí, hoćemo li da imamo uskoro na okupu sve hrvatske pisce. A čega bi trebali kao komadić svagdanjega hljeba.

*

„Matica Slovenska“ u Ljubljani izdala je za god. 1909. slijedeće knjige (Hrvati ih dobivajn za 3 K): „Bleiweisov Zbornik“ (uredio dr. J. Tominšek), „Koroška“, I. del (dr. M. Potočnik), „Slovenske narodne pesmi“, 13. snopič (uredio dr. K. Štrekelj), „Kato Vrankovića“, drama (E. Kristan), Puškin: „Onjegin“ (preveo dr. I. Prijatel), „Stanko Vraz“, studija (dr. B. Drechsler), „Knezova knjižnica“ (R. Murnik: „Matajev Matija“, vesela novela. — Cv. Golar: „Bratje in sestre v Gospodu“, „Sanje poletnoga jutra“. — V. Mole: ‚Ob stoletnici Julija Slowackega“). Bogati ovaj književni dar dobivaju članovi Hrvati za ciglih 3 K. — Ističem iz Bleiweisovog Zbornika“ prilog dra. Frana Ilešića: „O slovensko-hrvatskoj zajednici 1848./49.“, gdje se vjerno crtaju tadanje prilike za Jelačića bana, Jelačićev sabor, javni glasovi, društva, politički časopisi i t. d. Primijetiti bi imao, da bi možda bilo zgodnije u „Hrvatskoj Knjižnici“ izdati koju drugu knjigu, a ne zajedno „Maticom Hrvatskom“ istu knjigu. Ovako, pošto članovi jednoga društva uživaju pogodnost snižene cijene, kupuju i medjusobno knjige, pa imaju ove godine u dva primjerka jednu te istu knjigu. Uza sve to zavrijedjuju knjige svako priznanje kao i Matičin predsjednik dr. Ilešić, koji toliku pažnju posvećuje književnoj uzajamnosti Hrvata i Slovenaca. Na nami je zato, da pretplatom edicija „M. S.“ ostvarimo ovu plemenitu namisao! *R. F. M.*

PRILOG POVIJESTI HRVATSKE I SRPSKE KNJIŽEVNOSTI. Kada je god. 1905. sakupio Ante Petravić i zasebno izdao prvu knjigu svojih „Studija i portreta“, kritične članke iz hrvatske i strane književnosti, pisao je u riječkom „Novom Listu“

Digitized by Google

(br. 284., god. VIII. od 8 rujna 1905.) kritičar Xenyl pod naslovom „Kritična literatura u nas“ medju inim slijedeće: „U nas je tijekom zadnjih pedeset godina tiskana grdna gomila dijelom dobrih, a većim dijelom loših knjiga; a sve to skoro sami romani, pjesme, drame, pripovijesti, crtice. Lagana roba. Rijetko su dobra izvorna djela znanstvene, filozofske i ekonomske naravi; a skroz i skroz rijetka su djela kritična, premda kritičara imamo i suviše. Ambiciozni ljudi bez talenta poplaviše književarski trg; dosadiše nam svojim lošim stihovima i rdjavom prozom, i tako unieše dosta balasta. A svim tim do zla boga slabim proizvodima bila bi u neku ruku dana protuteža, da je samo boljim našim kritičarima palo na pamet sakupiti u knjigu svoje radnje. Tako bi nam bili podali par izvrsnih knjiga; a njihove dobre radnje ne bi čamile raspršene po kutovima svih mogućih izlazećih i neizlazećih listova, ne svakom, ni uvijek pristupačnih. Za to, ma kakova bila Petravićeva knjiga, moramo ju pozdraviti kao dobar početak. U stranim narodima, ne samo oni koji stvaraju, nego i oni, koji tobože „ruše“, sabiru u knjige svoje kritike, te tako uspješno popularišu književnost i umjetnost.

Šta bi se pozivali na strane narode! Pogledajmo, kako je u Srba! Da ne spominjem one u kraljevini, navest ću samo Marka Cara, auktora „Mojih simpatija“. Govori se, da će i Matoš doskora sabrati svoje studije. Zaista, njegovu će knjigu mnogi veseljem pozdraviti“.

O istom predmetu piše u „Obzoru“ (br. 186., god. XLVI. od 16. kolovoza 1905.) pod šifrom „V.“, ocjenjujući Petravićevu knjigu „Studija i portreta“ u uvodu svoje kritike: „U svim većim literaturama je običaj, da kritičari izdaju svoje sastavke na mahove u omašnjim knjigama. U Rusiji, Francuskoj, Njemačkoj, Italiji, te u Českoj, Poljskoj itd. svaki čas izadje po koja takova knjiga. — Skupljeni su tu feljetoni, racenzije, koje su već prije bile izašle i po dnevnim listovima. I tako su nastale nekoje najsjajnije knjige francuske kritike, tako su izašle mnoge kolekcije Brandesove i sijaset drugih publikacija. Ove se knjige prodavaju i mnogo čitaju, te doprinose u velike popularizovanju literature i upoznavanja fiziognomije kao i pravca kritičareva.

Mi pako nijesmo do sada imali, ako se ne varam, ni jedne takove knjige. Kao što je mnogo i mnogo beletrističkoga blaga pokopano u periodičkim časopisima, tako su tamo pokopane i sve ocjene, te svi prikazi literarnih djela i literata.

Kritičar „V.“ razlaže u dalnjem, da bi se dalo u hrvatskoj književnosti naći od više kritičara gradiva za jedno desetak knjiga, „koje ne samo da bi se dale čitati, nego bi se morale čitati i što više proširiti. Jedan od glavnih manjaka u našoj literaturi je baš to oskudijevanje njene popularizacije putem ovakovih kolekcija“

Kao drugi razlog napominje „V.“ i to, što ni naša najinteligentnija publika nije upućena i orijentirana o našoj produkciji, razni prilozi po novinama su ubrzo zaboravljeni“.

„V.“ ovo spominje prigodom sakupljenih Petravićevih „Studija i portreta“, koje će možda prokrčiti put, te ćemo dobiti više ovakovih izdanja. Kad se i tako sad izdaju knjige sve u šestnaest, svakako će biti više koristi i jedna slabija i nesamostalnija ovakova knjiga od tuceta raznih pjesničkih pokusa literarnog „landsturma“ i mladog i starog“.

Još iste godine izdao je vrli naš A. G. Matoš svoje studije i impresije „Ogledi“, a god. 1907. svoje eseje i impresije „Vidici i putovi“.

Istodobno sa ovom potonjom knjigom, ako se varam, sakupio je i priznati naš estetičar Milan Marjanović (iz „Svačića“) zanimljive svoje prikaze u knjigu pod naslovom:

Digitized by Google

„Iza Šenoe“ (četvrt vijeka hrvatske književnosti).

*

Osječka knjižara Radoslava Bačića izdala je polovicom ove godine drugu knjigu: „Studija i portreta“, gdje su na okupu tamo sve od god. 1905. do danas najnoviji kritični članci vrijednoga našega kritičara i pjesnika Ante Petravića. Zbirka je to ozbiljnih književnih studija, a sadržaje slijedeće rasprave: Ivan Franjo Biondi — Hanibal Lucić i narodna pjesma — Goffredo Mamelli — Nikola Šimić — Giosue Carducci — Rikard Katalinić Jeretov — Giovanni Marradi — Milan Begović — Eugenija Šah — Milan Pavelić — Marin Sabić — Ante Tresić Pavičić.

Umnim i zanimivim načinom raščinja pisac bivstvo, rad i upliv literarnih ličnosti, čija je djela temeljito proučio. Po svemu se vidi temeljiti i savjestan rad, koji zasijeca u literarno carstvo i obradjuje uz ličnost takodjer i epohu djelovanja, osvijetljuje poticanje, koji su na rad pojedinog pjesnika uplivisali, a i svaćanje toga rada respektivnim načinom od postanka pa do danas.

Ove će študije kao nastavak zanimivih študija istoga pisca, koje je izdao u Zagrebu 1905., dobro doći ne samo prijateljima lijepe knjige, nego i mladeži naših srednjih škola, jer će iz njih naučiti, kako valja promatrati književni rad — upoznati će cijelu seriju kulturnih radnika prijašnjeg doba i sadašnjosti, a to je osobito poželjno kod imena, koja su u registrima naše kulture prilično izblijedjela i to iz razloga, jer mi u opće slab račun vodimo o pionirima i suradnicima, koji su izgradili našu narodnu kulturu. Svojim je radom Petravić zahvatio i velikane talijanske književnosti, kojoj se kod nas, osim u Dalmaciji, posvećuje premalo pažnje. Zasluga je dakle pisca, što potiče na savjesna književna razmatranja, što je objektivno zahvatio razne pravce i epohe, pa ako se i ne slažamo sa svima nazorima, to priznajemo, da nas je svojim djelom zadužio te treba želiti, da svoj rad nastavi i da hrvatsku književnost daljnim študijama popuni.

Djelo, koje stoji kao i prvi svezak K 3, dobiva se kod nakladnika.

*

Uvaženi srpski književnik Milan Savić izdao je poslije rasprodane prve sveske pod naslovom: „Iz srpske književnosti drugu, koja sadržaje slijedeće prikaze: „Humor naroda srpskog“, „Zmaj-Jovan Jovanović“, „Ilija Okrugić Sremac“, „Ilija Ognjanović Abukazem“, „Sima Matavulj“ i „Paja Marković Adamov“. Poslije Petravićeve druge knjige: „Studija i portreta“ dobro će nam doći gornja knjiga, koju će svaki prijatelj književne uzajamnosti Hrvata i Srba korišću i s nasladom pročitati. Nas Hrvate napose zanima toplo i iskreno napisani prikaz o Okrugiću. Citirati ću samo par redaka: „Okrugića su najednako prigrlili i Hrvati i Srbi. I jedni i drugi su mu djela nagradjivali i štampali on se pak katkad srdio i na jedne i na druge, ako mu kritika nije bila u volji. Pri svem tom, ipak bih rekao, da su mu Hrvati bili bliži i po simpatiji i po unutrašnjem uvjerenju. Tomu se nikako ne treba čuditi, naprotiv, treba mu odati poštovanje, što je svojim jednoplemenicima ostao vjeran — obojica imamo mjesta na božjem svijetu.

Pri svem tom mi ćemo i možemo pop-Iliju Okrugića uračunati u srpske književnike, a kao čovjeka smatrati ćemo ga svagda kao najbližega brata i svagda ćemo mu ljubav ljubavlju vratiti. Tako ćemo onda govoriti o njegovim djelima kao da ih je pisao Srbin, da mu tim kažemo: Hvala!“

Digitized by Google

Čudno je, da listovi, koji inače propovijedaju slogu Hrvata i Srba, niti ne oglasiše dosele samo izdanje. Stara naša rakrana...

Knjiga je izašla nakladom učiteljske tiskare d. d. „Natošević" u Novom Sadu u formatu šesnajstine (str. 155), gdje se naručuje uz cijenu od 1 K i 50 fil

R. F. M.

DR. IVAN KRNIC (MIHAEL GORSKI): „NUZGREDNI ŽIVOT". Škice i novele. Šesnajstina, str. XIV. + 278. Naklada knjižare Radoslava Bačića u Osijeku. Tvrdo uvez. 2 K 40 f. Knjiga nosi odulji predgovor pod naslovom: „Majko!"

„Osječka knjižara R. Bačića, koja mnogo pažnje posvećuje hrvatskoj knjizi, izdala je rukovet probranih pripovijesti Ive Krnica, koji je kao pripovjedač poznatiji svojim pseudonimom: Mihael Gorski. Koliko pamtim, te su pripovijesti, ili kako ih autor naziva: škice i novele, bile štampane većim dijelom u podlistku „Narodnih Novina" i „Savremeniku" („Majčino godovno"). Čitaju se lako, podržaju pažnju od početka do kraja i odlikuju se zaista „finim psihološkim opažanjem i subtilnom poezijom". O njima će trebati odulje napose govoriti. Ističem svakako već ovom zgodom, barem što se tiče moje subjektivnosti, kolikogod se kod nas pišu pripovijesti na pretek, pripovijesti Krnicova kova imamo razmjerno vrlo malo. I dok nas druge ubijaju upravo suvišnim opisivanjem, dialozima, muče svojom sadržinom, bljutavošću upravo ogadjuju i svijet i život, za srce i ne pitaju, dotle nas Krnic duhovitošću svojega pera zabavlja, markantnim crtama plastično prikazuje život, koji je gradjaninu najbliži. A sve je to prepleteno nekom osobitom lahkoćom, tonom ugodnoga razgovora, pravim pripovijedanjem. Još je jedna osebina Krnicova: jednostavnošću predmeta samoga, kojega opisuje i prostodušnosti znade nas ganuti do suza. Eno, kako n. pr. opisuje iskrenu i toplu majčinu ljubav naprama djeci u „Majčinu godovnu", ili sanjalačku vatrenu ljubav Janka prema Mari u priči „Zvono u jezeru". To valja čitati.

Mene zanima napose sam predgovor knjizi. Krnic mi je uopće najsipatičniji kao kritičar. Njegove kritike čitaju i neknjiževnici nasladom, što je u nas rijetkost. I dok A. G. Matoš sipa uz misli i ideje citate i imena na pretek, Krnic zagrabi u sadržaj same knjige onako: ni po babu, ni po stričevima. Ovaj put, kanda je napustio svoj uobičajeni način, postao je suviše i mekan i — pedagog. Ja to razumijem. On sam reče, da želi proslaviti predgovorom svoju dragu majčicu. Mila uspomena na rodni dom i prve dane, kanda je gustom kopremom hotimice zavila sićušnost i muževnost u hrvatskoj književnosti i dala maha samo onom, što je lijepo i plemenito. A što bi to moglo biti, već sići do omladine i snatriti o idejalnom uzgoju mladosti, koja bi književnost poimala u pravom svijetlu, a gdje ne bi bilo mjesta zalima i porocima, kojih dandanas uza sve, što imamo dosta i književnih društava i časopisa, ima na pretek.

„Našoj je književnosti potreban novi preporod. Samo u odgoju naše mladosti vidim put, kako bi se do toga žudjenoga cilja dalo doći. Samo će onda taj preporod stajati na čvrstim nogama, budu li naši književnici za svoje pozvanje zbilja odgojeni, budu li oboružani znanjem tako, da se talenat njihov razcvijeta u bujni cvijet, koji će domovini obećavati obilan plod".

A zašto nam to vrijedni naš pisac govori?

Zato, jer je „hrvatska književnost krivnjom hrvatskih književnika postala u našoj domovini bijednom Pepeljugom, potisnutom u kut i nitko nije obvezan brinuti se za nju".

A ima li tomu protuustuk?! Ja ga nalazim u ovim Krnicovim riječima, koje se

Digitized by Google

odnose na hrvatske književnike: „Nijedna književna ni politička struja neka te ne ponese sa sobom: dobar književnik je individualista, on prezire jačenje u grupe, on ne teži za vodstvom, niti se daje voditi, mrska mu je slava, koju mu dovikuje mnoštvo oduševljeno nečim drugim, nego njegovim djelima".

Kad to bude: „Književnici će hrvatski privući snagom svoga talenta i znanja narod književnosti i od Pepeljuge postat će divna kraljevina, kojoj će se sav svijet pokloniti". — („Narodna Obrana", Osijek, 1909.)

R. F. M.

„Kad čovjek te stvarce usčita, osjeća, da ih je pisac prenio na papir u dobrom raspoloženju i da je rado pisao o tim dušama, kojima se više puta sam podsmijeva, kad vidi njihovu prazninu. Pripovijedanje teče vanredno glatko i u tome je velika osobina piščeva talenta: neki laki ton, pun vedrine i šale, causerie, koja ne umara i uznemiruje živce, već vrlo umirujuće djeluje na njih". — („Domaće Ognjište", Zagreb, br. 1. 1910.)

Zdenka Marković.

„Ivan Krnic imade svoju publiku. I ta nije nipošto malena. On ju je našao ili baštinio od brojnih svojih predšastnika, ali imade on i sam svojstva, da si ju steče... Tko poznaje I. K. znade, da upravo i takove pripovijesti najviše odgovaraju njegovoj pravoj naravi, da su upravo odraz onoga, što on vidi i osjeća... „Nuzgredni život" nije nuzgredna knjiga, jer je pisana iskreno i jer ju je pisao rodjeni pripovjedač". — („Savremenik", Zagreb, br. 1. 1910.)

Andrija Milčinović.

PJESME RUDOLFA FRANJINA MAGJERA: „PORIVI". Prva knjiga pjesama. 1905. Šesnajstina, str. 72. Naklada knjižare Radoslava Bačića u Osijeku. Broš. 1 K 20 f. — Druga knjiga pjesama („Nove pjesme"). 1908. Izv. vinjete Dragutina Renarića (Križevci), Branimira Petrovića (Zagreb), Rudolfa Valića (Prag). Predgovorom popratio dr. Ivan Krnic (Mihael Gorski). Vel. osmina, str. 54. Vlastita naklada. Broš. 1 K. — Druga knjiga pjesama („Nove pjesme") DRUGO POPUNJENO IZDANJE. 1909. Izv. vinjete Dragana Melkusa (Vukovar), Dragutina Benarića (Križevci), Branimira Petrovića (Zagreb), Rudolfa Valića (Prag). Predgovorom popratila nakladna knjižara i tiskara Ljudevita Szeklera u Osijeku. Folio format, dvostupačno, str. 40 Broš. 1 K. — Treća knjiga pjesama: „Porivi" („Novi zvuci"*). 1909. Mala osmina, str. 46. Vlastita naklada. Broš. 1. K.

Najuspjeliji je bez sumnje sveščić „Porivi". To su pjesme, što su ravno istekle iz prave pjesničke duše; bez pretenzija, tiho a opet slobodno pjeva osjetljiva duša svoje radosti i bolove... Stihovi teku i romone lako, kao šumski potočić... To su pravi štimungsbilderi... Tihom tugom jesenskom bude uporedo tužne uspomene prošlosti... Ali to nije bol očajnika, već je to bol, iz koga se iznova radja želja za srećom i životom... Tako se izmjenjuje bol s nadom u bolje, baš kao što iza jeseni i zime svanu vedri proljetni dani, kao i pjesma slavonska, što se nikada ne svršava bez ostatka i u njoj se izmjenjuju zvuci mekani i tvrdi. Pun je blage melankonije, regbi vedre rezignacije... Raznoliki zvuci tih pjesama završuju se sjetnim mol-akordom... — („Školski Vjesnik", Sarajevo, sv. XIII. 1906. - 12., str. 971.)

Jagoga Truhelka.

I baš mladost, ta najljepša i čarobna stranica u knjizi ljudskoga života, ali i ona velika bol, od koje se pati tanka duša poradi nepravde i zlobe svijeta — to je šuština

*) Štampa se u drugom popunjenom i ispravljenom ilustrovanom izdanju.

Digitized by Google

njegovog pjesničkog stvaranja, koja je zaogrnuta nekom osobitom nježnošću i finoćom, pa tihom, a milom sjetom... „Porivi", u kojima se redaju neprisiljenim načinom časovi raspoloženja — porivi su njegove duše... Osobito su mu uspjele: „Amo k meni!", „Kako biva", „Vječne muke", „Slutnja", „U bašti" i pjesme epske naravi: „Umjetnikova pjesma" i „Bijele ruže"... — („Pobratim", Zagreb, br. 1. god. 1906., str. 17.)

Ferdo Ž. Miler.

*

Pričujoče Magjerove pesmi so prav odvažnega značaja, posvečene vzvišenim idejam (domovini, pravici, vernosti), včasih v obliki ode. — Zdi se mi pa, da se pesniku najbolj posreči nežni ton; pesmi tega značaja (n. pr. „Jesen", „Ženi", „U oči ti gledam") so najboljše v zbirki. Na tem polju si g. Magjer more še steči zaslug in slave... Precej pe mi je prigodnic; vendar so oblečene splošno opremo. Zbirka pesmi zasluži svoje resno uvaženje... — (Ljubljanski „Zvon", sv. XI. od god. 1908. str. 698—699).

Dr. Jos. Tominšek.

Krug Magjerovih misli vrti se raznoliko: Sada je čisto patriotičan pjesnik kao u „Mojim klevetnikom" (str. 13.), „Vrba" (str. 22.), „Strossmayer" (str. 25.), „Franjo Šaver Kuhač" (str. 30.) i „Snivam" (str. 13.)

Inače Magjer voli iskazivati „nastrojenja" u prirodi, što ga se jako i posebno dojimlju, kao „Za svitanja" (str. 15.), „Predvečerje" (str. 23.), „U proljeće" (str. 24.), „Jesen" (str. 34.) i t. d.

A ove svoje osjećaje u prirodi najvoli Magjer spojiti s onim, što mu je najdraže na svijetu; a to je — žena njegova. Pjesnik sa dakle u dobrom dijelu ove zbirke sjeća svoje drugarice, ili bolje rečeno većinom pjeva njoj. I to nije uvijek naprosto ona običajna erotika, što smo je i siti. Dašto ima i nje; ali je u lijepom nizu pjesama iskazano pjesnikovo realno življenje i osjećanje uz vjernu ženu i malašnu svoju dječicu, i to je najuspjeliji dio ove zbirke pjesama: „Lirika" (str. 14.), „Slavici" (str. 16.), „Došla si" (str. 28.), „Davni spomen" (str. 33.), „Pozdrav" (str. 35.), „Sjećanje" (str. 48.), „Ženi" (str. 39.) itd. U ovaj niz familijarne poezije ulazi i pjesma „Čedo" (str. 44.), najuspjelija i najbolja pjesma ove zbirke. Vidi se: živa slika iz obitelji... — („Prosvjeta", Zagreb, br. 27., god. 1908., str. 674—775.)

— ap. — (Ante Petravić.)

*

„Iza Nikolića, nitko nam ne zna tako lijepo i iskreno ocrtati svoja čuvstva najintimnija kao Magjer. Mekan i tih, kad pjeva raznježi se poput djeteta, uvodi nas u svoj dom, u svoju obitelj, svuda, gdje ima štogod svojega, pokazuje nam to s ljubavlju iskrenog čuvstva, i čovjek ne može no s njime uživati.

Eno pjesme „Mi", koja nam je mila i draga, kao i život i načelo, što se tu opisuju, „u čeznuću", „u osami", „u zakloništu". To je tihi, vedri život. Dabome, budući u razvoju, život taj pomućen je kadšto i narušen „vječnim uzdahom boli" („Moja pjesma"), tim, što su mu uspomene i „Pako i raj" — no on ne zdvaja, nada se boljemu, hrli k svjetlu!

Ne treba tek spominjati, da je Magjer majstor u crtanju prirode. Najradje opisuje večer, sumrak, mjesečinu, dakle sanjar noći i clair-obscur-a. „U osami" je upravo divna, odlikujući se još i posebnom harmonijom stiha". — („Luč", Zagreb, br. 1. strana 31—32. 1909.)

Uredničtvo.

Još god. 1909. štampao je Rudolfo Fr. Magjer nakladom tiskare i knjižare Ljudevita Sekleta u Oseku drugo popunjeno izdanje svojih „Poriva", zbirku pesama sa ilustracijama. Mi ovde nismo znali za tu zbirku, pa nas je s tim većma iznenadila lirska lepota i osećajnost, tako dugo skrivena od javnosti

Digitized by Google

u nas. Pesniku su i nežne i snažnije osobito bračne struje na raspoloženju, a jezik je takav, da se u svako doba može aprobirati. Nek je pesniku, koji je tajnik „Kluba Hrvatskih Književnika“ u Oseku, svako priznanje. — („Letopis Matice Srpske“, Novi Sad, sv. XII. 1910.)

Uredničtvo.

*

„Njegov „gugut“, drhtanje, „pozlaćeni“ verzovi, umilni ritam odjeknut će u čeznutljivim i sjetnim dušama sličnom rezonansom... Pa kad ovako prodjete sav taj rukovjet pjesama, ostane iza njih miomiris, po kom se već može razabrati Magjer izmedju ostalih naših liričara“. — („Hrvatska Smotra“, Zagreb, svezak XI.—XII., strana 368—369. 1909.)

Dr. Milan Ogrizović.

„Zadnja zbirka pjesama „Novi Zvuci“ doista je birana svojom sadržinom. Ima tu prave poezije formom i sadržinom. Kao takove ističu se n. pr. „Olujina“ (str. 14.) „U čeznuću“ (15.), „Želja“ (18.) Lijepe su i neke prigodnice pod naslovom „Idejali“. Tako ona S. S. Kranjčeviću i D. Trstenjaku“. — („Behar, Sarajevo, br. 8. od 1./X. 1909. str. 127.)

Ljudevit Dvorniković.

DRAGAN MELKUS: „MOJ PLAVI PRIJATELJ I DRUGE PRIPOVIJESTI“. Književni ures od autora. Osijek, 1909. Vel. osmina, str. 82. Vlastita naklada. Cijena 2 K.

Pisac nam se ovom svojom zbirkom prikazuje kao moderni pripovjedač u najboljem smislu. U šesnaest pripovijedaka iznosi nam čislo savremenih tipova u okviru savremenoga društva. Priča glatko i zanimljivo, lica, koja je zapala kakova uloga u tim pripovijetkama, karakterizovana su jasno i istinito, a ima ih svake ruke i iz najrazličitijih sfera ljudskoga života i zanimanja. I ako medju njima ima i pravih pravcatih originala, opet ti se čini, da nailaziš na same poznate tipove iz svakidanjega životnoga iskustva, kao da se pisac držao recepta Götheova:

> Greift nur hinein in's volle Menschenleben,
> Eien jeder lebt's, nicht allen ist's bekannt,
> Und wo ihr's packt, da ist's interessant.

U raznolikim situacijama, pa i iz najobičajnije svakidašnjosti prikazuje nam pisac živo i zanimljivo motive i utjecaje, za kojima se povodi savremeni čovjek u svom životu i radu. I taj savremeni čovjek većinom je čovjek naših krajeva, pa kako se i ovdje očituje slovenska rasa u svojim specifičkim osebnostima, u svojoj lirici i neodredjenosti, tako je autor te specifične strane umio uhvatiti pravo Turgenjevskim okom.

Način, kako se u toj knjizi prikazuju razni seoski i malogradski tipovi, uopće dosta sjeća na La Bruyèrove „Karaktere“...

Sada kritičar navadja sadržaj sviju pripovijedaka, pa dodaje:

Eto iznesoh čislo jedrih priča, koje nam naviještaju pripovjedački talenat višega reda, pa držim, da se od njega možemo nadati još velikim i znamenitim prilozima našoj književnosti. Uz pravo umjetnički dar posmatranja i crtanja naročito me zadovoljio solidan, zdrav moralni ukus, kojim su zadahnute sve te priče.

Gospodin je Melkus svoju knjigu ukrasio i dekorativnim sličicama i ornamentima na početku i na kraju svojih priča, i tu nam se on prikazuje kao crtar birana ukusa, a osobito kao vješt karikaturista, koji svoje objekte isto tako izrazito umije karakterizovati crtežom, kao i riječju. Osobito su mu dobro svaćeni s dobroćudnim humorom karakterizovani tipovi: „Plavi prijatelj“, Julka, Stanin otac načelnik, Zagorac pajutličar (to je kabinetstück) i na kraju tankokraki glumac. Valja reći, sve su to uspjeli, vještački, humoristički crteži.

Najposlije mi valja još pohvaliti ukusnu i lijepu — pravo salonsku — opremu knjige, na kojoj čestitam Prvoj hrvatskoj dioničkoj

Digitized by Google

tiskari u Osijeku i valja mi priznati, da sam u srcu ocutio patriotsko zadovoljstvo, kakva se lijepa i ukusna knjiga danas u Osijeku može štampati. — (Školski Vjesnik". Sarajevo, sv. 6. god. 1909.) LJ. D.

ANTE EVETOVIĆ (MIROLJUB): „SRETNI I NUJNI ČASI". Pjesme. Osijek, 1908. Šesnajstina, str. 128. Vlastita naklada. Broš. 1 K.

Nakon 25 godina pjesnikovanja (prvu svoju pjesmu „Veseli se pjesmo moja" pri općio je g. 1884. u bunjevačkom „Nevenu") sakupio je pod gornjim naslovom Miroljub svoje pjesme i izdao ih zasebno u vrlo elegantnom izdanju. Dok su još pjesme izlazile u bunjevačkom „Nevenu" i „Danici" koledaru, u „Vijencu", osječkoj „Narodnoj Obrani", Matičinom „Spomen-cvijeću" i „Kolu" (I. do III. knj.), zatim u „Strossmayerovom i osječkom koledaru — svratiše na sebe pažnju kritičara. Napominjem u više navrata ocjenu uredničtva („Letopis Matice Srpske" od god. 1904. i Matičino „Kolo") i drugih. O Evetovićevim pjesmama dobro primjećuje Hranilović, da im je stih gladak i zvonak i uvijek adekvatan sadržaju, nježan kao i njegova lirika. On je pjesnik srca, čije su pjesme protkane prečesto nekom sladogorkom, a ljupkom boli. Pjesme te ruke najbolje su i najuspjelije, a pune čuvstava. Dosta je i spomenuti pjesmu „Jorgovane, jorgovane", koju je uglazbio vrli naš Vilhar i postala svojinom hrvatskoga naroda. Pa njegove pjesme „Iz samoće" i domorodne...

Miroljub kao pjesnik krijepi, ushićuje, plemeni i diže ljudski duh iz niskoga zemaljskoga niveau-a u carstvo vječne istine i vječnih idejala... I stoga će pjesme njegove naći vazda „srcu puta"... One zato i ne trebaju kritičara, već „čitatelja". . . . — („Hrvatska Smotra", Zagreb, sv. IV. 1909.) R. F. M.

Primili smo lijepu ovu zbirku pjesama obljubljenog hrvatskog pjesnika, koji je poznat našoj književnosti pod pseudonimom: Miroljub. Ovom zbirkom pružio je svomu narodu kitu krasnog miomirisnog pjesničkog cvijeća. Ovakovih pjesnika nam se hoće! — („Hrvatska", Zagreb, br. 28. od 5. veljače 1909.) Uredničtvo.

„ZAPISCI SA SELA" U ČEŠKOM, NJEMAČKOM I POLJSKOM PRIJEVODU. God. 1907. izdala je „Prva hrvatska dionička tiskara" u Osijeku knjigu novela i crtica hrvatskoga pjesnika R. F. Magjera u kojima se opisuje život hrvatskoga seljaka u Slavoniji. Hrvatsko ilustrovano izdanje (Benarić, Valić, Becić i Auschan) popratio je predgovorom dr. Fran Ilešić, a preveo na češki jezik uvaženi prevodilac slavenskih jezika Jan Koch, koji je dosele preveo na češki jezik djela Kumičića („Otvorena srca", „Pod puškom", „Teodora", „Urota Zrinsko-Frankopanska"), Kozarca („Mrtvi kapital"), Tomića („Za kralja — za dom") i Bakotića („Raja"). On popraćuje svoj prijevod slijedećim predgovorom: „R. F. Magjer učiteljevao je nekoliko godina u malenom slavonskom selu, gdje je promatrao i proučavao oštrim pogledom život svojega naroda.

Plod tih studija o hrvatskom seljaku jesu ove „Slike iz slavonskih sela" (tako je Koch nazvao svoj prijevod). Magjer crta sigurne ruke i onako, kako se to u slavonskoj zajednici zbiva i kako se tamo živi. „Slike" su mu bile u vlastitoj domovini primljene od mnogih odličnih pisaca s ljubavlju i oduševljenjem. Dr. Fran Ilešić piše u predgovoru „Slika": „Vi ste svojim radom već mnogo doprinijeli i ovom kulturnom nastojanju (književnoj uzajamnosti Hrvata i Slovenaca), kažući se time vrijednim zemljakom hrvatskoga vladike Strossmayera". Zato ih i donašam u češkom ruhu, da čitalac sazna za radosti i boli našega bratskoga naroda u rodnoj Slavoniji, toga dijela staroslavne kraljevine Hrvatske".

Digitized by Google

Prevodilica sa slovenskih jezika, a njemačka pjesnikinja i novelistkinja, gdja. Marija Horvat-Petheö, prevela je u cijelosti „Zapiske sa sela" na njemački jezik od kojih je „Strn" priopćila u osječkom dnevniku „Slavonische Presse" pod naslovom „Am Stoppelfelde" (br. 81. od 10. travnja 1910.) Knjiga u prijevodu nosi naslov: „Dorfbilder".

Odlični poljski književnik i estetičar, profesor Jan Magiera iz Krakova svršiva prijevod R. F. Magjerovih „Zapisaka se sela" u poljskom jeziku. Poljsko izdanje donijeti će i opširniji predgovor, gdje će biti govora o životu i prilikama hrvatskoga seljaka u Slavoniji, a prevedena knjiga nositi će naslov: „Z slawon'skiego siola" ili „Obrazki z siola". Knjiga bi još ove godine mogla biti gotova.

*

Poznati prevodilac Adolf Šuster, koji je lanjske godine preveo knjigu Davorina Trstenjaka „Zrio učitelj" i „Uzgoj čovjeka borca", mnogo članaka iz „Napretka" i „Školskoga Vjesnika", izvadio je po nekoliko najljepših pripovijedaka i crtica iz Magjerovih knjiga, namijenjenih mladeži, i preveo i zasebno izdao pod naslovom „Slavice", kako je autor svojedobno nazvao prvu svoju knjigu za mladež. Knjiga, i ako je namijenjena mladeži, uredjena je tako, da će je moći čitati s užitkom i šira publika. Krasno ovo ilustrovano izdanje popratio je prevodilac slijedećim uvodom:

„Naša (češka) omladinska književnost obiluje prijevodima iz njemačkog i ostalih tudjih jezika, a rijetki su prijevodi iz slavenskih, osobito jugoslavenskih jezika. A da pružimo našoj omladini plemenitije, nježnije cvijeće, koje se ne može naći u njemačkim gajevima, koji nisu bez krvavih cvjetova, savio sam vijenac (kiticu) „Slavice" iz pripovijedaka, crtica i priča, koje je napisao hrvatski pjesnik Rudolfo Franjin Magjer, a izdao ih u djelima: „Za cvjetne mladosti", „Hrvatska Mladost", „Sa sijela i prela" i „Rasad".

Spomenuti pjesnik spada medju najplodnije u Hrvatskoj, a osobito se ističe crtanjem seoskoga puka, kojega osjećaje i mišljenje znade istaći i prikazati. Mislim, da sam uspio izabrati članke, iz kojih će čitalac upoznati nježnu, ćutljivu slavensku dušu.

Takve su slike jugoslavenskih umjetnika. Želeći, da ova knjiga u srcima naše djece pobudi ljubav prema bratskom hrvatskom narodu, ostavio sam u tu svrhu milozvučna hrvatska imena bez prijevoda, a izabrao sam sastavke, iz kojih se može upoznati život naroda hrvatskog".

Prevodilac je dogovorno s autorom posvetio ovu knjigu „odličnom hrvatskom pedagoško-stručnomu piscu Antunu Cuvaju, koji je svojim djelom „Gradja za povijest školstva u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji" u velike prodičio hrvatsko pučko učiteljstvo".

Knjiga nosi u češkom naslov: „Slavice". Kytice uvitá z povidek, báji, bajek a ličeni, charvatsky napsal Rudolfo Franjin Magjer. S povolenim autora přeložil Adolf Šustr. V. Chrudimi. Tiskom a nakladem St. Pospišila Zete (J. Scholle). — Knjiga je štampana u formatu velike osmine, sadržaje 26 radnja, a ukrašena, uz sliku samoga autora sa autografom, umjetničkim ilustracijama od: V. Becića, R. Valića, D. Renarića i fotografijama J. Auschaua. Osobito je lijepo izvedena naslovna slika Vladimira Becića, koja prikazuje u pozadini hrvatsko seoce, kojemu se približuje dječarac saonicama.

HRVATSKI PISCI U NJEMAČKOM PRIJEVODU. Odlična prevodilica s hrvatskoga jezika je gospodja Marija Horvat-Petheö, koja piše i izvorne radnje, a dosele je prevela mnogo toga iz slavenskih književnosti uopće, a napose iz hrvatske. Najnovija je knjiga u prijevodu: „Inje", crtice od Rikarda Katalinić-Jeretova.

Digitized by Google

Svojedobno je prevela „Liječnikove zapiske" dra. F. Marušića („Aufzeichnungen eines Arztes"), dramu Mirka Dečaka „Grbavac" („Der Bucklige"). Godine 1905. počela je donašati smotra „Zeitstimmen" u Leipzigu pripovijest Andrije Milčinovića „Nejačići" („Familie Nejačić"). Izašlo je sedam brojeva i smrću urednika smotre (Erich Salbeg) prestala izlaziti i time konac prijevoda prekinuo. Osim napomenutih valja spomenuti aktovku „Razbijeni sni" od M. Nikolića („Zerschellte Träume", „Agr. Tagblatt" 1906.), više pjesama od Šenoe, Preradovića i Harambašića u „Aus fremden Zungen" (Berlin). Uz već napomenute prijevode vrijedna spisateljica i prevodilica priopćuje svoje prijevode najviše u slijedećim novinama: „Agramer Tagblatt", „Slavonische Presse" (Osijek) i „Agramer Zeitung". Imadu ovdje na pretek pjesama i pripovijedaka od hrvatskih, srpskih i slovenskih književnika. Spomenut ću samo imena autora: Preradović, Šenoa, Gjuro Turić, Jovan Jovanović Janko Veselinović, Henrik Sienkiewicz Stanko Vraz, M. Nikolić, A. Harambašić, B. Radičević, L. K. Lazarević, Hugo Badalić, Ks. Š. Gjalski, A. M Sandučić, A. Milčinović, F. Mažuranić Gjuro Arnold. Da se skupe sve ove prevedene radnje gdje. M. Horvat-Petheö u jednu knjigu — bila bi to krasna antologija. Za ovu rijetku marljivost i trud zavrijedjuje vrijedna prevodilica svaku pohvalu.

„ZLATAROVO ZLATO" U ESPERANTSKOM PRIJEVODU. Hrvatski esperantisti M. Špicer („O Esperantu") i J. Anschau („Esperanto i učiteljstvo") označiše potanje vrijednost medjunarodnoga jezika. Kako na tom polju i Hrvati kroče uporedo ostalim kulturnim zemljama, izdavajuć, i svoje glasilo („Kroata Esperantisto" u Zagrebu), nema sumnje, da će o Hrvatima cio svijet drukčije suditi, no do sada. Pa dok M. Špicer piše u najvidjevnijim esp. listovima o kulturnim našim prilikama i lijepoj književnosti („La Revuo", 79. Bouleward Saint-Germain, Paris; „Esperanto", 10, rue de la Bourse, Geneve, Svisojo), dotle J. Anschau prikazuje naše školstvo i pedag. književnost („Internacio Pedagogia Revuo"). Kao najnoviji književni dogadjaj treba zabilježiti prijevod A. Šenoinog romana „Zlatarevo Zlato" vrijednoga hrvatskoga esperantiste, koji se krije po imenom: „Krom"*). Knjiga je u rukopisu gotova i prevodilac pregovara jednom odličnom svjetskom književnikom, koja će djelo objelodaniti pod naslovom: „La trezoro de l' orafisto", što u doslovnom prijevodu znači: „Blago zlatara".

„Primjera radi kao nadopuna članku M. Špicera „O Esperantu" donosimo dobrotom Krom-a početak XXIII. poglavlja.

Esperantski original:

Estis Kristnasko. Ĉarmega nokto. La ĉielo hela., supersutita per oraj steloj. Mortiga malvarmo, dum tra la zagreba montaro kaj valoj la neĝo ĝis la zono. Sur seka branĉaro briletis briliante prujno, dum la lunlumo briletis la neĝon, kvazau la tero estas sutita per perloj. Estis trankvile, kviete estis tra la monto, nek vento skuadis la branĉaron, nek mosta rivereto tondretin tra la profunda valo, malkvieta vento pauzis, kaj monta akvo dormetis sub firma glacio. Estis Kristnasko, solena tago. El la neĝaro elrigardis nigraj vilaĝaj dometoj, kaj el la dometoj gaje briletis la lumoj en la vintran nokton. La popolo ĝojiĝis al rememoro del l' ĉiela reĝo, naskiĝita en Betlehem. Dolĉa trankvilo malleviĝis al la homa animo, kaj

*) Napominjemo, da isti Esperantista stalno rukovodi u bjelovarskom listu: „Tjednik bjelovarsko-križevački" (urednik: Eugen Rumpl-Bobić. Vlasnik tiskara Adolfa Kolesara. God. pretplata 8 K) rubriku u kojoj priopćuje praktičnu uputu u Esperanto uz prijevod narodnih poslovica, priča itd. Uz esperantski tekst štampan je i original na hrvatskom jeziku.

Digitized by Google

la gorĝo plenvoĉe kantis: „Jen naskiĝis ĉiel"-reĝo!" Sed unu animo en la monto ne sentis la ĉielan trankvilon, en tiu animo ne flamis kristnaska fajro, en ĝi flamis infera flamo; tiu animo ne vokadis Dion sed diablon. Freneze kuris tra la supro kaj valo hometo, senforta, ĉifonvestita, laca. Ĝis la genuoj vadis la neĝon, ĝis la zono eniĝadis, de malvarmo brulis liaj vangoj, el la manoj sango fluis, la hometo spiregadis. Kvazau vundita lupo li kuris supren prenante pikantajn branĉojn, kvazau erinaco volviĝis kaj malsupren maleviĝis, ne zorgante, se li frapis la kapon je stipo, kašita en la neĝo au je stono apudvoja. Kurante li estas perdinta la mantelon, perdis ankau la ĉapon, sed li kuris sen deturnante sin, kvazau lin pelas malbonaj spiritoj per vipervipoj. Tiu homo kuris pluen de Zagreb — pluen en la monton — oni vidis, ke li estas transkuronta la monton. Nun li venis en la valon ĝis la stono sub kruta stonego. Li sidiĝis sur la stonon. Du tri foje ekspiris, kvazau volas kapti la spiron, perditan dumvoje. Prenis de la kolo mnltkoloran tukon kaj envolvis la kapon, du tri foje elspiris al frostaj manoj, eltiris el la ĉebrusto la boteleton, ĝin klinis, ekglutas iomete kaj ekĝemis. Pli facile estis al li, lin varmigis. Li forklinis ĝin ĉirkauen, estante en kasejo, la lunluno ne povis lin perfidi. Reklinis la boteleton. A! Ĝi estas bona! Malbenita malvarmo! Kia kreviga malvarmo! La tero kvazau krevas sub piedoj. Cirkulanta sango ja glaciiĝus. Se nur la monton oni trapasos — tiam facile. Sed audu! Audu! La homo ektimis. Sur la supro de li kurita, la branĉoj rompiĝas, la neĝo krevas. Ĝi estas ili! Jes! Ili. Kuru! mizerulo, kuru! La hometo ektremis! Klinis la kapon por auskulti. Jes, jes, ĝi estas ili! Kuru! Kaj kvazau serpento, kiam vi ĝin ektusos, sin jetis la hometo supren, ekiris post la stonegon kaj ekkuris en la arbaron. Oh se somero estas, belega somero, kiel facile oni formoviĝus; sed estas malvarmo, estas neĝo! Malbenita neĝo! Kiel serpento treniĝas post vi postsignno en la neĝo, kaj vian piedon en la neĝo perfidas tiu ĉi malbenita okulo de hela ĉielo — tiu fatala luno. Se estus almenau ursgano, nuboj; sed la ĉielo vitre hela. Malbenaĵo! La hometo estis moviĝinta en la arbaron. Post kelka tempo aperis ĉe la stono sub la stonego du homoj. Unu grandegulo kun pafilo, sub alta ĉapelo. Sur dekoltita lia brusto gluiĝis prujno, dum liaj lipharoj estis blankaj de l' glacio, sed lia okulo brulis kiel pastista fajro meze de malluma arbaro. Tiu homo estis maljuna haramio Miloš Radak. Alia homo pli juna, envolvita en ĉabrako, kovrita per felĉapo. Ankau lia okulo flamis, ankau lia brusto leviĝadis. Tiu junulo estis Jerko.

Hrvatski original:

„Bio je božić. Krasna noć. Nebo osuto zlatnimi zvijezdami. Zima ljuta, a po gori zagrebačkoj, po prodolih snijeg do pasa. Na suhih granah blistalo je inje poput alema a mjesečina titrala snijegom, kao da je zemlja posuta biserom. Tiho je bilo, mirno je bilo po gori, niti je vjetar tresao grane, niti je gorski potok grmio dubokim jarkom, počivao je vjetar hudi, a gorska voda drijemala pod krutim ledom. Bio je Božić, sveti dan. Iz gomile snijega provirivale crne seoske kućice, a iz kućica treptjela u zimsku noć vesela luč. Svijet se veselio spomenu kralja nebeskoga, koji no u Betlehemu ugleda svijet. Blagi se mir spuštao na dušu čovječju, i u sav glas kliktalo grlo: „Narodi se kralj nebeski"! Ali jedna duša u gori ne. ćutila mira nebeskoga, u toj duši nije plamtio božićni krijes, u njoj je plamtio pakleni plamen; ta duša nije dozivala Boga već djavla. Pomaman je letio gorom i dolom čovuljak satrt, odrpan, izmučen. Do koljena grezao u snijegu, do pojasa propadao, lice mu gorjelo od zime, s ruku mu tekla krv, čovjek je disao. Kao ranjen vuk letio je uzbrdo hva-

Digitized by Google

tajući se za bodljivo granje, kao jež savio se i spu tio niz brdo, ne mareći, kad je lupio glavom o panj, sakriven pod snijegom, ili o kamen kraj puta. Bježeći bješe izgubio plašt, izgubio i kapu, ali bježao je bez obzira, kao da ga zli dusi tjeraju zmijskim bičem. Taj je čovjek letio od Zagreba dalje — dalje u goru, vidjelo se, da radi prevaliti goru. Sad je došao u prodol do kamena strmom pećinom. Sjede na kamen. Uzdahnu dva tri puta, kao da želi loviti sapu, koje mu je putem nestalo bilo. Skinu s vrata šarenu maramu i omota glavu, huknu dva tri puta o ozeble ruke, izvadi iz njedara staklenicu, nagnu, gucnu malko i uzdahnu. Bilo mu je lakše, grijalo ga. Ogledne se naokolo, bijaše u zaklonu, mjesečina ga ne mogaše odati. I opet nagnu piti. A! To je dobro! Prokleta zima! Kako to cići! Sve mu zemlja puca pod nogama. Ta živa bi se krv oledila. Samo da je prevalio goru — lako onda. Ali čuj! Čuj! Usplaši se čovjek. Na vrhu, što ga je prevalio bio, krši se granje, puca snijeg. To su oni! Da! Jesu. Bež' jadniče, bež'! Zadrhta čovuljak! Nagnu glavu da sluša. Da, da, to su oni! Bež'! I kao zmija, kad se je dotakneš, baci se čovuljak u vis, zakrenu za pećinu, i udari u goru. Oh da je ljeto, krasno ljeto, kako bi bilo lako odmicati; ali zima je, snijeg je! Prokleti snijeg! Kao zmija vuče se za tobom u snijegu trag a stopu ti izdaje u snijegu to prokleto oko vedroga neba — taj zlokobni mjesec. Da je bar bure, mećave, oblaka: ali nebo čisto kao staklo. Prokletstvo! Poodmakao čovuljak u goru. Za malo se pojaviše kod kamena pod pećinom dva čovjeka. Jedan gorostas sa diljkom, pod visokim klobukom. Na razgaljenih prsih hvatalo mu se inje, a brci bijahu mu bijeli od leda, ali oko mu je gorjelo kao pastirski oganj sred tamne šume. Taj čovjek bijaše stari haramija Miloš Radak. Drugi čovjek bijaše mladji, ogrnut gunjem, pokriven kučmom. I njegovo je oko plamtjelo i njegove se grudi nadimale. Taj mladić bijaše Jerko".

KOD DRAGANA MELKUSA. I opet jednom posjetili smo atelijer umjetnika i hrvatskoga književnika, koga je sudbina osudila, da je proživio najljepše godine života svoga u provinciji, medju ljudima, koji su ga slabo ili nikako razumjeli: uz časne iznimke dakako...

Vidjeli smo novih radnja: „Zimski dan", uljena slika nježna shvaćanja. Onaj pravi pravcati zimski „Stimmung". Motivi s a V u k e, pasteli vanredno su uspjeli. Melkus je upotrijebio i ono malo sniježnih dana prošle zime, da u prirodi pravi studije.

Sjajni su razni prikazi zapada sunca iz okoline Vukovarske i iz Slavonije. Osobito je uspjela slika: „Z i m s k o v e č e" i velika „S l a v o n s k a i d i l a" sa stadom jaganjaca u pozadini. V e č e r na Vuki u žutkasto crvenom tonu radjena je u modernoj, svejedno individualnoj tehnici; a pogotovo nam se dopadoše slike s u t o n a izlazećim mjesecom. Spomenute radnje, osim „S l a v o n s k e i d i l e", koja je tek sada dovršena svidješe se u M ü n c h e n u, gdje bijahu izložene, a što je najglavnije — nadjoše i kupce... Koliko imade još i figuralnih stvari, škica u raznim tehnikama i u raznom materijalu! Melkus jest i ostaje slikar osebujnoga kolorita i vjerne prikazbe, slikar Slavonije ravne... I u književnosti je neumoran. Osim nekojih manjih pripovijesti u manuskriptu pripravlja izdanje druge knjige već izašlih i nekojih n o v i h c r t i c a i p r i p o v i j e s t i iz narodnog i umjetničkog žlvota. U skoro će dovršiti roman: „F i n i s", o kojem će biti drugom zgodom govora.

JOŽA BUŽAN boravio je neko vrijeme u Valpovu slikajuć grofa Rudolfa Normanna Ehrenfelškog i njegovu najmladju kćer, kontesu Veru. Zatim je portretisao dra. Dragutina Neumana i njegovu gospodju suprugu u Osijeku. Potonja dva portreta bila su iz-

Digitized by Google

ložena i stekla sveopću dopadnost i priznanje Oba su vrlo uspjela. Dr. Neuman upravo izvrstan. Karakteristika crta držanja je upravo izvrsna, a dojam vanredan. Tehnika je posve moderna, snažni potezi, bez suvišnih detaila i cizeliranja. Koloristika je ženijalna i smjela povoljna za jako i za zasjenito svjetio. Bužan je ovima portretima samo utvrdio kao portretista svoj lijepi glas, koji uživa dijem naše domaje.

*

PROF. MENCI CL. CRNČIĆ izložio je u Osijeku svoj triptih „More s Plasa" o kojem je bilo dosta govora u javnim glasilima. Neupuštajuć se u potanju kritiku, konstatujemo tek, da je to odlično umjetničko djelo zaslužilo više pažnje sa strane osječke publike. Žali Bože, da u nas manjka uzgoj za umjetnost... Kad se bude jednom osjećala umjetnost narodnom potrebom, a ne — luksusom biti će i zanimanje veće.

MEŠTROVIĆ I RAČKI, hrvatski umjetnici iz Dalmacije priredili su izložbu (prvi: skulpturu a drugi: slika) u Zagrebu koju je otvorio 1. svibnja 1910. sam podban Chavrak. Jednoglasni je sud, da je izložba uspjela u svakom pogledu. Za samu izložbu kao rukovodj. izdalo je „Društvo Hrvatskih Književnika' u Zagrebu krasno opremljen katalog izložbe pod naslovom: Izložba Meštrović - Rački a pod redakcijom Dra. Branimira Vizner-Livadića. Knjiga je izdana na najfinijem papiru u velikoj osmini. U samom katalogu napisao je o Meštroviću poetičan članak Ivo Vojnović, a o Račkomu životopisne bilješke Andrija Milčinović. Katalog sadržaje reprodukciju kipova Meštrovićevih i slika Račkijevih. Ovo je u pravom smislu album hrvatske umjetnosti kojim možemo izaći i pred strani svijet.

*

POVELJA „MATICE HRVATSKE" u ZAGREBU. Želeći udovoljiti opravdanome zahtjevu mnogih članova, dala je „Matica Hrvatska" izraditi povelju, koja se prema § 8 družtvenih pravila izdaje zakladnicima, radnicima i počastnim članovima. Povelja je prema nacrtu hrvatskoga slikara Otona Ivekovića izradjena u bakrorezu po Ljubi Babiću ml., a ukusnu reprodukciju računila je tvrtka F. Schönikle u Beču tako, te će povelja ova biti ukras u svakoj kući. Članovi, koji prema § 8. dr. pr. imadu pravo na povelju, te je žele imati, neka se izvole obratiti na upravu „Matice Hrvatske" u Zagrebu (Trg Franje Josipa I.), koja će im uz odštetu od 2 K povelju izdati. Tko želi imati elegantni okvir iz hrastovine sa staklom, plaća 5 K napose, a mahagoni okvir sa staklom stoji 8 kruna posebno. Diploma može se naručiti i bez okvira. Trošak odpreme plaćaju naručitelji, najbolje je dakako, da članovi preko povjerenika diplomu naruče ili da ih se više iz jednoga mjesta dogovori, pa da se onda i šalje po više diploma zajedno, jer je trošak odpreme osobito poradi okvira, koji moraju doći u drvenu škrinju, za jednu diplomu gotovo isti kao za više njih.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

† JAKOV STOJANOVIĆ

23. kolovoza o. g. pri zaključku redakcije prvoga godišnjaka „Mi", javio je „K. H. K." u O. hrvatski rodoljub i klubski član Dr. Jančiković, da je istoga dana u 8 sati u jutro umro književni naš član i ustrajni borac za hrvatsku glagoljicu, um. dekan i župnik Jakov Stojanović u Vinkovcima, koji po ugovoru ostavlja „K. H. K." u Osijeku 10.000 K.

Dobrotvor Stojanović bio je jedan od rijetkih ljudi, koji je od osnutka pratio najvećim zanimanjem rad „K. H. K." u O.

Eno već 22. studenoga 1909. piše Stojanović, da pristupa „K. H. K' u O. kao „redoviti' član, a 15. travnja 1910. podastire „Slavnom društvu Hrvatskih Književnika u Osijeku", kako rado nazivaše naš klub, svoje mnijenje i prijedlog, kako bi se imalo pisati književne „kritike": „Ovih dana smišljao sam svrhu Vaših zadaća, pa Vam nešto predlažem: Kako bi bilo, da nadjete četiri pet članova iskusnih i vještih, koji bi ocjenu knjiga Vaših članova na se preuzeli".

Stojanoviću su bile dobro poznate naše nesredjene književne prilike, a znao je i to, da je tomu svemu baš razlog „kritika'. On je to kao književnik i sam iskusio, pišući svoje zanimljive članke o glagolici, koje je god. 1904. izdao zasebno pod naslovom: „Za sveto pravo naše — za glagolicu majku našu' (osmina str. 166. Vinkovci. Knjigotiskara Antuna Rotta) i god. 1908. zdravstvene crtice „Uči i poznaj samoga sebe — prva i napreća škola" (osmina, str. 208. Vinkovci. Knjigotiskara Antuna Rotta).

„K. H. K." u O., koji je baštinik i Stojanovićeve korespodencije i književne ostavštine, koja sadržava više neobjelodanjenih rukopisa i zanimljivih priloga za povijest hrvatske knjige, zaključio je u sjednici književ.-umjet. odbora od 25./VIII. 1910., da će se starati i tijekom vremena podati hrvatskom narodu sliku o djelovanju vrloga pokojnika.

Za sada napominjemo, da je Jakov Stojanović izdao ove god. knjigu iz svojega života pod naslovom „Ružice i trnje" (osmina, str 214. Pokupio prof. Matija Stojanović, Zagreb, 1910. Knjigotiskara Mirko Kos i dr.) Iz ove knjige razabirćmo čitav život i djelovanje Jakova Stojanovića, koji je član razgranjene hrvatske obitelji Stojanovića iz dolnjega grada Osijeka. Pokojnik je bio dugo vremena profesorom bogoslovije u djakovačkom sjemeništu, pa se je uz svoj profesorski predmet (moralka), bavio ponajviše slavistikom i književnošću. Kad je nezaboravni vladika Strossmayer nastojao izdati obrednik na hrvatskom jeziku i za to izdanje dobio papinsku dozvolu, povjerio je prijevod obrednika s latinskoga na hrvatski i njegovo redigovanje trojici profesora svoga sjemeništa, koja su sva trojica već pokopana a bila su sva trojica poznati hrvatski pisci.

To su bili: čuveni „iljuška' — Vilko Korajac, Aleksander Tomić, vrsni prevodilac s poljskog i ruskog jezika u „Vijencu" i Jakov Stojanović. I taj svoj rad obavili su na veliko zadovoljstvo svoga biskupa. Taj se obrednik rabi još i danas diljem djakovačke biskupije, te je mnogo doprinijeo razumijevanju crkvenih obreda, ali i utvrdjenju hrvaštine u crkvi. I kao župnik nije prestao zanimati se za sve, što

Digitized by Google

je slavensko, a naročito je bio veliki branilac i pobornik gagoljice, za koju je i perom lomio koplje.

Kako je bio oduševljen za staroslavensko bogoslužje neka posvjedoči ovaj primjer. Ove godine na dan sv. Ćirila i Metoda — kako piše „Svjetlost", br. 35. od 28. VIII. 1910. — kao na narodni blagdan, bila je u Vinkovcima svečana staroslavenska misa, što je potakao i omogućio pokojni Stojanović. Kad su došli k njemu izaslanici gradskoga odbora za proslavu nar. blagdana, moleći ga za pomoć, rekao je: „Gospodo ja ću dati 200 kruna, ali se mora služiti staroslavenska misa, a služit će ju unijatski pop iz Petrovaca. Ako Vam to ne dopuste, latinske mise ne treba da bude. Bolje ništa, nego da se služi latinska misa na taj dan".

Čovjek ovakva kova bio je vazda odrješiti Hrvat, a i veliki zagovaratelj sloge Hrvata i Srba.

Navesti ćemo tek par njegovih riječi kao dokaz gornjoj tvrdnji:

„Nemojte se ispričavati, gospodo; znam ja vaše namjere pa i vašu gorčinu protiva meni. Vi ste znali, da ću ja pri posvetbi (zastave vatrogasaca) držati hrvatski govor i to ste htjeli ma kako zapriječiti, jer ste vi slavonski separatiste. Preporučam se gospodo. Više nemam što reći".*)

Ili odgovor na jednu zamolbu:

„Ja sve razumijem, gospodo, i uvidjam važnost vaše ponude. Al da ja proti svom uvjerenju glasujem, to je previše od mene traženo. Tim bi ja ubio moj mir i sklad i ravnovjesje duševno. Pa da su zlatne jabuke i mitre i časti, one mi tog mira i slada ne mogu nikada povratiti."**)

Napominjemo, da iz porodice Stojanovića ponikoše muževi, koji su utjecali u u javni politički naš život n. pr. dr. Ante Stojanović, koji je bio pod županom biskupom Strossmayerom prvi njegov podžupan i poslanik na glasovitom saboru od g. 1861., zatim je bio gradonačelnik Osijeka (1871.—1872.), napokon je bio odvjetnik u Osijeku i odsječni savjetnik zem. vlade pod Mažuranićem i t. d. Matija Stojanović bivši gradski senator u Osijeku i tumač magjarskog jezika, pa naš pokojnik i drugi.

*

Na dan smrti pokojnikove odaslao je „K. H. K." u O. na brata vrloga pokojnika, prof. Matiju Stojanovića u Vinkovcima, slijedeću sažalnicu: „Nad gubitkom odličnoga našega člana i hrvatskoga književnika, velikoga svećenika borca za hrvatsku glagoljicu i narodne ideje hrvatske — primite ovim iskreno i duboko saučešće od „Kluba Hrvatskih Književnika" u Osijeku".

25. kolovoza 1910. podjoše izaslanici „K. H. K." u O., hrvatski pjesnici: Lujo Varga-Bjelovarac i Rudolfo Franjin Magjer u Vinkovce i položiše na sam grob pokojnika krasan vijenac sa svilenom hrvatskom trobojnicom: „Svomu odličnom književnomu članu — Klub Hrvatskih Književnika u Osijeku".

Slava mu!

*) „Ružice i trnje", str. 177.

**) „Ružice i trnje", str. 127.

Digitized by Google

Osnutak „Kluba Hrvatskih Književnika“ u Osijeku izazvala je potreba, a nipošto želja za novotarijama ili možda želja za cjepkanjem hrvatskih književnika. Dosta je, da u prilog ove navedene tvrdnje napomenemo slijedeće: Tko je u nas pratio razvitak književnosti u ovo zadnjih par godina, mogao je opaziti, da je uz borbu „mladih“ i „starih“ bilo ponajviše književnih polemika sa stereotipnim jadikovanjem: knjiga nam nazaduje, treba tomu predusresti, valja ovo, pa ono... Nadje li se koji pisac, bilo kojim izdanjem ili zgodnim prijedlogom, onda se nadje u tren oka ma kakav delija, pa onako iza busije udri, da mu knjiga ne vrijedi ni pišljiva boba, ili pak hvali do neba: ovo je samo zlato. A kad tamo: kritičar ni luka jeo, niti lukom mirisao. Dogodilo se, a dogadja se i danas, da se u čisto literarne stvari umiješalo i političko strančarstvo i kojekakovo neumjesno zadirkivanje, pa od jednoga — eto u tili čas dva zla. A bivalo je i to, da se mnogoga i s mnogih strana i razloga — naprosto prešutilo. Književnici u ravnoj i „plemenitoj“ Slavoniji doživiše od svega toga dosta, pa da je došlo do pričanja, teško da bi saslušali konac.

I zato prema onoj: uzdaj se u se — provincija se 3 listopada 1909. našla na okupu u svrhu medjusobnoga upoznavanja, a najpače: da svi zajedno porade, kako bi se promicala ne riječju, niti pustim frazama, već djelom — zdrava hrvatska (lijepa i poučna) knjiga i hrvatski jezik publikacijama i mjesečnim literarno-zabavnim posijelima.

Za kratko vrijeme i oko „K. H. K.“ okupio se lijep broj članova od kojih odpada na utemeljiteljne 6, dobrotvora 1, književnika i redovitih članova 44, podupirajućih 60. Napomenemo li, da „K. H. K.“ ne opstoji ni godinu dana, onda su nam ovi brojevi najljepši dokaz, kako je „K. H. K.“ znao za ovo kratko vrijeme okupiti oko sebe ovako lijep broj članova, medju kojima se nalaze odlični naši priznati književnici, slikari i glazbenjaci uz prijatelje i promicatelje hrvatske knjige. A članova ima iz Slavonije, Hrvatske, Dalmacije, Bosne, Kranjske, Srbije i Galicije. „K. H. K.“ stupio je u užu svezu ovdašnjim „Hrvatskim Sokolom“, pjevačkim društvom „Kuhač“ i članovima hrvatskoga narodnoga kazališta prigodom „Vrazove proslave“ i literarno-zabavnih posijela. Poimence je želja sviju, da se poradi na književnoj uzajamnosti Hrvata i Slovenaca. Početak je učinjen kod „Vrazove proslave“ (22. svibnja 1910.). Tom prilikom pozdravila je „Matica Slovenska“ brzojavno „K. H. K.“, koji je srdačnim i toplim pozdravom uzvratio „M. S.“ kao odani pristaša književne uzajamnosti Hrvata i Slovenaca. U buduće uznastojati će se oko učenja slavenskih jezika, a u publikacijama štampati radnje po mogućnosti u slavenskim jezicima, kako je u prvoj knjizi početo slovenskim.

U javnom prosvjetnom životu sudjelovao je „K. H. K.“ nadalje pri otkriću spomen-ploče hrvatskom književniku Ivanu Lepušiću na dan 5. lipnja 1910. u Apatovcu; zastupao ga klubski književni član dr. Gundrum-Oriovčanin. Pri otkriću spomenploče hrv. književniku Ivanu Tkalčiću na dan 26. lipnja 1910. zastupao je „K. H. K.“ klubski književni član Dr. Rudolf Horvat. Tom prilikom je „K. H. K.“ brzojavno pozdravio rodoljubnu „Braću Hrvatskog Zmaja“, a 29. lipnja 1910. prigodom ustoličenja biskupa dra. Ivana Krapca u Djakovu. Iskrenu sućut iskazao je „K. H. K.“ nad smrću odličnoga svojega suradnika Ivana viteza Trnškoga na dan pjesnikove smrti (30. lipnja 1910.) Za književničke proslave svojih članova darovao je „K. H. K“

Digitized by Google

krasno uokvirenu diplomu Luji Vargi Bjelovarcu (dvadeset-godišnjici pjesnikovanja) i Anti Evetović-Miroljubu (dvadeset i petgodišnjici pjesnikovanja), Srgjanu pl. Tuciću ukoričenu mapu sa slikama književnih članova uprav. odbora (15-god. knjiž.), a Dragoljubu P. Gošiću za revno sudjelovanje kod klubskih posijela lovor-vijenac sa svilenom hrvatskom trobojnicom.

*

„K. H. K." priredio je prema svojoj svrsi dosele 6 literarno-zabavnih posijela, 1 izvanredno poučno, upriličio „Vrazovu" proslavu i proslavu „Sv. Ćirila i Metoda".

Klubska posijela vanredno su posjećena po eliti hrvatskoj, ne samo osječkoga općinstva, već i iz okolišnih mjesta.

Rasporedi liter.-zab. posijela bijahu slijedeći:

1. posijelo (13./XI. 1909.)

Dragan Melkus: „Ljubomorni Matiša", pripovijest; čitao Josip Pavić.

Franjo Sudarević: „Ljubav", libretto u 3 čina; čitao sâm autor.

Ivan pl. Zajc: Romanca iz opere „Zrinjski" pjevao Josip Vražić, a pratio ga na harmoniju Gjuro Rožić.

2. posijelo (11./XII. 1909.)

Antun Stöhr: „Ruža zagorska". Impromtu, svirao na harmoniju Gjuro Rožić.

Rudolfo Franjin Magjer: „Dva Svijeta", legenda. Krasnoslovila Nataša Zagorska.

Mijo Biljan: „Zere šale iz ličke torbice". Predavao sâm autor.

Dragan Fran Röszler (Mahores): „Pjesme". Čitao sâm autor.

Josip Pavić: „Sjene", škica. Čitao sâm autor.

* * *: „Noćni stražari" i „Prisega". Šaljivo predavanje Alberta Grünhuta.

3. posijelo (6./I. 1910.)

Dragan Melkus: „Bračne družice Ignjata Iglović-Makazova", pripovijest. Čitao D. Vuković.

Rudolfo Franjin Magjer: „Domovini". Deklamovao Dragoljub P. Gošić.

Oskar Wilde: „Bajke". Čitao Filip Stilinović.

Ivan pl. Zajc: „Djevojka i ruža". Pjevala Desanka Makušinski, a pratio ju na harmoniju Edo Tuma.

Dr. Milan Andrlić: „Nazor o socijalnom pitanju", študija. Čitao sam autor.

Gj. Rožić: „Humoreska". Čitao Ferdo Raušenberger.

Jan Malat: „Leti časy, leti". Zdeněk Fibich: „Má divenka jak ruže je". Pjevao Alois Hampl, a pratio ga na harmoniju Edo Tuma.

4. posijelo (5./II. 1910.)

I. S. Bach: „Pastorala 2. 3." Prof. Franjo Dugan: „Fuga a la toccata". Svirao na harmoniju sâm autor.

S. S. Kranjčević: „Heronejski lav". R. F. Magjer: „Hrvatu". Deklamovao Dragoljub P. Gošić.

I pl. Zajc: „Ti si moj" i „Vir". Pjevala Micika Hrvojić, a pratio ju na glasoviru Edo Tuma.

Dr. I. Krnic: „Divorçons!" Slika iz ciganskoga života. Čitao Alfred Grünhut.

D. Melkus: „Aforizni". Čitao Dragoljub P. Gošić.

Flotov: Recitativ i arija iz opere „Marta". Pjevao Dušan Mitrović, a pratio ga na glasoviru Edo Tuma.

5 posijelo (10./III. 1910.)

Mahores: „Iz Drača i trnja" „(Božji sud"). Deklamovao g. J. Maričić.

Hatze-Badalić: „Majka". Tosti: „Támo ancora" (Jošte te ljubim). Gounod: „Berceuse" (Uspavanka). Pjevala gdjica Jelka Švrljuga, a pratio ju na harmoniju prof. Fr. Dugan.

Prof. Josip Hartinger: „Hrvatski seljak u prošlosti". Čitao sam autor.

Digitized by Google

August Šenoa: „Strmogled". Miroljub (Ante Evetović): „Ja proljeće žudim..." Deklamovala Merica Becić.

Josipa pl. Glembay: „Tajni okovi". Psihološke crtice. Čitao Dragoljub P. Gošić.

Prof. Mijo Biljan: „Zere šale iz ličke torbice" (nastavak šaljivoga predavanja).

6. posijelo (9./IV. 1910.)

Luja Varga-Bjelovarac: „Ljudevitu Gaju". Uspomeni stogodišnjice narogjenja (1809.—1909). Recitovao Aleks. Gavrilović.

Feliks Barušić: „Jedno liječenje". Šaljiva pripovijest. Predavao Dragutin Vuković.

Rudolfo Franjin Magjer: „Dnevni dogadjaj". Pjesnička pripovijest u stihovima. Deklamovao Dragoljub P. Gošić.

Dragan Melkus: „Iz malogradskog života". Čitao Drag. Vuković.

*

Kao prvo izvanredno poučno klubsko posijelo predavao je Stjepan Ružička, asistent na fizikalnom institutu visoke tehničke škole u Karlsruhe, u dvorani fizikalnoga kabineta kr. gimnazije o: „Nevidljivim zrakama i radiju".

O klubskim posijelima, publikacijama i radu pisalo je hrvatsko novinstvo vrlo simpatično. Napominjemo u prvom redu: „Narodnu Obranu", „Slavonische Presse", „Hrv. Novine", „Srijemske Novine", „Vjesnik Županije Virovitičke", „Hrvatski Branik", „Hrvatska Sloboda, „Narodne Novine", „Hrvatsko Pravo", „Vinkovci i okolica", „Savremenik", „Obzor" i t. d.

*

Stogodišnjicu narodjenja Stanka Vraza proslavio je „K. H. K." 22. svibnja 1910. Za ovu proslavu izdan je posebni spomenspis pod uredničtvom Rudolfa Franjina Magjera: „Uspomeni Stanka Vraza", gdje se nalaze prigodnice i pregled životopisa i književnoga rada Stanka Vraza, koji se uz katekizam domoljublja (Kornelije Bosiljčević: „Niz zlatnih zrnaca za hrvatska srca") dijelio bezplatno mnogobrojnim posjetiocima.

Sama proslava održala se u dvorani „Hotel-Royala", na kojoj su bili zastupani uz elitu hrvatskoga gradjanstva osobito gospodje, častničtvo, učiteljstvo i odraslija nadež.

Akademiju je otvorio klubski predsjednik i hrvatski kniiževnik dr. Ivan Krnic, prikazavši Stanka Vraza kao književnika i kritičara duhovitošću svojega kritičnoga pera, osvijetlivši i upotpunivši dojakošnje kritične prikaze o Vrazu, poimence Markovićeve, Šrepelove i Drechslerove radove.

Kao drugu točku otpjevalo je odlično društvo „Kuhač" pod ravnanjem zborovodje Antuna Stefana skladno „Gorski kraj" od Vilka Novaka, na što je podpredsjednica Marija Pinterovićeva prikazala osobitom zanimljivošću Stanka Vraza kao liričara uopće. a napose pjesnika „Gjulabija". Lijep je utisak učinio tamburaški zbor srednjoškolaca (realno-gimn. i učenici trgov. škole) izvedbom J. V. Hafnerove skladbe: „Pod slavjanskim lipama" i J. Canićeve: „Iz naroda za narod", poslije kojih je prihvatio riječ dr. Franjo Papratović, sjajni i zanosni govornik, ocrtavši Stanka Vraza kao domoljuba uz apel: „Čitajmo njegova djela! Njegov patriotizam neka nam je okrepa. Najveća uspomena na St. Vraza biti će tada, kad budemo svim žarom prigrlili njegove ideje, koje odišu uzvišenom plastikom i grandijoznom ljubavlju".

Radi poodmaklog vremena morao se opširni program proslave skratiti (Mijo Biljan: „Stanko Vraz — uzor mladeži" i deklamacija D. F. Röszler: „Hrvat pred otvorenim nebom" od St. Vraza). I zato je pjevačko društvo „Kuhač" završilo proslavu,

Digitized by Google

odpjevavši precizno „Noć na moru" i hrvatsku himnu.

„Matica Slovenska" u Ljubljani po svojemu predsjedniku dru. Franu Ilešiću odaslala je čestitku „Klubu Hrvatskih književnika" povodom proslave, a čestitali su takodjer vrijedni klubski članovi: Dragan Melkus i Placido Belavić.

I tako je „K. H. K." u O. prvi u našoj domaji upriličio ovako krasnu proslavu stogodišnjice narodjenja St. Vraza.

*

Za „Vrazovu" proslavu izdao je „K. H. K." dvije knjižice, koje su se dijelile besplatno.

Prva nosi naslov: „Uspomeni Stanka Vraza", koju je uredio klubski tajnik R. F. Magjer. Donaša na prvom mjestu pjesmu Ivana viteza Trnskoga: „Uspomeni druga Stanka Vraza prigodom stoljetnice svetkovane u Osijeku", Petra Preradovića: „Stanku Vrazu", R. F. Magjera: „Sipajte mu cvijeće' i pripovijest Dragana Melkusa: „Ljubit ću te, u vijeke vjekova". Uz životopis pjesnika tu su sada izvadci o njegovu radu iz djela dra. Ilešića, dra. Šurmina, dra Drechslera, F. Ž. Milera i F. Ž. Kuhača uz dvije pjesme iz „Djulabija".

Druga knjižica nosi naslov: „Niz zlatnih zrnaca za hrvatska srca". Napisao Kornelije Bosiljčević, a posvetio ju Antunu pl. Mihalovichu kao prijatelju i promicatelju hrvatske pučke prosvjete. Pisac u formi pitanja i odgovora (domoljubni katekizam) poučava o narodnosti, domovini, domoljublju, jeziku hrvatskom, knjizi hrvatskoj, o radu za otačbinu itd. Knjiga je ova razpačana u 2000 komada.

*

U proslavu općeg narodnog blagdana sv. Ćirila i Metoda izdao je „K. H. K". posebni svečani letak, koji uz poziv sadržaje dvije prigodnice hrvatskih pjesnika R. F. Magjera i Kornelija Bosiljčevića. Na zamolbu „K. H. K" odslužena je svečana misa u gornjogradskoj župnoj crkvi, kojoj su prisustvovali svi javni uredi, činovničtvo, učiteljstvo i mnogobrojno hrvatsko općinstvo. — „K. H. K." sudjelovao je na proslavi slavenskih apostola na dan 7./VIII. o. g. u „Hrvatskoj Čitaonici", na kojoj je bio i vanjski klubski član krakovski profesor i odlični poljski književnik Jan Magiera.

*

Osim napomenutoga, „K. H. K", vršio je vrlo važnu zadaću, uznastojeći u svakom pogledu oko zbliženja i medjusobnoga potpomaganja svojih članova. Tako je odgovarao besplatno na razna pitanja, posredovao u književnim, umjetničkim i nakladničkim pitanjima, pribavljao i redovito opskrbljivao neke vanjske članove i književnike s knjigama i novinama domaćim i stranim, redovito razdijeljivao na posijelima letake edicija „Matice Hrvatske", „Društva Hrvatskih Književnika" i vrijednih novijih hrvatskih knjiga itd. Jednom riječju: išao na ruku svakomu, tko se god, ma i ne bio član, obratio na „K. H. K.", a što će i u buduće najpripravnije i rado činiti u interesu hrvatske knjige.

*

Upravni odbor „K. H. K." u O. od 3. listopada 1909. do 23. siječnja 1910. sastojao je od slijedećih članova: Predsjednik: Franjo Sudarević. Podpredsjednica: Marija Pinterović. Tajnik i blagajnik: Rudolfo Franjin Magjer. Članovi odbora: Ante Evetović (Miroljub), Dragan Melkus, Lujo Varga (Bjelovarac), Josipa pl. Glembay, Josip Vražić.

*

Upravni odbor „K. H. K." u O. od 24. siječnja 1910. do danas: Predsjednik: Dr. Ivan Krnic (Mihael Gorski). Podpredsjednica: Marija Pinterović. Tajnik i blagajnik: Rudolfo Franjin Magjer. Članovi odbora: Ante Evetović (Miroljub), Dragan

Digitized by Google

LUJO VARNAI: SELJAK (FOTOGR. SNIMAK)

Digitized by Google

Digitized by Google

Melkus, Lujo Varga (Bjelovarac), Josipa pl. Glembay, Filip Stilinović.

*

Pravila „Kluba Hrvatskih Književnika" u Osijeku potvrdjena su po kr. hrv. slav. dalm. zemaljskoj vladi, odjelu za bogoštovlje i nastavu od 13. lipnja 1910. br. 28.802.

Svrha je klubu: „Promicati interese hrvatske knjige i hrvatskoga jezika, izdavati zabavna i poučna djela literarne vrijednosti i priredjivati zabavno-literarna posijela" (§ 2.).

Članovi kluba jesu: 1. utemeljiteljni; 2. redoviti; 3. podupirajući; 4. počasni.

Članom redovitim može postati svaki hrvatski pisac i prijatelj hrvatske knjige, utemeljiteljnim svaka juristična osoba i svaki gradjanin, koji to uzhtije i odbor primi, a počasne članove imenuje na prijedlog upravnoga odbora počasnim članovima osobe, koje su za ovaj klub ili hrvatsku književnost vanredno zaslužne.

O primanju članova uopće odlučuje upravni odbor i nije dužan navoditi razloge, zbog kojih nije koga primio u klub (§ 4.).

Član utemeljiteljni postaje, tko jedanput za uvijek plati 100 kruna. Članovi redoviti i podupirajući imadu platiti godišnjih 12 K i to u jednakim četvrtgodišnjim obrocima unaprijeda.

Povrh toga dužni su redoviti članovi svojim duševnim silama poraditi zborom i tvorom oko raširenja i unapredjenja hrvatske knjige, te sudjelovati vazda u klubskom radu, da se svrha klubska postigne (§ 6.).

*

Novi članovi neka se prijavljuju upravi „K. H. K." (Osijek, 1. Gundulićeva ul. 27.)

„MATICA HRVATSKA" u ZAGREBU. Svaka institucija većega stila zamišljena i osnovana prema prilikama i potrebama svoga vremena ako je u sebi zdrava, pomalo napreduje, dok ne dodje do neke visine. Onda nastupa za nju kriza. Bilo da se prilike izmjeniše, bilo da su se potrebe jedne promijenile, a druge nove nastale. Da onda ta institucija uzmogne i dade napredovati, treba da se novim prilikama prilagodi i novim težnjama i potrebama po mogućnosti otvori vrata: inače će život proteći kraj nje. Ovakovu krizu doživjelo je i najstarije naše i najodličnije književno društvo „Matica Hrvatska" poslijednjih godina. Kako je „Matica" od 1877. napredovala vidi se prema broju članova, koji je iznosio:

godine 1877. . . .	1.299.
godine 1878. . . .	2.388.
godine 1879. . . .	3.728.
godine 1880. . . .	4.827.
godine 1881. . . .	4.747.
godine 1882. . . .	5.550.
godine 1883. . . .	5.850.
godine 1884. . . .	6.185.
godine 1885. . . .	6.131.
godine 1886. . . .	6.507.
godine 1887. . . .	6.765.
godine 1888. . . .	7.250.
godine 1889. . . .	7.250.
godine 1890. . . .	7.787.
godine 1891. . . .	8 100.
godine 1892 . . .	9.117.
godine 1893. . . .	10.006.
godine 1894. . . .	11.205.
godine 1895. . . .	11.509.
godine 1896. . . .	11.525.
godine 1897. . . .	11.061.
godine 1898. . . .	11.008.
godine 1899. . . .	11.017.
godine 1900. . . .	11.110.
godine 1901. . . .	11.263.

Toliko se može ustanoviti prema izvještajima do god. 1901. Kasnije ili nije bilo izvještaja, ili su podaci u njem za god. 1902 do 1908. nepotpuni. No očito je, da „M. H." nije nikada imala više od 12.000 članova tako, te se ovaj broj može uzeti kao maksi-

Digitized by Google

mum. U god. 1902.—1903. padaju trvenja u književnosti, borba izmedju „starih“ i „mladih“, koja je bez sumnje štetno djelovala, jer su se od „M. H.“ odbili ne samo protivnici smjera „Matičina“, nego i mnogi, koji su do tada držali, da su bar iz patriotizma obvezani biti članovi „M. H.“; k tomu dodjoše i trzavice u politici, koje zaokupiše ljude toliko, da za književnost prestadoše mariti; interes za lijepu knjigu i pouku pade, a s njim i broj članova „M. H.“ Čini se ipak, da broj članova nije bio nikad manji od 8.000. U god. 1909. kao da je interes za „M. H.“ porastao. Književni spor je uklonjen izjavom, što je potpisaše „M. H.“ u posljednjem broju „Glasa“, koji je kao „bojovni“ organ tim prestao izlaziti i „D. H. K.“ u Savremeniku. „M. H.“ i „D. H. K.“ stvoriše osnovku, sa koje će biti moguće i promijenjenim prilikama i potrebama udovoljiti, koliko je u okviru najopćenije zadaće „M. H.“ moguće: naime „M. H.“ u načelu ne otklanja nijedan književni i naučni pravac, ali pri izboru pazi poglavito na to, da izda takova djela, koja su kadra naš narodni i općeno kulturni život ojačati. Drugo je pitanje ekonomsko. Može li „M. H.“ izdavati onoliko djela, koliko je dosele izdavala uz dosadašnju cijenu? O tom je u Glavnoj skupštini „M. H.“ izvijestio tajnik „M. H.“ pokazavši, da „Matica Hrvatska“ ne može udovoljiti potrebama — da izdaje ne samo obilnu zabavu i pouku, nego i sjajna, ilustrovana djela, monografije — ako ne bude barem 15.000 članova. A i istina jest. Ne samo da je poskupiia radnja, a i književni rad mora se bolje nagraditi, nego valja uzeti na um i ovo: „Matica Hrvatska“ u cjelokupnom imetku od blizu 700.000 K ima do 200.000 kruna povjerenih novaca — t. j. zaklada, kojima ona upravlja, i iz kojih djela nagradjuje, a ca sama od toga nema ništa; jer kad je djelo nagradjeno, onda istom mora ona iz svojih dohodaka da namiri honorar piscu i trošak za izdanje. Onda ostaje svota od koje 500.000; od te svote, odnosno od kamata: treba dati za blizu 3000 utemeljitelja knjige; ako kamati iznose računajuć po $4^1/_2$ godišnje 22.500, a trošak za utemeljitelje računajući prema blagajničkom izvještaju po primjerku 5·60 za utemeljitelje 16.800, onda ostaje za trošak, popravke i upravu u svemu jedva 6000 K, koja svota ne dostaje. Onda se hoće da „M. H.“ sudjeluje kod svih važnijih narodnih dogadjaja, da izda sjajna djela, da podupire književne i umjetničke pothvate i same književnike; sve se to traži, jer se drži „M. H.“ je bogata — a kad tamo račun pokazuje, da su njezini dohoci tako strogo odmjereni, da doista ne može udovoljiti svim zahtjevima. Svota od 500.000 K, koja je za negdašnje prilike mogla biti dovoljna i velika, za današnje je potrebe svakako premalena; a i „M. H.“ — koja se s tom svotom u čednijim prilikama mogla smatrati bogatom, ne može se danas takovom držati. Ako dakle treba, da „M. H.“ udovolji većim i mnogobrojnijim zahtjevima, treba joj veći broj članova; jer samo od prinosnika može „M. H.“ dobit toliko dobitka, da uzmogne udovoljiti potrebama. Stoga je dužnost Hrvata, da se okupe oko „M. H.“. U interesu je zato hrvatske kulture i naroda hrvatskoga, da se knjige „M. H.“ što više medju narod rašire, da tako njen rad bude bolji i na sjegurnim temeljima. Ne bi smjelo biti hrvatske kuće bez knjiga „M. H.“

*

Za godinu 1909. nagradila je „M. H.“:

1. Draškovićevom nagradom djelo Gj. Miloj čića: „Povijest željeznica“.

2. Vuščićevom djelo K. Šegvića: „Povijest hrvatske umjetnosti“.

3. Weber-Tkalčevićevom dra A. Tresića-Pavičića: „Katon. Finis republicae“.

Digitized by Google

4. Bubanovićevom dra. B. Drechslera: „Stanko Vraz". (Izd. „M. H." 1909.).

*

S „Maticom Dalmatinskom" se pregovara, da bi stupila s „M. H." u zajednicu r a d a tako, da bi „M. H." izdala svake godine po jedno djelo troškom zaklade „M. Dalm.". Sa „Srp. književ. zadrugom" takodjer je utanačena sveza tako, da će „M. H." nastojati izdati i po jedno djelo srpskog pisca, dok će „Srp. knj. zadr." izdavati godimice djelo hrv. pisca.

*

Za god. 1910. izdat će „Matica Hrv.":

1. Radić Stjepan: „Češki narod na početku XX. vijeka".

2. Bučar dr. F.: „Povijest protestanske književnosti".

3. „Novovjeki izumi III." (Napisao: dr. O. Kučera i dr. Stj. Plivelić).

4. „Kolo", književ.-nauč. zbornik.

5. Detela dr. F.: „Pegam in Lambergar" (zajedno s „Mat. Slov.").

6. Kumičić Eugen: „Začudjeni svatovi".

7. Mandić dr.: „Povijest okupacije Bosne i Hercegovine."

8. Slovacki-Benešić: „Lilla Veneda".

9. Dr. Lisičar: „Pripovijesti".

Knjige će biti doštampane koncem listopada o. g.

*

Č l a n o v i r a d n i c i „M a t i c e H r v a t s k e": Adamović Julije dr. Andrić Nikola dr. Andrijašević Niko dr. 1908. Arnold Gjuro dr. Babić Ljubomir. Bazala Albert dr. Becić Ferdo. Bosanac Stjepan dr. Berkić Hermina. Budisavljević Bud: 1908. Car Lazar dr. Čačković pl. Miroslav dr. Čuka Jakov dr. Deželić Velemir dr. Dežman Milivoj dr. Divković Mirko. Draženović Josip. Evetović Ante. Filipašić Vilim. Gjurašin Stjepan dr. Grlović Milan. Gruber Dane dr. Gudel Vladimir. Harambašić August dr. Hoić Ivan dr. Hranilović Jovan. Ilešić Fran dr. Jugović (Risaković) Vikt. Kišpatić Mišo dr. Kostrenčić Ivan. Krnic I. dr. Kršnjavi Iso dr. Kućak Stjep. Kučera Oton dr. Kuhač Fran Ks. Kuzmanović Adalbert. Lovrenčević Martin. Maretić Tomislav dr. Magjer Rudolfo Franjin. Marjanović Luka dr. Marković pl. Fran dr. Milaković Josip 1908. Miler Ferdo Ž. Milčetić Ivan. Milobar Fran dr. Musić August dr. Nikolić Mihovil. Ogrizović Milan dr. Pasarić Josip. Pavletić Krsto. Petračić Franjo. Pinter Robert. Rac Koloman dr Radić Ante dr. Radić Stjepan. Rittig Svetozar dr. Rožić Ferdo. Skerlić Jovan dr. Senc Stjepan. Smičiklas Tadija. Šenoa Milan dr. Šegvić Kerubin. Šišić pl. Ferdo dr. Šurmin Gjuro dr. Tomić Petar dr. Treščec-Branjski Vladimir. Velikanović Isa. Weber Alberto.

*

Odbor „Matice Hrvatske" u Zagrebu, kako je obnovljen na glavnoj skupštini dne 3. travnja 1910. P r e d s j e d n i k: Dr. Oton K u č e r a. P o d p r e d s j e d n i k k n j i ž e v.-u m j e t. o d b o r a: Prof. Krsto P a v l e t i ć. P o d p r e d s j e d n i k g o s p o d a r s k o g o d b o r a: Stjepan K u ć a k. K n j i ž e v n o u m j e t n i č k i o d b o r: Dr. Stjepan B o s a n a c, Dr. Miroslav pl. Č a č k o v i ć, Dr. Velemir D e ž e l i ć, Ljuba B a b i ć-G j a l s k i, Dr. Vlad. T r e š č e c, Josip P a s a r i ć, Dr. Milan Š e n o a, Robert P i n t e r. Z a m j e n i c i: Dr. Albert B a z a l a, Dr. Ferdo pl. Š i š i ć. G o s p o d a r s k i o d b o r: Dr. Dane G r u b e r, Dr. Dragutin pl. D o m j a n i ć, Janko L e s k o v a r, Dr. K. H o r v a t. Z a m j e n i c i: Dr. Branko D r e c h s l e r, Kerubin Š e g v i ć. Tajnik: Dr. Albert B a z a l a. B l a g a j n i k: Dr. Oton B o š n j a k.

*

Potanje sve o našoj zaslužnoj „M. H." naći će vrijedni čitaoc u netom doštampanom „Izvještaju Matice Hrvatske",*) koji je

*) „Izvještaj Matice Hrvatske" za godinu 1908.–1909. S imenikom članova za god. 1909. Zagreb, 1910. Osmina, str. 192.

Digitized by Google

poslije dulje stanke opet izašao zasebna kao knjiga. U samom izvještaju uz izcrpivo prikazni rad „M. H." ističemo novu rubriku: „U spomen našim zaslužnim članovima", gdje je prikazan rad dugotrajnoga „Matičinoga" tajnika i blagajnika Ivana Krstrenčića, koji je „Maticu Hrvatsku" podigao do zamjerne visine i uporedo prikazana povijest najstarije zaklade „M. H.", one grofa Ivana N. Draškovića.

MATICA SLOVENSKA U LJUBLJANI održala je 14./III. 1910. u „Mestnom domu" svoju 46. glavnu skupštinu, kojoj su prisustvovali i odaslanici „Matice Hrvatske", profesori: Oton Kučera i Krsto Pavletić.

Skupštinu je otvorio predsjednik, profesor dr. Ilešić, koji je predstavio hrvatske izaslanike. U svom je govoru zaželio, da „Matica Slovenska" postane stjecište svih slovenskih društava, s kojima bi složno poradila za prosvjetu i održanje Slovenstva u demokratskom duhu. Zahvalio se svima, koji su ma kojim radom doprinijeli, da „Matica" stoji danas na dobrom glasu.

Iza toga progovorio je dr. Ilešić o moralnom slavenskom životu. Srčika je slavenske politike nedosljednost i neiskrenost. Kako su se ti slavenski političari držali za aneksije Herceg-Bosne? Radi nepoznavanja slavenskih jezika moglo se je dogoditi, da je neki slavenski zastupnik ironizirao slavenske jezike. I dok neki slavenski političari visoko dižu barjak slavjanstva, kod akcije su protivnici slavenskih nastojanja. To je ta nakazna politička neiskrenost, to je ta slavenska nedosljednost, koja vlada medju mislima i djelima.

Najveći je grijeh Slavena, što jedni drugima zavide i zanovijetaju. Poljak psuje Ruse, Rusin Poljake, Hrvati Srbe i obratno. Sve to izvire iz nepoznavanja prilika, iz navika. Tim većma žali, što medju samim Slovencima vlada mržnja i nesklad.

Iz slavenskih srdaca treba isključiti zavist, treba da svaki radi za opći cilj. U takvom radu i u tom cilju bit će spas austrijskog slavenstva.

Prof. Kučera, donoseći pozdrav „Matice Hrvatske" želi, da se u „Matici Slovenskoj" složi, sve što ćuti slovenski, u „Matici Hrvatskoj" sve što ćuti hrvatski, a u „Matici Srpskoj" sve što ćuti srpski. To bi bila tri moćna kulturna faktora i tri moćna politička faktora; bila bi to nesavladiva južnoslavenska falanga.

Iza blagajničkog i tajničkog izvještaja o stanju imovine i društvenog rada, revizijonalni je odbor izvijestio, da su svi računi u redu, pa se iza toga izabralo u revizijonalni odbor gg. Ferdu Bradašku, Janka Pogačnika i Z. Krulca.

U upravni odbor izabrana su gg. dr. Demeter Bleiweis vitez Trstenički; dr. Josip Gruden; dr. Fran Ilešić; A. Koder; prof. Fr. Orožen; prof. R. Perušek; dr. I. Šlebinger; dr. Ivan Tavčar; dr. Josip Tominšek i dr. F. Zbašnik.

Za ovu godinu odlučeno je izdati slijedeće knjige: 1. „Pegam in Lambergar", hist. roman od dr. Fr. Detele iz 15. stoljeća (zajedno sa „Maticom Hrvatskom"). — 2. „Brambovci" (Domobranci), hist. roman od dr. Iv. Laha iz Napoleonovih franc. vremena. — 3. „Koruška", II. dio (historija ove najzapadnije i Hrvatima najnepoznatije slovenske zemlje). — 4 „Jan Marija Plojhar", roman velikoga českoga romanciera Zeyera. — 5. „Napoleonova Ilirija", historijsko-juridička študija od dr. Vošnjaka. — 6. „Letopis". — 7. Po svoj prilici i „Vrazova knjižnica" sa životopisima znamenitih umrlih Slavena. — Novi članovi Hrvati dobiju badava „Slov.-Hrvatski riječnik". Članarina je za Hrvate 3 K, koja se šalje na upravu „Matice Slovenske u Ljubljani.

Digitized by Google

„MATICA SRPSKA“ U NOVOM SADU.

Kao moto: „A sada, da Vam nešto bratskoga kažem, što mi je na duši. Kod nas i u Hrvatskoj i Slavoniji i Dalmaciji i drugdje = previše je koterija i strančarenja. A toga ne bi smjelo biti u književnosti. Najpače ne kod nas Hrvata i Srba, koji bi trebali više no itko raditi ruku uz ruku. Zar nije n. pr. sramota, da se o „Letopisu“ do sada nije ništa govorilo u „Narodnoj Obrani“, listu vrlo rašireniome?

Naš „Klub“ gledati će, da to sve, koliko se bude moglo — popravi. Sada baš izdajemo prvi svoj godišnjak. Biti će to u pravom smislu: književno-umjetnički dogadjaj. Kao urednik želio bih, da tu bude govora i o radu „Matice Srpske“. Budite zato tako ljubezan, pa mi pribavite članak pod naslovom: „Matica Srpska“ u Novom Sadu“.

iz pisma urednika I. sekretaru „M. S.“ u N. Sadu.

Ovaj članak je dakle odgovor na gornju bratsku želju naprednoga pogleda. Zaista i kod nas ne samo da je „previše koterija i strančarenja“, nego je vazda još seperatizma i lokalnoga pristrasnoga patriotizma n. pr. izmedju Vojvodine, Srbije i Crne Gore ne samo u politici, nego još više kanda baš u književnosti. Tu stoji onda sa višim pogledom iznad sviju nas Dalmacija i njeni Srbi, koji sa oduševljenjem i istrajnošću zastupaju narodno jedinstvo i u nas, kao što to najljepše svedoči i „Srpska Matica“ u Dubrovniku, koja je odma pri postanku svom potražila bratske veze sa našom Maticom u Novom Sadu, a Bosna i Hercegovina stoji po sredi kao srce i jabuka, o koju se svi otimamo.

Tako eto stojimo mi Srbi medju sobom u onom trenutku, kada napredniji deo našega naroda u Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji, pa i u Bosni, Hercegovini i Srbiji poseže već za idejom onoga višega još jedinstva, narodne jedinice Srba i Hrvata, koju i omladina (Zora) najoduševljenije zastupa. Prema svemu tome stoji naša Matica u Novom Sadu — neka joj je na čast rečeno! — na visini svoga zadatka kao najstarija nam kulturno-književna ustanova, pa pored sve oštre kritike, kojom je braća obasipaju, i u skučenim svojim granicama za kretanje vrši mirno ali svesno kulturnog ujedinjenja i izjednačenja pribirajući radnike iz sviju naših krajeva i iz obe pole našega naroda srpskoga i hrvatskoga.

Da to dokaže i prikaže jeste zadatak ovome članku.

Postanak i razvitk. „Matica Srpska“ u Novom Sadu je najstarija književno-prosvetna ustanova ne samo svoga imena medju slovenskim drugama joj, nego i medju svima većim književnim i naučnim društvimana na slovenskom jugu. — Misao o potrebi njenoj zametla se nekako u nosadskoj gimnaziji, koja je ove godine proslavila svoju stogodišnjicu. Naime, kada je Dimitrije Davidović, začetnik stalne srpske žurnalistike, 14. februara 1822. prestao izdavati svoje „Novine Srbske u Vijeni“, koje su u svojim dodatcima podmirivale i književne potrebe ondašnjega naraštaja, te za tri godine nastala praznina u tom radu, i čitaoci i kulturni radnici osetili su naskoro potrebu, da se pokrene novo periodično izdanje za prosvetne i književne svrhe. Zato tadašnji novosadski profesor Djordje Magarašević pokrene g. 1825. godine „Ljetopis Serbsku“, koja je trebala izlaziti svaka tri mjeseca, ali zbog malo pretplatnika zastade već kod trećeg sveska. Tada dr. Jovan Hagjić, potonji direktor i patron novosadske gimnazije, sklopi u Pešti, gdje se je bavio radi polaganja advokatskog ispita, društvo od šest Srba trgovaca (koji se zvahu: Gavrilo Bozitovac, Jovan Demetrović, Josif Milovuk, Petar Rajić, Andrija Rozmirović i Djordje Stanković), od hojih svaki priloži u fond 100 for. (šajna), te udariše osnov društvu za „rasprostranjenje književstva i prosveštenje naroda srbskog“. To se društvo nazove „Matica Srpska“ i zadatak mu beše

Digitized by Google

izdavanje knjiga. Toga radi najpre preuze izdavanje Magaraševićeva „Letopisa", koji kao svoj glavni organ i danas izdaje. Od to doba su i „Matica" i „Letopis" stalno napredovali.

Matica je do 1835. davala samo novac za štampanje „Letopisa" i drugih knjiga, ali te godine je državna vlast ukine, i tek 1837. zauzimanjem urednika „Letopisa", pravnika, književnika i žurnaliste Todora Pavlovića nastavi svoj rad. Ta godina je značajna i sa toga, što se u njoj proširuje rad „Matičin" prvim književnim fondom, koji je osnovao Jovan Naka, vlastelin velikosentmikluški, da se iz njega nagradjuju pisci valjanih književnih delâ. Al još pre no što je taj fond stupio u život (1844.), rad se „Matičin" proširuje 1839. još i nastojanjem oko obrazovanja srpske inteligencije zadužbinom najvećega srpskog dobrotvora, tadašnjega predsednika „Matice", Save Tekelije, koji upravu svojim „Tekelijanumom" — peštanskim srpskim djačkim internatom — i velikim fondom mu za podarenje stipendija, što sada prelazi već 3,000.000 kruna, poveri „Matici Srpskoj". Za njegovim primerom pošli su mnogi posle i stvorili od „Matice" središnju upravu mnogih stipendijalnih i književnih fondova još pre, no što je ona i postala pravo književno društvo. No i taj rad „Matice" prekide buna od 1848. do septembra 1849. Iza toga se poče organizovati Vojvodina, središtem srpske prosvete postaje Novi Sad i već 1851. pada predlog, da se i „Matica" amo preseli. To je i izvedeno 1864. god. Ta je godina značajna obrtna tačka u životu „Matice Srpske", jer tada je ona dobila današnju svoju organizaciju novim ustavom, po kojem je odeljen književni rad od upravnog i financijskog. Onim upravlja Književno Odeljenje, a ovim Upravni Odbor i Skupština. Tako prosvetno središte ugarskih Srba predje iz Beča u Peštu, a iz Pešte u u Novi Sad, gdje je i sada.

„L e t o p i s" je sa malim prekidima i promenama izlazio redovno do četiri puta na godinu i bio uvek ogledalo onih struja, koje su kada u našoj prosveti vladale ali po prirodi vezanosti za ustanovu ograničenu ustavom uvek više konzervativan nego radikalan. Početkom XX. veka zahvatio je jedan radikalniji pokret naročito „Letopis" i književna izdanja „Matice", kojim su upravljali gotovo mahom istoričari (medju vodjama mu beše tri politična i jedan književni istorik). Posledica toga pokreta je bila, da je „Letopis" počeo izlaziti 6 puta, pa naskoro i 8 puta godišnje. Osim toga su uz „Knjige za narod iz zadužbine Petra Konjevića" (6 knjiga) počeli izdavati i zasebne „Knjige Matice Srpske" i „Kalendar". Ali taj življi pokret doveo je „Maticu" do deficita zbog precenjivanja svoje snage, a bio je donekle i jednostran — istorijski sa teškim naučnim aparatom, te se protiv njega diže reakcija i u odborima i u skupštini. Upravni odbor je tražio štednju, a skupština popularniji i raznovrsniji sadržaj izdanja. Zbog toga su izdanja skučena, kalendar ukinut, ali kako se pridolaskom novih fondova financije popraviše, „Letopis" je od ove godine počeo izlaziti mjesečno, dakle 12 puta na godinu, i sadržina i njegova i drugih izdanja postala je zaista mnogo raznovrsnija. Ipak druga prosvetna pitanja čekaju još na vratih, no sudeći po širokogrudoskih sadanjih prosvetnih radnika opravdano se možemo nadati, da će se i tu uspeti.

S a d a š n j e s t a n j e. Prema svemu gore rečenome sadašnje stanje u „Matici Srpskoj" u N. Sadu je ovako:

a) O r g a n i z a c i j a. Po novom ustavu „Matica" ima predsednika (Antonije Hagjić), koji je ujedno predsednik svih odseka, podpredsednika (ujedno i podpredsednik upravnoga odbora), potpredsednika književnog odeljenja i odbora I. sekretara (dr. Milan Savić), II. sekretara, fiskala, knjigovodju,

Digitized by Google

blagajnika, arhivara i bibliotekara, ekspeditora, protokolistu i poslugu. Vrhovnu upravu ima Skupština, a književnu Književno Odeljenje. Članovi Skupštine su svi redovni članovi, koje Skupština na predlog toga odeljenja izabere. Svi upravni organi popunjuju se iz skupštinskih, a književni iz članova Književnog Odeljenja.

Redovan član „Matice Srpske" u Novom Sadu može biti svaki Srbin iz Ugarske, kad plati 100 K članarine ujedared ili u toku od 6 godina, a prava uživa, čim isplati prvi obrok od 20 K. Takih članova ima „Matica" sada do 2000. Osim toga ima članova počasnih i priložnika. Književno odeljenje ima oko 80 članova.

Upravni Odbor ima 13 članova iz N. Sada i 4 sa strane, Književni Odbor 8 članova iz N. Sada i 4 sa strane. Iz Književnog Odbora bira se Redakcioni Pododbor od 5 članova sa I. sekreterom, a iz Upravnog Odbora pododbori: za izdavanje zajmova, ekonomski i za inventiranje.

b.) Imanje. Po računima za 1909. god. ukupno imanje „Matičino" bilo je 1,904.687·18 K. Tu ide „Matičin" fond i razne zadužbine, koje se neprestano množe. Medjutim najveća zadužbina — Save Tekelije — oduzeta je od „Matice", te njome sad upravlja zasebni patronat. Sada je najveća zadužbina Marije Trandafilke, iz koje se baš sada zida Sirotište, koje će stati do 400.000 K, a iz imanja i prihoda mu od više kuća uzdržavat će se potomci.

Svega upravlja sada „Matica" po iskazu za 1908./9. god. sa 30 raznih zadužbina. Otuda troši za upravu 38.890 K, izdržava 45 pitomaca, koji dobivaju po 1600—700 K stipendije godišnje, na književne svrhe izdaje: za nagrade književnih radova preko 15.000 K i na štampu do 8000 K godišnje.

Osim toga vrijednost do 100.000 K predstavlja velika knjižnica „Matičina" sa oko 12.000 brojeva, a do 40.000 svezaka knjiga.

c.) Književni i prosvetni rad. Svoj književni i prosvetni rad vrši naša „Matica" svojim izdanjima, nagradjivanjem književnih radova i svojom knjižnicom.

„Matica Srpska" u Novom Sadu izdaje „Letopis" u 12 svezaka godišnje, „Knjige za narod iz zadužbine Petra Konjevića" po 6 na godinu, „Knjige Matice Srpske" — 1910. god. 7 brojeva i „Zbornike historijskih dokumenata" — za 1910. god. 2 br. Sve te knjige dobivaju počasni, redovni članovi i priložnici besplatno doživotno, a pretplatnici Austro-Ugarske za 10 K, iz inozenstva za 12 K pretplate.

Za svoja izdanja primila je „Matica" po oceni svojih književnih organa i nagradila n. pr. za 1909. god. 35 raznih rukopisa, a „Matičina" knjižnica imala je god. 1908./9. preko 2000 pohodilaca i izdala za čitanje pozajmljivačima (700) preko 1200 dela u preko 2000 svezaka.

„Matičin" rad, kritika i neveže lje. Pored svega gore navedenoga našoj „Matici" se često veoma žučno zamera: da ne radi ni dovoljno intenzivno ni ekstenzivno, a i što radi, ne reprezentuje time snagu vojvodjanskog Srpstva, nego se ispomaže sa strane; šta više čisto se žali, što raspolaže materijalnom snagom, da njome privlači sebi i pisce sa strane. Sve te zamerke u mnogome su izraz ličnoga neraspoloženja prema pojedinim radnicima u „Matici", pa onda izrazi surevnjivosti pokrajinske, a počivaju vrlo često na nerazumevanju osnove, na kojoj naša „Matica" postoji. Vezana za odredbe svoga ustanova iz starijega doba i glomaznu organizaciju, koja se u današnjim prilikama bez opasnosti za opstanak joj ne sme olako menjati, „Matica" se naša ne može tako hitro da kreće u prihvaćanju sviju novih pogleda na prosvetni i književni rad, dok najpre sve obazrivo ne prilagodi svome vezanom položaju. A da ona prihvaća ipak sve, što se kao korisno

Digitized by Google

od nje zaželi, i izvodi to, čim se otvori mogućnost, pokazuje najbolje sadržina i razvitak „Letopisa", koji je po želji skupštine postao savremena mesečna revija sa raznovrsnom sadržinom i ilustracijama. Što pak „Matica" otvara svoja vrata i književnicima iz ostalih srpskih, pa i iz hrvatskih i drugih slovenskih krajeva, to joj baš služi na čast u duhu novoga vremena, jer time radi na uklanjanju onih separatističnih težnja, a svoja izdanja više diže svakako, a ne da ih time šteti, te i svom književnom nivou više koristi. Što pak naša „Matica" nema veliki broj radnika iz svoga središta i svoje oblasti, sasvim se da razumeti, kad se zna, da kadar naših književnih radnika čine većinom profesori, državni činovnici, akademici, žurnaliste, nešto sveštenika i učitelja, a kod nas u Vojvodini nema univerziteta srpskog, gdje bi profesori imali obezbedjenu ekzistenciju sa samo 3—5 časova nedeljnog vezanog vremena, nego od naše bogoslovije pa do viših devojačkih škola naši nastavnici rade u školi po 15—25 časova nedeljno, a van škole u društvenoj i privatnoj borbi za opstanak još valjda toliko, državna služba sa većim platama i slobodnim vremenom je za nas gotovo nepristupačna, akademije takodjer nemamo, naša žurnalistika u rastrojenim političkim prilikama sa ogorčenom medjusobnom borbom apsorbuje često nekorisno ovu snagu i energiju svojih takodje rdjavo plaćenih radnika, a sveštenici, autonomni činovnici i učitelji i materijalno i obvezanošću raznim dužnostima još i gore stoje, te se u takim teškim prilikama i ne može voditi utakmica sa Beogradom i Zagrebom.

Ali naša „Matica", i ako ne može mnogu da učini u pitanju stvaranja književnika u Vojvodini, ona pomaže dosta u tome eto i Beogradu i Zagrebu nagradjivanjem valjanih radova iz sviju krajeva našega naroda, svojim izdanjima pak radi mnogo na širenju prosvete i stvaranju čitalačke publike, a ima mnogo dobre volje za proširenje i unapredjenje njena rada i u sredini „Matičinih" organa, samo što se za sve to mora najpre polako i obazrivo uklanjati mnoga teškoća i smetnja, koju nosi sa sobom vezani joj položaj sa jastrebskim pogledom tudjega nadzora. *J. Ž.*

MUZEJ SLOB. i KR. GRADA OSIJEKA. Medju razvalinama staroga grada Murse nalazilo se od kakovih 1500 godina natrag sve do danas mnogo zanimivih gradjevnih i inih ostataka. Svaki putopisac, koji je ovuda prolazio, zabilježio bi koju zanimivu crticu ili starinu iz stare Murse. Najviše truda i smisla za rimske starine pokazao je poznati pisac franjevac Petar Katančić. On je pribrao nadjene starine i pohranjivao ih u franjevačkom samostanu. Uza to je i sam o njima pisao. Njegov arheološ' i rad nije se ograničio na rimske starine Murse, već je obasizao čitavu Donju Panoniju i Podunavlje. Iza njegove smrti, čini se, da nije nitko prikupljao rimskih starina te ih pohranjivao i držao na okupu — u Osijeku, već su više strani putnici odatle odnosili na sve strane, do čega su samo došli. Tako je stara Mursa obogaćivala razne evropske muzeje, gdje su se konačno pojedini spomenici ili izgubili ili im se više ne zna za nalazište. Nekoliko pojedinih komada prispjelo je i u Zagreb, gdje se pomno čuvaju i gdje im se znade i za nalazište. Kada se gradila cesta u Belje i kasnije željeznička pruga, nalazilo se i tada mnogo koječega, što se ili upotrijebilo kao gradja novijim zgradama kao i crkvama. Tako se uzidano u zidu stare župne crkve u gornjem gradu našlo poprsje Herkula i neki napisi. Kod kopanja temelja topničkoj vojarni i kod učiteljske škole naišlo se na stare novce, opeke, kamenje s napisom i kipove. Ovo sve moralo je ipak nekoga potaknuti, da krene pomisao, da se nadjeni spomenici pribiru i čuvaju kod kuće. Stalno i sigurno čuvanje osigurano je zapravo tada,

Digitized by Google

kada je spojeno sa stalnim kakvim istitutom, komu će biti jedna od glavnih, ako i ne možda jedina, svrha, da se brine oko sabiranja, čuvanja i znanstvene uporabe nadjenih starina. S ovih je konačno razloga došlo do osnutka muzeja.

Godine 1877. darovao je osječki gradjanin Franjo Sedlaković svoju zbirku novaca, medalja, numismatičkih djela i oružja gradu Osijeku pod uvjetom, da se osnuje inštitut, koji bi sakupljao starine i znamenitosti, te da budu ovi predmeti historičke vrijednosti prikladno pohranjeni i za proučavanje, pristupni stručnjacima i široj publici, a da se nijedan komad ove zbirke ne smije otudjiti. Glavna skupština slob. i kralj. grada Osijeka, držana dne 17. veljače 1877. pod broje n 574. primila je ovaj dar na znanje, te odabrala odbor, koji će se pobrinuti za prostorije, namještaj i za čuvara. Glavna skupština, držana dne 16. lipnja 1877. odredila je, da se zbirke smjeste u varošku kuću, dok se pronadju prostorije u novoj gimnazijskoj zgradi, te da bude čuvarom koji gimnazijski profesor, koji se hoće ovim predmetom baviti, a zbirci se dade naslov: „Muzej slob. i kralj. grada Osijeka". Ista gradska glavna skupština od 1. prosinca 1877. opredjeljuje dužnosti i nagradu čuvaru.

Pod sličnim uvjetima darovao je dne 23. rujna 1899. Dragutin Nuber svoju zbirku raznih u Osijeku nadjenih starina, te hrvatskih i jugoslavenskih starih novaca, u vlastničtvo i posjed grada Osijeka. Ovaj je dar gradsko zastupstvo u svojoj sjednici dne 10. kolovoza 1900. br. 143. primilo sa zahvalnošću na znanje. I sama visoka kralj. zem. vlada, odio za unutarje poslove, otpisuje ovogradskom poglavarstvu dne 10. rujna 1898. br. 7430. ex 1897. uz povrat statuta za arheološko društvo, da ono bude pomoćni organ tamošnjega gradskoga muzeja, te je o tom podjedno obaviještena visoka kr. zem. vlada i odio za bogoštovlje i nastavu.

Tako imade muzej dva znamenita mecenata i utemeljitelja. Jedan je u opće osnovao muzej, a drugi ga je proširio i zapravo osnovao zbirku jugoslavenskih novaca. Osim toga prikuplja muzej starine, nadjene na području stare Murse i današnjega grada Osijeka, te dobavlja i takove, koje se odnose budi kako na povijest grada Osijeka, ne odbijajući ni drugih darova historičke vrijednosti, ako su ponudjeni. Zbirke su pristupne za proučavanje stručnjacima i široj publici na uvid otvorene u stalno vrijeme. Osim opće označenoga vremena mogu se još inače vidjeti uz predhodni dogovor sa čuvarom.

Zbirke su se tečajem vremena povećavale, pa su se morale i prostorije mijenjati. Prostorije u gradskoj kući budu doskora pretijesne, te se muzej morao preseliti u novosagradjenu kuću kr. velike realke, gdje su za zbirke bile opredijeljene dvije sobe. Kada je na kr. vel. realci počelo pomanjkavati prostora, osobito onda, kada je s njom spojena viša trgovačka škola, morade muzej opet seliti. Tada su zbirke prenesene u zgradu niže pučke škole u Jägerovoj ulici, gdje se i sada nalaze smještene u tri velike i tri male sobe. Kako je ova zgrada namijenjena pučkoj školi, to je gradsko poglavarstvo odredilo, da se u nacrtu nove gradske vijećnice, koja bi se imala graditi, opredijele nove prostorije za muzej, te bi ondje imale zbirke biti stalno smještene.

Kako su zbirke imovina gradske općine, to njima prema gradskom statutu, odobrenom po visokoj kr. zem. vladi, u odjelu za unutarnje poslove, dne 28. siječnja 1896. br. 72.202.—1895., upravlja samo gradsko zastupstvo. Izmedju ovoga odabran je gradski odbor, koji upravlja muzejem prema uputi gradskoga zastupstva. U svome djelokrugu vodi nadzor i upravu gradsko poglavarstvo, dočim je najzadnje, nadzor i strukovno uredjivanje zbirke, predano čuvaru.

Digitized by Google

Ovdje ćemo napomenuti, da je prvim čuvarom zbirke bio gimnazijski profesor Andrija Kodrić. On je zbirku preuzeo, poredjao i sastavljao odnosne spise. Osim toga napisao je u izvještaju kr. vel. gimnazije god. 1880. i 1881. „Nešto o osječkom muzeju". Bilo je od njega vijesti i bilježaka u „Vjestniku hrv. arheološkoga društva" u Zagrebu. — Iza njegove smrti, godine 1884., bude čuvarom izabran gimnazijski profesor Ferdo Ž. Miler. Miler je nastavio rad svoga predšastnika i uredjujući zbirku i javljajući se svojim crticama u Vjestniku hrv. arheol. društva u Zagrebu. Za njegovo vrijeme bio je u Osijeku i glasoviti arkeolog i pisac A. v. Domaszewsky. O osječkom gradskom muzeju bilo je bilježaka i u vanjskim strukovnim časopisima. Miler je imao još jednu tegotnu službu kod muzeja, da obavi, a to je bila seoba iz gradske kuće u novosagradjenu kr. veliku realku. Samo se sobom razumije, da je to tegodan posao ne samo za to, što se mora opet sve na novo smještati i razvrstati, već i što se u numismatičkoj zbirci mnogo toga premakne, ispadne kadšto i izgubi, pa je više puta vrlo mučno, koji starinski novac opet metnuti na njegovo pravo mjesto, osobito takav, koji je ili slabo sačuvan ili koga je bilo teško opredijeliti. — Kada je godine 1893. profesor. Ferdo Ž. Miler premješten u Zagreb, bude pod kraj godine za čuvara izabran gimn. profesor Vjekoslav Celestin. Ovoga je čekala teška zadaća, jer se muzej još nije pravo oporavio od svoje seobe, a popisi zbiraka, u koliko su opstojali, bili su negdje zametnuti, a namještaj bio je nezgodan i manjkav. Ovdje je trebalo najprije kod gradske općine isposlovati novaca, a to je bilo vrlo teško, jer je gradska općina tada silno štedila. Zimi nije se u muzeju nijedna soba grijala! Tako je taj muzej nekako vegetirao do godine 1895. U jesen iste godine morade se preseliti u novosagradjenu nižu pučku školu. Ovaj su se put u još većoj mjeri pokazale razne poteškoće i neprilike, koje su skopčane s takvim seobama. Zbirke su bile uza to znamenito povećane, pa je i gradska općina odlučila namaknuti potrebita sredstva, tako su se konačno zbirke mogle oporaviti od seobe, na novo urediti i razvrstati i veći dio numismatičkoga inventara prikladno i pregledno kalalogizirati. Zbirke su bile pregledavane po domaćim gradjanima i stručnjacima, kao i po stranim. Od stranih navest ćemo one, koji su se u znanstvenoj literaturi zbirkom okoristili: Hans Liebl, Beč; Filip Kunvary, Budimpešta; Dr. Ćiro Truhelka, Sarajevo; Dr. Paul Reineke, Berlin; Dr. Joh. Leinkauf, Beč; Moritz Wosinszky, Szegszard; Dr. K. Stockert, Beč; Dr. Hubertus Schmidt, Berlin; Dr. Laslo Rethy, Budimpešta; Fran Bulić, Spljet, Dr. Franjo Maiksner, Zagreb, Dr. Josip Hampel, Budimpešta, Dr. Moritz Hoernes, universitetski profesor u Beču

Od domaćih pogledali su kod pregledavanja predstojnici vis. kr. z. vlade gg. Kršnjavi, Armin Pavić i Ferdo pl. Miksich. Sadanji čuvar radio je i sam u raznim časopisima kao u „Glasniku" u Sarajevu; „Vjesniku" u Zagrebu; u „Narodnim Novinama" u Zagrebu, u „Vjesniku Županije Virovitičke"; u „Slavonische Presse" i u „Drau" u Osijeku. Ravnatelj narodnoga muzeja u Zagrebu i kr. sveučilišni profesor dr. Josip Brunšmid obradio je jedan dio grčko-dalmatinskih novaca ovograd. muzeja, a c i kr. sveučilišni profesor u Beču dr. Milan vitez Rešetar proučavao je zbirku dubrovačkih novaca na temelju kataloga.

Sretstvima, što ih gradska općina stavlja svake godine na raspolaganje, te dobrovoljnim darovima već spomenutih: Franje Sedlakovića i Karla Nubera i drugih osječkih gradjana i prijatelja drevne starine, pošlo je za rukom prikupiti lijepih i vrijednih historijskih starina. Ovdje imade zanimivih

Digitized by Google

starina iz kamene i bronsane dobe, koje su nadjene u području samoga grada Osijeka. Iz okolice imade predmeta kamenoga doba iz Sarvaša, Bijeloga Brda, Dalja, Vukovara, Sotina, Vučedola, Vodjinaca, Jarmine, Samatovaca i po koji komad od druguda. Iz bronsanoga i željeznog doba imade nešto iz Osijeka, Bizovca, Tenja. Rimske starine potječu iz područja stare Murse, koja kao da je još uvijek neiscrpiva. Rimski napisi odnose se na legiju II., adjutrix i na VI. Herculea, te na auxiliavnu kohortu Alpina i na konjaničko krilo domaćih sinova. Od časnika spominju nam napisi kapetane, stjegonoše, zastavnike, intendante oružja, podčasnike i obične legionarce. Žrtvenici i hramovi bili su podignuti Jupitru, Fortuni, Silvanu, Liberu Hemesu, Herkulu Danuviju i Dravi. Spomenici spominju i gradske načelnike i gradske zastupnike (decuriones.) Na kraće vrijeme boravili su ovdje i rimski carevi. Koje čudo, ako se ovdje nalazi sva sila ostataka oružja i omota, novaca grčkih, pokrajinskih grčkih iz rimskog doba, te carskih rimskih novaca svih kovnica, što su postojale, a naročito Srijemske i Sisačke — sve od početka rimskoga carstva, pa do smrti cara Tedosija Velikoga. Imade posuda nakita, ogrlica, prstenova, privjesaka, fibula, kopča, itd.

Iz tako zvanog bizantskog doba i doba seobe naroda nema tako reći ništa. Iz doba turskoga gospodstva nema takodjer ništa. Novije doba je opet obiljnije zastupano. U Bijelom brdu nadjeno je groblje iz XII. stoljeća, te je iz ovoga lijepi broj predmeta dospjelo i u osječki muzej, dočim se ostali dio nalazi u narodnom muzeju u Zagrebu.

Čitavu jednu sobu ispunjuje sa dvadeset napunjenih ormara i numismatički kabinet. U jednom su odjelu stari keltski, grčki (Dyrshachium i Apollonia, dalmatinski gradovi), grčki kolonijalni iz rimskog doba, rimski iz doba republike i carstva. U drugom su odjelu hrvatski novci iz doba kraljeva Arpadove dinastije, te anžuvinske; zatim tako zvani slavonski banovci, što su ih kovali kraljevi, vojvode i banovi u Hrvatskoj, najviše na Griču u Zagrebu. Ova zbirka obasiže preko šest hiljada komada, te ima u njoj rijetkih komada kao i unikata. U zbirci imade novaca Nikole Zrinskoga, oca sigetskoga junaka. Zanimive su spomenice, koje se odnose na oslobodjenje Osijeka i Slavonije ispod turskoga gospodstva. Opet drugi dio ispunjen je novcima i spomenicima Bugarske, Srbije, Dalmacije i grada Dubrovnika, Bosne i Zete. Po ormarima naći ćemo lijepih spomenica i zanimivih novaca malo ne svih europskih država, kao francuskih iz doba Napoleona, te novaca malo ne svih duždeva mletačkih, kraljeva i careva njemačkih, ruskih, engleskih, talijanskih, španjolskih, danskih, švicarskih i izvan europskih država. — Medju bakrorezima i slikama vidimo i grad Osijek za turskog doba, glasoviti turski most kod Osijeka, bojeve oko njega; slike i poprsja Zrinskoga, Frankopana; pisaca Čevapovića, Katančića, nekih drugih slavonskih gradova; bakrorezi i spomenici Jelačića bana.

Medju osječkim starinama naći ćemo povelja, listina, knjiga, pečata grada Osijeka i obrtnih zadruga (cehova), koje su već razvrgnute. Medju knjigama starih kalendara, koji su tiskani u Osijeku, raznih oglasa. Zanimiv je oglas kazališni tiskan na svili iz god. 1808. Svašta imade ovdje. U gradski muzej spada sve, što se odnosi na javni ili kulturni njegov život. Gdje su oglasnice hrvatskoga kazališta, kada je u Osijeku gostovalo? Gdje su oglasnice prvih predstava hrvatskoga kazališnoga društva do ispred koje godine? Tada ih je bilo na pretek, a danas nema više ni jedne, ni za muzej. Za lokalnu zbirku nisu ni ove suvišne. Od zadnje dvije godine predalo je oglasnice ovogradsko redarstvo. Još imade mnogo

Digitized by Google

raznih predmeta, za koje se sada misli, da su bez vrijednosti, pa ipak za koju godinu ne će se više naći ni jedan primjerak, a bio bi vrijedan, da se spremi. Oglasnice kulturnih društava se gube, a po vremenu bile bi zanimive za kulturnoga historičara gradskoga muzeja. Lokalne novine, barem jedne, i razglednice s predjelima grada ili spomenika spadaju takodjer u muzej. *V. C.*

HRVATSKI OTOCI U UGARSKOM MORU. Od davnina nastavaju Hrvati u Ugarskoj razne predjele. Najviše ih ima u zapadnim i južnim krajevima, a onda duž austrijske, štajerske i hrvatske granice. Najgušća su im obitavališta u Podunavlju.

Rasijani po Ugarskoj Hrvati svi su drevne hrvatske korjenike, svi vjere rimokatoličke. Oni govore onim starim ikavskim jezikom, starim književnim jezikom svih Hrvata. I baš ta po Ugarskoj rasijana hrvatska plemena izumrla su u pradomovini svojoj, a ovdje su se uzdržala. Govor im je i izgovor pučki kao uzduž cijelog Jadrana, a nazivlja mjesta, bregova, rijeka i dubrava u 181 slučaja isti.

Mi ćemo ta plemena, te „hrvatske otoke" onako ocrtati, kako ih službena ugarska statistika donosi i označuje.

U statistici spominju se „Šokci", koji stanuju duž zavjetnog mjesta Radne, Temeš-Rekaša, te u 19 sela bačkoga podunavlja i u Baranji južno od Mohača. Ima ih na na 19.000. Sela im se još i sada nazivlju: Stara Dubrava, Gradac, Biličinci, Rekaš, Senta, Bač, Vajska, Bukin, Daraš, Daljak, Torjanci, Kaša. Ti su „Šokci" potomci pražitelja podunavske Panonije. Preko svoje glave preturili su Skordiske, Rimljane, nesmiljene seleće se Germane, Hune, Obre, Tatare i Turke. Njihova su selišta opkoljena barama, ritovima, rukavcima Dunava i Drave. O njima pričaju najstariji povjesničari, da su vesele ćudi, vješti ribarenju i izdjelavanju orudja. Puk taj strada od povodne groznice, ali još više, što je u naobrazbi zapušten; on nema svoje inteligencije, koja bi ga kao n. pr. Bunjevce osvješćivala. Njih se dnevice pretače u Magjare.

Tu mi pada glede njihovog imena nova zamisao. Ime im je rimskoga porijekla. Panonski su Slaveni bili Rimljanima druzi — „s o c i i" — u ratovima. Kad sa brežuljka stare Murse, a današnjeg dolnjeg Osijeka (kod Axmanovičine kuće) pogledaš na Ugarsku, teško je zamislili, da bi ma i junački Rimljani zagazili u ona silna i nepregledna blatišta bez vještih provodiča. A ti isti socii = Šokci, bili su provodići i vojsci princa Eugena i maršala Laudona, kad su tjerali Turke sa obale Dunava, Drave i Tise. Značenje je riječi ostalo u narodu dično. I danas Šokac zove svoju ženu: „moja šokica", t. j m o j a d r u ž i c a.

Statistika spominje i „I l i r c e", te „D a l m a t i n c e" i „B u n j e v c e". Prvi prebivaju jugozapadno od Pešte na desnoj obali Dunava u 8 sela. Ima ih oko 7.000. Ima ih na otoku Čepelu, te oko Kaloče. Najvažnija su im mjesta Balint, Tekel i Dušnek, a geografska su im nazivlja: Veliki verh, Slana bara, Križna dolina, Lutenica. Ti Ilirci po svoj su prilici Primorci, doseljenici svakako, pa ne vjerujemo, da se medju sobom nazivlju Ilircima.

Južno od Kaloče gusto su nastanjeni i Dalmatinci i Bunjevci. Dalmatinaca ima u 3 mjesta, ali Bunjevaca ima preko 70.000. Geografska su im nazivlja: Kukurik, Klisa, Cakovac, Zvirinjak, Horatski teleg, a najveća obitavališta: Baja, Bacs-Aljmaš, Kaćmar, Bereg, Bodrog, Monostar, Zombor, Bojmok, Nemeš-Militić, Čantaver i Subotica. I sami ugarski povjesničari tvrde, da su oba ova ogranka došla iz stare Hrvatske i to za turskih ratova. Oba su ogranka imovinom mogućna.

„K r a š o v c i" žive u 10 sela kod Re-

Digitized by Google

šice i bijele Crkve u Banatu. Nazivlja su im: Gorenica, Ponor, Vilišćak, Cernovac, Rovina. Središta su im: Kraljeva milost (Kiraly hegye), Klokodić i Krašova. Ti krašovci su većinom doseljenici, a u govoru imadu pomiješanih rumunjskih riječi. Medjutim moj prijatelj sudac M. K. boravio je medju njima, pa veli, da osobito rado čitaju hrvatske knjige. Medju njima ima puno Vučetića i Mihalovića.

Ukupno ima priznatih i pomagjarenih Hrvata 287.700. Srba ima u Ugarskoj 434.700.

Prema izloženom ima u Ugarskoj pražitelja Hrvata i doseljenih Hrvata. Od svih tih 287 700 Hrvata, jedva 300 porodica, koje podržavaju svezu sa Hrvatskom. Nu zato bi dužnost hrvatske inteligencije morala biti, da taj saobraćaj razgrani, naobrazi i hrvatskom rodu žarko priljubi. Sve se postizava sustavnim radom, a najbolje je sredstvo — knjiga. Sudac M. K. i ja poslali smo Krašovcima u Banat 42 razne hrvatske knjige. Pišu nam odonud, da je te knjige pročitalo 1592 osobe, i još kolaju od ruke do ruke. Šaljimo dakle knjige i novine na sve te hrvatske otoke, premda se svi ti Hrvati otimaju više za plug, nego za knjigu; osobito su marljivi ratari Bunjevci.

Prije svega nadjimo ljude, koji će zaći u te otoke, sprijateljiti se sa njihovim prvacima, a ti neka pokažu, da smo jedni, da smo svoji. Mi ćemo proširiti naše iskustvo, a u njima ćemo uvriježiti hrvatsku samosvijest, pa mnogoga brata privesti u krilo hrvatskoga roda.

Koja sreća, da se ta naša braća sa tih otoka navrate i nasele opet mjesto drugih tudjinaca uzduž Drave i Save, umjesto što se radi pomanjkanja zemljišta sele u Ameriku, Zelandiju itd. Ljudi su ustrajni i pošteni, dobri ratari, vrsni zanatlije. A kako bi bilo — preporučamo to našoj vladi i saboru, da se sa Magjarima sklopi nova nagodba, u kojoj bi bio samo jedan paragraf i jedan uvjet: Mi Hrvati vraćamo vam Magjarima sve Magjare u Hrvatskoj i Slavoniji, a vi nam vratite svu našu braću sa otoka u vašem moru.

Nije to šala, već se valja zamisliti.

A. K.

ESPERANTO I UČITELJSTVO. Uz materinski jezik potreban je svakomu naobraženomu čovjeku još koji drugi jezik. Bez toga mu je zatvoren svijet i ne može se dalje naobraziti. Narodi se malo cijene i ljube ponajviše radi nesporazumka i nepoznavanja jezika.

U današnjem vijeku napretka, u vijeku letećih strojeva, elektr. željeznica, telefona i brzojava, osjeća se više no ikada, da je nužno duševno općilo, koje je kadro spojiti u bratski vez pripadnike raznih naroda i zemalja na raznim poljima ljudskoga rada i nastojanja.

I naši učitelji si daju mnogo truda i uče strane jezike. A koliko im vrijedi uz hrvatski jezik znanje njemačkoga, najbolje sami znadu, kada pomišljaju na svoju dalnju naobrazbu, stečenu ponajviše iz vrela pedagoške literature njemačke.

Učenjem jezika bavio se je svaki pojedini od nas. Mnogo nas je, koji smo neko vrijeme učili jezike bratskih nam naroda slavenskih, jezik francuski itd., ali moramo priznati, da smo stali na polovici puta, jer nismo raspolagali dovoljnim vremenom, a ni sretstvima.

Sretan je stoga izum internacionalnoga jezika dra. Zamenhofa, koji se sa malo truda i u kratko vrijeme dade naučiti, jer je slovnica, sintaksa i tvorba riječi posve jednostavna, jezik sa stalnim pravilima bez svake iznimke.

Stoga si je umjetni taj jezik, koji se osniva na bogatstvu internacijonalnih izraza, poznatih svakomu iole naobraženomu čo-

Digitized by Google

vjeku pa bio on kojega plemena i naroda, ubrzo osvojio svijet.

Po najnovijoj statistici broji se diljem svijeta danas već preko 2000 grupa, koje taj jezik njeguju za praktične svrhe. Njime se služe trgovci, liječnici, odvjetnici, sveučenici i t. d. I drugi staleži su se pomoću njega organizovali u svrhu promicanja svojih interesa. A đakako da nisu u tom zaostali ni učitelji. Osnovana je i internacionalna udruga učitelja, koja izdaje esperantski strukovni časopis.*)

Učitelji prihvaćaju svaku naprednu ideju i prvi su borci za širenje prosvjetnih ciljeva.

Pa stoga će biti uputno, da i na ovom mjesto progovorimo o tom, kako bi po učiteljstvo bilo korisno, da se počne baviti Esperantom.

A moglo bi to tim laglje, što imademo već svojih slovnica i riječnika tog jezika, a izlazi kod nas i posebni časopis pod imenom „Kroata Esperantisto".**)

*) „Internacia Pedagogia Revuo". Uredjuje Theodor Čejka, Bystrice-Hostyn (Moravska). Godišnja cijena 3 K 75 f.

**) „Praktična obuka u Esperantu sa rječnikom". Napisao Mavro Špicer (Zagreb, Jurišićeva ul. 23.) Cijena 2 K 90 f. — „Medjunarodni jezik Esperanto i njegovo općenito značenje". Napisao M. Špicer. 30 fil. — „Esper. hrvatski rječnik". Napisala Danica pl. Bedeković. 4 K. — „Gramatika Esperanta". Napisala pl. Bedeković. 4 K 50 f. (Naručuje se u knjižari: Sokol u Zagrebu).

„Kroata Esperantisto", službeno glasilo društva hrvatskih Esperantista u Zagrebu. Uredjuje D. pl. Bedeković. Ovo je zapravo ogledalo književnoga rada hrvatskih esperantista, kojemu je udario temelj Mavro Špicer, koji je preveo niz najljepših radnja mnogih hrvatskih poimence pjesnika (Gaj, Trnski, Hranilović, Šenoa, Magjer i drugih). Napose valja istaći prijevod eposa „Smrt Smail Age Čengijića" Ivana Mažuranića iz pera esperantista: Danice pl. Bedekovićeve i Ivana Stalzera, koji je počeo ove godine u drugom godištu „K. E." izlaziti sa ilustracijama uz iscrpivi tumač. „K. E." naručuje se u uredništvu lista (Zagreb, Boškovićeva ul. 13.) Godišnja je cijena 4. K.

Esperantom bi naše učiteljstvo stajalo u pismenom dodiru sa svojim kolegama čitave zemaljske kruglje. Iz toga saobraćaja upoznalo bi se ono s kulturnim i životnim prilikama drugih i odaljenih zemalja, upoznalo bi se s uredjenjem škole, položajem učitelja i moglo crpiti dragocjene pouke za svoj pedagoško-didaktični i metodički rad, te naći nove poduke za vršenje teškoga svoga zvanja.

Koliko bi to vrijedilo za učitelja samca u zabitnom gorskom seocu! Nema tu prijatelja, nema čitaonice, kavane, kada svrši svoj dnevni posao. A eno ipak je u svezi sa čitavim svijetom, i iz daljine ga možda tješi prijateljskim načinom kolega njegov, od kojega ga rastavljaju oceani.

Dopisivanjem tim mogao bi učitelj da svoju školu opskrbi zgodnim učilima jednostavnom izmjenom prirodnina naših krajeva s takvim iz posve drugog podneblja. Bez svakoga troška obogatile bi se na taj način školske zbirke kukaca, leptira i školjaka, sjemenja, raznih plodova itd. A mogla bi škola tako doći i do zgodnih slika razglednica i fotografija. koje prikazuju razne zemlje, gradove, gore, rijeke itd., što bi se svakako zgodno moglo uporabiti kod zemljopisne obuke.

Učitelj, koji preko praznika putuje u druge krajeve, da se okrijepi, uživa i znanje proširi, našao bi u svakom većem gradu, a ne samo u velikim, nego i u manjim mjestima, zastupnika esperantskog jezika, koji bi ga, da mu to javi, dočekao, uveo u esperanske klubove, bio pratiocem i tumačem u tudjem svijetu. Takovih zastupnika imade već sada oko 1000.

Učitelj bi mogao, kako je to nedavno iznešeno u već spomenutom internacijonalnom pedagoškom listu, praznike svoje probaviti kod kolege, recimo u Švedskoj, Rusiji, bez svakog troška, jer bi stan i cijelu opskrbu im o besplatnu kod toga

Digitized by Google

kolege uz jedini uvjet, da bi isti na godinu tako isto mogao preko praznika biti njegovim gostom.

Esperanto imade već i lijepu književnost, djela znanstvenih i poučnih, originalnih i dobrih prijevoda iz kojih 40 raznih jezika. U Esperantu izlazi do 100 raznih časopisa, pak bi učitelji s korišću mogli čitati ta djela, koja bi im inače rad neznanja mnogobrojnih svjetskih jezika ostala nepristupna.

Učitelji esperantisti imali bi lijepu priliku upoznati svijet sa bogatstvom narodnih naših pjesama, poslovica, pripovijedaka i priča, koje bi samo trebali prevesti na Esperanto.

Ako još spomenem, da je taj internacionalni jezik u nekim zemljama uveden kao učevni predmet u srednje, pače već i u pučke škole, mislimo, da će i naši učitelji prionuti i uz malo truda i nikakova troška prisvojiti si znanje svjetskoga jezika esperanta i njim okoristiti se. *J. A.*

DRUŠTVO „PROSVJETA" U OSIJEKU. Ovo je društvo osnovano god. 1905. za naobrazbu i prosvjetu pučanstva u županiji virovitičkoj i slob. kr. grada Osijeka.

Svrha je društvu: Uz prethodnu dozvolu dotične kot. oblasti, odnosno grad. poglavarstva upriličivati u području županije virovitičke i sl. kr. grada Osijeka tečajeve za analfabete i poluanalfabete, koji su navršili 15. godinu života i to u vrijeme, kada nisu zabavljeni svojim obrtnim, kućnim, poljskim i sličnim radom; osnivati, te uzdržavati pučke knjižnice i slične prosvjetne institucije; u pučko prosvjetne svrhe izdavati svoje glasilo, iz kojega se isključuju sastavci političkog smjera uopće; potpomagati upravne općine kod osnivanja pučkih škola; podupirati hrvatsku i srpsku književnost pučkoprosvjetnoga i gospodarskoga smjera; njegovati društvenost, a po ovoj i pučku prosvjetu.

Navedena svrha postizava se djelovanjem upravnoga odbora neposredno ili po društvenim povjerenicima.

Na čelu je „Prosvjete" bivši veliki župan i vlastelin čepinski Antun pl. Mihalovich, te kr. podžupan Stjepan Kenfelj. Ova dva odlična muža znala su okupiti u odbor „Prosvjete" najuvaženije ličnosti grada Osijeka i županije, koji svakom zgodom propagiraju plemenite ciljeve „Prosvjete" na uhar pučke naobrazbe.

Društvo „Prosvjeta", koju visoka vlada, gradsko poglavarstvo, općine i imućnici podupiru novčano i moralno u tihom ali ustrajnom radu, osnovalo je više pučkih knjižnica, za koje su darovali kujiga: zemaljska vlada, odjel za bogoštovlje i nastavu, društvo sv. Jeronima i hrv. pedag. književni zbor u Zagrebu, te mnogi privatnici, održala je i drži analfabetske tečajeve, u kojim: odrasli uče čitati, pisati i računati posve bezplatno, a oni, koji tečaj svrše budu nagradjeni lijepim poučnim knjigama.

*

U korist društva i što boljeg razvitka njegove djelatnosti daje domaći tvorničar žigica Adam pl. Reisner, dotično po njemu osnovano dion. društvo „Drava" 5% od žigica „Prosvjete". — Društvo „Prosvjeta" obvezalo se, da će svakomu i svagdje preporučati nabavu tih izvrsnih domaćih žigica. To zbilja i čini tako uspješno, da danas gotovo nema sela u županiji, u kojem se ne bi dobivale te žigice, za koje svi kažu, da se lako pale, da ne trnu, da ne zataje i da su vrlo dobre. Evo prilike i najsiromašnijima, da na taj način doprinesu svoj obol za pučku prosvjetu.

*

Članovi zakladatelji imadu platiti kad pristupe u duštvo, bud u jedanput, bud u 12 mjesečnih jednakih obroka prinos od najmanje 150 K, a članovi utemeljitelji pako iznos od 100 K.

Digitized by Google

Članovi potpomažući imadu platiti godišnju članarinu i to: I. reda 12 K, II. reda 4 K a III. reda 1. K, ili u jedanput za cijelu godinu ili u četiri četvrtgodišnja jednaka obroka unaprijed.

Član nižeg platežnog reda postaje članom višeg reda, ako uplati otpadajuću razliku.

Tko u jednoj godini ne isplati cijelu zakladninu, odnosno utemeljninu, prestaje biti članom zakladateljem, odnosno utemeljiteljem, a dotle uplaćeni iznosi smatraju se darom društva.

Počasni članovi nisu dužni platiti prinos.

Članovi izvršujući dužni su svim svojim duševnim silama, prama stručnoj uputi društvenoga upravnoga odbora i društvenih povjerenika, analfabete svojega područja obučavati u čitanju i pisanju bilo latinicom, bilo ćirilicom, obučavati ih u računanju sa brojkama u 4 temeljne vrsti ručuna, te sudjelovati u društvenom prosvjetnom radu.

*

Tiskanice, upute i obavijesti daje najpripravnije usmeno, pismeno ili telefonski pod 354. poslovnica „Prosvjete", Osijek, I. Škola u Jägerovoj ulici.

DVADESETIPET-GODIŠNJICI PJESNIKOVANJA ANTE EVETOVIĆA (MIROLJUBA) predao je 24. srpnja 1909. „K. H. K." u O. ukvireno u hrastovom okviru krasnu umjetninu. To je izvorna diploma, koju je narisao hrvatski književnik i slikar Dragan Melkus. Slika pretstavlja u bujnom zelenilu hrvatsku poljanu, po kojoj stupa Vila pjesnikinja sa hrvatskim barjakom u ruci. Slika je izradjena modernom tehnikom (akvarel-pastel), a odlikuje se rijetkom plastičnosti i izvornosti. Boje su žive i bujne. U dnu diplome štampana je na spomen pjesnikovanja (1884.—1909.) prigodna pjesma hrhatskoga pjesnika Luje Varge (Bjelovarca), koja glasi:

„Iz samoće" često šalješ
Pjesme diljem bijela svijeta:
Nit ih vihor zaustavlja,
Nit im ciča zima smeta.

I u svom su tako lijetu
I na naše grudi pale,
Pa ko cvijeće sada mire
Sred hrvatske izbe male.

I kadgod nam nuj se hvata
Čela — a u mračne dane,
Čitamo ih — pa ko melem
Blag na grud nam nešto kane...

Stog nam Tebe blagosilje
Žarka pjesma s naše lire:
Sretan da si! Slavu domom
Pjesme nek Ti udilj šire!

DVADESET-GODIŠNJICI PJESNIKOVANJA LUJE VARGE (BJELOVARCA) darovao je pjesniku „Klub Hrvatskih Književnika" u Osijeku na dan Vrazove proslave (22. svibnja 1910.) krasno uokvirenu počasnu diplomu priznanicu. Sama diploma je vrlo ukusna i moderno izradjena. Uz posvetni naslov sadržaje fotografsku reprodukciju slike svečara-pjesnika sa potpisom, ispod koje se nalazi sonet hrvatskoga pjesnika R. F. Magjera, koji je štampan na str. 28.

SRGJANU PL. TUCIĆU, petnaestgodišnjici književnikovanja, odaslali su članovi književnici upravnoga odbora „Kluba Hrvatskih Književnika" u znak priznanja krasno ukoričenu kožnatu mapu sa zlatnim natiskom, koja sadržava slike i potpise darovatelja (Krnic, Evetović, Varga, Melkus i Magjer) uz slijedeću posvetu: „Prigodom petnaestgodišnjice Vašega književnoga rada primite ovim od članova odbora „Kluba Hrvatskih Književnika" u Osijeku priznanje za Vaš rad i zauzimanje za lijepu hrvatsku knjigu sa vrućom željom, da već utrtim putem nastavite i u buduće sebi i „Klubu Hrvatskih Književnika" na čast, a hrvatskom narodu i lijepoj hrvatskoj knjizi na koristi! Osijek, na dan sv. Ćirila i Metoda 1910."

Digitized by Google

ZADNJA PJESMA IVANA VITEZA TRNSKOGA. Na str. 7. donašamo kao autogram zadnju izvornu ispjevanu pjesmu ovjenčanoga našega pjesnika i posljednjega Ilirca. Potpuni je naslov pjesmi: „Uspomeni svoga druga Stanka Vraza prigodom stoljetnice njegova rodjendana svetkovane u Osijeku". Vrijedno je spomenuti postanak ove prigodnice. Tajničtvo „Kluba Hrvatskih Književnika" u Osijeku obznanilo je posebnim dopisom 2. svibnja 1910. ovjenčanoga i zaslužnoga hrvatskoga pjesnika Ivana viteza Trnskoga u Zagrebu, koji je 1. svibnja o. g. bio navršio ravno 91 godinu života svoga kao posljednji „Ilirac", da će „K. H. K." u O. prirediti prigodom stogodišnjice narodjenja Stanka Vraza svečanu akademiju i zamolilo za koji književni prinos za tu proslavu. Ovjenčani se pjesnik tomu pozivu odazvao i već 7. svibnja c. g. primila je uprava: „K. H. K." spomenutu prigodnicu, koja se čitaoca doima nekim posebnim čuvstvom svetoga poštovanja koli prema S. Vrazu, toli prema ovjenčanomu pjesniku same prigodnice. Pjesma je napisana čitljivim i jasnim pismom i posebnom sigurnošću ruke, a biti će, da je ispjevana od 3. na 4. svibnja o. g. Puki slučaj htjede, da je zadnju pjesmu ispjevao u počast ljupkoga hrvatskoga pjesnika i svojega druga Stanka Vraza, na čiji je dan stogodišnjice rodjenja (30. lipnja 1910.) ispustio svoju plemenitu dušu.

PRIGODOM SMRTI IVANA TRNSKOGA poslao je „K. H. K." u O. slijedeću sažalnicu na naslov gdje Zore Trnski: „Nad odrom vele zaslužnoga hrvatskoga pjesnika i pisca, žarkoga hrvatskog rodoljuba, uzoritoga radenika za hrvatski rod i dom, tuži velikom tugom „Klub Hrvatskih Književnika" u Osijeku, kojemu je pokojnik bio časnim i milim suradnikom i kliče:

Od ilirskih dneva, pa do danas,
Kad nam trudne za vijek sklopi vjedje:
Uzorom je sjao Trnski za nas.
A i sjat će preko grobne medje!"

BIBLIOGRAFIJA ŠTAMPANIH KNJIGA U SLOB. I KR. GRADU OSIJEKU. Ovim se umoljava, da svaki, kojemu je poznato kakovo štampano djelo u Osijeku, javi Oskaru Frimlu (Osijek I., Jägerova ulica,) potpuni naslov knjige, koje su izdane u Osijeku bud latinicom, bud ćirilicom, bud na hrvatskom, njemačkom i drugim jezicima. Najbolje je, da dotična osoba uz opis potpunoga naslova priloži i samu knjigu, koja će se neoštećena povratiti, pa i uz naknadu troškova, odnosno i otkupiti. Osobito će dobro doći podaci od izdanih knjiga 1830. do 1850. godine.

FRANJO DUGAN, član „K. H. K." u O., od kojega priopćujemo dvije izvorne skladbe (str. 45.—46.), uglazbio je himnu za karlovačko hrvatsko pjevačko društvo „Zora" (prigodna himna 50-godišnjici opstanka). Sporazumno sa „Savezom hrv. pjevačkih društava" poslao je odbor „Zore" sve natječajne radnje (njih 11), koje su stigle temeljem natječaja za prigodnu himnu k 50-godišnjici „Zore", „Glazbenoj Matici" u Ljubljani, prepuštajući njoj, da izreče svoj sud, koja je radnja najbolja. „Glazbena Matica" se je najpripravnije odazvala tomu pozivu, sastavila jury i na temelju njegovog pravorieka izdala slijedeće mnijenje: „Od vokalnih skladba ide svakako prvo mjesto himnu pod oznakom „I. S. B. Nihil sine Te", koju je uglazbio prof. Franjo Dugan. Ova je vrlo lijepa skladba nu i vrlo teško izvediva, a dobila je prvu nagradu u iznosu od 150 K. Hrv. pjev. društvo „Zora" izvadjalo je Duganovu skladbu prigodom svoga Matineea (14. kolovoza. 1910.) na dan proslave. Napominjemo, da je drugu nagradu dobio: Vjekoslav Rozenberg-Ružić, a treću maestro Ivan pl. Zajc.

NASLOV „K. H. K." u O. Ovim se obznanjuju pojedini članovi (književnici, redoviti, podupirajući i prijatelji „K. H. K." u O.) ako što izvole „K. H. K." n O. saopćiti ili

Digitized by Google

dostaviti, da to učine isključivo na naslov: „Klub Hrvatskih Književnika“ u Osijeku I., Gundulićeva ulica broj 27., a ne na pojedine članove upravnoga odbora, što u odsuću istih samo otežćuje brzo uredovanje. Kod brzojavljanja dostatan je naslov: „Hrvatski Književnici Osijek“.

LEKSIKON HRVATSKIH KNIŽEVNIKA. „K. H. K.“ u O. kani pristupiti uskoro oko ostvarenja takove knjige. Dobro će zato biti, da svi književnici i javni radenici, koji se kupe oko „K. H. K.“ u O. priprave za spomenuto djelo podatke i to ovim redom: dan, mjesec, godina i mjesto (uz zadnju poštu) rodjenja; kratki životopis (mladost, nauke, zvanje i sadanje boravište); potpuni naslov i gdje i kada bijaše štampana prva radnja uz razloge, koji su potakli pojedinca, da je počeo književno raditi; kronološki red štampanih radnja u listovima (uvijek valja označiti: broj, godište i stranu dotičnoga časopisa) i zasebnih izdanja (uvijek valja označiti: nakladnik, godinu, veličinu izdanja, broj stranica, cijenu i t. d.). Uz navod zasebnih izdanja valja priložiti o svakoj knjizi barem dva izvatka iz ocjena, kako je to primjerice učinjeno o nekojim knjigama u „Mi“.

KNJIŽEVNICI I JAVNI RADENICI KAO ČLANOVI I PRIJATELJI „K. H. K.“ umoljavaju se, da uznastoje prikupiti što više članova i da „K. H. K.“ (Osijek, 1. Gundulićeva ul. 27.) jave naslove novijih svojih radnja i pošalju kritike (novinski izrezak) o izdanim knjigama, radnjama, publikacijama, da se na rasporedu i u publikaciji „K. H. K.“ uzmogne sve objaviti u svrhu medjusobnoga upoznavanja i uzajamnosti „K. H. K.“ sa svojim članovima. — „K. H. K.“ obratio se na temelju zaključka sjednice uprav. odbora od 3./II. o. g. na sve novinstvo u Slavoniji posebnim dopisom, da bi donašalo stalne književne prikaze i redovito pratilo rad hrvatske knjige. Pošto su mnoge novine usvojile taj prijedlog i „K. H. K.“ stavile svoj list na raspolaganje, to se umoljavaju svi književnici i javni radenici, kao članovi i prijatelji „K. H. K.“ da o svakoj novijoj pročitanoj hrvatskoj knjizi beletrističnog i poučnog sadržaja napišu i kažu svoje mnijenje. Ocjena ova može biti kraća ili dulja, a glavno je, da je sud objektivan i stvaran. Sve ocjene neka se pišu na posebnom papiru sa potpisom ili stalnim pseudonimom i šalju upravi „K. H. H.“, koja će više ocjena o jednoj knjizi skupiti u cjelinu i nastojati, da se objelodane. Na ovaj način moći će se voditi točna kontrola o izdanim knjigama, što će bez sumnje biti od velike koristi po dotičnoga pisca, kao i po daljnji razvoj same hrvatske književnosti. Željeti je, da odziv bude što veći. Prikazi dobro došli za sada na hrvatskom i njemačkom jeziku.

PORUKA UREDNIČTVA. Ponajprije ide hvala svim suradnicima, koji ukrasiše prvu klubsku publikaciju, koja će i u buduće redovito izlaziti svake godine. Samo izvorni i još neštampani rukopisi za II. knjigu „Mi“ valja poslati na upravu „K. H. K.“ (Osijek, 1. Gundulićeva ul. 27.) do uključivo konca svibnja 1911. Napominjemo, da uz najbolju volju ne mogosmo uvrstiti sve prispjele rukopise s razloga, što su nekoji radovi stigli prekasno, a i što bi se okvir samoga izdanja odveć povećao. A valja imati na umu i to, da „K. H. K.“ do sada ne raspolaže nikakvim imetkom, a tiskarski su troškovi veliki. Po kroničarskoj dužnosti bilježimo, da su svi klišeji izradjeni u domaćem našem cinkografskom zavodu, „Dioničkoj Tiskari“ u Zagrebu, koju kao vrsni zavod za tu struku svakom najtoplije preporučamo. Da je pako naše djelo izašlo u ovako ukusnoj spremi, neka je hvala trudoljubivoj „Prvoj Hrvatskoj Dioničkoj Tiskari“ u Osijeku, njezinom ravnatelju Stjepanu Hrabalu i revnom slagaru Gustavu Dragutinu Luxu. — Osijek, koncem kolovoza 1910.

Digitized by Google

BIBLIOGRAFIJA

„Klub Hrvat. Književnika" u O. ovim umoljava sve pisce i izdavatelje knjiga, časopisa i novina, da bi poslali upravi „Kluba Hrvatskih Književnika" (Osijek, I. Gundulićeva ul. 27.) po jedan primjerak svojih izdanja, koji će biti oglašeni na rasporedu klubskih literarno-zabavnih posijela i po mogućnosti prikazani u klubskim publikacijama („Mi".) Napose umoljavamo, da nam se šalje svaki dotični broj, gdje je govora o radu „K. H. K." i njegovim edicijama. I izvorni hrvatski rukopisi, fotografije hrvatskih pisaca, autografi i što ima vrijednosti po razvitak hrvatske knjige — dobro došlo! Od prispjelih knjiga uredjuje se klubska čitaonica i knjižnica, kao i književni arkiv. — Sve novinstvo umoljava se, da ovaj poziv u korist hrv. knjige, dobrostivo preštampa!

„BEHAR". Zabavno-poučni list. Izlazi dva puta mjesečno. God. 12 K. Uredjuje Ljudevit Dvornković (Sarajevo, Čemaluša 95.) koji prima ujedno i pretplatu.

„AGRAMER ZEITUNG". Izlazi 85 godina. Dnevnik. God. 28 K. Uredjuje Ivan Souvan (Zagreb, Frankopanska ul. 26.) Izdaje Henrik K. Bresnitz.)

„BOSANSKA VILA". Izlazi 25 god. Polumjesečni list za zabavu pouku i književnost. God. 8 K. Izdaje i uredjuje Nikola T. Kašiković (Sarajevo, Pehlivanuša ul. 47.) i Dr. Vladimir Ćorović. List se štampa ćirilicom.

„BANOVAC". Izlazi 23 god. List za pouku, obrt i gospodarstvo. Tjednik. God. 9 K. Uredjuje i izdaje Dragutin Benko (Petrinja, Sudnička ul. 523.)

„BOGOSLOVSKA SMOTRA". Prilog „Katoličkog Lista". Uredjuje dr. Josip Pazman i dr. Edgar Leopold (Zagreb, Kaptol.) God. 12 K. Izlazi kao zasebna knjiga četiri put godišnje.

„DOMAĆE OGNJIŠTE". Mjesečnik Udruge učiteljica. Uredjuje Milka Pogačić, Zagreb, Jurišićeva ulica 25. II. kat. 7 K 20 f. Pret plate se šalju Anki Tkalac (Zagreb, Kapucinska ul. 1.)

„GRABANCIJAŠ". Mjesečnik starčevićanskog slobodoumnog djaštva. Uredjuje Krešimir Kovačić (Zagreb, sveučilište.) God. 4. K.

„HRVATSKA SMOTRA". Zabavno poučni list sa redovitim šaljivim prilogom „Jovo Tražiga". Izlazi dva puta mjesečno posebnim umjet. prilogom. God 12 K. Izdavatelj i urednik Zvon. pl. Vukelić (Zagreb, Trenkova ul. 14.)

„HRVATSKO PRAVO". Dnevnik. Glavno glasilo stranke prava. Izlazi nakon 4446. bro,a u povećanom formatu 1. godište. Odgovorni urednik Martin Lovrenčević (Zagreb, Kaptol br. 27. I. kat.) God. preplata 36 K. Vlasnik: Hrvatsko katoličko tiskovno društvo (na dionice) u Zagrebu.

„HRVAT". Izlazi 11 god. Tjednik za politiku, gosp. i društv. život. Uredjuje Gj. Žakić (Virovitica). Preplata 6 K.

„HRVATSKA RIJEČ". Izlazi 6. god. svake srijede i subote. Godišnje 12 K. Vlasnik i izdavatelj i odgov. urednik Josip Drezga. (Šibenik, ulica Bazilike sv. Jakova).

„HRVATSKA STRAŽA". Mjesečnik namijenjen filozofiji i drugim znanostima. Uredjuje Dr. Fran Binički (Senj). God. 7 K.

„HRVATSKE NOVINE". Izlazi 18. god Tjednik. Samostalno demokratsko glasilo.

Digitized by Google

Godišnje 4 K. Uredjuje i izdaje Peroslav Ljubić (Virje).

„HRVATSKI UČITELJSKI DOM". Polumjesečnik. Uredjuje Stjepan Šmid u Zagrebu, (Učiteljski Dom). Predplatnici „Napretka" dobivaju ovaj list besplatno.

„HRVATSKA SLOBODA". Izlazi 3. god. Dnevnik Starčevićeve stranke prava. God. 24 K. Uredjuje i izdaje Ivan Peršić, (Zagreb, Preradovićeva ul. 1.).

„HRVATSKA ZASTAVA". (CROATIAM FLAG). Neodvisno narodno i radničko glasilo za Hrvate u Americi. Izlazi VII. god. Tjednik. Uredjuje Stjepan Ratković, III. 1112. W. 18. th. Street).

„HRVATSKI BRANIK". Izlazi svake srijede i subote. God. 16 K. Uredjuje i izdaje Nikola Dogan (Mitrovica).

„KATOLIČKI LIST". Izlazi 61. god. Tjednik. God. 12 K. Uredjuje Dr. Josip Pazman (Zagreb, Kaptol br. 29. Nadb. sjem.)

„KRŠĆANSKA ŠKOLA". Izlazi IV. god. Mjesečnik hrv. kat. katehetskoga društva. God. 4 K. Uredjuje Dr. Stjepan Ćukac, (Zagreb, Kaptol br. 6.).

„LUČ". List hrv. kat. akad. društva „Hrvatska" u Beču. Mjesečnik. God. V. Uredjuje Ferdo Galović (Wien, VIII. Schönborngasse 9. IV. 24.) Godišnja cijena 5 K. Za učenike 2 K 50 fil.

LETOPIS „MATICE SRPSKE". Izlazi 86. g. Mjesečnik. Uredjuje Dr. Milan Savić, (Novi Sad). Godišnja cijena skupa sa knjigama „M. S." i knjigama za narod 12 K. „Letopis" se štampa ćirilicom.

„LJUBLANSKI ZVON". Mjesečnik za književnost in prosvjeto. Izlazi u Ljubljani. God. cijena 12 K. Odgovorni urednik: Valentin Kopitar.

„MATERINSKA RIJEČ". Izlazi 3. god. Glasilo Hrv.-srp. koalicije. Tjednik. God. 8 K. Odgovorni urednik Dušan Zdravković (Brod n. S.).

„MLADA HRVATSKA". Mjesečnik starčevićanskog djaštva. Uredjuje Mile N. Budak (Zagreb). God. 4 K.

„NARODNA OBRANA". Izlazi 9 god. Dnevnik. God. 24 K. Odgovorni urednik Ivan K. Švrljuga (Osijek, 1. Kapucinska ul. br. 8.) Izdaje „Prva Hrvatska Dionička Tiskara u Osijeku.

„NAPREDAK". Naučno-pedagoška smotra (mjesečnik). Izdaje „Hrvatski Pedagoško-Književni Zbor". Glavni urednik: Stjepan Basariček. Suurednici: Jos. Škavić, Milan Pejnović i Davorin Trstenjak. God. 10 K. Pretplata se šalje Stjepanu Horvatu u Zagrebu (Učiteljski Dom).

„NAŠE PRAVICE". Izlazi 7 god. Glasilo hrvatsko-srp. koalicije. Tjednik. God 8 K. Odgovorni urednik: Fran S. Lehpamer (Varaždin).

„NARODNE NOVINE". Dnevnik. Izlazi 76 godina. Odgovorni urednik Milan Grlović (Zagreb, Frankopanska ul. 26.) Izdaje: Kr. zemaljska tiskara. Godišnja pretplata 24 K.

„NEVEN". Zabavno-poučni mjesečnik. Uredjuje Šandor Rajčić (Subotica, IV. 263.) God. 2 K.

„NOVOSTI". Dnevnik (sa slikama). Odgovorni urednik Mile Maravić (Zagreb, Gajeva ul. 7.) God. pretplata 14 K 40 f.

„NEZAVISNOST". Bjelovarsko-križevački vjesnik. Izlazi IV. god. Tjednik. Za uredničtvo odgovara Lavoslav Weiss (Bjelovar). God. 6 K.

„OBRTNIČKI VIESTNIK". Glasilo zemalj. saveza hrv. obrt. Tjednik. Odgovorni i glavni urednik Ivan Čupak (Zagreb, Mesnička ul. 7.) God. preplata 8 K.

„POKRET". Glavno glasilo hrvatske pučke napredne stranke. Dnevnik. Izlazi VII. god. Odgovorni urednik Dr. Ivan Lorković

Digitized by Google

(Zagreb, Marovska ul. 24. II. kat). Godišnja pretplata 38 K sa nedjeljnim prilogom („Koprive", šaljivi list i „Zvono", opća smotra).

„POPOTNIK". Pedagoški in znanstveni polumjesečnik. Izlazi 31 god. u Ljubljani. God. 6 K. Urednik: M. I Nerat (v Maribor, Meščanska ulica 8.)

„POSAVSKA HRVATSKA". Izlazi 4. god. Novine Starčevićeve hrvatske stranke prava. Tjednik. God. 8 K. Izdavatelj i odgovorni urednik Antun Jeàn, (Brod n. S., Mesićeva ul. br. 41.)

„POBRATIM". Zabavni i poučni list za odrasliju mladež. Izlazi 20 god. Polumjesečnik. God. 6 K. Uredjuje Ferdo Ž. Miler, (Zagreb, Medulićeva ul. br. 1.). Izdaje tiskara Ig. Granitza, (Zagreb, Preradovićev trg. br. 9.).

„PREPOROD". Pedagoška smotra za roditelje, učitelje i sve prijatelje mlad ži. Ujedno glasilo „Društva za unapredjenje uzgoja". Mjesečnik. Izlazi 6 god. Cijena god. 4 K. Izdaje i uredjuje Vjekoslav Košćević (Zagreb, Kačićeva ul. 18.)

„PROSVJETA". Izlazi dva put mjesečno. God. 12 K. Izdaje tiskara A. Scholza u Zagrebu (Gajeva ul. 7.) Uregjuje Emilij Laszowsky.

„RIJEČKI GLASNIK". Izlazi 3. god. svaki ponedjeljak i četvrtak. God. 8 K. Odgovorni urednik i izdavatelj Franjo Biondić (Sušak, Strossmayerova ul. 67 I. kat.).

„SLOBODNA MISAO". Glasnik hrvatskih i srpskih slobodnih mislilaca. God. I. Odgovorni urednik Zdenko Vernić Zagreb). God. 3 K.

„SAVONISCHE PRESSE". Izlazi 26. god. Politisches Tagblatt. Dnevnik. God. 24 K. Uredjuje i izdaje. Dragutin Laubner, (Osijek I., Kapucinska ul. br. 6.)

„SRIJEMSKE NOVINE". Izlaze 23. god. svake srijede i subote. God. 12 K. Vlasnici lista: Dr. Aleksander Peičić. Aleksander pl. Kraičović. Bernhard Obersohn. Odgovorni urednik Janko Gulka, (Vukovar).

„SVJETLOST". Izlazi 6 god. Tjednik. God. 6 K. Vlasnik i odgovorni urednik Antuu Rott (Vinkovci).

„SAVREMENIK". Mjesečnik „Društva Hrvatskih Književnika" sa posebnim umjetničkim prilogom. God. 12 K. Uredjuje Dr. Branimir Vizner-Livadić (Zagreb, Gundulićeva ul. br. 20.).

„SLOVAN". Mjesečnik za književnost, umetnost in prosveto. Izlazi 8 god. u Ljubljani. Odgovorni urednik. Dr. Fran Ilešić. God. 12 K.

„ŠKOLA". List za učiteljstvo i prijatelje škole. Izlazi 21. god. Mjesečnik. God. 4 K. Uregjuje i izdaje Stjepan Širola, (Zagreb, Trenkova ul. br. 7. II. kat.).

„ŠTAMPA". Tjednik God. 1. Odgovorni urednik i vlastnik lista: Nikola Pelicarić, (Biograd u Dalmaciji). God. pretplate 4 K.

„TJEDNIK", bjelovarski-krževački. XXI. god. Odgovorni urednik Eugen Rumpl-Bobić. (Bjelovar). God. 8 K.

„TAMBURICA". Hrvatski tamburaški zbornik. Poučno-zabavni list sa glazbenim prilogom za tamburaše. Izlazi 7 god. Mjesečnik God. 8 K. Vlasnik, izdavač i odgovorni urednik Janko Stjepušin. Urednik Dušan Ključec, (Sisak, Lagjarska ul. br. 58.).

„VOLKSRECHT". Izlazi 4. god. Organ der sozialdemokratische Partei. Tjednik. God 4 K. Uredjuje i izdaje Josip Lang, (Osijek I., Strossmayerova ul. 96.).

„VJESNIK ŽUPANIJE VIROVITIČKE". Izlazi XIX. god. Polumjesečnik. List za unapredjenje javne uprave i društvenoga života. God. 8 K. Uredjuje Milan Bosanac (Osijek, 1. Županijska ulica).

„VIROVITIČANIN". Tjednik. Izdaje Ivan Dobravec-Plevnjak (Virovitica).

„VRHBOSNA". Katoličkoj prosvjeti. Izlazi

Digitized by Google

24 god. Polumjesečnik. God. 10 K. Uredjuje prof. Dr. Ivan Dujmušić (Sarajevo). Izdaje Kaptol Vrhbosanski.

„VIJENAC". Mjesečnik. Izdaje „Dionička tiskara" (Zagreb, Gundulićeva ulica). God. 6. K. Uredjuje Vladimir Lunaček.

„ZVONO". Opća smotra. Izlazi 4 god. Uredjuje Stjepan Parmačević (Zagreb, Marovska ul. br. 24. II. kat.) God. 5 K. — „Pokret", „Zvono" i „Koprive" zajedno 3 K mjesečno.

„ZRNO". Glasilo društva gospodarskih i šumarskih činovnika Hrvatske i Slavonije. Izlazi 1 god. Mjesečnik. God. 4 K. Uredjuje Mladen Vukmir (Osijek, 1. Anina ulica).

„ZA VJERU I DOM". List namijenjen katoličkomu ženskomu obrazovanom svijetu. Izlazi 3 god. Mjesečnik. God. 3 K. Uredjuje Marija Tomšić-Im (Zagreb, Nad Lipom br. 17.)

„ŽIDOVSKA SMOTRA". Izlazi 4 god. Zvanični list Zemaljskog Udruženja Cionista. Polumjesečnik. God. 6 K. Vlasnik i izdavač: Cijonističko društvo „Teodor Herzl". Odgovorni urednik: Dr. Edmund Ficher. Glavni urednik Ervin Kraus (Osijek, 1 Kapucinska ul. br. 3).

HRVATSKI KNJIŽEVNICI KAO ČLANOVI „H. H. K." u O. umoljavaju se, da pošalju za knjižnicu „K. H. K." u O, po jedan uvezani primjerak svojih izdanja, dobru fotografiju, a na posebnom papiru vlastoručni potpis u naravnoj veličini.

TISKARSKE POGREŠKE, kojih će jamačno biti, neka vrijedni čitaoc sam dobrostivo ispravi!

DA UZMOGNU PRAVODOBNO SVI ČLANOVI I PRIJATELJI „K. H. K." U O. BITI OBAVIJEŠTENI O SVIM KLUBSKIM NASTOJANJIMA, POTREBNO JE, DA SVAKI REDOVITO PRATI OSJEČKU „NARODNU OBRANU", U KOJOJ SE KAO JEDINOM HRVATSKOM DNEVNOM LISTU U SLAVONIJI OBJELODANJUJE SVE, ŠTO SE ODNOSI NA RAD „K. H. K." U O. (ZAKLJUČAK SJEDNICE UPRAV. ODB. „K. H. K." U O. OD 3./II. 1910.) OVIM SE UJEDNO OBZNANJUJE, DA ĆE U DRUGOJ KNJIZI „MI" BITI ODŠTAMPAN POTPUNI POPIS SVIH ČLANOVA „K. H. K." U O., A BIBLIOGRAFIJA ZNATNO POPUNJENA. SVAKI SAVJET I ISPRAVAK DOBRO DOŠAO!

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

BELETRISTIKA

TRNSKI vitez Ivan † (Zagreb):
Uspomeni svoga druga Stanka Vraza prigodom stoljenice njegova rodjendana svetkovane u Osijeku 7
KRNIC Ivan dr.-Mihael Gorski (Osijek):
Domovini 9
Uz Davidovu harfu (Hrvatski psalam) . 9
San u tudjini 10
Ovidije u Pontu 11
Spleen 12
Na raskršću 13
Roccoco (Balada) 13
Caprice amoureux 14
EVETOVIĆ Ante-Miroljub (Harkanovci):
Ja proljeće čekam 17
Ispovijest 17
VARGA Lujo-Bjelovarac (Osijek):
Iz ciklusa: „Mojoj mrtvoj majci“ . . 19
Ljudevitu Gaju 20
MAGJER Rudolfo Franjin (Osijek):
San 23
Bez naslova 23
Ti 24
Procvao je (Slavici) 24
Uzdah 25
Na starom putu 25
Badnje slike 26
Aux miserable 27
8. travnja 1905. 27
Luji Vargi Bjelovarcu 28
Pjesnik 28
Dva svijeta (Legenda) 28
RÖSZLER Dragan Fran-Mahores (Zagreb):
Na božjem sudu 33
TONI Bogumil (Samobor):
U parku 37
Na novu godinu 37
VUKSAN Stj. dr.-Sane Kurjaković (Karlovac):
Jelo 39
Curo moja 39
Najmilije 40
Leptir 40
SERVACI Ernesto (Stari Jankovci):
Srcu 41
Seoski bubnjar 41
MITROVIĆ Isaije (Glamoč):
Gori mi duša 43
Sirotice 43
DUGAN Franjo (Osijek):
Kadar raspne mi duša krila (Riječi A. M. Žemčužnikova) 45
Svome sinčiću (Riječi H. Badalića) . . 46
HRUZA Dragutin (Vukovar):
Skoči, skoči djevojčice (Riječi R. Katalinić-Jeretova) 47
OGRIZOVIĆ Milan dr.-Vanja (Zagreb):
Prosjakinja (Prva slika božićnje priče: „Zlatokosi kraljević“) 51
Mladi i stari (Savremena priča) . . . 66
MELKUS Dragan (Vukovar):
Bračne družice Ignjata Iglovića Makazovog 68
Iz malogradskog života 74
Aforizmi 78
MAGJER Rudolfo Franjin (Osijek):
Len-Boša (Iz „Zapisaka sa sela“) . . 78
JUGOVIĆ Vlado (Stapar):
Ludjakinja 83
PAVIĆ Josip (Beograd):
Sjene 85
SEDLAČEK Hugo-Adam Kostelić (Karlovac):
Žuta pjesma 89
GLEMBAY Josipa pl. (Osijek):
Iskrice pod pepelom 95
STILINOVIĆ Filip (Osijek):
Oskar Wilde: Doživjela priča 99
„ „ : Umjetnik 99
„ „ : Posrednik 100

Digitized by Google

ĐOUKĂ

TOMINŠEK Josip dr. (Ljubljana):
Strossmayer — Bleiweis — Ljubljana . 103
HORVAT Rudolf dr. (Zagreb):
Odakle potječe ime „Kapela" za goru „Gvozd" ? 109
Hrvatska vojska godine 1597. 110
Kako je postalo selo Ferdinandovac? . 111
ŠPICER Mavro (Zagreb):
O Esperantu 113
U borbi za kruh (Prilog socijalizmu 5 žene) 11
GUNDRUM Fran S. Oriovčanin dr. [Križevci):
Alkohol i djevojke 121

KNJIŽEVNOST I UMJETNOST

KRNIC Ivan Dr. - Mihael Gorski (Osijek):
Stanko Vraz kao književnik i kritičar . 127
PAPRATOVIĆ Franjo dr. (Osijek):
Stanko Vraz kao domoljub 131
ŠPICER Mavro (Zagreb):
I. vitez Trnski (1/V. 1819.—30./VI. 1910.) 135
MELKUS Dragan (Vukovar):
O slikarstvu 139
Felicien Rops 140
Umjetnici o vrijednosti kritike 141
RAKOŠ M. Pavao-Selim Rakošev (Osijek)
Gabrijela Preissova 143
R. B. (Osijek),
Hrvatsko narodno kazalište (godine: 1907./8., 1908./9., 1909./10. i 1910./11.) . 147
R. F. M. (Osijek):
Knjige „Matice Hrvatske", „Društva Hrv. Književnika" i „Matice Slovenske" . 160
Prilog povijesti hrvatske i srpske književnosti 164

Dr. Ivan Krnic: „Nuzgredni život" . . 167
Pjesme Rudolfa Franjina Magjera: „Porivi" 168
Dragan Melkus „Moj plavi prijatelj" i druge pripovijesti 170
Ante Evetović: „Sretni i nujni časi" . 171
„Zapisci sa sela" u češkom, njemačkom i poljskom prijevodu 171
Hrvatski pisci u njemačkom prijevodu . 172
„Zlatarovo zlato" u esperantskom prijevodu 173
Kod Dragana Melkusa 175
Jozo Bužan 175
Menci CL. Crnčić 176
Meštrović i Rački 176
Povelja „Matice Hrvatske" 176

BILJEŠKE

† Jakov Stojanović (uz sliku i autogram) . 179
„Klub Hrvatskih Književnika" u Osijeku (3. listopada 1909.—31. kolovoza 1910.) 181
„Matica Hrvatska" u Zagrebu 185
„Matica Slovenska" u Ljubljani . . . 188
J. Ž. (Novi Sad):
„Matica Srpska" u Novom Sadu . . 189
V. C. (Osijek):
Muzej slob. i kr. grada Osijeka . . . 192
A. K. (Osijek):
Hrvatski otoci u ugarskom moru . . 196

Digitized by Google

J. A. (Osijek):
Esperanto i učiteljstvo 197
* * *
Društvo „Prosvjeta“ u Osijeku . . . 199
Dvadesetlpetgodišnjici pjesnikovanja Ante Evetovića (Miroljuba) 200
Dvadeset godišnjici pjesnikovanja Luje Varge-Bjelovarca 200
Srgjanu pl. Tuciću 200
Žadnja pjesma Ivana viteza Trnskoga . 201
Prigodom smrti Ivana Trnskoga . . . 201
Bibliografija štampanih knjiga u slob. i kr. gradu Osijeku 201
Franjo Dugan 201
Naslov „K. H. K.“ u O. 201
Leksikon hrvatskih književnika . . . 202
Književnici i javni radenici kao članovi i prijatelji „K. H. K.“ u O. 202
Poruka uredničtva 202
Bibliografija 203
Hrvatski književnici kao članovi „K. H. K.“ u O. 206
Tiskarske pogreške 206
Obznana o radu i djelovanju „K. H. K.“ u O. i popisu klubskih članova . 206

Digitized by Google

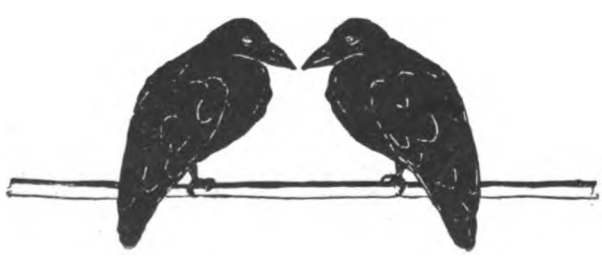

Digitized by Google

SURADNICI PRVOGA GODIŠNJAKA »MI«

(ABECEDNIM REDOM)

ANSCHAU Josip (Osijek) 197
BAČIĆ Radoslav (Osijek) 147
CELESTIN Vjekoslav (Osijek) 189
DUGAN Franjo (Zagreb) f-a*) 45
EVETOVIĆ Ante - Miroljub (Harkanovci) f-a 17
GLEMBAY Josipa pl. (Osijek) a 95
GUNDRUM Fran S. Oriovčanin dr. (Križevci) f-a 121
HORVAT Rudolf dr. (Zagreb) a 109
HRUZA Dragutin (Vukovar) a 47
JUGOVIĆ Vlado (Stapar) f-a 83
KOVAČEVIĆ Ante (Osijek) 196
KRNIC Ivan dr. - Mihael Gorski (Osijek) f-a . 9
MAGJER Rudolfo Franjin (Osijek) f-a . . . 23
MELKUS Dragan (Osijek)* f-a 68
MITROVIĆ Isaije (Glamoč) a 43
OGRIZOVIĆ Milan dr. - Vanja (Zagreb) f-a . 51
PAPRATOVIĆ Franjo dr. (Osijek) a 131
PAVIĆ Josip (Zagreb)* f-a 85
RAKOŠ M. Pavao - Selim Rakošev (Osijek) f-a 143
RÖSZLER Dragan Fran - Mahores (Zagreb) f-a 33
SEDLAČEK Hugo - Ad. Kostelić (Karlovac) f-a 81
SERVACI Ernesto (Stari Jankovci) a 41
STILINOVIĆ Filip (Čabar)* a 89
ŠPICER Mavro (Zagreb) a 113
TOMINŠEK Josip dr. (Ljubljana) f-a 103
TONI Bogumil (Samobor f-a) 37
VARGA Lujo Bjelovarac (Osijek) f-a 19
VUKSAN Stj. dr. - Sane Kurjaković (Karlovac) f-a 39
TRNSKI Ivan vitez (Zagreb) a 7
ŽIVOJNOVIĆ Jovan (Novi Sad) 189

*) Za vrijeme štampanja prvoga godišnjaka „Mi" promijeniše *) označeni suradnici svoje predjašnje boravište, koje je označeno uz priopćenu radnju. — Oznaka: „f-a" znači, da je od istoga suradnika uz njegove radnje priopćena: fotografija i autogram. — Oznaka: „a" znači, da je od istoga suradnika uz njegove radnje priopćen samo: autogram.

Digitized by Google

Digitized by Google

UMJETNIČKI PRILOZI

BECIĆ Vladimir (Paris):
Studija (pastel) 113
MELKUS Dragan (Osijek):
Starac (akvarel) 3
Put u Slavoniji 95
U zimi (uljena slika) 147
RENARIĆ Dragutin (Vukovar):
Iz sarajevskog polja (crtež) 127
VARNAI Ljudevit (Osijek:)
Seljak (fotograf. snimak) 185

NASLOVNI NAPIS I KLUBSKI ZNAK, KAO I SVE ILUSTRACIJE (VIGNETE) PRVOGA GODIŠNJAKA „MI" NARISAO JE HRVATSK ISLIKAR I KNJIŽEVNIK DRAGAN MELKUS.

Digitized by Google

Digitized by Google

PODRUŽNICA PRVE HRVATSKE ŠTEDIONICE U OSIJEKU.

U VLASTITOJ PALAČI.

UTEMELJENA 1846. — SREDIŠNJICA U ZAGREBU — UTEMELJENA 1846.

Dionička glavnica K 6,000.000·— — Pričuva K 10,800.000·— — Ukupno K 16,800.000·—

Uložci K 60,000.000·—

PODRUŽNICE: Bjelovar, Cirkvenica, Delnice, Kraljevica, Požega, Rijeka, Sisak, Varaždin, Velika Gorica, Virovitica, Zemun. — Ispostava: Osijek d. g.

Preuzimlje ŠTEDNE ULOŠKE na knjižice ili u tekućem računu uz najbolje ukamaćivanje. Za t. zv. male ulagatelje uvela je „šparavce", koji stoje p. n mušterijama na raspolaganje.

Podjeljuje uz najpovoljnije uvjete 4 i 4½% AMORTIZACIONE I OBIČNE ZAJMOVE na nekretnine te preuzimlje već postojeće zajmove, konvertirajući ih u jeftiniji kamatnjak.

Osobitu pažnju posvećuje KUPNJI i PRODAJI SVIH VRIJEDNOSNIH PAPIRA, koje uz najkulantniji tečaj obračunava.

Nadalje kupuje i prodaje sve vrsti STRANOG NOVCA I DEVIZA i to uz najpovoljniji dnevni tečaj.

Daje uz najpovoljnije uslove ZAJMOVE I PREDUJMOVE NA VRIJEDNOSNE PAPIRE i ROBU.

Bavi se ESKOMPTIRANJEM MJENICA, naputnica te ne dospjelih odrezaka i vučenih vrijednosnih papira.

Prodaje uz najpovoljnije uvjete SREĆKE NA OBROČNO OTPLAĆIVANJE u smislu zak. čl. XXXI. od god. 1883., te SREĆKE KR. UG. POVL. RAZREDNE LUTRIJE.

Preuzimlje na unovčenje mjenice, naputnice i čekove na sva mjesta tu- i inozemstva.

Prima VRIJEDNOSNE PAPIRE U POHRANU I UPRAVU te obavlja reviziju predanih joj vrijednosnih papira gledom na ižrijebanje, konvertiranje, unovčuje dospjele odreske itd.

Obavlja vinkulaciju i devinkulaciju svih vrijednosnih papira.

Nabavlja i polaže vojno-ženidbene jamčevine.

Osigurava uz vrlo umjerenu nagradu srećke i vrijednosne papire proti gubitku na tečaju.

Preuzimlje OSIGURANJE NA ŠTEDNJU uz najpovoljniji uvjet sa jedinicama od 1 kruna za hiljadu kruna.

Izvršuje isplate na sva mjesta u tu i inozemstvu te izdaje uslijed svojih vrlo razgranjenih sveza KREDITNE LISTOVE.

Obavlja besplatno reviziju svih vrijednosnih papira, koji su podvrgnuti vučenju.

Ujedno preporuča na blagohotnu uporabu svoje „SAFE" PRETINCE koji se nalaze u posebnoj oklopnoj (panzer) sobi, te koje iznajmljuje uz vrlo povoljne uvjete.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

79164-80

DM 30,- ant

433 137/2

Digitized by Google

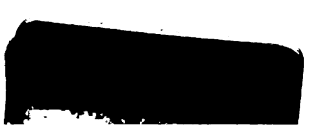

UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA
891.8308 M581 C001 v.1(1910)
MI.
3 0112 089171687